

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GENERALEN
EFTER MALERI AF JENS JUEL.

GENERALEN

Af samme Forfatter er tidligere udkommet

ELISE AHLEFELTS HISTORIE

1923

SKILDRINGER OG BILLEDER

1924

PRINS CARLS REJSE

1925

CHRISTIAN VI'S DATTER

1926

GENERALEN

I. BARNDOM OG UNGDOM

1927

GENERALEN

II. THEATERLEDEREN, FOREGANGSMANDEN, SOLDATEN

1928

GENERALEN

III. PRIVATMANDEN

1929

GENERALEN

IV. KIRKE- OG SKOLEPATRONEN

1930

F. AHLEFELDT LAURVIG

GENERALEN

V. GODSADMINISTRATOREN
LANDBRUGEREN

VILHELM TRYDES BOGHANDEL

KØBENHAVN - 1931

INDHOLD

	Side
Besidderskifte	1
Arrangements- og Administrations-Kommissionen ..	17
Faderens Dødsbo	45
Godskontoret	49
Fortuna	51
Generalen holder Justits	60
Trafikvæsenet	67
Smugleriet	73
Lægevæsenet	78
Generalens Hjælpsomhed	86
Generalen og Husmændene	101
Generalen og hans Underordnede	107
Skærmydsler med Autoriteterne	121
Statsbankerotten	137
Husdyrholdet	148
Planteavlen	168
Eleverne	180
Generalens Øer	182
Langelands Læseselskab	188
Breve fra Generalen	205

BESIDDESKIFTE

NAAR MAN gennemgaar de forskellige Faser af Generalens Virksomhed som Godsadministrator, forbavses man over den Lethed, hvormed han fik fat paa alle Administrationens Grene, skønt han tilsyneladende traadte ret uforberedt til ved sin Faders Død i 1791. Vi have set, hvorledes han ikke alene drev sine egne Landbrug mønsterværdigt, men ogsaa gav sig af med talrige Forsøg og Experimenter, vi have ligeledes set, med hvilken Iver han kastede sig over Undervisningen og Kirkesagerne. Der er dertil at bemærke, at Frederik Ahlefeldt var vokset op paa Bjørnemose og Tranekær, daglig omgivet af alt det, han senere skulde arbejde med. Som lille Dreng paa Bjørnemose under de forholdsviis smaa Forhold færdedes han tidlig og silde i Lo og Lade i Hælene paa sin Fader, der gik i de allermindste Detailler med sit Arbejde. Christian Ahlefeldt vidste Besked med alt paa Gaarden, intet var ham for ubetydeligt, her vænnede Sønnen sig til at regne med de Smaating, der overses af saa mange af de store Virksomheders Ledere. De Læsere, der have haft Taalmodighed til at følge Generalens Liv gennem de foregaaende fire Bind, vil blandt andet af Brevene have set, hvorledes Frederik Ahlefeldt

søgte at trænge til Bunds i enhver Sag, der skulde afgøres af ham. Generalen havde den Opfattelse, at Livet bestaar af Detailler, og at man bør vogte sig for i for høj Grad at nøjes med at holde sig til de store Træk; det var blevet foreholdt ham, at der var Folk, som ikke kunde se Skoven for bare Træer, under sin store Virksomhed lærte han at indse, at mange Mænd i store Stillinger havde Vanskelighed ved at se Træerne for bare Skov. Paa denne Klippe var Frederik Ahlefeldt bange for at strande, og han standsede derfor straks sine Funktionærer i Opløbet, naar de vilde holde ham udenfor Sager, som han mente det var hans Pligt personligt at tage sig af. Bemeldte Funktionærer havde haabet at faa friere Hænder under den nye Herre, som med sine mange spredte Interesser forhaabentlig vilde lade Godsforvalteren, Skovrideren, Forvaltere og Forpagtere raade og ikke give sig Tid til at gaa til Bunds i Godsets Sager. Christian Ahlefeldt havde mange Gange bragt sine Funktionærer til Fortvivlelse ved at ville vide alt og stikke sin Næse i alt, nu skulde Sønnen tages i Opløbet og bremses saaledes, at den gamle Kurs ikke fortsattes, i alt Fald paa det Omraade. Man vidste, at den gamle og den nye Besidder var saa forskellige, som tænkes kunde, og at den nye ikke saa ret nøje paa Skillingen. Paa et Punkt forregnede man sig dog, Frederik Ahlefeldt vilde ligesom sin Fader vide Besked med alt. Men medens Faderen havde en Forkærlighed for de smaa Ting, tog Generalen dem med som noget nødvendigt og et Led i det hele. Christian Ahlefeldt havde en saadan Hang til Detaillerne, at han aldrig fandt sig til Rette i den store Stilling paa Tranekær, han vedblev at længes tilbage til Bjørnemose, hvor han virkelig og uden at tage

Fantasien til Hjælp kunde vide Besked med alt, derfor var han aldrig saa glad, som naar han vendte Tranekær Ryggen, kørte ned til Aasø og gik ombord paa sin Skonnert for at sejle over til det ham saa kære Bjørnemose. Ankommet dertil gav han øjeblikkelig, inden han havde faaet Tid til at afføre sig sit Overtøj eller klæde sig om, Forvalteren Befaling til at indfinde sig, og saa gik det over Stok og Sten henover Markerne og gennem alle Staldene. Denne Vandring henover det lille Bjørnemoses begrænsede Territorium varede i Timevis, thi Forvalteren skulde gøre Rede for alt, og Gud naade ham, i Fald han ikke kunde give et hurtigt, klart og fyldestgørende Svar paa alt, hvad han blev spurgt om, for Christian Ahlefeldt var som alle sine Forfædre meget hidsig og dundrede løs, naar der var noget, som ikke passede ham. Der var dog ved disse Lejligheder ingen særlig Grund til, at et af de over alle de samlede Besiddelser frygtede Uvejr skulde bryde løs, for Christian Ahlefeldt kom aldrig bag paa sine Forvaltere, dertil var han for metodisk, hans Komme var altid anmeldt længe i Forvejen, saa man havde haft Tid til at forberede sig, og Greven kunde i Løbet af sin første Rundgang faa grundig Besked om, hvor mange Føl, Kalve og Lam, der var født, hvad hver enkelt Ko malkede, hvorledes det forholdt sig med Kornsalget. Naar dette Krydsforhør var overstaet, og Greven havde konstateret, at alt var i den Orden, han vilde have det i, blev han paa engang i Perlehumør, hele hans Væsen forandredes, hans Udtryk blev mildt og venligt, og han begyndte at tale om andre Ting, der ikke havde med de alvorlige Forretninger at gøre. Han var med eet tilsyneladende som forvandlet; da han kom, var hans Udtryk truende, Brynene rynkede, Tonen, hvori han talte, kort og

abrupt, men disse Forvandlinger var man vant til og man vidste at indrette sig derefter. Nu gjaldt det om at svare paa de mere personlige Spørgsmaal, der fremsattes med en faderlig, velvillig Mine. Christian Ahlefeldt var i høj Grad opsat paa, at de Mennesker, hvis Ve og Vel var ham betroede, skulde have det saa godt som paa nogen Maade muligt, det var derfor en meget vigtig Post for Forvalteren paa Bjørnemose at sørge for Gaardens Folk og Arbejdere, som Greven kendte ud og ind, og i hvis Forhold han var meget grundig inde. Men Spørgsmaalene om dette Emne blev aldrig behandlede i den rent forretningsmæssige Tone, og naar man var naaet dertil, følte Forvalteren sig inderligt beroliget. Grevinden, der ikke blot delte sin Mands Forkærlighed for Bjørnemose og den dertil hørende Turø, men ogsaa havde hans Blik for de smaa Tings Betydning, skal have vist en vis Forstaaelse, da en Dame i Svendborg engang udtalte, at Holbergs Stundesløse vistnok var Lensgreve. Paa et Punkt afveg Christian Ahlefeldt dog fra Holbergs berømte Figur, han gik aldrig fra en Sag over til en anden, før den første var gennemdebatteret, eventuelt gennemført, dertil var han alt for metodisk. Generalen var paa en Maade mere stundesløs end sin Fader, alene af den Grund at han havde saa mange Jern i Ilden paa en Gang. Faderen havde til en vis Grad Begrænsningens Evne, den ejede Sønnen absolut ikke, han kunde ikke se, at der var noget som helst i Verden, der laa udenfor hans Virkefelt, og dels af Pligt, dels af Lyst kastede han sig over alt muligt mellem Himmel og Jord og fik mere ud af det meget, han gav sig i Lag med, end Faderen af det meget mindre — Generalen var en langt dygtigere Mand end sin Fader.

Som Theaterleder traadte Generalen tilsyneladende til uden nogen Forskole, og det samme kunde ogsaa synes at gælde Godsbestyreren. Men inden Frederik Ahlefeldt blev Theaterdirektør, havde han læst flittigt dramatisk Litteratur, set meget Theater og færdedes meget i Kulisseverdenen. Paa lignende Maade gik det Godsbestyreren. Han havde, inden han blev Besidder, slugt det ene national-økonomiske Værk efter det andet, han havde en vidtstrakt Bekendtskabskreds, af hvilken han kunde lære noget, fra Slesvig By kom han meget rundt paa de holstenske Godser og brugte sine Øjne godt, og endelig, som ovenfor sagt, var han født og opvokset paa et Gods, hvorfor meget, der kunde have forekommet andre fremmed, for ham havde faaet Selvfølgelighedens Præg.

Pastor Lütken skriver i sit fortræffelige Værk om Langeland, at »Fritz« til sit Livs Ulykke aldrig lærte at regne. Det hang sammen med Generalens ophøjede Foragt for Penge. Baade i Officers- og Godsejerkredse i Hertugdømmerne og i Skuespiller- og Forfatterkredse i Hamborg kaldte man Frederik Ahlefeldt Der Verschwender, og det Navn fortjente han at bære lige til sit Livs Ende. For mærkeligt nok gik det ham i den Retning modsat af det, som ellers plejer at være Livets Gang, at de tiltagende Aar gør et Menneske roligere og mere ligevægtigt, overfor Begrebet Penge vedblev Generalen til det sidste at være den samme, Pengene smuldrede hen mellem Fingrene paa ham. Ikke egentlig saa meget fordi han var blottet for Evnen til at holde Hus med Penge, naar det ikke drejede sig om hans eget, kunde han særdeles godt anvende Økonomi: Da hans Moder døde, og det hende tilhørende Stamhus Lundsgaard arvedes af Besidderindens

umyndige Sønnese, blev Generalen indsat som Formynder for sin Nevø, Generalen styrede Lundsgaard med gennemført Sparsommelighed og overdrog det i en god Stand til sin Brodersøn, efter at denne var blevet myndig. Paa samme Maade gik det, naar Frederik Ahlefeldt administrerede for andre, det gælder saaledes Mensalgodset paa Langeland, der ikke var hans eget, men Præsteembedernes. Her holdt Generalen altid igen overfor adskillige Præsters Tilbøjelighed til at betragte de respektive Præstegaarde som Citroner, det gjaldt om at udpresse til sidste Draabe til egen Fordel; Generalen kunde ikke blive træt af at minde Velærværdighederne om, at det til Embederne knyttede Gods ikke eksisterede for den til enhver Tid siddende Præst alene, men ogsaa for hans Efterfølgere i Embedet.

Saasnart det drejede sig om hans egen Pengepung, kom der en underlig Ligegyldighed eller Letsindighed over Generalen. Det er en Tradition paa Langeland, at Hovedgrunden til den Ødselhed, der navnlig prægede Generalens Virksomhed paa hans gamle Dage, var at føre tilbage til hans Had til den, der ved hans Død skulde arve Grevskabet, det var ham en utaalelig Tanke, at denne Nevø skulde arve hele Herligheden, derfor var det ligegyldigt, hvormeget der blev tilbage af Herligheden ved hans Død, eller snarere, det gjaldt om i saa vid Udstrækning som muligt at ødelægge Grevskabet. At hans Had til denne Nevø var oprigtigt og indgroet, er utvivlsomt, vi have i et tidligere Bind omtalt Grundene til dette Had, de sidste tretten Aar af sit Liv saa Generalen ikke denne Nevø for sine Øjne og vekslede ikke et eneste Brev med ham, men alligevel har det altid forekommet mig noget haartrukket

at angive dette som Grund til Generalens Ødselhed. Selvom han paa sine gamle Dage var blevet noget fremmed overfor sin eneste Datter, havde Generalen dog en Gang elsket Elise højt, og hans store Ødselhed kom til at gaa ligesaa meget ud over Datteren som over Brodersønnen. Nej, Ødselheden var en gammel Vane, allerede fra dengang Fritz var halv-voksen, først var der Fornøjelserne, det flotte Officersliv, derefter de utallige Passioner og Liebhaberier, i første Række Theatret og Musikken, saa Lysten til at leve som en Fyrste paa Tranekær. Men til syvende og sidst var han maaske dog kommet nogenlunde helskindet fra alt det, der ødelagde hans Finanser, var de ved Pengekrisen skabte fortvivlede Forhold for Landets Godsejere, og da Generalen lukkede sine Øjne i 1832, var de daarlige Tider langt fra endnu forbi.

Var Generalen meget forskellig fra sin Fader med Hensyn til sit Forhold til Pengene, lignede han ham i den brændende Iver efter at skabe saa gode Kaar som muligt for alle sine Undergivne.

Maaske troede Generalen, at Gods- og Avlsforvaltere ikke delte hans menneskekærlige Syn paa Godsernes Beboere, hvilket i saa Fald vilde have været uretfærdigt, eftersom Forholdene mellem Funktionærerne paa den ene Side og Bønderne og Arbejderne paa den anden overalt vare gode. Hvorom alting er, Generalen vilde selv være med i alt, hvad der vedrørte Godsernes Befolkning. Derfor gik han ligesom sin afdøde Fader ud og ind hos alle paa Langeland og havde et Personalkendskab, der var Genstand for almindelig Forbavselse. Generalen vidste, hvad Folk hed, han kendte Fornavnene paa deres Børn,

han kendte Folks økonomiske Forhold, han vidste, hvordan det gik med Ole Pæsens Gigt og med Sine Madsdatters Tandværk. Han vidste, hvad de allesammen trængte til, i Reglen bedre, end Godsforvalter og Materialforvalter tilsammen. Generalen var kendt for aldrig at sige nej, naar nogen bad ham om noget, men i de fleste Tilfælde behøvede man ikke at bede, for Bønnen var gjerne opfyldt, inden den blev fremsat. Generalen for frem og tilbage paa Øen og vidste altid grundig Besked, naar en Gaardmand eller Husmand trængte til et nyt Tag eller til et Hegn omkring Haven.

Medens Generalen var mere tilbøjelig end Faderen til at give Funktionærerne friere Tøjler, holdt han dog Funktionærerne, bortset fra altformaaende Yndlinge som Forvalter Seehusen eller Lærer Friedrichsen, mere paa Afstand i personligt Samkvem, end Faderen havde haft for Skik. Skønt Generalen var det, man i Hertugdømmerne kaldte »leutseelig«, hvad Faderen ingenlunde var, yndede han ikke den fortrolige Tone, Faderen baade i Tale og Skrift anvendte overfor Funktionærerne. Medens Generalen talte og skrev til Yndlingene, som om de vare Venner eller Slægtninge, finder man saare sjældent en personlig Bemærkning i hans vidtstrakte Brevveksling med Funktionærerne.

Der er noget underligt tragisk i det, at Generalen, der var Monarkiets største Godsejer, gennem hele sit Liv var i Pengevanskeligheder, man kunde maaske ogsaa kalde det tragikomisk, eftersom Frederik Ahlefeldt aldrig for Alvor tog sig denne Tingenes Tilstand nær, men lod fem være lige og ikke nægtede sig noget Ønskes Opfyldelse, alt imedens Gælden, baade den private og den, der hvilede paa hans

Majorater, voksede som en Lavine. I den lange Periode, der laa mellem de to Administrationer, Staten havde sat over ham, nød han Livet i fulde Drag og skænkede ikke Gælden en Tanke.

Allerede som Student i Kiel vænnede Frederik Ahlefeldt sig til Ødselhed og til at gøre Gæld, og det tog til, efter at han var blevet Officer. Det blev tilsidst Faderen for broget, og da Fritz var fyldt 27 Aar, fik han ham umyndiggjort. Frederik Ahlefeldt følte Umyndiggørelsen som en dyb Ydmygelse, som han aldrig tilgav Faderen, at han havde bragt ham i. Fritz mente, at det hovedsagelig var Faderen, der ved ikke at give ham et ordentlig Tilskud fra Godskassen havde tvunget ham til at laane hos andre for at soutenere sin Stilling, og det fremkaldte et Brud mellem ham og Faderen, der aldrig heledes ganske, først henimod Faderens Død bedredes Forholdet mellem de to noget. Bobé er ikke utilbøjelig til at give Frederik Ahlefeldt noget Medhold i denne Sag, Sandheden ligger antagelig i Midten mellem Faderens noget vidtdrevne Økonomi overfor Sønnen og dennes Letsindighed. Vi have alt set, at de mange Penge, Frederik Ahlefeldt strøede om sig med under sit flotte Officersliv i de forskellige Garnisonsbyer, ikke paa langt nær blev anvendt til ham selv alene, nej, saakaldte Venner flaaede ham efter Evne. En Masse Penge kostede Generalens Sværmeri for Musik og Theater, og det flotte Hus, han førte nede i Slesvig, hvor han som senere paa Tranekær var omgivet af en Skare Mennesker, der i meget mindede om Kavalererne paa Ekeby i Selma Lagerlöfs Roman.

Det lykkedes virkelig Christian Ahlefeldt at komme til Bunds i Sønnens Gæld, der viste sig at være saa mægtig,

at det var ganske ugørligt for ham at faa den afgjort paa et Bræt. Den Del af Gælden, som det gjaldt om først at faa fra Haanden, og som tyngede Skyldneren mest, blev direkte udbetalt Kreditorerne gennem den gamle Greve ved Hjælp af et Laan paa henved et halvt Hundrede Tusinde Rigsdaler, optaget i Grevskabet Langeland. Som Betingelse for denne Ordning satte Christian Ahlefeldt Umyndiggørelsen, hvorom der i 1787 efter allerhøjeste Bevilling udstedtes Erklæring. Umyndighedstilstanden varede fire Aar og blev hævet et Par Maaneder før Faderens Død. Umyndiggørelsen kom i høj Grad til at gaa ud over den unge, letsindige Officers Kreditorer.

Skønt Grev Christian spinkede og sparede paa alle Omraader, særligt hvor det drejede sig om de smaa Udgifter, var hans Finanser dog i en ligesaa syndig Uorden som Sønnens, hvilket skyldtes en daarlig Administration, Generalen plejede at satirisere over dette Forhold og at fremhæve, at han dog i det mindste havde Fornøjelse af de mange Penge, han gav ud, medens Faderen kun havde Ærgrelse af de af ham udgivne Penge. I de Aar, der hengik mellem Umyndiggørelsen og Faderens Død, maatte Frederik Ahlefeldt af gode Grunde til en vis Grad holde sig i Skindet. Det var som om de fire magre Aar i Stedet for at mane Frederik Ahlefeldt til Fornuft tværtimod virkede som en sand Mare paa ham, saaledes at der ved Overtagelsen af alle de langelandske og norske Herligheder havde samlet sig en ligefrem sygelig Trang til bogstavelig at kyle Pengene ud af Vinduet. Den Trang til at give Penge ud, der i fire Aar var blevet holdt nede, maatte ligesom have Luft efter den lange Indeklemt-

Det norske Grevskab var, da Christian Ahlefeldt overtog det, allerede i en ganske haabløs Forfatning finansielt set.

De udmærkede Aar, som oprandt for Danmark henimod Aarhundredeskiftet, kom ikke i nogen væsentlig Grad til at gavne Christian Ahlefeldt, idet han døde nogle faa Aar efter, at det mægtige Opsving for saa at sige alle Landets Indtægtskilder var begyndt. Men i Regeringskredsene havde man dog Øje for, at de Par gode Aar, der var forundt Christian Ahlefeldt, inden Døden bortrev ham, var blevet udnyttede af Besidderen, ikke til at bruge flere Penge, men til at søge at bringe Godserne paa Fode igen. I en vis Forstand havde de atten Aar, i hvilke Christian Ahlefeldt var Besidder af Langeland, været en Opgangstid for Landet og i Særdeleshed for den lange, frugtbare Ø, navnlig paa Landbrugets Omraade. Men den Opgang mærkedes ikke synderlig i Landbrugernes Pengepung, allermindst i Godsejernes. Nye Kornsorter, Afvanding af Jorderne, Opdyrkning af mange Overdrev, Fremkomsten af nye Ko-, Faare- og Svine-racer havde nok sat sit Præg paa Langeland, men Tiden var fattig, Kornpriserne vare elendige, og kom der endelig et Aar, hvor der avledes og solgtes nogenlunde, gjorde det danske Landbrugs Svøbe, Kvægpesten, Udbyttet illusorisk. Om Kvægpesten ses endnu den Dag i Dag et Minde i Aasø Skov ved Tranekær, idet den store Fællesgrav, hvori alle de af Pesten i Tranekærs Omegn døde Dyr efter Christian Ahlefeldts Ordre skulde begraves, endnu er synlig. Det var en af Grevens ganske vist ikke videre effektive Bestræbelser for at begrænse Smitten, at de døde Dyr skulde begraves samlede paa et afsidesliggende Sted ude i den vestlige Udkant af Aasø Skov i en lang Række langs Stranden.

Christian Ahlefeldt, der var en fremragende dygtig og flittig Landbruger, havde gjort sit Bedste for at faa noget ud af sine Gaarde, kraftigt støttet af sin udmærkede Medarbejder Seehusen, men hekse kunde han ikke, og Landbruget var og blev paa Langeland som alle andre Steder i Danmark et daarligt Levebrød. De gavnlige Virkninger af de store Landboreformer naaede Christian Ahlefeldt kun i en forsvindende Grad at føle, det var forbeholdt hans Søn.

I Christian Ahlefeldts Besiddertid havde Fabriksvirksomheden i Lighed med Landbruget en Opkomst at pege paa, men det var skralt med Indtægten af Fabrikkerne, som Staten ofrede store Summer paa, langt mere end der blev ofret paa Danmarks naturlige Erhverv Landbruget. Ganske anderledes end Fabriksvirksomheden florerede Handel og Skibsfart i Generalens Faders Tid. Den amerikanske Frihedskrig blev af stor Betydning for Danmarks Handel, takket være det væbnede Neutralitetsforbund. Danmarks Kolonier i Vestindien blev i den Tid til en Guldgrube for Landet, idet de blev Stabelplads for den europæiske Handel med de amerikanske og engelske Kolonier. En anden meget vigtig Faktor i Handelens Udvikling var Anlæggelsen af den saakaldte Slesvig-holstenske Kanal, der satte Vesterhavet i Forbindelse med Østersøen. De store Handelsselskaber, særlig det berømte Asiatiske Kompagni, tjente store Penge dengang, men Landet blev ikke rigere, og Staten selv satte mange Penge til ved efter Tidens Løsen at drive oversøisk Handel og ved at støtte en Del Handelsselskaber, der gik i Asiatiske Kompagnis Kølvan og tilsidst ikke kunde klare sig selv, saa Staten maatte træde hjælpende til. Det var Millioner af Daler, der bortødsledes til at sætte Statens egen

Handel i Gang og støtte Handelsselskaberne; for hvad der kom ud af det, er det ganske betegnende, at Statens store Hvalfangerskibe i Henhold til Statistikken gennemsnitlig hjembragte en Hval om Aaret. Christian Ahlefeldt havde vanskeligt ved i alt dette at se andet end unødigt Ødselhed, navnlig irriterede det ham, at de mange Millioner, Staten ofrede, efter hans Mening kun kom København tilgode, og Hovedstaden interesserede ham ikke synderlig, han kom der saa sjældent det kunde lade sig gøre. Christian Ahlefeldt mente, at Staten burde støtte Landbruget, om end ikke i saa stort Omfang, som den støttede sin Kæphest den oversøiske Handel, saa dog noget mere end den gjorde. Naar man ser bort fra Christian Ahlefeldts ensidige Syn paa Københavns rivende Udvikling i 70'erne og 80'erne, kan man vel nok give ham Ret i, at Landbruget blev noget forfordelt, men Danmark var ikke ene om den Teori, at Staten frem for alt skulde beskytte Handel og Omsætning, det var den almindelige Teori hos alle Datidens Statsmænd, ogsaa i de andre Lande vegeterede Landbruget, og Handelen florerede. Københavns Overvægt i den Tid maa vel siges at være endnu større, end den er det nu, idet alle Monarkiets andre Købstæder førte en vegeterende Tilværelse, lige med Undtagelse af Aalborg, Flensborg, Kiel og Altona. I en anden Retning var Københavns Overvægt over det øvrige Land betydeligere end i vore Dage: Der var langt større Velstand i Hovedstaden end i hele det øvrige Land, der var Fattigdom ude paa Landet, hvor ikke alene Gaardmænd og Husmænd, men ogsaa Godsejerne havde faa Penge mellem Hænderne, Christian Ahlefeldt fremhævede altid, at rede Penge var noget, han næsten ikke kendte; Købstæderne var nogle elendige Huller, Lange-

lands Hovedstad Rudkøbing et af de elendigste. I København var der derimod saa godt som ingen Fattigdom, alle de oversøiske Kompagnier havde deres Sæde i København, Kompagnierne byggede ikke alene deres mange Skibe i København, men opførte ogsaa de mægtige Pakhuse, som den Dag i Dag vidner om hine Tiders Virken, alt det gav nok at gøre for travle Hænder, og Byens Haandværkere og Arbejdere tjente godt. Christian Ahlefeldt, der var noget af en Kværlant, havde kun Øje for Skyggesiderne ved alt dette, det interesserede ham ikke, at der blev kastet Glans over København, der for første Gang i umindelige Tider var Genstand for Omtale ude i Verden. Til Trods for sin store Konservatisme eller rettere sit reaktionære Sindelag og sin selvfølgelige Vedhængen ved Kongehuset kunde Christian Ahlefeldt i Breve og uforbeholdne mundtlige Udtalelser kritisere den ostentative Interesse, alle Kongehusets Medlemmer viste den oversøiske Handel. Det hørte til de Kongeliges bedste Fornøjelser straks, naar et Skib var kommet tilbage fra Kina, i Procession at køre ud for at se paa de hjembragte Varer. Christian Ahlefeldt, der ganske manglede Sansen for Luksus, kunde navnlig ikke fatte den Passion for Porcelæn, som særlig dyrkedes af Enkedronning Juliane Marie. Forkærligheden for Porcelæn var ogsaa en af Virkningerne af Handelsselskaberne og den oversøiske Handel, for Kinafarerne hjembragte Mængder af det kostbare kinesiske Porcelæn, der altid fik Kongefamiliens Tænder til at løbe i Vand og gav Impulsen til Oprettelsen af Den kongelige Porcelænsfabrik i København, Kongefamiliens, specielt Juliane Maries, Kælebarn. Paa Tranekær fandtes der i Generalens Faders Tid ikke en eneste Opstillingsgenstand af Porcelæn, Christian Ahle-

feldt delte Fader Holbergs Opfattelse, at det var taabelige Fruentimmergriller at opstille Brugsgenstande som Thekander og Kaffekopper paa Kamingesimser og Etagerer. Paa Generalens Tid var der paa Tranekær næppe en Krog, hvor Husets Herre ikke havde anbragt Porcelæn til Skue.

For Christian Ahlefeldt var Glansen overfladisk og hul, han saa kun, at Landet var fattigt, hvad det unægtelig ogsaa var, Statsgælden var paa 21 Millioner Kroner, og der var absolut ingen Muligheder for at betale blot nævneværdige Summer af paa denne efter Datidens Forhold meget betydelige Gæld. Dertil kom det, som Christian Ahlefeldt stadig knurrede over, Statens Udstedelse af Sedler, som den ikke kunde indløse. Uheldigvis skulde Generalens Fader faa Ret i sin Pessimisme, den glimrende Handelsperiode var kun forbigaaende og endte brat med den engelsk-amerikanske Krigs Ophør, Fallitter fulgte Slag i Slag paa hinanden inde i København, adskillige af disse var ikke fremkaldte alene af det politiske Omslag ude i Verden, mange havde vænnet sig til at leve flot og over Evne i Tillid til, at de gode Konjunkturer skulde vare evigt, mange havde hengivet sig til vilde Spekulationer.

Al den Slags var Genstand for Christian Ahlefeldts dybeste Afsky, han plejede overfor sligt at udtale »Det gode, gamle, danske Ord at sætte Tæring efter Næring«; det »Sprichwort«, som han kaldte det, citerede han ogsaa i sine tyske Breve altid paa Dansk, Fritz maatte meget ofte finde sig i at faa disse Ord revet i Næsen. Naar Christian Ahlefeldt nede paa sit Godskontor gennemgik Status, syntes han, at han fik Syn for Sagn for, at det danske Monarki var fattigt: Han, der besad to af Landets største Grevskaber foruden meget andet Jordegods, havde det sidste Aar, han

BIBLYKKE FRA GAARDSIDEN

levede, kun et Par og tyve Tusinde Rigsdaler ud af sine langelandske Besiddelser, Stamhuset Lundsgaard gav ham henvend fire Tusinde Daler om Aaret, Grevskabet Langeland og Stamhuset Ahlefeldt var ansat til en Formueværdi af cirka en halv Million. Det var ikke glimrende finansielt set, navnlig naar man tager i Betragtning, at Grevens langelandske Besiddelser var behæftede med en Gæld paa hundrede og tyve Tusinde Rigsdaler. Saa var der Grev Christians Smertensbarn Laurvig: Da Ahlefeldt arvede Grevskabet, var det behæftet med en Gæld paa tre hundrede Tusinde Rigsdaler. Som man ser, var det ikke meget overdrevet, naar en Samtidig udtalte, at den Arv, Generalen gik ind til, var forgyldt Elendighed, og naar Eftertiden saa stærkt har beskæftiget sig med Generalens uheldige Finanser, byder Retfærdigheden at sige, at han ikke var ene om Skylden, han tiltraadte en Arv, der var mere end vanskelig. Men det kan bebrejdes ham, at han ved Overtagelsen af Faderens Besiddelser ikke gjorde noget som helst alvorligt Forsøg paa at komme ud af Gælden, hverken af sin egen private Gæld eller af den af Faderen efterladte. Dertil maa føjes, at der fra hans Side kunde være gjort meget for at bringe Sagerne paa Fode, idet Danmark ved Generalens Overtagelse af Godserne var inde i en betydelig Opgangsperiode.

ARRANGEMENTS- OG ADMINISTRATIONS- KOMMISSIONEN

Regeringen mente sig forpligtet til at gribe ind, da man var blevet klar over, at ret længe vilde det ikke gaa paa denne Maade ovre paa Langeland. Ved kongelig Forordning af 26. September 1794 blev Frederik Ahlefeldt sat un-

der Administration, og en Kommission blev udnævnt til at bestyre de to Grevskaber og Stamhuset, Kommissionen bestod af fire Medlemmer, Formanden var Enevold Falsen. Valget af ham var truffet for at imødekomme Frederik Ahlefeldt og var at føre tilbage til Kronprinsen, der ønskede, at den uundgaaelige Administration skulde virke saa lidt tyngende som muligt paa Vennen.

Hvor glad Frederik Ahlefeldt var over Falsens Udnævnelse, kan ses af følgende Brev fra ham til Kronprinsen :

Allernaadigste Kronprintz, Naadigste Herre!

Med et rørt og følsomt Hjerter nedlægger jeg for Deres Kongelige Høyheds Fødder min allerunderdanigste Taksigelse for den Naade, De har beviist mig at anbetroe Administrationskommissionen til Høyesteretsassessor de Falsen, som vil ivaretage mine Interesser i samme Maade, som om de vare hans egne, han er mig en sand Ven. Sikkerlig skal jeg ikke blive denne Naade uværdig. Allernaadigste Kronprintz! Skal Krigsfaklen ulykkeligvis svinges over vort Fædreland, saa beviis mig den eeneste Naade og brug mig med mine Underhavende, der hvor danske Mænd kan vise, at de veed at døe eller at seire. Dette er mit fyrigste Ønske, den beste Herre vil vist bevilge mig min underdanigste Bøn, da Kierlighed til Dem, Naadigste Herre, og til mit Fædreland er Drivfjedrene dertil. Med dybeste Ærefrygt forbliver jeg min heele Livstid Deres Kongelige Høyheds underdanigste og troe Tienere.

Tranekier Slot, den 16. Marts 1794.

AHLEFELDT LAURVIG.

Frederik Ahlefeldt havde selv ansøgt om at faa Falsen sat ind i »Arrangements- og Administrations-Kommissionen« for Grevskaberne, og denne Udnævnelse bidrog i høj Grad til at gøre hele denne Sag mindre ubehagelig for Generalen, der fra først af havde strittet imod med Hænder og Fødder overfor Regeringens Bestemmelse med Hensyn til Administrationen, der forekom ham mindst lige saa ydmygende og krænkende som den af Faderen fremkaldte Umyndiggørelse. Paa dette Punkt var Frederik Ahlefeldt som slaget med Blindhed, det var ham umuligt at faa Øjnene op for, at Forordningen sigtede til hans eget Bedste, og at han uvægerligt vilde køre fast, ifald det Offentlige ikke greb ind. Var Falsen ikke blevet den ledende indenfor Kommissionen eller Medlem af samme, vilde det hele næppe være gaaet af uden idelige Rivninger og Besværligheder. Men Falsen havde en Egenskab, som Generalen satte højt, han var let i Omgang, »gefällig«, som Christian Ahlefeldt, baade naar han talte tysk og dansk, udtrykte det, og Falsen var Digter, hvilket var et Plus for Generalen, hvem det smigrede, naar Falsen hentydede til, at de var Kolleger paa det Omraade. En anden fælles Interesse var Theatret. Der var en mærkelig Overensstemmelse mellem Enevold Falsen og hans Fader og Farfader, alle tre blev Assessorer i Højesteret, alle tre skrev de eller oversatte Skuespil til det kongelige Theater. Af Falsens store Produktion baade som original dramatisk Forfatter og som Oversætter, er alt nu med Undtagelse af »Dragedukken« dækket af Glemselens Støv. »Dragedukken« hørte en Tid lang til det kongelige Theaters bedste Trækplastre. Stykket var i høj Grad et Barn af sin Tid, taarepersende sentimentalt, saaledes som Publikum yndede det, Mønstrene for

Stykket er Ifflands og Kotzebues Dramaer. Handlingen drejer sig om en Skomager, der paa Grund af Fattigdom bestemmer sig til at udsætte sit nyfødte Barn, Hustruen stritter imod, men giver paa Skrømt efter og lader Manden gaa af Sted med en Kurv, hvori hun ikke har nedlagt Barnet, men en Dukke. Manden søger at anbringe Kurven udenfor Urtekræmmers Dør, men gribes paa fersk Gerning og maa ikke alene tage sin egen Kurv med tilbage, men paanødes ogsaa en anden Kurv med et nyfødt Barn, som en anden i Dagens Løb har anbragt udenfor Urtekræmmerens Dør, og som Urtekræmmeren tror ogsaa er bragt med af Skomageren, der er hans Nabo, og om hvem han ved, at hans Kone har bragt Tvillinger til Verden. Da Urtekræmmeren truer med Anmeldelse til Øvrigheden, maa Skomageren sjokke hjem med begge Kurvene. Det andet Barn bringer imidlertid det fattige Ægtepar Lykke, idet det ved nærmere Eftersyn viser sig, at der ligger Penge ved Siden af Barnet og tillige et Brev, der lover en aarlig Understøttelse til Finderen og en stor Belønning, naar det Tidspunkt indtræder, hvor Barnets Fader kan give sig til Kende. Al den Lykke er hidført af Dukken, der viser sig at være en »Dragedukke«, deraf Stykkets Navn. En Dragedukke var et Væsen, som var skabt af gammel Overtro og skulde gøre sin Ejer til en rig Mand. Begrebet var kommet fra Norge, hvorfra det havde bredt sig over Danmark, for Falsens vedkommende var det sikkert en Reminiscens fra hans lange Ophold i Norge.

Hvad der gjorde »Dragedukken« særlig tiltrækkende for Generalen, var Musikken, der var komponeret af hans gamle Bekendt fra Kieleraarene, Kunzen, det kongelige Theaters Kapelmester. Denne Musik var i høj Grad efter

Generalens Smag med dens Blanding af Sentimentalitet og Lystighed, og paa Tranekær saavel som overalt i Landet lød den i »Dragedukken« indlagte Drikkeviser »Druen vokser paa vor Klode«.

Letheden i Omgang med Falsen ytrede sig blandt andet i, at Generalen kunde tale med ham om alt muligt, og Frederik Ahlefeldt holdt nok af, naar en Sag kedede ham, at bryde af og pludselig tale om allotria, det generede heller ikke Enevold Falsen, der i ligesaa høj Grad som Generalen var Verdensmand og uden Vanskelighed gik fra et Emne til et andet. Denne Livlighed var saa meget mærkeligere, som Enevold Falsen paa Bunden var en sort Melankoliker. Den mørke Sindsstemning var ikke noget, der oprindeligt hørte hans Natur til, den var fremkaldt af ydre Omstændigheder. Medens Falsen var ansat som Justitarius ved den norske Overret vakte han Forargelse i Norges Hovedstad ved sit aabenlyse Forhold til en høj Embedsmands Hustru. Bemeldte Dame var gift med Generalauditør Wessel, Broder til Digteren Johan Herman Wessel, der i et Epigram har karakteriseret sin Broder med de Ord:

Han tegner Landkort og læser Loven
han er saa flittig, som jeg er doven.

Medens Forholdet, der paa en unødigt Maade afficheredes af Parret, og ikke kunde undgaa at vække Skandale, stod paa, var Generalauditøren sammen med Frederik Ahlefeldt ansat ved Landgreven af Hessens Stab og deltog i Felittoget mod Sverig i 1788. Den meget skandaløse Skilsmisssag mellem Wessel og hans engelskfødte Ægtefælle indlededes straks efter Troppernes Hjemkomst fra Felittoget. Falsen

og Wessel havde tidligere været Perlevenner og desuden i Fællesskab arbejdet for større Selvstændighed for Norge. Frederik Ahlefeldt, der under Felittoget var kommet til at staa Wessel nær, opholdt sig under hele Processen i Norge, og det var ved den Lejlighed, han lærte Kontraparten, Falsen, at kende og blev Ven med ham. Et Par Aar efter Skilsmissen ægtede Wessel en Slægtning af Frederik Ahlefeldt og fik med hende baade Gods og Guld. Kronprinsen, der ligesom Frederik Ahlefeldt havde fulgt den ubehagelige Affære paa nært Hold, optraadte med stor Strenghed overfor Falsen, der blev forflyttet til det yderste Thule, som Lagmand over Finmarken. Flere Aar maatte Falsen tilbringe oppe ved Nordkap og betragtede Forvisningen som en meget haard Straf, han lærte aldrig at forsone sig med Naturen deroppe, og navnlig var det for den selskabeligt anlagte Mand haardt at maatte finde sig i Ensomheden. Da han endelig blev flyttet til København, havde han faaet et Knæk, som han aldrig forvandt, og den udvortes Livlighed, han viste, var kun en Maske, ligesom den megen Selskabelighed, han styrtede sig ind i, kun var et haabløst Forsøg paa at dulme den voksende Melankoli, en Melankoli, der førte ham i en frivillig Død.

Det imponerede ogsaa Generalen, der selv var blevet Student mens han endnu var en halv Dreng, at Falsen allerede i 10 Aars Alderen havde begyndt sine Studier ved Københavns Universitet efter at have faaet præ ceteris ved examen artium eller var blevet indkaldt, som man udtrykte det. Som 16-aarig betraadte Falsen Embedsbanen, og da han knap var fyldt 22 Aar udnævntes han til Assessor ved den norske Overret. Med 33 Aar var Falsen Indehaver af et af Norges højeste juridiske Embeder, nemlig som Justitiarius

i Overretten, da han tiltraadte den langelandske Administrationskommission var han Assessor i Højesteret og anset som en af Danmarks fineste Jurister.

Falsen forstod at tage Generalen og indsukre de mange Piller; Frederik Ahlefeldt skrev under paa, hvad Assessoren forelagde ham. Falsen gik saa let som muligt henover alle Ubehagelighederne, samtidig undgaaende at gaa udenom Generalen, der pro forma blev taget med paa Raad i Sager, som Assessoren i Virkeligheden afgjorde paa egen Haand, men Falsen vidste, hvor ubehagelig hele denne Administration var hans Klient, og det gjaldt derfor om, at Frederik Ahlefeldt maatte føle Trykket saa lidt som muligt. Et Forhold, der var meget vanskeligt for Falsen at udglatte, var Grevskabets Funktionærers Stilling til Greven paa den ene Side og Kommissionen paa den anden Side. Generalen kunde blive ganske ude af sig selv, naar han gav en Ordre til Godsforvalteren og saa fik det Svar, at der var givet en anden Ordre fra Administrationen. Men Falsen holdt paa, at alle Generalens Udgiftsordrer til Funktionærerne kunde annulleres af Kommissionen, og paa det Punkt blev han ikke desavoueret af Kancelliet. Et virkeligt Kunststykke præsterede Falsen, da han fik Ahlefeldt til at skrive under paa en Erklæring, i Henhold til hvilken Generalen gik ind paa indtil videre at ville nøjes med en aarlig Indtægt af ni Tusinde Rigsdaler fra begge Grevskaber, Generalen maatte foreløbig ikke oppebære nogen Indkomst hverken fra Langeland eller Laurvig udover det stipulerede, der skulde udbetales ham som en Art Lompepenge af Falsen personlig. Hvilke Tanker Generalen har gjort sig, da han skrev under paa Dokumentet, er det ikke godt at vide; hvis han i det hele taget har gidet overtænke Sagen, maa det have været

ham klart, at skulde han virkelig kunne klare sig med dette »Aarsgehalt«, maatte han lægge sit Ror fuldstændig om og indrette sin Levfod derefter. Men at »kasteie sig«, som man dengang kaldte det, var det, der mindst af alt laa for Frederik Ahlefeldt. Han har antagelig skrevet under, som han skrev under paa alle de andre Dokumenter, Falsen forelagde ham, og har saa tilføjet »vogue la galère«. Det har sikkert kostet Enevold Falsen nogen Overvindelse at undertrykke et satirisk Smil, da han fik Generalen til at samtykke i at blive sat paa fast Løn. Generalen greb da ogsaa til sin sædvanlige Tilflugt at laane, og der var Aagerkarle nok baade i København og Hamborg. Falsen lod fem være lige og saa smilende til under sine aarlige lange Sommerbesøg paa Tranekær, der var ingen, som havde paalagt ham at passe paa, at Generalen ingen privat Gæld gjorde, han havde blot at paase, at Grevskabernes Indtægter havnede hos ham og blev anvendte til at afbetale paa den Gæld, der hvilede paa selve Majoraterne. Generalens private Gæld kom ikke Administratoren ved, der maatte blot ingen Pantegæld gøres. Et og andet tyder dog paa, at man inden for Kancelliet har fundet Falsens Holdning paa dette Punkt en lille Smule for large og at man har ment, at Kommissionen burde have noget mere Indseende med Generalens private Udgifter. Og saa gik det løs med et flot og lystigt Liv, flottere og lystigere end før eller senere i Generalens Liv. Til stor Glæde for Falsen drog Skuespillertrupper ud og ind paa Tranekær, og han havde den Glæde at se flere af sine egne Stykker opførte paa Slottet, foruden »Dragedukken« ogsaa hans Ridderdrama »Ida«, der havde megen Lighed med Frederik Ahlefeldts »Hellfried«. Under et Besøg af Frydendahl og Knudsen spilledes nogle Scener af »Dragedukken«. Knud-

sen spillede naturligvis sin Rolle fra Det kongelige Theater som Skomageren, og Frydendahl sang med Bravour Hymnen til den franske Revolution:

Fader Evan Frihedshuen
Paa sin Isse fæstet har,
Frie Hænder perse Druen!
Og dens Saft er dobbelt klar.
Klinker Brødre, synger Kor:
Frihed paa den hele Jord.

Ogsaa Dilettantkomedie blev der spillet, naar Falsen var paa Tranekær. Assessoren var en habil Amatørskuespiller, der havde vundet sine dramatiske Sporer i Christiania, baade det og den Hvirvel af Selskabelighed, hvori man levede paa Tranekær, tiltalte Falsen, der var en ligesaa stor Selskabsfugl som Husets Vært. Midt i al den Hurlumhej fik Falsen virkelig til en vis Grad bragt Orden i Sagerne, men det var rigtignok mest ved Hjælp af Laan, ikke mindre end otte hundrede Tusinde Rigsdaler blev optaget som Laan paa Grevskaberne, efter Pengenes nuværende Værdi var det adskillige Millioner Kroner. Da Falsen satte stor Pris paa Generalen, søgte han at faa Indflydelse paa ham, han bestræbte sig saaledes for at faa ham til at bryde af med Gottorperhoffet og helt slaa sig ned paa Tranekær; ganske uegoistisk var dette Raad naturligvis ikke, da det vilde have været adskilligt bekvemmere for Falsen altid at have Frederik Ahlefeldt ved Haanden og vide ham paa et bestemt Sted, hvor han i Ro kunde arbejde sammen med ham og de øvrige Kommissionsmedlemmer. Men det var netop disse Medlemmer, Generalen gerne vilde undgaa, han konfererede helst alene med Falsen, og det kunde han lettest,

naar han boede i Slesvig og kun kom til Tranekær, naar det passede ham, det vil sige paa de Tider, hvor Falsen var alene. Falsen søgte at faa Generalen til at indse, at de andre Medlemmer af Kommissionen ikke var hans Fjender, men at de kun vilde hans Vel. Det faldt Falsen meget svært at snakke Generalen til Fornuft paa det Punkt, Gang paa Gang bebrejdede han ham, at han desavouerede Kommissionen overfor sine Funktionærer, der selvsagt hellere vilde forhandle med Generalen end med de Fremmede, dem var Kommissionen ogsaa en Torn i Øjet, de holdt ikke af at skulle tjene to Herrer, men vilde helst holde sig til deres egentlige Herskab, der tilmed ikke saa dem saa nøje paa Fingrene som Kommissionen. Ogsaa andre end Funktionærerne vilde hellere have at gøre med Generalen end med Administrationen, navnlig Haandværkerne og Grevskabets Handelsforbindelser. Dette Forhold skabte hyppige Rivninger, noget Generalen var ligesaa ked over som Falsen. Gang paa Gang formanede Falsen Generalen til ikke at lytte til Øretudere, der vilde sætte ham op imod Kommissionen, men at have Tillid til dens Medlemmer.

Foruden Falsen var tre Mænd Medlemmer af Administrations-Kommissionen, hvoraf de to ligesom Falsen vare Nordmænd.

Haagen Mathiesen var Søn af en norsk Storkøbmand og Godsejer og blev efter at have taget juridisk Embedseksamen ansat i Commerce-Kollegiet, og samtidig betroedes ham paa Falsens anbefaling Hvervet som Medlem af den langelandske Administrations-Kommission. Kort Tid efter Kommissionens Ophævelse traadte Mathiesen ud af Statens Tjeneste og vendte tilbage til Norge for at overtage Ledelsen af sin store Handelsvirksomhed, som han styrede

dels fra sit Gods Linderud, dels fra sin Gaard i Christiania, han var en af Norges rigeste Mænd og havde en meget stor Handel med Træ tildels fra egne Skove. Efter Norges Afstaaelse til Sverig kunde Haagen Mathiesen ikke rigtig finde sig til Rette med Forholdene i sit Fødeland og flyttede til Danmark, hvor han blev modtaget med aabne Arme. Mathiesen stod i høj Gunst hos Frederik den Sjette, der gav ham den høje Titel som Generalkrigskommissær og benyttede ham til flere diplomatiske Sendelser, blandt andet var Mathiesen i mange Aar dansk udsendt Konsul i forskellige franske Byer, en Stilling, der var efter hans Hoved, da han fra sin tidlige Ungdom havde sværmet for alt, hvad der var fransk. Da Frederik Ahlefeldt havde afhændet Laurvig til Staten, interesserede Frederik den Sjette sig stærkt for, at Generalkrigskommissæren skulde erhverve Grevskabet. Sagen var allerede saa vidt fremskreden, at der var tegnet et Vaaben, som Mathiesen skulde føre, naar han var blevet udnævnt til Greve af Laurvig, saaledes skulde hans Titel lyde. Købet blev imidlertid ikke til noget. Den fra Krigene 1848 og 64 bekendte General, Haagen Mathiesens Søn, har i sin Tid fortalt mig, at efter hans Opfattelse strandede Købet paa Intriger fra den senere Købers, Frederik Vilh. Treschows Side.

Det tredje norske Medlem af Administrationen var Peter Monrad. Da han tiltraadte Kommissionen var han Sekretær i Danske Kancelli. Den senere Konferensraad Monrad, der var en Mand med alsidige Interesser, blev siden, da Laurvig solgtes, Frederik Ahlefeldts Tillidsmand under de langvarige Forhandlinger, der fulgte med Afviklingen af Grevskabet. Monrad var ligesom Generalen Samler om en Hals, hans Samlinger af

Mønter og Gemmer var kendt viden om, det samme gjaldt hans Mineralier, der fandt Omtale i udenlandske videnskabelige Tidsskrifter.

Administrationens fjerde Mand var Dr. jur. Johnsen, der tituleredes Administrationens Kommissionær. Dr. Johnsen synes at have været den, paa hvis Skuldre det meste Arbejde hvilede, og han blev blandt andet af Falsen benyttet til uafbrudte Sendelser; navnlig naar der var Tale om confidentielle Meddelelser, som man ikke ønskede at betro Papiret, blev Johnsen benyttet, og i de fire Aar Kommissionen havde med de langlandske Sager at gøre tilbragte han sin meste Tid i Postvognen for at støde til Generalen enten paa Langeland eller i Slesvig. Generalen kunde ikke lide Johnsen, til hvem han nærede en vist meget uberettiget Mistillid, men baade Falsen, Mathiesen og Monrad vare stærkt optagne og kunde ikke afse al deres Tid til Generalens Affærer, derfor maatte Johnsen, hvis Tid udelukkende var helliget dette Administrationsarbejde, benyttes som en Slags Løbedreng, til Ærgrelse for Generalen, der heller ikke fandt, at Kommissionæren havde Højesterets-assessorens underholdende Maade at forelægge og drøfte Sagerne paa, navnlig kunde Generalen ikke afbryde Forhandlingerne og tale om Theaterspørgsmaal saaledes som med Falsen, det laa ganske udenfor Johnsens Horisont.

Som Mellemand mellem sig og Kommissionen benyttede Frederik Ahlefeldt den paa flere Steder i denne Bog omtalte Søkrigsprokurør Haagen, til hvem han nærede en ubegrænset Tillid. Ogsaa Theaterchefen Ferdinand Ahlefeldt og Johan Ludvig Brockenhuus, der paa det Tidspunkt var Kammerjunker hos Juliane Marie, vare ham behjælpe-

lige paa forskellige Maader med Hensyn til Ordningen af Pengesagerne.

Nedenstaaende Breve fra Brockenhuus giver et Indblik i Vennens Virksomhed til Fordel for Ordningen af Generalens Pengesager.

Beste Ven!

Umulig kan nogen føele og deeltage saaledes i Din Skjæbne som jeg, min beste Ven. Kiendende din fortræffelige Tænkemaade, og hvad du monne udstaae, veed jeg at see dig istand til at opfylde dine løfter og forpligtelser, som for det meste ved dit gode Hjerte og andre Omstændigheder er bleven inlat i ubehageligheder og mangel, nøyagtig at betale dine Fordringer. Paa en uforsvarlig Maade er du opholdt til denne Termin at faae dine Sager afgjort; nu da Terminen er for Døren, udsættes alle Ting og ingen ordentlig beskeed faaer du. Ferdinand Ahlefeldt¹ er opfyldt med beste Forhaabninger, men ingen alvorlig Ende faar man paa Sagerne og aldrig noget fyldestgiørende eller positiv Svar har jeg endnu faaet af ham dig angaaende, naar jeg haver spurgt ham om Sagernes Fremme. Enten har han da skrevet dig eller vilde skrive med Neste Post, og at du vist skulde blive fornøyet; denne Snak synes jeg nu, at man kan være kied af og ønske og paastaae en Ende derpaa; du maa derfor skrive ham alvorligt og haste med den endelige Bestemmelse. Jeg haver ellers en Mand, som jeg endnu i Dag haver talt med og som paatager sig alle dine Sagers Afgjørelse og som forskaffer Pengene her i Landet mod 4re Posendt og endnu i denne Termin vil skaffe Dig saamange, som du bruger, naar Du NB først haver din Kongelige Be-

¹ Chef for Det Kongelige Theater.

villing og Garantie for Grevskabernes Revenyer og den aarlige Afdrag til Capitalernes Betaling, samme Mand haver lovet, endnu idag at sende mig skriftlig hans Projegt paa det at du derefter selv nøyere kan overlægge samme og med næste Post meddele mig din Betænkning og da saa hastig som mulig sende Din Andsøgning til Kongen, som Du direkte kan sende til Kron - Prindsen eller og lade den overlevere ved hvem du synes, med Fornøyelse paatager jeg mig det. Og lykkelig skal du da med Guds Hjælp snart blive. Jeg gik straks efter dit Brevs Erholdelse idag til Ferdinand Ahlefeldt, men fandt ham ei hjemme, faar jeg ham i Tale siden, skal hans Svar endnu blive andført. Christian REVENTLAUW af Husarerne møtte jeg idag, som overmorgen vil reise herfra til Holsteen bad ham meget at hilse dig, og at du snart maatte svare mig paa min Skrivelse idag, og om du var i ondt Humeur da at opmuntre dig, da jeg haabede snart at faa en Ende paa dine Sager, naar samme blev mig overdraget. Dersom andre jeg havde bragt dem i Stand. Hvorpaa man saa længe haver ventet. Af dit melankolske Forsæt skal der indtet blive af, og saasnart den kgl. Bevilling kun haves, skal du see, hvor rask det skal gaa og din Credit blive god. Hvad jeg arme Mand maa udstaae ved de for BUELOW¹ stedste faldne Domme er mere end nogen troer. Gud hjælper os dog vist begge, og siden skal vi blive klog og aldrig for nogen cavere eller endossere.

Ferdinand AHLEFELDT haver jeg idag ey kunde faaet i Tale. Projegtet fra den Mand, som jeg idag talte om en stor Capitalandskaffelse, er mig ey heller bleven sendt, da Tiiden formedelst Terminen har været for kort, men med næste Post skal du vist faae begge deele, føy din troe Ven,

¹ Den ofte omtalte Kommandør-Kaptajn.

skriv mig endelig med næste Post, Bülow hilser dig 1000 Gange og siger at Ferdinand Ahlefeldt med forrige Post haver skrevet dig et langt Brev, er du dermed fornøyet eller ey. Skriv mig dog dine Tanker om Aldt.

Farvel. Gud give Du var her hos mig.

Kiøbenhavn, den 9. December 1793.

Din
BROCKENHUUS.

Vær overbeviist, min beste Ven, at hvor jeg kan vaage for Dit Vel, skal intet blive forsømt; saa meget som muligt skal jeg erkyndige mig, om BUELOW haver nogle gode Canaler i Hendseenden til dit Laan, han vil forskaffe Dig formedelst din Bevilling. Beviiset fra Landsthingshøreren¹ i Odense er dertil nødvendigt, men naar samme haves, er Sikkerheden god og vil jeg haabe at blive taget i Raad med. Ret længes jeg efter dine Efterretninger, om du med mine Planer er fornøyet eller og om Ferdinand Ahlefeldt gjør andstalter. Skriv mig herom med første, mere med næste Post.

Kiøbenhavn, den 24. December 1793.

Din oprigtigste Ven
BROCKENHUUS.

Beste Ven!

Da jeg med Vished kan forsikre dig at du beholder Markerne efter Ønske af en liden Afgave, som vel endnu kan

¹ Landstingene var Overdomstole, hvortil der appelleredes fra Underretterne og hvis Domme indankedes for Højesteret. Der var Landsting for hver af Landsdelene Sjælland, Lolland-Falster, Fyn, Nørrejylland, Sønderjylland og Bornholm. Institutionen ophævedes 1805 og blev afløst af Landsoverretten.

forringes, og aldt, hvad jeg kan formaae at stemme Vedkommende skal ey blive efterladt uden minste Hensyn til Egenytte. Men da mine Omstændigheder nødvendig udfordrer de omtalte Obligationer til KIERKERUP¹, saa beder jeg dig for alt, hvad belligt er, saa hastig som muligt at sende mig dem, da jeg nu dermed kan faa Ting afgjorte, hvortil jeg siden ikke er istand. De stemplede Papir har du io, jeg beder dig derfor, beste Ven, tiene mig. Dig til Skade skal det aldrig blive og foragte vilde jeg mig selv, om jeg efter alle de Velgierninger, du har beviist mig, skulde indføre dig i Ting, hvorved du enten skulde lide Mangel eller for min Skyl have fortrædeligheder. Med HAAGEN² haver jeg idag talt, som viiste mig det Brev han haver skrevet dig og som han haaber vil berolige dig. Med COLBIØRNSEN³ haver jeg og idag talt, som ligeledes forsikrede med mange Complimenter, at aldt hvorudi han kun kan tiene dig, vil han ey undlade, og bad ham at stemme Commissarierne, at dit Ønske kan opnaaes, og ingenlunde bærer jeg mindste Tvivl at du jo faar det med Markerne efter Ønske. Altsaa, beste Ven, tien mig og send mig de bevidste Obligationer, skriv tillige et aparte Brev til JOHNSEN⁴, at

¹ Tømrermester, som Generalen havde brugt meget til Byggeri og som han skyldte en Del Penge. Kirkerup var en af sin Tids mest ansete Bygmestre og tillige Major ved Københavns Brandkorps, i hvilken Stilling han senere udrettede et stort og fortjenstfuldt Arbejde som Leder af Slukningsbestræbelserne under Bombardementet i 1807. ² Den ofte omtalte Søkriksprokurør. ³ Den fra de store Landhoreformer navnkundige Christian Colbjørnsen, der paa nærværende Tidspunkt var Generalprokurør i Kancelliet. ⁴ Den ovenfor omtalte Kommissionær ved Administrationen

han og MONRAD¹ paategner dem som de andre. Evig er jeg din troe, beste Ven

BROCKENHUUS.

Kiøbenhavn, den 8de November 1794.

Da Posten er ved Afgangen, er dette noget confus, hils alle dine level og svar mig med første Post.

Beste Ven!

Uagtet jeg aldeles intet haver at melde dine Sagers Fremme angaaende, saa kan jeg dog ikke lade Posten afgaae uden at skrive dig og sige at jeg til Gehejmerraad BRANDT² haver overleveret din Broders Erklæring, som er meget god, men Cancelliet vil endnu have dine tvende andre Brødres Erklæring, som du io let kan forskaffe, da de io umulig kan have noget derimod, men tvertimod maa ønske at Gielden bliver betalt paa hvad Maade det end skeer, om de nogen Tiid mod Formodning skulde blive besiddere.³ Hast altsaa med, at de indkommer med deres Erklæring, paa det vi snart kan faa Bevillingen. Lad mig viide, hvorhen man skal adressere dig Brevene, om du reiser. Lev imidlertid vel og bliv stedse for mig som jeg til min død er din troe hengivne ven og tienere

BROCKENHUUS.

Kiøbenhavn, den 7de Maj 1794.

¹ Medlem af den ovenfor omtalte Administrationskommission. ² Chr. Brandt var paa det daværende Tidspunkt Præsident for Danske Kancelli og som saadan en af Landets højeste og mest indflydelsesrige Embedsmænd. Tre Aar senere overtog han Andreas Peter Bernstorffs Stilling som Medlem af Konseillet. Gehejmerraad Brandt var Broder til den i 1772 henrettede Enevold Brandt. ³ Da Generalen ingen mandlige Arvinger havde, var

At der til Trods for det venlige personlige Forhold mellem Falsen og Frederik Ahlefeldt af og til kunde komme en Kurre paa Traaden, viser nedenstaaende Brev.

Højvelbaarne, Højtærede Hr. Greve.

Jeg har opsat at besvare Deres Højvelbaarenheds Skrivelse af 7de hujus, fordi jeg først vilde arbejde paa at bringe de omskrevne Papirer i Rigtighed, og kunne give Dem et bestemt og beroligende Svar. 2000 r^d for dette Quartal har Kommissionen forlængst paa Deres Vegne udbetalt til Deres Mandatarius Søe Krigs Prokurør HAAGEN, saaledes som vi kunde, da vi, som De veed, begynde vores function uden Penge, og har været nødt til at gjøre et Laan, dels for BROCKENHUUSES Skyld, dels for at udbetale tilbagestaaende Renter og afholde løbende Udgifter. Vi anviiste nemlig 1500r paa CRAMER, og udbetalte de 500r. Passagen over Beltet var saa usikker formedelst Iisen, at HAAGEN ikke kunde vove at sende Penge — de 1500r — hos CRAMER kom langsomt ind, thi det var ingen let Sag at faae Penge af ham — og Tiiderne kan vel ogsaa tildels have Skyld deri. At skaffe Vexel er dyrt — endelig har nu Haagen erholdet det paa beste Vilkaar mueligt, og efter hvad han har forsikret mig, afsendt Remissen med forrige Post. Vi ønskede, at Greven, ved hvert Quartals Forfalds Tiid vilde befuldmægtige en Mand til at imodtage det Dem tilkommende, som da tillige maatte erholde Deres bestemte Ordre, hvorledes De vilde have Pengene remitterede, enten Contant ell. i Vexel.

Jens Juel Ahlefeldt Successor til de tvende Grevskaber, han døde et halvt Aar efter, at nærværende Brev var afsendt. De to yngre Brødre maatte underskrive som præsumptive Successores.

Sagen mod TOLDERLUND have vi af al Magt stræbt at bringe i Rigtighed — alt hvad jeg vel kan skrive Hr. Greven om den Sag, er, at De kan være roelig herfor. Der er betalt hans Fuldmægtig Hr. Advokat SCHOENHEYDER af Johnsen 1000r til Afdrag. Men det er nødvendigt at der maa lages præventioner, som kan sætte Dem i Sikkerhed for Fremtiden — og herom kan jeg ikke vel skrive. Vi skal maaskee om nogen Tiid sende Dem en Mand over, som nærmere vil give sig den Ære at handle med Dem om denne Sag, og meddele Dem Resultatet af vore Bestræbelser: De vil da Selv indsee at det er saa meget mere nødvendigt, at bruge visse Forsigtigheds Measures, som der nylig er faldet en Resolution i Kancelliet, i Anledning af en Klage fra en Mand fra Langeland, som opsagde Kommissionen en Kapital af 3000r, hvilket vi naturligviis ikke kunde antage, hvilken lover ham beneficium paupertatis til Sags Udførelse imod Dem Selv, og altsaa peger temelig tydeligen paa, at Kancelliet ikke anseer hvad Hr. Greven ejer uden for Administrationen, for uangribeligt. Den Plan Hr. Greven har behaget at yttre Dem om, at ville lade Deres løse Effekter taxere og deraf svare Renter til Kreditorerne, kunde være meget god, — men uden Kreditorernes Samtykke gik det vel neppe igjennem. Jeg haaber ogsaa, at dette ikke skal behøves, og at De paa anden Maade kan sættes i Sikkerhed, og beder Dem derfor, ikke hermed at foretage Dem noget, førend den omskrevne Mand er kommet til Dem, som vil bringe Dem fuldt Lys i Sagen og foreslaa Dem de Measures, hvilke ansees for de beste og anvendeligste.

Af Hr. Grevens og Godsforvalter SCHEEL's Breve erfare vi, at De har overladt ham Skiftevæsenet. Men Ober-

formynderiet har De endnu ikke afgivet til ham, tillad, at jeg beder Dem, tillige at aflevere dette, som det vigtigste. De miskjender virkelig Kommissionen, dersom De troer, at den Tanke at fortrædige Dem, kan opstige for os — jeg troer, at vor hele Adfærd bør overtlyde Dem om det modsatte. Jeg gjentager, hvad jeg forhen har tilskrevet Dem, at vi meget havde ønsket at være dette foruden. Kommissionen skaffer i Sandhed Arbejde og Ansvar nok til at man ikke skulde attraa at paavælte sig mere, men, da Kanceliet har villet, at vi skulde ogsaa bestyre dette, saa maa vi vel gjøre det. Naar nu Hr. Greven modsætter Dem, saa, ikke at tale om den Arbejds Forøgelse Brevvexlinger herom volder, har dette endnu den ubehagelige Følge, at vores Indflydelse paa Betjenterne rystes, naar Kommissionen vil een Vej og Hr. Greven en anden, og det er nødvendigt, at disse ere os i Penge og Oppebørsels Sager subordonerede — De veed at ingen kan tjene 2 Herrer, og det er nødvendigt at vi holde Betjenterne Tømmerne fast, hvis Tingene skal komme i Orden — men vores Virkekraft er tabt, vores Kontrol har en usikker Basis, naar Betjenterne gjøres uvisse i Hensyn til hvad Kommissionen foreskriver dem. De kan være sikker for, at vi ikke skal overskride vore Grændser, eller søge at udvide vor Myndighed, men den, som til vor Arbejds Gang er os nødvendig, var den Svaghed, ikke at bevare, og den maa være uforkrænket, jeg beder derfor Hr. Greven paa egne og mine Medarbejderes Vegne, at De saasart mueligt, afleverer Oberformynderiet til Scheel og lader denne Sag komme i Rigtighed, da Opholdet allerede tjener til at entravere vore Operationer.

Endelig Hr. Greve — De har tilladt mig at tale reent ud, og uden dette, kan jeg hverken tale, eller nytte Dem — saa

taal at jeg siger Dem, at saa meget som Deres Godhed og Tillid opfylder mine Ønsker, saa vist som den, og det at kunne bidrage til Deres sande Vel, er den kjæreste Løn for mit Arbejde — saa meget smerter det mig, om De vil tillægge mig den paa mine Kollegers Bekostning. Den af os alle kjendte Dr. Johnsen først; jeg kan ikke mærke andet end at han er en ærlig Mand, og han vil ivrig Deres Vel, De vil endog i denne Tiid erfare dette. Secr. MONRAD kjender jeg nu som min Medarbejder for fuldkommen at svare til sit Rygte, hvilket længe har beskrevet mig ham, som en duelig, indsigtfuld og arbeidsom Mand. Af det vidtløftige Arbejde som Kommissionen giver, besørger han det meeste, han fører Protokollen, og idet Deliberationer er fælleds, tilhører Udførelsen af det meeste ham, hvilken han med lige saa megen Fliid, som Habilitet besørger, jeg har mere end een Gang, i den Tiid vi har arbejdet sammen, havt Anledning at kjende ham som en uinteresseret og integre Mand, og herfor er han ligeledes agtet af alle de som kjende ham, tillad derfor at jeg beder Dem at have Tillid til Kommissionen, og ikke at laane Øret til Mennesker, som maaskee just dens Aarvaagenhed og Integritet kan være til Ulejlighed; som maaske derfor søge at sværte os, eller at gjøre vort Arbejde besværligt, ved at saae Mistillids og Ueenigheds Sæd imellem Dem og os.

Jeg havde endnu meget mere at skrive — men dette Brev er voxet betydeligen — jeg haaber til Sommeren at finde Anledning til mundtligen at samtale med Deres Højvelbaarenhed, og da vil meget opklare sig, og jeg haaber, vi da vil kunne beviise Dem, hvo det er som interesserer sig for Deres sande Vel, og best fortjener Navn af Deres Venner, ønskeligt var det, om Hr. Greven selv var her til-

stede — det vilde meget lette Kommissionens Arbejde, og hæve mange Vanskeligheder og Betænkeligheder paa bægge Sider — vor Fremgang vilde da ligge mere aabenlys for Dem, og jeg tør forvise mig om, at De ikke vilde misbillige den.

Imidlertid beder jeg Dem om Undskyldning for mit lange Brev, og dets frie Tone, jeg kan ikke gjøre det anderledes, og efter min Theorie, er enhver som smigrer, meer og mindre en Bedrager. De lader mig derfor vederfares Ret, hvis De vil modtage min Aabenhjertighed som et Beviis paa den sande Hengivenhed og Højagtelse, hvormed jeg har den Ære at være

Deres Højvelbaarenheds
ærbødigste Tjener
FALSEN.

Kbh'n d: 28. Martii 1795.

Som man ser, lagde Højesteretsassessoren ikke Fingrene imellem.

Falsen kunde som Formand for Kommissionen optræde med megen Skarphed, herom vidner følgende Brev.

Til Jøden Hambroe!

Til Gjensvar af Deres Skrivelse af G. D. meddeles.

Administrationskommissionen maa nedlægge Indsigelse mod den af Herr Kammerherre, Oberstlieutenant, Greve af Ahlefeldt Laurvig til Dem udstedte Obligation for Summa 10.000 Rigsdaler, da Grevskabet Langeland saalænge Kommissionen forestaar sammes Administration ikke kan behæftes med Gæld, hvilket De formentlig burde vide saa

godt som samtlige Stadens Aagerkarle og Pantelaanere. Ovenstaaende er ogsaa Greven betydet og maa det være en Forglemmelse af ham, naar han har udstedt bemeldte Obligation, der turde anses ganske værdiløs. Det tilraades Dem at lade Sagen fare og ikke gjøre Forsøg paa at henvende Dem andetsteds, da dette vilde være værst for Dem selv. Kommissionen agter intet at foretage yderligere, men undlader ikke herved at advare Dem mod Gjentagelser.

23. Februar 1797.

Grevskabet Langelands Administrationskommission
FALSEN.

Den Mand, til hvem dette Brev er stilet, og som tiltales med Titulaturen »Jøden Hambroe«, var Klædehandler Joachim Hambroe, den berømte Handelsmand Joseph Hambroes Fader. Generalen havde, inden han blev sat under Administration, haft adskillige Pengetransaktioner med Joachim Hambroe og dennes Svoger Levy, for disse Transaktioners Fortsættelse var der nu sat en Bom. Forbindelsen med Hambroe, der kostede Frederik Ahlefeldt saa mange Penge, var indledet af Kommandør-Kaptejn Bülow, der i Løbet af nogle faa Aar bogstavelig flaaede Generalen. Hambroe var impliceret i den skandaløse Sag, der blev rejst mod Bülow, og som kostede denne hans Stilling. Hambroe har næppe lidt synderligt Tab ved denne Lejlighed, men han kunde fra nu af ikke mere skjule, at han var en velhavende Mand, han havde holdt af at lade Verden leve i den Tro, at han var fattig, han lod saaledes den lille Joseph løbe rundt paa Københavns Gader og sælge Baand og Bændeler, noget Joseph Hambroe, da han var blevet den store Mand, absolut ikke søgte at lægge Skjul paa.

Falsen havde meget vanskeligt ved at trænge til Bunds i Frederik Ahlefeldts mange Mellemværender med Hambroe, hvis Navn stadig figurerer i Generalens Regnskaber, de Hambroeske Penge havnede nemlig stadig i Bülow's rummelige Lommer efter et kort Ophold i Generalens Penge-skab. Det Hovedbrud, som Hambroes Pengelaan forvoldte Falsen, synes at have irriteret ham, for han gik adskilligt skarpere frem mod Hambroe end mod alle de andre Forretningsmænd, der havde været Generalen behjælpelige med at rejse Laan, i ingen af Falsens Skrivelser vedrørende Generalens Finanser møder vi den Tone, som i det oven citerede Brev til Hambroe, det skulde da være til en Bankier, som Falsen i sine Breve stadig direkte tiltaler med »Jøden Levin Hertz.« Naar Falsen i sine Breve titulerer Hambroe og Levin Hertz »Jøder«, var det ikke for dermed at give Udtryk for nogen Slags Haan, det var en da ganske almindelig Titulatur, der baade skulde betegne Vedkommendes Religionsbekendelse og hans Stilling som Pante-laaner. Om det saa var en Mand som David Amsel Meyer, Kongens finansielle Raadgiver og Regeringens Agent, saa tiltaltes han ganske vist ikke som de to andre tiltaltes, han havde en fin Hoftitel, men i København omtaltes han aldrig anderledes end som »Jøden«, som om der ikke var andre Jøder i Byen. Generalen, der nærede ligesaa lidt Fordom mod Jøder som mod andre Mennesker, nævner aldrig D. A. Meyers Navn i sine Breve, der staa kun »Jøden«.

Hvad der gjorde Sagen meget indviklet for Falsen, var den Omstændighed, at han Gang paa Gang fik tilstillet Obligationer, der var udstedt af Bülow til Hambroe og Hertz med Generalen som Kaulionist, Obligationerne var i mange Tilfælde pantsatte eller hypothekerede af Bülow og trans-

porterede af Hertz og Hambroe. Generalen gjorde i adskillige Tilfælde Indsigelse og erklærede sin Underskrift for at være forfalsket og hans Segl eftergjort. De fleste af disse Obligationer havnede i den Kommission, der blev nedsat for at undersøge Bülows Affærer.

Det var langt fra alene Pantelaanere og Aagerkarle, Frederik Ahlefeldt skyldte Penge, han var i Gæld til adskillige Venner og Officerskammerater, for de laante Beløb udstedte han Veksler, der efterhaanden ophobede sig i Administrationskommissionen. Ogsaa paa alt det skulde Falsen søge at skaffe Rede. Tvende ret karakteristiske Breve kunne tjene til at belyse nogle af de Vanskeligheder, hvori Frederik Ahlefeldt havde indviklet sig. Det første af disse Breve er skrevet af Ritmester v. Thienen, en Søn af Gehejmerraad Wulf v. Thienen til Sierhagen, en af Holstens største Godsejere, og Margrethe Holck fra Holckenhavn.

Det andet Brev er fra en Ritmester Gruttschreiber.

Bedste Ven!

Du har ganske misforstaaet mig. Jeg bad Dig om en Veksel til Ritmester GRUTTSCHREIBER, der, naar denne Veksel forfalder, gerne venter med Betalingen, indtil samtlige Dine Sager er i Orden. Min Bøn gaar altsaa stadig ud paa, at Du med første Post giver mig en Veksel, men til Gruttschreiber, paa 800 Daler betalbar 11. Juni d. A.; i den Tid kan jeg omsætte, forsaavidt angaar Sagerne med DIEDERICHSEN, og saaledes behøver jeg ikke at lade mig prostituere af Diederichsen.

Det er kun en ringe Bøn, jeg her retter til Dig; da jeg paa min Ære er i stor Forlegenhed for Din Skyld paa

Grund af de 1000 Daler, som jeg har udbetalt kontant, vil jeg ikke udsætte mig for at blive prostitueret. — Jeg venter, saa sandt Du er min Ven, med omgaaende Post en Veksel til Gruttschreiber udstedt for de 800 Daler til 11. Juni. I modsat Fald, min kære AHLEFELDT, kan jeg kun melde mig hos Din Commission i København, og til hvem skal jeg henvende mig? Farvel, min kære Ven, jeg venter nu bestemt Din Veksel med omgaaende Post og er for stedse

Din Ven

Kiel, den 28. Januar 1795.

v. THIENEN.

Vigtigt!

P. P.

Da Hr. C. J. v. THIENEN ved forrige Kieler Omslag angaaende den af Deres Højvelbaarenhed den 17. Maj 1794 til mig udstedte Veksel paa 800 Rdl. yttrede, at Kapitalen vilde blive betalt i afvigte Februar Maaned, og at jeg maatte henvende mig til Deres Højvelbaarenhed, tillader jeg mig herved ærbødigst at anmode om Deres gunstige Udtalelse herom og i lige Maade, om jeg forinden Deres Afrejse kan faa betalt de stipulerede, den 17. Maj d. A. forfaldne Renter d. v. s. 96 Rdl. for 2 Aar, hvilket jeg meget gerne saa'. Jeg anbefaler mig ærbødigst til Deres Højvelbaarenhed.

Den 9. Juni 1796.

v. GRUTTSCHREIBER.

I 1798 blev Administrationskommissionen realiter ophævet og converteret til en »Gældsafbetalingskommission«, hvis Opgave var betegnet af selve Navnet. Styrelsen

af Godserne blev atter officielt overdraget Generalen, men noget Haand i Hanke med det hele bevarede Falsen dog, idet »Gældsafbetalingskassen« sorterede under ham, og han ofte maatte skride ind overfor Generalens Lyst til at bruge Penge. Under denne sidste Fase af Administrationen traadte der to Mænd til, som overtog det meste af Arbejdet, nemlig den senere Generalpostdirektør Kolderup-Rosenvinge, og Præsident for Danske Kancelli, Chr. Brandt, som vi begge har omtalt andetsteds. Naar Valget faldt paa disse tvende Mænd, var det, fordi ingen af dem kunde være Generalen ubehagelig, og nu skulde Administrationen have en ganske lempelig Form, saaledes at Generalen intet mærkede til denne sidste Del af den for ham saa ubehagelige Episode.

Ved Aar 1800 var Generalen atter Eneherre over Grevskabet Langeland, og da Laurvig nogle faa Aar efter blev solgt, var Status en Tid saa god, som den nogensinde havde været eller skulde blive i Generalens Besiddertid.

Da Generalen havde faaet frie Hænder, tog han fast Ophold paa Tranekær og forlod for bestandig Slesvig. At man dernede med Beklagelse saa ham drage bort, kan ses af nedenstaaende Brev fra hans Regimentschef.

Min kjære Ahlefeldt!

Jeg har med megen Sorg modtaget Deres Brev, hvoraf jeg erfarer den Efterretning, at De forlader mit Regiment og vor By.

Ikke alene jeg vil savne Dem, men det gælder alle Deres Kammerater, som i Deres Slesvigeraar have glædet sig ved Samværet med Dem baade tjenstlig og privat. Ogsaa uden-

for Regimentet vil De blive savnet, for hele den Kreds, De lever i, vil Deres Bortdragen betyde et uerstatteligt Tab, ja, i de videste Kredse hører man kun Beklagelser over, at Grev Ahlefeldt forlader Slesvig. Al den Venlighed og Gæstfrihed fra Deres og Hendes Naade Grevindens Side vil ikke kunne erstattes, det var et Midtpunkt i Byen og en vid Omegn, og hvem skal nu træde i Stedet for Dem? De mange Trængende, som De hjælp, vil fælde bitre Taarer, og mange vil forgæves spejde efter den yndige Grevindes milde Haand, naar hun besøgte vore Fattige. De høje Herskaber¹ ere utrøstelige over Deres Forlis og vil vanskelig finde nogen anden til at træde i Deres Sted, begge udtalte igaar til mig deres Sorg og spurgte mig, om De ikke kunde holdes tilbage; jeg svarede dertil, at høje og vigtige Pligter kaldte Dem herfra saa og vor ophøjede Kronprins's udtrykkelige Befaling, der vil vide Dem paa Tranekær i Deres store Virksomheds Midte, og Hans Kongelige Højheds Befaling maa følges.

Jeg haaber at De, min Kjære, altid vil vedblive med at betragte mig som en faderlig Ven, paa hvilket jeg tror at have aflagt Beviser, som ere uomstødelige, beder Dem ikke helt glemme Slesvig og vort Regiment, hvis Pryd De har været.

Jeg omfavner Dem hjerteligst og beder Dem lægge mig for Hendes Naade Grevindens Fødder og er for stedse

Deres tro og oprigtige
RUTTEISEN

Gottorp, 7. April 1798.

¹ Landgreven og Landgrevinden af Hessen.

FADERENS DØDSBO

Dødsboet efter Christian Ahlefeldt blev først afsluttet, efter at Grevskabet var kommet under Administration. Det var noget af det, der generede Generalen mest, at fremmede Mennesker skulde ordne den Sag, og her synes Falsen at have holdt Frederik Ahlefeldt saa temmelig udenfor.

Saalænge executor testamenti Oberst Carl Frederik Steensen til Egeløkke og Steensgaard levede, gik det fredeligt, Generalen nærede megen Agtelse for Faderens nærmeste Nabo og Omgangsfælle og sølte sig ligesom Christian Ahlefeldt nøje knyttet til den Steensenske Slægt, derfor var det ham en Betryggelse og en Beroligelse at vide Boets Behandling i disse Hænder. Hvad der ogsaa virkede til Gunst for Obersten hos Generalen, var, at Steensen var inkarneret Langelænder, baade hans Moder og hans Hustru hørte hjemme paa Øen, begge vare Kaaser. Moderen havde under Steensens Mindreaarighed styret Godserne og fik Sønnen gift med sin Niece Hildeborg Kaas fra »Lykkesholm« paa Sydlangeland, men Valget viste sig at være uheldigt, idet Ægteskabet ikke blev lykkeligt, det daarlige Forhold udartede tilsidst saaledes, at Mand og Kone maatte bo paa hver sit Sted, Obersten levede paa Egeløkke, Fru Steensen paa Steensgaard. Ægteparrets Datter Anna arvede begge Godserne og blev gift med Jørgen Leth, hvis Søn og Svigerdatter var Carl og Constance Steensen-Leth, der kom til at staa Generalen saa nær. Den gamle Oberst Steensen døde imidlertid under Behandlingen af Boet, og Generalen greb nu ind overfor Administrationen og stillede Krav om, at den nye executor skulde være Langelænder, idet han gjorde gældende, at den anden executor, Kammerherre Juel fra Taasinge, boede udenfor Øen, blev der ud-

nævnt en Ikkelangelænder, saa Generalen i Aanden hele Ordningen af Boet besørget af Kommissionen, og det ønskede han ikke. Medens Falsen vilde have en juridisk uddannet Mand, ønskede Generalen, at den paagældende foruden at være Langelænder tillige skulde være Godsejer. Han udpegede derfor Ritmester Hansen fra Faarevejle, der foruden at opfylde de tvende Betingelser tillige var Generalen sympatisk og havde det Plus at være Officer. Men dette Valg tiltalte ikke Falsen, og af en eller anden Grund heller ikke Juel, Generalen blev ved sit og holdt stejlt paa sin Kandidat; der blev talt og skrevet frem og tilbage om Sagen, saa længe, at Boet naaede at blive afsluttet uden nogen ny executor.

Af en alvorligere Art var de Rivninger, der opstod paa et andet Punkt, for her kom Generalen til at kolliderede med selveste Kancelliet, medens Moderen gav ham Medhold. Enkegrevinden holdt paa, at hendes og hendes yngste Børns Arveforhold skulde ordnes nøjagtig efter de Regler, der var foreskrevne i hendes afdøde Mands Testament. Testamentet bestemte i Henhold til »Grevernes og Friherernes Privilegier«, at Generalen skulde være sine Søsken- des Værge og sørge for Udbetalingen af Enkegrevindens Appanage. Den ellers i Pengesager meget forfarne Enkegrevinde vilde ikke tage Hensyn til, at hendes ældste Søns Pengesager vare derangerede, og at denne Omstændighed kunde bevirke, at hendes og hendes Børns Interesser vilde støde sammen med Generalens. Den Afdøde havde i sit Testament bestemt hvert af sine yngre Børns Arveparter og fastslaaet den meget rundelige Appanage til Enken. Den gamle Besidder gik i sit Testament ud fra, at den ældste Søn i Henhold til »Grevernes Privilegier« selv ord-

nede Boet, uden at den ordinære Skifteret skulde have Lov til at blande sig deri. Men her saa Kancelliet anderledes paa Sagerne og greb straks ind. Kancelliet erklærede Generalen for at være »inhabil« til at varetage sine Søkendes Interesser i Boet, ligesom man ikke mente, det kunde betros ham at udbetale den aarlige Appanage til Enkegrevinden. Trods Generalens hidsige Modstand lod Kancelliet Amtmanden over Svendborg Amt, Kammerherre Schumacher, overtage Skifteforretningen. Naar Generalen fandt den uegennyttigste Støtte hos sin Moder i Oppositionen overfor Kancelliet, maa det føres tilbage til, at Elisabeth Ahlefeldt var en gammeldags Dame, der ligesom sin afdøde Mand holdt mest af at passe sit eget og ikke led Indblandinger fra det Offentliges Side, noget Enevælden ellers ikke var slem til overfor Godsejerne. Hendes Pietet for Manden bød hende ogsaa at respektere hans sidste Vilje, selv om den ikke var hende behagelig i alle Henseender. Hun havde, medens Christian Ahlefeldt levede, bøjjet sig for hans Krav om, at hun og Manden delte Børnene imellem sig: Under de besynderligt opløste Forhold, der herskede i Familien, Faderen boende paa Tranekær og Moderen mest paa Bjørnemose, var det blevet ordnet saaledes, at de fire ældste voksne Døtre boede skiftevis hos Faderen og Moderen. De to yngste, der ved Faderens Død endnu var smaa, boede altid hos Moderen paa Bjørnemose. Da baade Christian Ahlefeldt og hans Hustru levede saa temmelig udenfor Verden, blev de enige om, at det vilde være heldigt at anbringe de voksne Døtre nede i Slesvig hos den ældste Broder, for at de kunde komme lidt sammen med Mennesker, have nogle Fornøjelser, se sig om og eventuelt finde sig en Mand. Grevinden var fra først

af noget betænkelig ved dette Arrangement, men da hendes Mand holdt bestemt paa det, gav hun efter, Døtrene blev ikke spurgt, de blev uden videre Omstændigheder sendt til Slesvig, af senere Breve kan det ses, at Søstrene var glade ved at skulle bo hos Broderen, som de beundrede i høj Grad. De to, der hidtil havde boet hos den noget vanskelige Moder, følte en vis Befrielse ved at skulle skifte Opholdssted, de, der vare i Huset hos Faderen, var knap saa opsatte paa Flytningen, Christian Ahlefeldts Døtre holdt nemlig meget af deres Fader, der var helt anderledes overfor dem end overfor den ældste Søn, der altid følte sig meget trykket i Faderens Nærværelse. Iøvrigt talte og skrev Generalen altid pænt om sin Fader med Anerkendelse af hans gode Hjerte.

I sin sidste Vilje bestemte Christian Ahlefeldt, at de fire ældste Døtre indtil videre skulde blive hos Broderen efter hans Død. Denne Ordning var langt fra efter Enkegrevindens Hovede, men hun bøjede sig, og der kom virkelig det ud af det, at de tre af Døtrene under Generalens Ægide hver fandt sig en Mand: Anna Margrethe ægtede Generalindens Broder Erik Hedemann, Marie Antoinette blev gift med Løjtnant senere Major Schmidt, Marie Elisabeth kom i Havn hos Proprietær Henrik Brockdorff, der ejede den lille Gaard Aamølle ved Mariager Fjord, og gik af som Kaptajn. Hvorledes Ida Birgitte endte, have vi andetsteds nærmere gjort Rede for. De to yngste Døtre Christiane Dorothea og Sophie Caroline skulde i Henhold til Christian Ahlefeldts sidste Vilje efter hans Død sendes til den ældste Søn for at opdrages sammen med deres fire Søstre. Paa dette Punkt afveg Grevinde Elisabeth fra sin Mands Bestemmelser, de to endnu ikke voksne Børn blev boende

paa Bjørnemose, Generalen var af samme Mening som sin Moder og holdt paa denne Ordning. Den ældste Søster ægtede Johan Sitzler, der efter at være gaaet af som Major, bosatte sig i Aalborg, Sophie Caroline blev Erik Hede-
manns anden Hustru.

GODSKONTORET

Straks efter sin Tiltrædelse af Besiddelserne afskedigede Generalen sin Faders Godsforvalter, Lassen, under hvem der havde hersket den syndigste Uorden. Christian Ahlefeldt har vist selv fundet Lassens Arbejde mangelfuldt, for de sidste Aar han levede lod han Fuldmægtigen paa Godskontoret, Goth, besørge det meste, han forhandlede altid med Goth, og naar han var fraværende fra Tranekær, skrev han i Godsanliggender til Goth og ikke til Lassen. Det lykkedes virkelig Goth, endnu medens Christian Ahlefeldt levede, at bringe Sagerne nogenlunde i Orden, men Stillingen var yderst vanskelig for ham, han havde hele Arbejdet paa sin Kappe, medens Lassen officielt var Godsforvalter og ved adskillige Lejligheder greb ind og traf nye Bestemmelser, uden at Christian Ahlefeldt forhindrede det. Denne Tilstand havde allerede inden Generalens Tiltrædelse virket opslidende paa Goth, og da saa Generalen overtog Styret og forlangte den gamle Slendrian afløst med det samme og desuden straks tog fat paa alle de mange Reformers, blev det for broget for Goth.

Generalen tog alle de Hensyn til Goth, som han paa nogen Maade kunde, gav ham mere Assistance paa Godskontoret og hjalp ham personligt med Arbejdet, han satte ligesom sin Fader personlig Pris paa Goth, hvis Dygtighed

og Ærlighed han anerkendte. Det, at Generalen ikke boede paa Tranekær gjorde det fra først af vanskeligt for Goth, der var vant til saa godt som hver Dag at konferere personligt med den afdøde Greve, nu skulde mange og vigtige Sager afgøres ved Hjælp af Breve, og naar saa Generalen kom farende fra Slesvig til Tranekær, begyndte en ny Form for Samarbejde, den mundtlige, der ofte varede til langt ud paa Natten. Saa snart Generalen mærkede, at det blev for meget for Godsforvalteren, vilde han lette Arbejdet for ham og tilkaldte den af Goth selv ansatte Godsfuldmægtig, juridisk Kandidat Albrecht Scheel, naar der var Sager, der krævede lange og trættende Forhandlinger. Men dette gjorde kun ondt værre, Goth følte sig tilsidesat, skønt han var vant til denne mindre korrekte og regelmæssige Fremgangsmaade fra den afdøde Greves Tid, men dengang var det gaaet ud over hans Foresatte og ikke ham selv, og Lassen var ikke susceptibel. Da Goth ikke kunde rette Bebrejdelser mod Generalen, gjorde han Helvede hedt for sin Fuldmægtig, der imidlertid hurtigt havde forstaaet at gøre sig uundværlig for Herskabet. Da Generalen, følgende sin Faders Eksempel, lidt efter lidt ganske ophørte at tale med sin Godsforvalter og holdt sig til Fuldmægtigen, bad Goth om sin Afsked. Afskedsansøgningen var fuldt ud berettiget, idet Goth var overanstrengt og efterhaanden syg baade paa Sjæl og Legeme. Generalen bevilligede straks Ansøgningen og lovede Goth en rundelig Pension, men fortrød hurtig sin Bestemmelse, og en Maaned efter tog han Afskedigelsen tilbage og beordrede, at Goth skulde vedblive af Navn at fungere som Godsforvalter, mens Størsteparten af hans Forretninger blev overdraget til Scheel. I sit Brev til Goth tilføjede Generalen, at saaledes

havde »min salig Fader« i sin Tid baaret sig ad. Goth fik selv Lov til at bestemme, hvilken Del af Forretningerne, der skulde overdrages Scheel, han bad saa om at blive fritaget for det Arbejde, »han ikke kunde overkomme«. Generalen, der ved mange Lejligheder udviste Evne til at skære tværs igennem alt Vrøvlet, dekreterede, at Fuldmægtigen skulde træde i Godsforvalterens Sted i Sygdomstilfælde. Denne Bestemmelse løste virkelig den gordiske Knude, idet Goth saa godt som altid var syg. Først ved hans Død fik Scheel Titel af Godsforvalter. I Scheel fik Generalen en ivrig og interesseret Medhjælper i sine Bestræbelser for at indføre Reformer, medens Goth nærmest havde virket hæmmende, opdraget som han var i den gamle Greves Skole. Scheels Efterfølger Bojesen og dennes Efterfølger Justitsraad Møller vare ligeledes stemte for at følge med Tiden, hertil bidrog ogsaa den Omstændighed, at der var en bestemt Kontinuitet i Rækken af Godsforvalterne, Stillingen var og er vedblevet til den Dag i Dag at være arvelig paa Spindesiden, idet de skiftende Godsforvaltere gennem Generationer giftede sig med Forgængernes Døtre.

FORTUNA

Det, at Generalen boede i Slesvig, medens Centrum for hans store Virksomhed som Godsejer var paa Langeland, skaffede ikke alene hans Godsforvalter graa Haar i Hovedet, men han følte ogsaa selv mangan Gang Besværighederne derved. For at gøre Rejsen til Tranekær lettere, anskaffede Frederik Ahlefeldt sig den store Jagt »Fortuna«, efter at han havde skilt sig af med det mindre Fartøj,

hans Fader havde brugt til Rejserne mellem sine forskellige Hjem.

»Fortuna« var en Tidlang Generalens kæreste Legetøj. Da Skibet ventedes til Langeland, var Frederik Ahlefeldt utaalmodig som et Barn efter dets Ankomst, han lod Gang paa Gang sadle en Hest, for at han kunde ride ned til Aasø og gennem Kikkerten spejde efter Skibets Komme. Den Dag »Fortuna« ankom, lod Generalen afholde et stort »Skippergilde« paa Tranekær Gæstgivergaard, hvortil saa mange som muligt af de Langelændere, der havde med Søen at gøre, blev indbudne. Til Fører for »Fortuna« udnævnte Generalen en Skipper fra Bagenkop, Jess Persen, som Generalen kendte godt fra sine Ophold paa Brolykke, og paa hvis Skib han ofte havde moret sig med at sejle. Jess Persen havde sejlet i adskillige Aar, og da han var en vindskibelig Mand, havde han lagt en Del Skillinger tilside. Ikke desmindre tog han med Kyshaand mod Generalens Tilbud om at være Kaptejn paa »Fortuna«, det var en behagelig, magelig Plads med megen Fritid, og desuden ansaa Jess Persen Ansættelsen som en stor Ære, han mentes ogsaa at have gjort sig den nye Stilling frugtbringende, i hvert Tilfælde var der stærkt Tale om, at han skulde have købt Jagten, da Frederik Ahlefeldt vilde skille sig af med den. Det var ikke Smaating, thi »Fortuna« var en saakaldet Kutterbrig, meget fint bygget, og med Topsejl, for Generalen vilde sejle hurtigt. Da Generalen godt kunde lide sin Skipper vilde han overlade ham Briggen billigt, for 1200 Rigsdaler, saaledes at Halvdelen af Summen blev indestaaende i Skibet. Jess Persen kunde sagtens have klaret denne Handel, da han havde tjent godt i den Tid, han var i Generalens Tjeneste, og ikke rørt den Kapital,

han var i Besiddelse af oprindelig. Men Persen foretrak at trække sig tilbage til Privatlivet, han byggede sig et Hus nede i Bagenkop og nød sine sidste Aar i kontemplativ Ro.

Naar Generalen havde Planer om at sælge den ham saa kære »Fortuna«, laa det i, at han senere fik mindre Glæde af denne Brig, som han til at begynde med benyttede baade som Transportmiddel og til Lystsejlads. Tiderne havde forandret sig, Krigsforholdene gjorde det vanskeligt at sejle i de danske Farvande, desuden var det en Luksus, der ikke svarede til Dyrtiden. Det knob haardt for Generalen at bestemme sig til at give Afkald paa »Fortuna«, men Forholdene var ikke længere til Lystsejlads, og »Fortuna« skulde saa blive et Led i Generalens Bestræbelser for at støtte Almenvellet.

Der var paa Grund af Krigsforholdene stor Mangel paa Tonnage i Danmark. Det store Opsving, den danske Skibsfart var Genstand for under den amerikanske Frihedskrig, fik et brat Omslag efter Krigens Ophør, et meget slemt Knæk fik den danske Skibsfart ogsaa nogle faa Aar efter den engelsk-amerikanske Krigs Ophør ved Regeringens Forordning om Slavehandelens Ophævelse. En stor Del af den danske oversøiske Skibsfart var baseret paa Slavehandelen, der havde indbragt Landet Masser af Penge, dette gjaldt særlig det berømte guineiske Handelsselskab, gennem hvilket Selskab Frederik Ahlefeldt havde faaet en Neger forærende, som han frigav og benyttede som Tjener lige til sin Død. Saa kom Revolutionens og Kejserdømmets Krige, der bragte Danmark det, som senere er blevet kaldet »Den glimrende Handelsperiode«. Den store Handelskrise i 1799, der i høj Grad ramte Hamborg, gjorde ogsaa nogen Fortræd i Danmark, men Følgerne blev hurtigt

overvundne, og Penge og Varer strømmede ind til Landet, betegnende for dette Tidsafsnit er det saaledes, at der i Løbet af seks Aar indførtes Varer fra Kina til en Værdi af 20 Millioner Rigsdaler. I et enkelt Aar blev der bragt oversøiske Varer til København for et Beløb af 10 Millioner Rigsdaler. Vore vestindiske Kolonier blev under disse Forhold af stor Betydning.

Fra 1807 endte imidlertid Herligheden. I Løbet af de følgende syv Aar lagde Englænderne Beslag paa 1381 af Danmarks 2—3000 Handelsskibe, de faa, der blev tilbage, havde Besvær nok paa Grund af Farerne ude paa de sædvanlige Søhandelsveje, og Udenrigshandelen ad Søvejen fik et slemt Knæk. Paa hvor besværlige Forholdene vare, har man et illustrerende Eksempel i den Omstændighed, at Napoleon havde forbudt at føre Kolonialvarer fra kongerigske Havne til Hertugdømmerne, det var et Led i den økonomiske Kamp mod England. Danmarks betydeligste Omsætning paa Søvejen i hine Aar skete ved Hjælp af Smugleri og Kaperi. Kaperiet kom til at spille en meget stor Rolle, som Følge af, at de mange Søfolk, der ikke kunde faa Hyre, og som gik hjemme og sugede paa Labben, dels af Nød, dels af Lyst til Eventyr lod sig lokke til at deltage i Kapertogter; mangen Langelænder drog ud paa saadanne Æventyr, der smagte stærkt af Sørøveri, og som ikke alene gik udover engelske og svenske Skibe, men ogsaa over neutrale Skibe, der ikke rettede sig efter den franske Kejsers Dekreter om Fastlandsspærringen. Der hørte stort Vovemod til at give sig i Kast med disse Foretagender, da saa godt som alle engelske Handelsskibe var konvoyerede. Frederik den Sjette, der af gode Grunde nærede et glødende Had mod Englænderne, saa med velvillige Blikke paa disse Kaper-

togter, der efterhaanden blev en komplet Livsbetingelse for Monarkiet. At Kapernes Virksomhed ikke var Smaating, kan ses deraf, at der i Aarene efter 1807 blev opbragt henvend to Tusinde Skibe og kapret Varer for et halvt hundrede Million Daler. Hvad der gjorde Forvirringen fuldstændig, var de saakaldte Licencer. »Licencerne« udstedtes af de forskellige Landes Regeringer, Frederik den Sjette fulgte saaledes sin Forbundsfælle Napoleons Eksempel og udstedte Licencebreve til nogle af de Lande, han var i Krig med, dette gjaldt særlig Sverige, saaledes at der paa lovlig Vis blev ført visse Varer fra Sverige til Danmark. Licencebreve til tyske Handelsskibe reddede Norge fra den fuldstændige Hungersnød, selv om Tilstandene i Broderriget var slemme nok. Licencefarten skaffede Generalen nogle forøgede Indtægter, idet der trods Kontinentalspærringen blev udstedt Licencebreve for Trælast, og det kom Grevskabet Laurvig tilgode. Generalens norske Grevskab fik aldrig hverken før eller senere saa god Betaling for sit til England eksporterede Træ. Fragterne for Trælast til England naaede en svimlende Højde.

Takket være »Fortuna« kom Generalen personlig midt ind i alle disse Begivenheder. Slesvig By og Hamborg havde altid været stærke Magneter for vor Bogs Helt, nu hvor Rejserne dertil var forbundne med Fare og Æventyr blev de naturligvis i en ganske særlig Grad lokkende. Under disse Farter fik Generalen Øjnene op for Fragtfartens Betydning, og han besørgede personlig ombord paa »Fortuna« Varer over til Hertugdømmerne. Slesvig og Holsten havde en Handelsskibstonnage, der var højere end hele det øvrige Monarkis, hvilket kom af den Omstændighed, at medens der i selve Kongeriget kun var en Provinsby,

der havde en nævneværdig Skibsfart, nemlig Aalborg, havde Hertugdømmerne tre rigt blomstrende Handelsstæder, Flensborg, Kiel og Altona.

Det blev mere og mere klart for Generalen, at han gjorde god Nytte ved at sejle i Fragtfart med »Fortuna«, og da Tiderne ikke var til Lystsejlads, og han paa den anden Side ikke kunde afse al sin Tid til at sejle med Fragt, bestemte han sig til at antage en øvet og velbefaren Skipper, der kunde gaa paa Langfart med hans Lystfartøj. Da Jess Persen, hvem Generalen, som ovenfor omtalt, havde tilbudt at overlade »Fortuna«, paa Grund af sin Alder ikke turde paatage sig det nye Hverv, Generalen vilde lægge paa hans Skuldre, hyrede Frederik Ahlefeldt en ung Skipper fra Rudkøbing til at gaa paa Langfart med Kutteren. Fra nu af blev »Fortuna« udelukkende benyttet som Fragtskib, og Generalen gav Afkald paa sin Passion for at sejle. »Fortuna« gik paa sine Farter helt ned til Middelhavet, men paa en Rejse fra Barcelona til Emden blev den opbragt af Englænderne og ført til St. Michel Mount i England og derefter solgt i Plymouth til Fordel for Statskassen.

Først tyve Aar efter blev der Tale om Erstatning, idet den engelske Regering erklærede, at de Skibe, der var blevne opbragte under Krigsaarene, vel at mærke inden 1807, skulde tilbagegives deres Ejermænd, eller ogsaa maatte der ydes Vedkommende en Godtgørelse. Generalen brød sig naturligvis mindre om Erstatning end om at faa selve »Fortuna« tilbage, han holdt meget af det Skib og havde mange gode Erindringer fra sine Farter med det.

Da det var Generalen meget om at gøre at faa »Fortuna« igen, dels fordi han nu havde sat sig det i Hovedet, og saa var ingen Anstrengelser og Bekostninger ham for store,

dels fordi det var ham en ubehagelig Tanke, at de forhadte Fjender skulde beholde hans Fartøj, saa genoptog han en gammel Forbindelse med en Mand, der tidligere, særlig i Gottorperaarene, havde staaet ham nær. Den Mand var Konferensraad Lawaetz. Generalen havde faaet den Ide, at han og ingen anden kunde skaffe Kutteren tilbage. Højest sandsynligt er det, at Lawaetz var den rette Mand til at ordne denne Sag, Generalen omtaler ham hyppigt i sine Breve og yder ham megen Anerkendelse. Lawaetz var Holstener, og hans store industrielle Foretagender var spredt over hele Holsten, han fabrikerede især Lærred og Sejldug, desuden havde han store Uldspinderier. Hans egentlige Hjem var Altona, hvor han havde sit store Købmandshus. Lawaetz var en vidtberejst Mand med stor Viden paa mange Omraader. Særlig kyndig var han paa Bankvæsenets Omraade, og han var en af dem, der var Regeringen behjælpelige, da Slesvig og Holsten skulde have deres Pengevæsen organiseret. Det ses ikke, at Lawaetz og Generalen nogensinde har drøftet sidstnævntes eget Pengevæsen, det Spørgsmaal interesserede ikke Frederik Ahlefeldt i nogen nævneværdig Grad, det abstrakte blev i Reglen af ham foretrukket som Samtaleemne for det konkrete, og naar de to udvekslede Tanker om finansielle Spørgsmaal, drejede det sig gerne om, hvorledes Statens haabløse finansielle Elendighed, der var endnu værre end Generalens, skulde blive retableret. Lawaetz var ligesom Generalen en stor Teoretiker, hvem det morede at diskutere eller diskurrere, som man sagde dengang. Det morede ham derfor at genoptage Traaden fra Slesvig og spinde den videre paa Tranekær. Der var en Ting til, som bidrog til at gøre Samværet mellem de to Mænd tiltrækkende, det var den fælles

Interesse for Filantropi. Det var enorme Summer, Lawaetz uden Betænkigheder ofrede paa filantropiske Foretagender, men han gav altid med Omsigt og med Kritik. Lawaetz havde den samme ophøjede Foragt for Penge som Generalen, men det gav sig Udslag paa en noget anden Maade, han smed ikke Pengene ud af Vinduet som Langelandsgreven, men han lod Gang paa Gang de ham tilbudte rige Lejligheder til at skrabe Penge sammen gaa unyttede hen, han efterlod da heller ikke ved sin Død tilnærmelsesvis alle de Penge, han kunde have samlet, og som hans Nærmeste og Alverden ellers troede, han havde samlet.

Samtalerne og det øvrige behagelige Samvær var det eneste, der kom ud af Lawaetz' lange Ophold paa Langeland. »Fortuna« blev trods al Møje ikke reddet tilbage.

Lawaetz' Tranekærophold gav Stødet til, at hans Broder, Lystspilforfatteren, som Generalen i sin Egenskab af Theatermann kendte, ogsaa gæstede Tranekær. Man slog ved den Lejlighed en Streg over et gammelt meget ubehageligt Mellemværende fra dengang, Lawaetz var ansat hos Godsforvalteren paa Uetersen og efter Generalens Mening havde haft en Finger med i Spillet, da Forvalter Seehusen bortførte Ida Birgitte Ahlefeldt. Generalen havde Lawaetz mistænkt for at nære jacobinske Anskuelse og henførte Assistancen ved Bortførelsen til disse Anskuelse, der sikkert ikke har haft noget som helst at gøre med Sagen. Generalen frygtede ogsaa for, at hans Broder Jens Juel skulde blive forført til Jacobinisme af Lawaetz, der var Broderens intime Ven. Det, som Generalen synes at have sat mest Pris paa hos Lawaetz, var hans Forfatterskab til den meget omfangsrige Haandbog for Bibliotheker.

Der kom, som sagt, ikke noget ud af Konferensraad Lawaetz' Besøg med Hensyn til »Fortuna«, men Konferensraaden hævdede senere, at han havde lært meget angaaende Landbrug under sine Langelandsophold, dertil havde han ogsaa rig Lejlighed, for Generalen gjorde ved ham det samme som ved alle sine andre Gæster, han trak ham rundt paa sine mange Gaarde og demonstrerede og docerede, hvilket han holdt meget af. Godsadministration og Landbrug under Grevskabet Langeland var i den skønneste Orden, og hvad der gjorde et Ophold lærerigt, ikke alene for Lawaetz, men for mange andre Gæster, var det, at Generalen var svært godt inde i det hele, han vidste udmærket god Besked om alle, selv de mindste Detailler i Godsstyrelsen, og naar der var Jura med i Spillet, skulde en Gæst staa meget tidlig op for at kunne trække ham til Vands, det var en kendt Sag, at Generalen var adskilligt bedre bevandret i Juraen end Godsforvalter Goth. Lawaetz gjorde Kancelliet opmærksom paa Generalens administrative Dygtighed, og Kancelliet henvendte sig derefter hyppig til Generalen med Anmodning om Raad i Godssager, dette hang naturligvis ogsaa sammen med den Omstændighed, at Generalen var Fyr og Flamme for alle Regeringens Reformforetagender, og at han altid var en af de første til at indføre det nye.

En af Virkningerne af Generalens Smag for Lystsejlad. var den, at han saa længe krympede sig ved at sælge den ham tilhørende Gaard i Kallundborg, som han havde beboet i de Aar, han laa i Garnison i denne By, men Gaarden var et bekvemt Paaskud til at bryde op hjemmefra og gaa ombord paa »Fortuna«. Man skulde ellers synes, at

Generalen havde Hjem nok, tilmed havde han en anden Købstadsejendom, nemlig den i Odense. Fornuften fik dog tilsidst Overhaand, og han besluttede at skille sig af med den saakaldte »Lindegaard«. Lindegaarden var nødtørftigt møbleret, og naar Generalen kom til Kallundborg, havde han indrettet det saaledes, at han boede i sin Ejendom, og en af Byens Gæstgivergaarde sørgede for hans Forplejning. Man skulde synes, at det havde været mindre omstændeligt for Frederik Ahlefeldt at blive boende ombord paa »Fortuna«, der dog laa i Havnen efter at have sejlet ham derover. Men Generalen holdt nu engang af Forandringer, navnlig af at skifte Opholdssted. Da Generalen endelig maatte bide i det sure Æble og sælge Lindegaarden ved Auktion, erhvervede Kancelliraad Neergaard til Tølløse Ejendommen for en Sum af 955 Daler. Paa Begæring af Generalen gik Auktionen tilbage, og Købmand Slingerup i Kallundborg fik ved Hammerslaget Gaarden overdraget for 1100 Daler. Køberen døde imidlertid inden han havde faaet Skøde paa Gaarden, hvorpaa Enkemadam Slingerup med Generalens Billigelse afstod Gaarden til Fuldmægtig paa Borgmesterkontoret i Kallundborg, Schmidt, for den samme Pris, som hendes Mand havde givet for den.

GENERALEN HOLDER JUSTITS

Medens Ulykkerne væltede ind over Danmark i 1807 og de derpaa følgende Aar, var Landbruget at ligne ved en Oase i Ørkenen. Dette Forhold fremkaldtes af de mægtige Priser paa Landbrugsprodukterne. Situationen var skabt af Krigene og varede lige til Freden i Kiel. Kun meget faa

af Langelænderne udnyttede disse for Landbruget enestaaende Tider, de fleste Gaardmænd havde overtaget deres Gaarde i en gennemgaaende god Tilstand og brød sig ikke om at følge Generalens Eksempel med at prøve noget nyt; der blev foretaget en Del Reparationer af ældre Bygninger, men ellers blev alt saa temmelig ved det gamle. Derimod indtraadte der nye Former for Levemaaden Den lange Ø's Beboere hengav sig til en Ødselhed, der gav sig Udslag i Ædegilder af den værste Art, og adskillige lod sig friste til Spekulationer. En Del af Skylden for dette Uvæsen falder tilbage paa Generalen, der skulde være foregaaet med et godt Eksempel, men tværtimod animerede til Ødselheden, derigennem at hele Langeland gav Genlyd af de overdaadige Fester paa Slottet. Selvfølgelig formede Generalens Ødselhed sig paa en mindre materiel Maade, der blev aldrig extravageret i Mad og Drikke hos Generalen, der var en Uven af denne Form for Overdaadighed, men de skadelige Virkninger var de samme. Naar Grundtvig drog til Felts mod Langelændernes Materialisme og Hang til at gøre Bugen til deres Gud, og med Rette gjorde opmærksom paa, at den megen Svir stod i en uhyggelig Modsætning til hele den for Landet saa sørgelige Tid, burde han have tilføjet, at Generalen paa en eller anden Maade kunde have modarbejdet Uvæsenet. Frederik Ahlefeldt gjorde det for saa vidt ogsaa, som hans Breve til Funktionærene vrimler med Klager over Langelændernes Fraadseri og deres Usædelighed, det første reflekterede man ikke paa, det andet lo man af. Generalen besværede sig over, at Folk greb enhver Lejlighed til at komme sammen for at holde Gilde, han insinuerede, at adskillige Synsforretninger, saasom Hegnsyn og Vejsyn, i mange Tilfælde kun fandt Sted, for at Folk bagefter kunde faa

Lejlighed til at gøre sig en glad Aften. Nogle Udtalelser i Breve fra Generalen tyder paa, at han havde Øje for, at Sansen for Gilder ikke var nogen ny Foreteelse, men kunde føres tilbage til Tiden fra før Udflytningen; men man mærkede mindre til Gilderne dengang, da Folk boede op og ned af hverandre, end senere, hvor Folk maatte ud paa Landevejene og undertiden tilbagelægge store Afstande, naar de skulde til Selskaber. De mange Synsmænds Sammenkomster med deraf flydende Selskabelighed kunde ogsaa i nogen Maade føres tilbage til den Tid, da By-mændene kom til de ikke udflyttede Gaarde for at løse Trætter.

Efterhaanden som Generalen blev gammel og mere og mere tilbøjelig til at spærre sig ude fra Omverdenen, noget der ogsaa havde ligget til hans Fader, blev han skarpere i sin Dom overfor den langelandske Forlystelsessyge og modarbejdede den stedse kraftigere, særlig irriteret var han over Folks Tilbøjelighed til at holde deres Selskabelighed paa Kroerne i Stedet for i Hjemmene, da han mente, det gav Anledning til yderligere Drikkeri. Generalen søgte derfor at ramme en Skik, som var begyndt at brede sig, at Proprietærene af Bekvemmelighedshensyn afholdt deres Høstgilder paa Kroerne i Stedet for som hidtil hjemme paa Gaardene. Proprietærene undskyldte sig overfor Generalen med, at det var behageligere at have den megen Fuldskab, som man forudsatte var nødvendig ved denne Lejlighed, udenfor Huset. Proprietærernes Hustruer stemte i med deres Mænd. Generalen gjorde gældende, at en af Grundene var den, at Husbonderne mente at kunne slippe billigere fra deres Høstgilder paa denne Maade og skammede dem ud for det, idet han mindede dem om, at

de havde godt Raad. Eksemplet med den megen gaaen til Kros smittede nedefter, det er saaledes ret betegnende, at Karlene paa Ladegaarden, naar de blev fæstede, betingede sig at faa fire Gange Brændevin om Dagen.

De saakaldte Skyde-Selskaber, der skød op af den langelandske Jordbund som Paddehatte, var Generalen en særlig Torn i Øjet, da han ansaa dem for at være et Skalkeskjul for selskabelige Sammenkomster. At Skyde-Selskaberne i hvert Fald rummede en Fristelse til Sviren, er uomtvisteligt, eftersom Selskabernes Øvelser fandt Sted i Krohaverne, og naar Medlemmerne var berusede, kunde det nok hænde, at Kuglerne gik udenom Skiven og ud paa Landevejene, nogle Vejfarende nede i Bagenkop klagede saaledes engang til Generalen over, at Kuglerne inde fra Krohaven havde suset dem om Ørerne ude paa Landevejen. Det gjorde ikke Sagen bedre, at nogle af Skyde-Selskaberne for at indynde sig hos Generalen vilde give det Udseende af, at det maatte opfattes som et patriotisk Foretagende, og at Selskaberne var en Forskole for Hæren. Generalen erklærede kort og godt, at det var noget Hykleri. Den Omstændighed at Krybskytternes Skare blev stærkt rekruteret fra Skyde-Selskaberne, bidrog naturligvis heller ikke til at stemme Generalen mildere.

Hvad Kroværterne tjente særlig godt paa, var de saakaldte »Spillegilder«, der afholdtes af en Slags Klubber, som eksisterede i næsten alle Øens Sogne. Disse Klubber havde det tilsyneladende uskyldige Formaal, at give Deltagerne Lejlighed til at komme sammen og spille nogle ældgamle Selskabsspil med mystiske Navne som Sjavs eller Landsknægt. Hvad det første Spil angaar, er det vist umuligt at oplyse, hvad det bestod i, da alle har glemt Gangen i Spillet, det sidste

kan sikkert udledes af det franske lansquenet, der var et rent og skært Hasardspil. Kortspillet udartede i uhyggelig Grad, og da Generalen engang lod en af Godsfunktionærerne gribe pludseligt ind, medens en Del Spillere var forsamlede paa Tranekær Gæstgivergaard, blev det konstateret, at »Selskabsspillet« bestod i en slet og ret kasten Tærninger om ret anselige Beløb. Vedkommende Funktionær, der af Generalen havde faaet Lov til at handle efter Konduite, beslaglagde de Penge, der laa paa Bordet, og han opnoterede Navnene paa de tilstedeværende i Salen, der aabenbart var forvandlet til en regulær Spillebule. Spillerne viste sig hovedsagelig at bestaa af rige Gaardmænd. Næste Dag fik Gæstgiveren og et Par af Gaardmændene, som mentes at være Ledere af Banden, Ordre til at møde oppe hos Generalen, der var meget vred og holdt en alvorlig Straffeprædiken for dem, Gæstgiveren fik Besked om, at han i Gentagelsestilfælde vilde miste sin meget lukrative Bevilling. Rystende og bævende forlod det smukke Kompagni Generalen, der ikke var til at spøge med, naar han var vred.

Paa Øens andre Gæstgivergaarde var det naturligvis vanskeligere at komme Uvæsenet til Livs, da de laa længere borte fra Generalens Bolig, og man forstod at give det hele et harmløst Præg, i en af »Klubberne« var det saaledes bestemt, at Konerne skulde være med og se til, mens de sad og strikkede, og der maatte kun drikkes Kaffe. Da imidlertid flere af Konerne spillede med, og der blev fyldt godt med Rom eller Brændevin i Kaffen, gjorde det ikke Sagen bedre.

Spilleriet gav Anledning til, at baade Generalen personligt og Godskontoret modtog navngivne og anonyme Angiverier, der gik ud paa, at den og den havde spillet falskt, at en anden havde brugt falske Kort, en Beskyldning lød

paa noget saa graverende, som at en Mand havde spillet med et Par medbragte Tærninger, der havde seks Øjne paa hver Side. Der meldtes ikke alene om falsk Spil, men om Slagsmaal mellem Falskspillerne og mellem ærlige og falske Spillere. Alt det var det vanskeligt at komme til Bunds i, og der blev heller ingen synderligt Forsøg gjort derpaa. Disse anonyme Angiverier var noget, Generalen ikke kunde fordrage. Brevene indløb gerne, naar Generalen opholdt sig udenfor Langeland, og det irriterede og enerverede ham. Men da det kom for Dagen, at en af Spillefuglene havde udgivet falske Bancosedler, det var en Bonde i Frellesvig, maatte der naturligvis gribes ind, og det blev en meget alvorlig Historie.

Da der var Smugkroer nok paa Langeland foruden de lovlige, blev det henimod Generalens sidste Leveaar værre og værre med Drikkeriet, og intet hjalp, den almindelige Bøde for ulovlig Udskænkning af Brændevin kunde ikke forslaa overfor den gode Fortjeneste, Værterne i Smugkroerne indkasserede. Det var naturligvis især de privilegerede Kroer, der klagede til Generalen over Smugkroerne, thi det gik ud over deres Næring. Generalen, der kaldte sig »Over-*Politie-Mester* for Langeland«, udstedte gennem sin Birkedommer Cirkulærer angaaende de ulovlige offentlige Sammenkomster og Smugkroer, men noget stort Resultat kom der ikke ud af det, baade Proprietærer og Bønder forstod at komme udenom Cirkulærerne. Generalen kunde i saadanne Tilfælde nok blive noget uretfærdig og gav Retten Skylden, han behjædede saaledes Birkedommer Wadsted Mangel paa Initiativ.

Som i saa mange af Livets andre Forhold lykkedes det Generalen at faa de fleste Præster med sig, og fra Prædike-

stolene lød mangt et manende Ord om det Overhaandtagende Drikkeri. Desuden søgte Præsterne, der paa Generalens Initiativ var blevne mere stemte for at gaa rundt til deres Menigheder, at se at komme bag paa dem, der holdt Smugkro. Den mest energiske af Præsterne, Plesner, lykkedes det virkelig at rydde en Spillehule. Næste Dag kørte han ud til Generalen for at melde Begivenheden, og Plesner, der i Forvejen stod højt i Kirkepatronens Omdømme, steg endnu et godt Stykke efter denne heldige Indgriben.

Generalen, der ikke var stærkt udstyret med Selvkritik, kunde ikke se, at han med sin Iver for at fremme Brændevinsbrænderierne, hvoraf han for egen Regning oprettede flere, og hans Eksperimenteren med Hjemmebrænderiet just ikke havde bidraget til at fremme Ædrueligheden. Brændevinsbrænderiet i Tranekær var saaledes en af de faa af ham skabte Industrier, som han opretholdt lige til det sidste. Rentekammeret gav for en Tid Ordre til at sætte Brænderiet ud af Virksomhed, men i Generalens sidste Aar blev der givet Bemyndigelse til Brænderiets Genoprettelse, da Generalen havde klaget over, at han under sine vanskelige økonomiske Forhold ikke kunde undvære denne gode Indtægt. Akkurat lige saa ulogisk var Frederik Ahlefeldt, naar han overfor Øvrigheds personer og Funktionærer ivrede imod den voksende Usædelighed.

En Virkning af de gode Tider for Landbruget var ogsaa, at mange af Bønderne anskaffede sig Jagtgeværer. Jagtvæsenet kunde daarligt trives under anden Form end Krybskytteri, idet de enkelte Jægeres egne Jagtterræner var for smaa, man valgte derfor at jage paa Generalens vidtstrakte Territorier. Det var at ramme Generalen paa et af hans allerømmeste Punkter, og hvad der mere end alt irriterede

ham, var det, at adskillige af Øens rigeste Selvejergaardmænd drev Vildttyveri, værst blev det dog, da det kom for en Dag, at flere af Generalens egne Forpagtere gik paa Krybskytteri, saaledes Andersen paa Korsebølle. Generalen prøvede alle Midler for at komme Ondet til Livs, men det viste sig umuligt at udrydde det, Frederik Ahlefeldt vilde eller kunde ikke indse, at han selv bar en Del af Skylden, idet Øens Beboere var Vidner til, med hvilken Lidenskab han selv hengav sig til Jagten, og hvilket Nummer han gjorde ud af sine store Efteraars-Klapjagter. Ingen af hans Forgængere havde til den Grad givet Folk Anvisning paa Dyrkelsen af denne Form for Adspredelse. Naar det her fremsættes, at den lovlige eller ulovlige Jagt, der tog saa stærkt Overhaand paa Langeland, skyldtes de gode Aar, saa hænger det sammen med, at Gaardmændene, der paa engang var komne til større Velstand end før, nu fik en Del Tid tilovers, idet de antog flere Folk, hvem de overlod det meste Arbejde, medens de selv hengav sig til Lediggang og Gilder, og Jagten gav en velkommen Anledning til det sidste.

TRAFIKVÆSENET

Der er en underlig Skæbnens Ironi i det, at Generalen til Trods for hans Ivren mod Livet paa Kroerne skulde komme til at arbejde paa Oprettelsen af flere af disse Institutioner. Men Generalen var meget ivrig efter at opfylde sine Pligter overfor det Offentlige, til disse Pligter hørte at sørge for de Rejsendes »Sikkerhed og Bequemmelighed«. I en vis Forstand vare Gæstgiverstederne nødvendigere paa

Langeland dengang end nu, idet der gik en større Mængde Rejsende tværs over Langeland i Forhold til Trafikken overhovedet. Navnlig var der mange Rejsende, der valgte Ruten over Langeland, naar de skulde ned til Hertugdømmerne, Vejen gik over Spodsbjerg og Ristinge, begge var Færgesteder, Spodsbjerg var desuden Poststation. Der var regelmæssig Færgeforbindelse mellem Nakskov og Spodsbjerg, og herfra befordredes de Rejsende, der vilde til Fyn, over Longelse og Skrøbelev til Rudkøbing, hvorfra der gik Færge til Vemmenæs paa Taasinge. De Rejsende, der agtede sig til Slesvig og Holsten, kørte over Longelse, Fuglsbølle, Lindelse og Humble til Ristinge. Fra Ristinge Bro gik der Færge over til Marstal, hvorfra Turen gik videre til Als og Sønderborg. I Spodsbjerg var der sørget godt for de Rejsendes Bekvemmelighed, her var allerede i Generalens Bedstefaders Tid oprettet en Gæstgivergaard, der var kendt som et godt Madsted. De Rejsende, der gerne gav sig god Tid, bleve roligt i Spodsbjerg, spiste paa Gæstgivergaarden og sad saa der, indtil Dagvognen til Rudkøbing eller Ristinge var parat til at køre af Sted. Foruden de ret rummelige Dagvogne, der afgik til bestemte Tider, var der i Spodsbjerg rigeligt med private Køretøjer, der ejedes af Vognmænd, som selv var Kuske, de kørte, naar det passede de Rejsende. Generalen holdt vaagent Øje med Vognmændene, at de ikke skulde trække de Rejsende op, men da der ingen faste Takster var, og der maatte forhandles med de respektive Vognmænd angaaende Prisen, kunde der nok finde noget Optrækkeri Sted, især naar det drejede sig om rige og fornemme Rejsende, i alle Tilfælde var det en god Forretning at være Vognmand i Spodsbjerg. Der var baade aabne og lukkede

SPODSBJERG

Vogne, fine og mindre fine. Da Spodsbjerg var Poststation, var der megen Post at besørge, og det Hverv paahvilede Føreren af Dagvognen. Da der paa Strækningen Spodsbjerg—Ristinge ingen Kroer fandtes, hverken i det store Sogn Humble eller i selve Ristinge, ansaa Generalen det for formaalstjenligt, at der oprettedes en Kro i Lindelse, hvor der altid blev bedet baade af Dagvognen og Vognmændenes Køretøjer, saaledes at de Rejsende kunde blive »forfriskede«, som man kaldte det dengang, inden de tiltraadte Søturen Vest paa. Naar Generalen hæftede sig ved Lindelse, var det ikke alene af Hensyn til de Rejsende til Sønderjylland, men ogsaa for Trafikken paalangs af Øen. Lindelse laa 2½ Mil fra Poststationen i Tranekær, hvorfra der gik Postvogn med Plads til Passagerer Syd paa, og 2 Mil fra Spodsbjergs Poststation. Der var paa den Maade ogsaa henholdsvis 2 og 2½ Mil til de nærmeste privilegerede Kroer. Der var en Del Persontrafik ned til Bagenkop, som laa 5 Mil fra Tranekær, og ingen Bedested paa denne lange Strækning. Lindelse var det Sted, hvor der blev skiftet Heste, her standsede ogsaa Fragtmændene, der i Modsætning til Vognmændene kun besørgede Fragt. Der kom en Petition til Generalen baade fra Fragtmænd og Vognmænd om Oprettelsen af en Kro i Lindelse; Petitionen blev ogsaa underskrevet af en Del af Beboerne paa den sydlige Del af Øen af Hensyn til den lokale Trafik. Selve Bagenkop, hvor Landevejen Syd paa standsede, var ingen Poststation, der var af saadanne kun de i Rudkøbing, Tranekær og Spodsbjerg, og der var heller ingen regelmæssig Skibsfart derfra, med mindre man kunde faa en Skipper til at sejle sig til Kiel. Generalen mente dog, det var rimeligt, der blev oprettet en Kro ogsaa i Bagenkop. Baade Lindelse og Bagen-

kop fik paa denne Maade ved Generalens Initiativ hver sin Kro, og særlig den første udfyldte et længe næret Savn. Til Bagenkop Kro knyttedes Navnet paa den af Generalen saa meget yndede Familie Harbo. For at skaffe Lindelse den ønskede Kro, beslaglagde Generalen Pastoratets Enkesæde, som man ikke mente, der var Brug for. Begge de tvende Gæstgivergaarde blev indrettede med Værelser, hvor Rejsende kunde overnatte. Medens der saaledes var sørget nogenlunde baade for Trafik, Postforbindelse og Bedesteder i den sydligste, tættest befolkede og frugtbareste Del af Øen, forblev den nordlige Del af Langeland Stedbarn, Lohals havde hverken Poststation eller Kro. Derimod havde Lohals en Havn, det samme havde Ristinge, derimod hverken Spodsbjerg eller Bagenkop, Rudkøbing fik først Havn i 1823, indtil den Tid havde Lindelse Nor haft en vis Betydning for Rudkøbing som Vinterhavn.

Da Trafikken baade paa tværs og paa langs af Øen var stærkt tiltagende paa Generalens Tid, blev der slidt mere paa Vejene end tidligere, navnlig gjorde man gældende, at de tunge Dagvogne sled slemt. Rent galt blev det i Spaniertiden, da det gik særligt ud over Vejene, de fremmede Gæster respekterede hverken Vejgrænser, Hegn eller Stengærder, men færdedes, hvor det passede dem, saa da 1808 udrandt, var det næsten ikke muligt at holde Rede paa Vejene, der blandt andet var blevne stærkt udvidede i Bredden som Følge af Spaniernes Færden. Men allerede inden den Tid havde Generalen taget fat paa Vejforbedringerne Øen over, idet han dog hovedsagelig holdt sig til den Del, der laa syd for Tranekær, den mest trafikerede; det var meget af Hensyn til de Rejsende, der benyttede Ruten tværsover Øen, at Generalen tog fat paa at udbedre

Vejene, det var ham en ubehagelig Tanke, at Folk fra andre Dele af Landet skulde kunne gøre gældende, at han ikke holdt de langelandske Veje i en passende Stand. For hans eget Vedkommende var han ligeglad, han færdedes mest til Hest eller Fods, og Grevinden var vant til at skumples dygtig paa de daarlige holstenske Veje i hendes Hjemstavn.

De langelandske Veje blev under Generalen mønster-værdige. Generalens Tid faldt sammen med den store Vejforbedringsperiode i Danmark. Naturligvis var man begyndt med Sjælland, da det var Kongefamilien meget om at gøre at kunne bevæge sig bekvemt fra det ene Slot til det andet. Men da Kongefamiliens aarlige Yndlingstur over til Hertugdømmerne ogsaa skulde gøres saa bekvem som muligt, kom det Fyn tilgode, for Turen gik over Nyborg—Faaborg-Bøjden. Christian Ahlefeldt tog fra Bjørnemosen hen at se paa de store Vejarbejder, der med saa megen Interesse blev fulgt af hele Landets Befolkning, men han rystede paa Hovedet af disse nymodens Kunster, det vilde blive alt for dyrt, og det var Synd, mente han, at ofre alle de mange Sten paa Landevejene, han saa allerede i Aanden, at det vilde gaa ud over Stengærderne, navnlig kritiserede han, at der benyttedes saa meget Strandgrus. Han betakkede sig for at faa det indført paa Langeland. Ikke blot som Foregangsmand, men som gammel Officer interesserede Chaussébygningen Frederik Ahlefeldt, og her som altid tog han selv fat, han havde Forudsætningerne overfor Arbejdet gennem sin militæriske Indsigt i Kortlægning og Terræntegning og gennem hele sin praktiske Sans. Der blev straks taget fat paa Chaussébygningen paa Langeland, saasnart Generalen var kommet til Styret, og

Frederik Ahlefeldt kastede sig med særlig Interesse over Planerings- og Nivelleringsarbejderne. Det var Generalen om at gøre at faa Vejene gjort rigeligt brede af Hensyn til den megen Fragtkørsel, særlig paa Strækningen mellem Rudkøbing og Spodsbjerg, og det var en Hovedregel Landet over, at to af Datidens almindelige meget brede Fragtvoagne uden Vanskelighed skulde kunne komme forbi hinanden. Generalen, der sjældent lod en Lejlighed gaa fra sig til at søge noget nyt indført, vilde have, at de langelandske Husmænd skulde lægge sig efter Gedehold paa de brede Rabatter langs Landevejsgrøfterne, han købte selv en Del Geder, som han uddelte til Smaafolk, men Sagen vandt ingen Interesse. Generalen var ligesaa ivrig for Vedligeholdelsen af Landevejene som for deres Anlæggelse, og han holdt skarpt Øje med Vejmænd og Vejsynsmænd. Da Frederik Ahlefeldt var paa Færde til Hest tidlig og silde overalt paa Langeland, var det ham en smal Sag at holde Øje med Vejenes Tilstand. Da det knob lidt med Fremskaffelsen af Arbejdskraft baade ved Vejenes Anlæg og Vedligeholdelse, benyttede Generalen den kongelige Forordning, der krævede af de tidligere hoveripligtige Bønder, at de skulde være behjælpelige med Vejarbejde saavel som med Kørsler ved Reparationer af Kirker og Skoler. Denne Forordnings Opfyldelse fremkaldte kun faa Vanskeligheder, derimod vare Vejsynsmændene mindre glade ved deres Arbejde, idet det kunde skaffe dem Uvenskaber fra de Bønders Side, der forsømte deres Arbejde med Vejene, sligt skulde nemlig paatales. Generalen maatte engang vente nogle Øjeblikke paa de af ham tilsagte Vejsynsmænd; da de Sendrægtige kom til Bestemmelsesstedet og til deres Forfærdelse saa, at Generalen allerede holdt der til Hest,

RISTINGE

fik de en kraftig Irettesættelse, og det hjalp for Eftertiden, man lod ikke to Gange Generalen vente.

Det var Generalens Stolthed, at Frederik den Sjette under et Besøg paa Tranekær efter en længere Ridetur paa kryds og tværs af Øen overfor Frederik Ahlefeldt havde udtalt at han var meget tilfreds med de langelandske Veje, de vare nogle af de bedste i hele Danmark, mente Landsfaderen. Kongen saa, naar han kunde komme til det, hellere med sine egne Øjne end han lyttede til Referater, og paa Langeland kunde Kongen selv overbevise sig. Disse Kongens Udtalelser kom Generalen ofte tilbage til baade mundtligt og skriftligt, Frederik Ahlefeldt satte i det hele taget en Ære i, at hans Pligter overfor det Offentlige opfyldtes, og ligesom Monarkens anerkendende Udtalelser glædede og smigrede ham, saaledes blev han meget irriteret, naar han fornam Klager udefra, og saa lod han sin Irritation gaa ud over de vedkommende Funktionærer.

SMUGLERIET

Efter at Rudkøbing havde faaet sin Havn, gav det Byen et betydeligt Skub fremefter, og Havnen blev i Løbet af kort Tid en af de mest levende i Danmark, ligesom Byen selv, der i Aaret 1800 havde 1000 Indbyggere, tog stærkt til i Vækst. Det var en underlig Inkonsekvens fra det Offentliges Side, at man ganske rolig havde set paa, at der baade i Ristinge og Lohals var regulære Havne, og at Spodsbjerg havde en bedre Skibsbro end Rudkøbing, medens Langelands eneste Købstad ikke ejede nogen Havn og kun var i Besiddelse af en daarlig Skibsbro. For det Offentlige stræbte ellers af al Magt efter at fremhjælpe Rudkøbings Handel og at

bremse Udskibningsstederne andet Steds paa Øen, derfor havde fra gammel Tid kun Ristinge og Lohals Ret til Ind- og Udskibning. I Generalens Faders og Bedstefaders Tid var disse to Steder af stor Betydning, idet mange af Grevskabets Bønder drev Handel og Skibs fart for egen Regning, der var saaledes endnu i Christian Ahlefeldts Tid mange Gaardmænd, der havde eget Skib, og de sejlede baade med Korn og Kvæg; ganske vist var de efter Loven indskrænkede til Monarkiets Byer, men da Monarkiet havde saadanne Byer som Kiel og Flensborg, hvor det var let at sejle hen fra Ristinge, virkede denne Indskrænkning ikke generende. Ristinge og Lohals laa som Ud- og Indskibningssteder meget praktisk, idet hele den sydlige Del af Øens Befolkning kunde holde sig til det første, Nordlangeland til det andet. Mere hæmmende var Bestemmelsen, at Skibene kun maatte sejle med Førernes egne Varer, og at de kun maatte bringe Varer hjem til eget Brug. Men disse Bestemmelser blev omgaaede og var lette at omgaa, der var saaledes Gaardmænd i Humble, der drev en vidtstrakt Handel paa Kiel og tog megen Fragt med hjem til deres Naboer. Blev der klaget fra de Rudkøbing Købmænds Side, holdt Lensgreverne altid Haanden over deres Bønder, saa der kom ikke noget ud af Klagerne. Allerede i Generalens første Besidderaar var denne Handel svundet stærkt ind, efter at Toldvæsenet var blevet bedre organiseret, og Rudkøbings Borgmestre mere tilbøjelige til at vaage over Byens Handel. Der var blevet oprettet Toldstationer ved Lohals og Ristinge, og naar Skibene lagde til, blev Ladningen grundigt undersøgt, og der blev gaaet skarpt frem med Mulkter, eventuelt Konfiskation. Paa Generalens Tid var der en Toldkutter, der navnlig skulde passe godt paa ved Spodsbjerg og Ba-

genkop, hvor mange Skippere søgte at ind- eller udsugle Varer. Toldkutteren var her og der og alle Vegne og gjorde megen Gavn, men kunde naturligvis ikke ganske forhindre Smugleriet, der florerede stærkt i hele Generalens Levetid. Det var iøvrigt ikke Langelænderne, der var de værste, Ærøboerne var langt mere tilbøjelige til Smugleri, og Udgangspunkterne var Marstal og Ristinge, Langelændernes Virksomhed indskrænkede sig mest til at være en Slags Hæleri for Smuglerne fra Ærø. Det var mest Heste, ogsaa en Del Køer, der udsugledes fra Langeland, og de gik til Hertugdømmerne. Der var den samme Ejendommelighed ved Smugleriet som ved Krybskytteriet, at det Mand og Mand imellem ikke egentlig regnedes for en uhæderlig Haandtering, og en vitterlig Smugler kunde særdeles godt have sine Medborgeres Agtelse i Behold. Det bedste Bevis herpaa var, at mange drev Smugleriet og Vildttyveriet, ikke som en Art Næringsvej, men som Sport, idet flere af Øens rigeste Gaardmænd baade drev Krybskytteri og Smugleri. Generalens Fader og Bedstefader, der var meget ømme over deres Jagtrettigheder, tog strængt paa Forseelser indenfor dette Omraade, overfor Smugleri var de derimod lenfældige. Det kunde forklares paa mange Maader, dels bragte Smugleriet ikke dem selv Skade, man lukkede derfor paa Godskontoret i Tranekær Øjnene til, naar en af Forpagterne gennem en Smugler fra Ærø eksporterede Køer eller Stude til Hertugdømmerne, dels morede det baade Christian Ahlefeldt og hans Fader at betale Rudkøbing tilbage med samme Mønt: Rudkøbings Borgere søgte nemlig paa enhver Maade at komme Landboernes Handel til Livs. Der var saaledes i Christian Ahlefeldts Faders Tid fra Borgernes Side blevet rettet Ansøgning til Rentekammeret om

at forbyde Folk ude paa Landet, der ikke var Fiskere, at eje Fartøjer, alle Skippere udenfor Rudkøbing skulde bosætte sig i Købstaden. Denne Ansøgning var møntet paa Grevskabets Bønder, der skulde afskæres fra at optræde som Skippere. Men Greven holdt med sine Bønder og vilde endog have Rentekammeret til at tillade Bønderne ikke blot at sejle med de paa deres Gaarde avlede Produkter, men ogsaa med alle de Varer, der overhovedet avledes paa Grevskabets Grund. Dette sidste vilde Rentekammeret dog ikke gaa med til, men holdt sig til status quo ante bellum. Alligevel svandt den tilladelige Fragtfart fra Lohals og Ristinge mere og mere ind og koncentrerede sig om Rudkøbing. Den utilladelige, nemlig Smughandelen, tog derimod til, og Greverne gjorde lidet eller intet for at hindre den, det var nemlig deres Opfattelse, at baade Toldvæsenet paa de tre Toldsteder og Toldkutteren gjorde alt, hvad der stod i menneskelig Magt for at hindre den lovlige Fragtfart ved unødigt Posekigeri og Chikanerier. Hvad der yderligere bidrog til at gøre Generalens to Forgængere ligegyldige overfor Bekæmpelsen af Smugleriet, var den Omstændighed, at det, at deres Bønder blev fortrængt fra Skibsfart og Handel, ikke kom Rudkøbing videre tilgode, Byens Handel stagnerede, Borgerne gjorde meget lidt for at ophjælpe den, og Byens Handlende vilde næppe ofre en Skilling paa Forbedringen af den gamle utilstrækkelige Bro.

I Modsætning til sin Fader og Bedstefader søgte Generalen straks ved sin Tiltrædelse at dæmme op mod den ulovlige Handel. Men det var meget vanskeligt at komme Smuglerne til Livs, de ærlige Folk støttede dem, da man fristedes til ved Smuglernes Hjælp at forsyne sig fra Slesvig og Holsten, hvor Varerne som Følge af de særlige for

Hertugdømmerne gældende Toldsatser var langt billigere end i Kongeriget. Ogsaa her tog Generalen sin Tilflugt til sine Venner, Præsterne, der fik Tilhold om at bidrage til Bekæmpelsen af Smugleriet, hvad de iøvrigt var forpligtede til i Henhold til Kongelig Forordning. Før Generalens Tid havde Præsterne ikke taget synderlig Hensyn til denne Forordning.

I de første Aar efter Overtagelsen af Grevskabet gik det lettest for Generalen med at dæmme op mod Smugleruvæsenet, Perioden fra Begyndelsen af 90'erne til 1807 med den megen Velstand, der udbredtes i alle Samfundslag, gjorde Smugleriet mindre fristende. Men enkelte Kolonialvarer, der efterhaanden var blevne til Nødvendighedsartikler, saaledes The og Kaffe, vare paa Grund af de to forskellige Toldforordninger, en for Kongeriget, en anden for Sønderjylland og Holsten, i den Grad billigere i Flensborg, Eckernförde og Kiel, at mange ikke kunde modstaa paa ulovlig Vis at forsyne sig dernede fra. Bortset herfra indskrænkedes Smughandelen meget betydeligt. Saa kom Landets langvarige Forarmelse, der atter fremkaldte Smugleriet. At Generalen maatte give Køb, ses i dette Værks tredje Bind, hvor der berettes om Eventyreren Weinholt, der med Tranekær Slot som Udgangspunkt drev et vidtstrakt Smugleri. Saalænge Generalen levede, hørte Smugleriet ikke op paa Langeland, trods alle hans Bestræbelser.

Med Hensyn til i tykt og tyndt at holde med Grevskabets Bønder, naar det Offentlige traadte dem for nær eller chikanerede dem, var Generalen ligesaa ivrig som sine Forængere. Han laa derfor ogsaa hyppigt i Strid med Rudkjøbings skiftende Borgmestre, navnlig med Kammerjunger von Schmidten. Hvad der særlig gav Anledning til Kiv

og Strid mellem Rudkøbing og Tranekær, var Accisen, en Slags Consumptionsafgift, der skulde betales ved Rudkøbing Byport, og omfattede alle de Varer, Grevskabets Bønder bragte til Staden. Da Accisen efter Tidens Skik var bortforpagtet, gjaldt det for Forpagterne om at flaa Bønderne saa meget som muligt, og Generalen slog nogle drabelige Slag mod de prominente Rudkøbingborgere, der havde forpagtet Accisen eller »Sisen«, som den populært kaldtes. Ogsaa Accisen gav Anledning til meget Smugleri og, hvad værre var, til Bestikkelse af »Posekigerne«. Generalen hindrede ikke sine Forpagtere og Bønder i at betale Posekigerne, alt efter den gamle Grundsætning, »At den, der smører godt, kører godt«.

LÆGEVÆSENET

Da Generalen tiltraadte Besiddelsen af Langeland, var der kun en Læge paa hele den fem Kvadratmile store Ø, nemlig den i Rudkøbing af Staten ansatte Kirurg Grønlund, der førte den officielle Titel af Distriktslæge, skønt han ikke var medicinsk Kandidat og aldrig havde sat sin Fod paa Københavns Universitet. De manglende Kundskaber erstattedes af et medfødt, naturligt Haandelag og en Lethed i at føre Kniven, som Grønlund da ogsaa anvendte i Tide og Utide til Rædsel for Patienterne, der vidste, at det første »Doktor« Grønlund gjorde, naar der kom en Syg til ham, var at hvæsse sin Kniv paa Dørtærskelen. Følgen af denne meget forstaaelige Skræk hos Øens Beboere var, at Kirurgen kun havde det smaat, med faa Patienter, og de, i hvis Krop han havde anbragt sin frygtede Kniv, vare ikke villige til at punge ordentlig ud, og Grønlund havde

ingen faste Takster. Den Aarsløn, han fik af det Offentlige, var hverken til at leve eller dø af. Ikke desto mindre vedblev Grønlund at praktisere en lang Række Aar paa Langeland, indtil han næsten intet kunde for Alder og Svækkelse. Denne Tingenes Tilstand generede ikke Generalen den første Tid efter at han var flyttet til Langeland, tværtimod var det ham meget belejligt, thi næst efter at gaa i Theatret, var der ingen Ting i Verden, der morede Generalen saa meget som at behandle Syge; saaledes som Forholdene vare, aabnede der sig en vid Mark for ham som Æskulaps Discipel. Distriktslægen i Rudkøbing var himmelglad over at nogen kunde aflaste ham, saa meget mere, som han snarere vandt end tabte ved den nye Situation: Ikke alene beholdt han sin Løn som Distriktslæge ubeskaaret, ligesaa Huslejegodtgørelsen, men Generalen gav Grønlund en fast Sum om Aaret som Erstatning, fordi han gik sin Kollega i Bedene og snappede Patienterne væk for Næsen af ham. Grønlund gned sig i Hænderne og blev som Regel siddende hjemme i sin lune Stue, de lange Køreture i aabne Vogne i mørke Frostnætter havde været ham en Pestilens. Beboerne paa Langeland vare mindst ligesaa glade som Distriktslægen og Greven, for dels havde de aldrig næret syndelig Tillid til Kirurgens Kunster, dels foretrak Generalen at give sine Patienter Medicin frem for at skære Arme og Ben af dem, dels, og det var det bedste ved det hele, var Generalens Sygebehandling altid gratis, hvad enten Patienterne var rige eller fattige. Kun en Ting havde man mod Doktoren paa Tranekær Slot, at han forfulgte de mange Kvaksalvere og Signekællinger, hvoraf der vrimlede paa Langeland, medens Grønlund af Magelighedshensyn havde ladet disse lyssky Væsener drive deres Spil.

Da Generalen, medens han fungerede som en Slags officiel Læge, fik Bugt med en heftig Influenzaepidemi, ved Hjælp af en af ham selv opfundet Kur, blev Tilliden uden Grænser, og kunde denne Tillid have været øget, vilde den være blevet det, da Generalen skabte et nyt Lægemedel mod en udbredt Øjensygdom. Dette Lægemedel benytttes endnu den Dag i Dag over hele Danmark, og benævnes »Generalens Øjenbadevand« eller »Ahlefeldts Øjenbadevand«. Generalens oprindelige Recept findes under Navn af »Aqua ophtalmica Ahlefeldt« anført i »Formler udgivet i Københavns Apothekerforening« 1909 og 1922 og angives der saaledes:

Svovlsurt Zinkilte	4 Gram
Rosenvand	125 —
Hyldeblomstvand	125 —
Blyeddike	12 —
Pulveriserede Nelliker	2 —
Pulveriseret Kamfer	2 —
Rosmarine-Spiritus	12 —

Det virksomste i Generalens Øjenbadevand er formentlig svovlsurt Zinkilte, der i Nutiden anvendes i udstrakt Grad af alle danske Øjenlæger, almindeligvis $\frac{1}{3}$ % Opløsning i Vand til Inddrypning i Øjet. Aqua ophtalmica Ahlefeldt kan ikke opbevares færdiglavet paa Apotheket, og det tager Tid at tilberede det, derfor er det paa mange Apotheker af Hensyn til Folks Utaalmodighed blevet almindeligt, naar Patienter forlanger Generalens Øjenvand, at give dette en noget anden S sammensætning, nemlig:

Svovlsurt Zinkilte	6 Gram
Eddikesurt Blyilte	3 —
Kamfer opløst i Vinaand	2 —
Rosenvand	576 —

WENDEL

I denne Sammensætning er, som det vil ses, de 2 Gram pulveriserede Nelliker udeladt, hvilket har sin Forklaring i, at det er vanskeligt at pulverisere Nelliker saa fint, at de ikke generer i Øjnenes fintfølede Slimhinder. Dog findes i »Folkenavne og andre særlige ældre danske Betegnelser paa Lægemedler« ved Poul Hauberg paa Dansk Pharmaceutisk Forenings Forlag 1927 under Rubrikken Ahlefeldts Badevand følgende Angivelse:

Aqua ophtalmica alba 30 Gram med Tilsætning af 1 Gram pulveriserede Nelliker.

Aqua alba er en brugelig Betegnelse for den ovenfor omtalte ændrede Recept paa Generalens Øjenbadevand og anføres under dette Navn i Pharmacopoea Danica 1840-50 og 1872.

Mig bekendt udleveres i det mindste paa Apotheket i Vejle Generalens Øjenbadevand efter den oprindelige Recept, medens man i Generalens gamle Virkekreds, paa Langeland, benytter den ændrede.

Da Generalen havde adskilligt andet at udrette end at fuske i Lægekunsten, og det kneb med at skaffe den fornødne Tid hertil, gik det en skønne Dag op for ham, at der burde være to Læger paa Øen, for, som han i en officiel Skrivelse gjorde gældende, det Tilfælde kunde tænkes at indtræffe, at Distriktslægen tilsaa en Syg oppe paa Hou ved Langelands Nordspids, medens der samtidig nede ved Gulstav paa Øens sydlige Ende var en Patient, der krævede hans Assistance, og der var syv Mil fra Hou til Gulstav.

I Aaret 1801 skrev Generalen rundt til samtlige Proprietairer og Forpagtere og gejstlige og verdslige Embedsmænd paa Langeland for at høre, hvad hver især vilde ofre for

at kunne faa en Læge til paa Langeland; derskulde sikres den paagældende en bestemt Aarsindtægt og en gratis Bolig. Langeland skulde saa inddeles i to Distrikter, der fordeltes mellem de tvende Læger. Henvendelsen bragte det Resultat, at Langelænderne vilde sikre den nye Læge en Minimumsindtægt af 500 Rigsdaler om Aaret foruden Hus og Have. Efter indhentet Tilladelse fra Kancelliet, ansatte Generalen en Læge nede i Humble. Samtidig fik Grønlund sin Afsked med Pension, og Regeringen ansatte en ny fuldt uddannet Mediciner i Rudkøbing, den nye Læge maatte forpligte sig til for egen Regning at holde en Kirurg til sin Assistance. Senere ansatte Generalen som sin private Godslæge i Tranekær Christian den Syvendes gamle Kammer tjener Wengel, der havde været Regimentskirurg og var ligesaa uvidende som en Zulukaffer. Generalen havde imidlertid observeret hans praktiske Evner, og hvad Wengel manglede i Teori, det blev hurtigt bibragt ham paa Tranekær af Generalen, hvem det morede at optræde som Manuduktør, og som altid under sin Manuduktion kunde slaa efter i sit store medicinske Bibliothek, naar der var noget, han ikke var klar over. Saasart »Doktoren« var erklæret udlært, slap Generalen ham løs paa de Syge, der maatte underkaste sig de snart over hele Øen berømte Hestekure. Skønt Kirurg af Fag var Wengel ikke særlig tilbøjelig til at skære løs paa sine Patienter, tværtimod var det yderst sjældent, at han greb til Kniven, det var at føre tilbage til hans Læremester Generalen, hvis Lægegrundsætninger vare meget moderne: Kirurgien var i lav Kurs paa Universitetet, og det samme gjaldt Fakultetet i Kiel, hvor Frederik Ahlefeldt havde tilegnet sig sine fleste Kundskaber; der skulde medicineres, og det holdt Wengel sig efterrettelig. Saasart

et Menneske blev sygt, og Wengel tilkaldt, indledede han Behandlingen med de Ord, hvad saa end Patienten fejlede: »Ingen Sperrentus og ingen Tobak« (med Tonen paa første Stavelse), og derpaa fulgte Udleveringen af en Recept paa en eller anden Medicin — en Patient forlod aldrig Wengel uden at medbringe en Recept.

Paa den Maade fik Langeland i Stedet for en Læge fire, og naar man regnede Generalen med, var der hele fem, saa Generalen kunde med Stolthed hævde, at ingen Landsdel i Danmark havde saa mange Læger, nemlig en paa hver Kvadratmil. Selvfølgelig kunde Generalen ikke holde Fingrene fra Fadet, og naar der indtraadte en særlig Lejlighed var han bei der Hand.

Lejligheden skulde snart komme. Generalen interesserede sig i høj Grad for Bekæmpelsen af Kopperne, der havde revet hans Bedstefader bort og var en sand Svøbe for Landet, de fleste Dødsfald skyldtes Kopperne, paa Christian Ahlefeldts Tid døde der 450.000 Mennesker om Aaret af Kopper i Europa. Den Mand, der gav Stødet til Vaccinationens Indførelse i Danmark, Berger, havde været Frederik Ahlefeldts Lærer nede i Kiel, og Generalens Interesse for Kokoppeindpodningens Udbredelse og for Ansættelsen af uddannede Jordemødre, var at føre tilbage til Berger. Bergers epokegørende Værker angaaende Fødselslæren havde interesseret Generalen meget, og en Følge deraf var, at Langeland var et af de første Steder udenfor København, hvor Anvendelse af Tang ved vanskelige Fødsler blev anvendt. Paa saadanne Indgreb havde Wengel et godt Haandelag, og den nye i Tranekær ansatte Jordemoder, som Generalen havde skaffet Uddannelse ved Fødselsstiftelsen, var herfra vant til denne Behandlingsmaade.

Langelændernes Konservatisme og Skræk for alt nyt skaffede Generalen mange Vanskeligheder ved Indførelsen af Vaccinationen paa Øen. Der var ikke Tale om, at Øens almindelige Læger kunde faa de respektive Forældre til at lade deres Børn vaccinere hos dem, da derimod Generalen lod bekendtgøre, at Børn kunde blive vaccinerede af ham selv oppe paa Tranekær, kom der Gang i Tingene. Den langeslandske Befolkning havde ganske anderledes Tillid til Generalen end til Lægerne, desuden var man ikke vant til at at sidde en Ordre fra Tranekær Slot overhørig, og Bekendtgørelsen havde en ret peremptorisk Form. Dertil kom, at Vaccinationen, der foretoges af Generalen personligt, var gratis, ja undertiden kunde der endog vanke en Daler i Tilgift, Generalen stak gerne noget til de Mødre, der var altfor angst for den forestaaende Behandling. I Løbet af et Par Aar vaccinerede Generalen over 1000 Børn.

Regeringens officielle Autorisation til Generalen gennem Vaccinations-Kommissionen lagde Langelænderne ingen synderlig Vægt paa, de fleste har næppe kendt den. Autorisationen skyldtes Overlæge ved Frederiks Hospital Winsløw, der gennem Berger var blevet bekendt med Generalen og dennes Evner som Læge. Winsløw var nemlig ligesaa ivrig som Berger for Vaccinationens Udbredelse, det var Winsløws Fortjeneste, at Kokoppeindpodningen gennem kongelig Forordning blev obligatorisk. Da den tvungne Vaccination skulde til at træde i Kraft for Langelands Vedkommende, viste det sig uoverkommeligt for Generalen at besørge det hele alene. Da Vanskeligheden med at faa Befolkningen til at gaa til Lægerne holdt sig, maatte Generalen i Henhold til Forordningen af 19. November 1811 gennem Sognestævne bekendtgøre Folks Pligt med Hen-

syn til at lade sig vaccinere. For yderligere at sætte Fart i Tingene, anmodede Generalen Øens Præster om at paavirke deres Menigheder til at efterkomme Generalens Ordre. Nogle af Præsterne indskrænkede sig til privat at paa minde deres Sognebørn, andre benyttede Prædikestolene til derfra at rette en Opfordring til Tilhørerne.

Det var meget smaat bevendt med Jordemødrene paa Langeland inden Generalens Tid, idet der overhovedet ikke fandtes en eneste virkelig uddannet Person paa hele Øen. De Kvinder, der fungerede som Jordemødre, havde gennem Øvelse tilegnet sig en vis Færdighed i at assistere de fødende Kvinder, medens Nabokonerne gik dem til Haande under Fødselsakten. Hvad det især skortede disse Kvinder paa, var Sansen for Renlighed. Ved at forhøre sig hos Jordemoderen i Tranekær blev det Generalen klart, at bemeldte Kone ingen Anelse havde om, at der var normale og ikke normale Fødsler, og at der til de første hørte en bestemt Stilling af Hovedet hos Fosteret, efter Jordemoderens Mening var det ganske ligegyldigt, om Barnets Hoved eller Ben kom først ved Fødslen. Ved at gaa Grønlund nærmere paa Klingen erfarede Generalen, at Distriktslægen ikke vidste stort bedre Besked om disse Forhold end Jordemoderen i Tranekær.

Noget af det første Generalen som Besidder foresatte sig, var derfor at skaffe Øen uddannede Jordemødre, og han tog straks fat. Frederik Ahlefeldt sendte først en i Tranekær boende Kone ind til Fødselsstiftelsen i København, for der at blive fuldt uddannet, samtidig forskrev han fra Laurvig en ligeledes rigtig uddannet Jordemoder. De to Kvinder fik nu hver sit Distrikt paa Langeland, den ene blev anbragt i Tranekær og skulde betjene hele Nord-

langeland samt Syd efter ned til Fuglsbølle, den anden fik Bopæl i Humble og skulde bestride den øvrige Del af Øen. Generalen ansatte de to Koner for egen Regning og gav hver af dem 50 Daler om Aaret foruden Hus og Have og forskellige Emolumenter. Senere ansatte Generalen flere andre Jordemødre paa Langeland og lønnede dem af sin egen Kasse, ligesom han gav dem frit Husly. Forordningen af 29. April 1791 fastsatte en nærmere angivet Betaling for Benyttelsen af Jordemødrene, men den første Tid maatte Konerne nøjes med, hvad Generalen gav dem, for Langelænderne, der afskyede Reformer, saa med Mistro paa de nye Jordemødre, netop fordi de havde faaet denne mistænkelige Uddannelse og oven i Købet inde i den store Hovedstad. Det gik med de uddannede Jordemødre som med de uddannede Læger, Langelænderne rystede paa Hovedet over deres megen Lærdom og vedblev endnu en Tid at holde sig til Kvaksalverne, Signekællingerne og de »kloge Koner«, der desuden havde den store Fordel, at man ikke behøvede at honorere dem med Kontanter, de tog gerne mod Naturalier i Stedet for.

GENERALENS HJÆLPSOMHED

Generalen var ligesom Frederik den Sjette, med hvem han havde saa mange andre Lighedspunkter, de Smaas Ven. Han havde ligesom Kongen Tilbøjelighed til at holde med de Smaa imod de Store, naar der var Lejlighed til at tage Parti imellem dem. Denne Tilbøjelighed prægede i højeste Grad Generalens Virksomhed som Godsadministrator. Tendensen kunde give sig de stærkeste Udslag, blandt andet i Forholdet til Grevskabernes Funktionærer. Paa samme

Maade som Frederik den Sjette engang halvt i Spøg halvt i Alvor udtalte, at han vilde ønske, han var fri for Embedsmændene, saa at han kunde besørge deres Arbejde selv, saaledes havde Generalen mest Lyst til at skubbe sine Funktionærer til Side og selv træffe Bestemmelser om de mindste Detailler. Baade hos Frederik den Sjette og General Ahlefeldt havde denne Følelse for en meget stor Del Rod i Frygten for, at henholdsvis Embedsmænd og Funktionærer ikke i tilstrækkelig Grad skulde varetage de Smaas Vel. Af Breve, aftrykte i tidligere Bind af dette Værk, vil Læseren alt have faaet et Indtryk af Generalens Iver for at støtte de mindre vel stillede, og denne Iver maatte naturligvis i en ganske særlig Grad komme frem i hans Virksomhed som Godsadministrator, hvor der var rigest Lejlighed til at udfolde den. Generalen var særlig paa Vagt overfor dem af sine Funktionærer, der var bjergsomme overfor deres egen Person og forenede denne Bjergsommelighed med en hyklerisk Omhu for Generalens Pengepung, hver Gang det drejede sig om Hjælp til fattige eller mindre Velstillede, særlig havde han sine Godsforvaltere i Kikkerten paa dette Punkt. Ikke at Frederik Ahlefeldt havde noget personligt mod sine Hjælpere indenfor Administrationen. Han kunde saaledes godt lide baade Goth og Scheel, navnlig den første, der efter hans Opfattelse var mere filantropisk anlagt end den anden, men paa den anden Side ikke saa dygtig til sin Gerning som Scheel. Men han saa hvorledes de begge to havde forstaaet at mele deres egen Kage, hvorledes de havde tilsnakket sig høje Lønninger og navnlig det, som var saa anvendeligt dengang, høje Sportler, hvorledes de stadig bad om noget for sig selv, men saare sjældent for andre. Ikke alene Generalen, men ogsaa Lange-

lands andre Beboere vare saaledes forbavsede over de mange Forandringer og Forbedringer og Udvidelser, Scheel fandt fornødne, da han skulde rykke ind i Godsforvalterboligen, det under Navnet »Lygten« kendte meget smukke og arkitektonisk interessante Hus; men Scheel stillede uanfægtet sine Krav, han var en gammel Rotte, der var inde i hele Rumlen og vidste, at Generalen aldrig afslog Anmodninger, der stiledede imod Opnaaelsen af bedre Kaar for dem, der arbejdede under ham. Det vidste ikke blot Scheel, men hele den langlandske Befolkning. Det var netop denne Tilbøjelighed til at sprede Velgerninger om sig og Frygten for, at andre ikke vilde bestride det med saa megen Iver paa hans Vegne, der bevirkede, at Generalens Liv i mange Retninger formede sig som Frederik den Sjettes, Kong Frederik sad den meste Del af Dagen bøjet over sit Skrivebord, naar han ikke var i Færd med at rejse Landet rundt for at se sine Embedsmænd efter i Sømmene. Ganske den samme Flid udviste Frederik Ahlefeldt, og uheldigvis drejede hans ligesom Kongens Flid sig i mange Tilfælde om de ubetydeligste Bagateller, som den mest underordnede Funktionær kunde have gjort ligesaa godt. Medens Generalen ligesom Frederik den Sjette i høj Grad blev paavirket af Yndlinge mellem sine Underordnede og i mange Tilfælde helt og holdent lod sig sine Handlinger diktere af dem, det have vi set talrige Eksempler paa i de tidligere Bind af Værket, saa lod han, hvor det drejede sig om Barmhjertighedsgerninger og Filantropi i al Almindelighed, i Reglen ikke Sympatien eller Antipatien faa Overhaanden. Tværtimod, han lod sin Sol skinne baade over Retfærdige og Uretfærdige. Hans Hjælper mente, at Solen skinnede i mange Tilfælde lovlig meget over de Uretfærdige; naar der fremførtes Be-

mærkninger herom, brød Generalen gerne af med en Bemærkning om, at de paagældende formodentlig vilde have Hjælp til nogle af deres egne Protegeer. Generalen var paa dette Punkt ofte uretfærdig mod sine Hjælpere indenfor Administrationen. At disse gerne vilde skabe sig selv og deres Familie saa gode Kaar som muligt, var menneskeligt, og noget der gjorde sig gældende andre Steder, Holbergs Jeppe havde som bekendt allerede haft Øje for dette Forhold. Naar Funktionærene ikke ligefrem animerede Generalen til at strø flere Penge omkring sig, kan det vel forklares paa den Maade, at det tit gik ud over alle Grænser, og at Generalen absolut ikke behøvede at tilskyndes til Godgørenhed, det kunde han særdeles godt besørge selv. Det havde den uheldige Virkning, at der ved Siden af Generalens enorme Popularitet, i visse Kredse eksisterede en slet dulgt Uvilje mod Funktionærene, der skildredes som Grevens onde Aander. Ødselheden udsprang for en meget stor Del af Generalens gode Hjerte, for hans Godgørenhedsbudget var ofte ubegrænset og noget af det, der i stærkest Grad bidrog til hans stadig tilbagevendende finansielle Vanskeligheder. Dette maa dog ikke forstaaes saaledes, som at Generalen i første Række tænkte paa andre og var en selvforbyggende Karakter, det turde Læseren formentlig længst være blevet klar over ikke var Tilfældet, nej, Generalen elskede Luksus og Pragtudfoldelse, Fornøjelser, alt det udvendige ved den Stilling, han havde i Livet, men han vilde som Schiller udtaler om Wallenstein »leben und leben lassen«. Paa dette Punkt skilte han sig saa grundigt som vel muligt fra Frederik den Sjette, der baade for sit eget og for andres Vedkommende var en udpræget Fjende af Luksus, og le-

vede et Liv saa enkelt og tarveligt, som det overhovedet er muligt for en Konge at leve det. Netop gennem den tit til det komiske drevne Beskedenhed i Livsvaner, der prægede Kong Frederik, blev der givet Folket et følgeværdigt Eksempel, medens Generalen ved sin ganske modsatte Levemaade gav Langelænderne et meget slet Eksempel. Der udviklede sig paa Langeland en Unøjsomhed, som gjorde det vanskeligt at indstille sig paa de forestaaende vanskelige Tider. Da Kong Frederik ved sine velmente, ofte snurrigt naive Proklamationer, opfordrede Folk til Sparsommelighed, og selv gik i Spidsen ved yderligere at indskrænke sin Hofholdning, kappedes Københavnerne, navnlig de rige Handelsherrer, om at følge det ophøjede Eksempel, medens Tilskyndelserne ganske prellede af paa Frederik Ahlefeldt og hans Langelændere. Naar de af Frederik den Sjette fremsatte Tilskyndelser særlig fulgtes af de københavnske Købmænd, ligger det i, at det var blandt dem, den største Overdaadighed hidtil havde hersket, medens Godsejerne, enkelte Eksempler som Frederik Ahlefeldt fraregnet, selv i den glimrende Periode bibeholdt en vis Tarvelighed, der kun blev brudt ved festlige Lejligheder. Generalen fortsatte paa den gamle Bø, og det vides ikke, at den kongelige Ven, der flere Gange under Sparekampagnen gæstede Tranekær, har paatalt det. Det hænger vel noget sammen med, at Frederik den Sjette var svag overfor sine Yndlinge, hvem han nødtigt sagde noget uvenligt Ord, medens han ellers ofte vendte det lodne udefter, naar han blev vred. Overfor Yndlingene var Frederik den Sjette ofte forbavsende eftergivende, og han kunde, hvad der tilsyneladende stod i Strid med hans Karakter, af Yndlingene taale den frejdigste Modsigelse, ja Kritik. Nu skal

det ogsaa i denne Forbindelse siges, at noget af det, Frederik den Sjette med sine Philippika særlig vilde ramme, var Overdaadigheden i Mad og Drikke. Paa det Punkt var der intet at indvende paa Tranekær, Generalen var meget sober i saa Henseende, og Anretningens forholdsvis Beskedenhed kunde vække Forbavselse hos Gæster, der kom til Tranekær for første Gang. Men som det store Barn han var, vilde Generalen ikke lade sig genere hverken af Dyr-tid eller andre Vanskeligheder, han fortsatte med at drive sine Liebhaberier og med at foretage de Indkøb, han havde Lyst til.

Generalens Sympati for de Smaa indvirkede, som hos Frederik den Sjette, paa hans Optræden, ligesom Monarken var han jævn og ligetil af Væsen, navnlig blev det fremhævet, at han altid talte nøjagtig i samme Tonart til høje og lave og var ens høflig mod alle Mennesker, hvilket Trin af Samfundstigen de end stod paa. Naar der var Selskab paa Tranekær, viste Generalen altid nøjagtig den samme Opmærksomhed og Venlighed overfor alle Gæsterne, og de af de tilstedeværende, der i social Henseende stod længst nede, kunde være sikre paa, at Generalen før eller efter Bordet vilde komme hen at tale med dem. Det havde han lært i sin Bedstefaders Familie, hvor Frederik Ahlefeldt havde faaet sin Opdragelse og stærkeste Paavirkning, der havde man bibragt ham den gamle Grundsætning, at Hovedregelen for det gode Selskab er, at alle dets Medlemmer er lige gode. Naar den bekendte Flensborgerpræst Graae i sine Optegnelser om Generalen gør det modsatte gældende og støtter sin Paastand paa en Episode, der hændte paa Egeløkke, hvor Generalen under et Besøg gav den unge Leth et Kys, medens Leths Ven, den senere Pastor Graae selv, maatte nøjes med

et Haandtryk, maa dertil siges, at denne meget uskyldige Hændelse sikkert har været noget ganske tilfældigt. Baade Pastor Graae og hans Broder plejede ellers at fremhæve Generalens med naturlig Jævnhed forbundne, fuldendt harmoniske Væsen og Optræden, der bidrog til hans Uimodstaaelighed.

For Samfundets allermindste, Børnene, havde Generalen speciel Interesse, han kunde i Skrift og Tale udbrede sig omstændeligt om alt det, han mente, der burde gøres for de forsømte Børn. Generalen gjorde altid gældende, at Mennesket er et Produkt af Opdragelsen, og at Menneskers gode eller slette Egenskaber maatte føres tilbage til de Forhold, hvorunder de havde levet i deres Udviklingsperiode som Børn og Unge. Desværre faldt den Periode i Generalens Liv, hvor han var mest interesseret for at forbedre ulykkeligt stillede Børns Kaar, sammen med hans Passion for Oprettelse af Fattiggaarde. Det var Generalen, der fik oprettet Langelands første Fattiggaard, den i Tullebølle. Frederik Ahlefeldt vilde gerne have saa mange Børn som muligt sammenstuede paa disse Fattiggaarde, der ikke alene skulde have et rent filantropisk Formaal, men ogsaa være en Slags Opdragelsesanstalter. Det faldt intet Øjeblik Generalen ind, at et værre Sted kunde man næppe finde at sende Børnene hen til, for paa Fattiggaardene skulde smaa og store Børn vokse op sammen med Sognenes værste Udskud, med Dagdrivere, Tiggere, Slagsbrødre og løssagtige Kvinder. Generalen var ikke mere forudseende end de allerfleste Mennesker i Samtiden, der ventede sig den største Gavn for Samfundet af Fattiggaardene, hvoraf Langeland blev forsynet med en Guds Velsignelse, omtrent en for hvert Sogn, og der skulde gaa saa lang Tid som til helt

BISKOP BOISEN

henimod Slutningen af forrige Aarhundrede, inden de forskellige humane Love, blandt andre Børnelovene, overflødiggjorde Fattiggaardene. Generalen har vistnok lagt for megen Vægt paa den Omstændighed, at de Børn, der »kom paa Sognet«, var under en vis Opsigt, thi det fremgaar af Generalens skriftlige Udtalelser, at de mange moralsk fordærvede Børn var blevne fordærvede som Følge af Forældrenes Mangel paa Omsorg. Men faktisk er det, at hvad Rapseri angaar, var Børnene mere udsat for et slet Eksempel paa Fattiggaardene end i de allersletteste Hjem, da der paa Anstalterne ogsaa var anbragt professionelle Tyve. Et Sted berører Generalen nogle Tilfælde paa Langeland, hvor Børn under 12 Aar blev stillet for Domstolen og dømt for Tyveri, Dommen lød paa, at de smaa Syndere skulde »piskes paa Raadstuen«. Generalen hævdede, at disse Børn ligefrem var blevne oplærte til Tyveri af deres Forældre. Generalen holdt derfor bestemt paa, at Børn ikke maatte komme for Domstolen inden for hans Jurisdiktion, indtraadte graverende Tilfælde af Børneforbrydelser, lod Generalen som Regel Børnene fjerne fra deres Hjem; Forældrene kunde der i de færreste Tilfælde gøres noget ved, da det var vanskeligt juridisk at paavise deres moralske Ansvar med Hensyn til Børnenes Udskejelser.

I Rudkøbing Skole var det Skik, at Børn, der udeblev fra Skolen, fik Prygl, naar de atter indfandt sig, det vilde Generalen ikke vide noget af i Grevskabets Skoler. Forældrene til de udeblevne Børn blev idømt Mulkter. Forældrene vilde i adskillige Tilfælde hellere »sidde Mulkterne af«, og her hjalp ingen kære Moder, vilde Forældrene ikke betale Mulkterne, lod Generalen dem putte i Hullet.

Børnene fra Fattiggaardene blev ikke borte fra Skolen, Bestyrerne saa gerne, de var i Skolen, saa var man af med dem saa længe.

Det maa bebrejdes Generalen, der i Skrift og Tale havde ivret for en humanere Behandling af Fangerne i »Tugt-, Rasp- og Forbedringshusene«, at han ikke havde Øje for, at den af ham oprettede førstelangelske Fattiggaard behandle sine Beboere med langt mindre Humanitet end Straffeanstalterne behandlede sine. Paa Fattiggaarden i Tullebølle var der saaledes over det hele Sten- eller Lergulve, i adskillige Værelser var der i Stedet for Vinduer kun Hul-ler i Muren, i de Beboelsesrum, der fandtes i Kælderen, var Fugtigheden saa stor, at Vandet drev ned ad Væggene, Sengene var Kasser fyldte med Hø uden Antydning af Sengeklæder. I bemeldte Anstalt levede Kvinder, der var spærrede inde, fordi de vitterligt havde levet som Skøger, Side om Side med unge Mennesker, der paa Grund af legemlige Defekter eller aandelig Svækkelse var uskikkede til Arbejde. I de af Generalen saa højt priste Tugthuse maatte der i Henhold til de nyeste Forordninger kun være Trægulve, der skulde være Madrasser og Dyner i Sengene og Glasvinduer i alle Rummene. I Straffeanstalterne sørgede man efter Reformernes Gennemførelse desuden for, at der blev skelnet mellem grovere og mindre grove Forbrydere, idet Begreberne Tugthus og simpelt Fængsel blev holdt skarpt sondrede, dertil kom det store Fremskridt, der paabød Adskillelsen mellem Kønnene. Men Sagen var, at Generalen under sine Besøg paa Tullebølle Fattiggaard altid blev vist ind i den saakaldte Samlingsstue, hvor de fælles Maaltider indtoges, og der var Forholdene nogen- lunde.

Ligesom Generalen var interesseret i, at der blev sørget for Børnene, beskæftigede han sig med de gamles Kaar. Frederik Ahlefeldt tog sig saaledes meget af de gamle Aftægtsfolk, der boede rundt omkring paa de langlandske Gaardmands- og Husmandsbrug og i mange Tilfælde døde meget ondt. Gamle Fæstegaardmænd fik det ofte indrettet saaledes, at Sønnerne overtog Driften af de paa-gældende Gaarde uden at betale ny Indfæstning, saaledes at de gamle faktisk var Fæstere og Sønnerne kun Bestyrere. De gamle skulde til Gengæld for Afstaaelsen have gratis Kost og Logi hos de unge. Forholdet blev ordnet nede paa Godskontoret, men Generalen plejede gerne at kalde de unge Folk op paa Slottet for at foreholde dem, at de skulde være gode mod de gamle. De unge lovede i Reglen Guld og grønne Skove. Men Forholdet var ofte det, at Sønnerne og navnlig Svigerdøtrene hundsede og fortrædigede de gamle, ja lod dem fryse og sulte. Naar Generalen paa sine Inspektionsture konstaterede slige Forhold, blev han heftigt opbragt, skændte alvorligt paa de Unge, og bragte ofte ved personlig Indgriben Orden i Sagerne. Det var ikke ualmindeligt, at gamle Aftægtsfolk klagede til Generalen personligt over Mishandlinger fra deres Børns Side, og saa kunde det nok være, at Generalen hurtigt kom til Hest og af Sted for at foretage en Undersøgelse.

Generalen havde allerede, mens han levede i Hertugdømmerne, haft Øje for de daarlige Forhold, hvorunder Aftægtsfolk levede, selv paa de rigeste og største holstenske Bøndergaarde. Tilstandene i Hertugdømmerne havde i saa Henseende Ord for at være endnu værre end i Kongeriget. Allerede Navnet paa Staklerne var betegnende. Mens man i Kongeriget brugte Udtrykket Aftægtsfolk, kaldte man

dem i Hertugdømmerne Leibzüchter — Ordets Etymologi var et Menneske, paa hvilket Livet lige akkurat holdes oppe. Naar Generalens Fader i sine Breve omtalte daarligt behandlede Aftægtsfolk, skrev han derfor altid Leibzugtere, mens han ellers anvendte det almindelige danske Ord. De i Grevskabet Laurvig brugte Benævnelser for Aftægt, Livøre eller Føderaad, pegede ligesaa lidt som det holstenske Udtryk paa gode Forhold. Ikke desto mindre synes der at have været færre Tilfælde i Laurvig end paa Langeland, hvor unge Gaardmandsfolk sultede deres Forældre. Mærkeligt nok blev Forholdene for Aftægtsfolkene ikke bedre paa Langeland i de gode Aar, maaske kom det af, at de gamle generede mere under den Hvirvel af Selskabelighed og Adspredelser, hvorunder Gaardmandsfamilierne i de Aar levede. De unge har vel heller ikke holdt af at blive manede til Fornuft af de gamle. Hvorom alting er, Aftægtsforholdet udviklede sig efterhaanden paa Langeland til at blive sidestillet med Fattiggaardene, og Aftægtsfolk forsvandt omtrent samtidig med Fattiggaardene. Langeland afgiver i vore Dage et illustrerende Eksempel, med de mange flotte af Aftægtsfolk beboede Villaer.

Omvendt, naar Generalen fik Øje paa Gaardmandsfolk, der var gode mod de gamle Forældre, var de Paagældende sikre paa Grevens Gunst. Gang paa Gang ser man i Generalens Skrivelser til Goth eller Scheel, at der skal tages Hensyn til en eller anden Gaardmand, der behandler sin Fader godt. Hensynene have de forskelligste Former, enten befaler Generalen i al Almindelighed Godsforvalteren at være lemfældig mod den paagældende, i et andet Tilfælde fritages Gaardmanden for at betale Ekstraskat for sine gamle Forældre, eller der tildeles ham Brænd-

sel som Belønning, fordi han behandler Aftægtsfolkene godt.

Det var ikke alene overfor de gamle og Børnene paa de vidtstrakte Godser, at Generalen vilde gøre godt, han saa gerne, at alle Beboerne havde det saa godt som muligt, og den ene Gang efter den anden ser vi Prøver paa denne hans gode Vilje i den omfangsrige Godskorrespondance. Meget hyppigt greb Frederik Ahlefeldt personligt ind, saaledes naar han havde været i Rudkøbing, og der bragt i Erfaring, at en eller anden af hans Bønder skyldte Købmanden Penge, saa kunde det hænde, at Generalen selv gik ind til Købmanden og betalte Gælden. Naar et Par Gaardmænd ønskede at bytte Gaarde med hinanden, gik de i Reglen op til Generalen, der næsten altid ordnede Bytningen personligt uden de mange Formaliteter, der observeredes paa Godskontoret. Naar det drejede sig om Forseelser, viste Generalen stor Lemfældighed; Frederik Ahlefeldt holdt mest af at ordne saadanne Sager personligt sammen med Grevskabets Birkedommer, der undertiden fik en ganske kort summarisk Befaling til at idømme en Delinkvent den eller den Mulkt, der saa indbetaltes til Fattigvæsenet. Øens Sognefogeder vare Mellemmænd i slige Sager og indkasserede Mulkterne. Saaledes gik det i Reglen ved mindre svære Forseelser, blandt andet naar det drejede sig om de meget hyppige Krybskytteaffærer. Generalen holdt mest af, at lade Delinkventen slippe med Mulkt fremfor med Fængselsstraf, og Mulkterne vare meget lave. Grevskabets Beboere kendte Rumlen og vilde helst have det hele afgjort af Generalen, da de vidste, at de paa den Maade slap billigere fra det, end naar de lod Sagen gaa til højere Instanser. Men der var naturligvis dem, der ikke

vilde acquiescere ved Generalens Domme, og som gik til Overretten. Det var saadanne Mennesker, om hvem Birkedommer Wadsted forklarede Generalen, at de vare grebne af Tidsaanden, og disse Appeller ærgrede Generalen højlig, ikke fordi Appellanterne vare »grebne af Tidsaanden«, men fordi han mente, de bar sig dumt ad. Havde Generalen en Misdæder mistænkt for at høre til den Kategori Medborgere, der vilde appellere hans Domme, gav han gerne Birkedommeren Paalæg om at fælde en streng Dom, det var sjældent, at Overretten mildnede en saadan Dom, den blev i Reglen godkendt eller skærpet.

De mange Landsindsamlinger, som navnlig florerede i de onde Aar, vilde Generalen helst forskaane sine Undergivne for, selv om det drejede sig om Sager, der havde hans Interesse og Sympati, han foretrak saa at punge ud selv, ogsaa paa de andres Vegne. Her skal nævnes »Commissionen for Enker efter quæstede eller døde i Slaget ved Kjøbenhavn« eller, som den populært kaldtes »Quæstecommissionen«, og Comiteen til Indsamling af Bidrag til Genopbyggelsen af Christiansborg efter Branden. For den første Indsamling var Generalen meget virksom, men i Stedet for at prelle Folk direkte for Penge, foretrak han at afholde Forestillinger og Koncerter til Fordel for Sagen.

Den store Landsindsamling til Fordel for Christiansborgs Genopbyggelse blev modtaget med noget blandede Følelser af Generalen. For det første vidste han gennem sit nære Forhold til Kronprinsen, at denne ligefrem hadede Christiansborg, der for ham rummede saa mange sørgelige Barndomsminder. Dertil kom, at det gamle Christiansborg var uhyggeligt, upraktisk og ubekvemt indrettet, og der var ingen synderlig Udsigt til, at et nyt Christiansborg vilde

blive synderligt bedre, for Meningen med Borgen var at give Udtryk for det enevældige Kongedømme og danne Ramme om den fornødne Glans. Men Glans var noget, Kronprinsen ikke satte Pris paa, det var ham tværtimod ubehageligt, og Enevældens ydre Attributter var ham det ligegyldigste af Verden. Kronprinsen vilde helst leve tarveligt, og en tarvelig Levemaade var næsten uigennemførlig paa Christiansborg med de mægtige store Rum, Gange og Gallerier. Regenten vilde helst leve hele Aaret paa Frederiksberg, og Kronprinsessens Yndlingsopholdssted var Residensen i Kiel. Men Frederiksberg laa dengang for langt borte fra København, til at Hoffet kunde bo der hele Aaret rundt. Kronprinsessen skulde faa sit Ønske opfyldt i en Række af Aar, idet Krigsforholdene medførte en længere Forlæggelse af Residensen til Kiel, ogsaa Kronprinsen fik det for en Tid efter Ønske, idet han foreløbig efter Branden fik Lov at blive boende paa Frederiksbergs landlige Slot, indtil der var indrettet en midlertidig Residens paa Amalienborg, hvor Kronprinsen ordnede sig med den mest spartanske Tarvelighed. Det samme Ubehag ved Christiansborg prægede i det hele taget de danske Konger baade før og efter Frederik den Sjette. Generalen kunde saaledes ikke berede Kronprinsen nogen særlig Glæde ved at agitere for Kongeborgens Genopbyggelse. Men der var andre Kræfter i Bevægelse, enkelte Medlemmer af Kongefamilien og Hoffets Personale in pleno ønskede, at Christiansborg skulde genopstaa »Som den Fugl Phoenix af Asken«, saaledes udtrykte man sig. Hoffolkene led nemlig Tab ved Kongeborgens Brand, de havde alle boet paa Slottet med deres Familier, og alle deres Ejendele var brændte, efter Branden erholdt de en Huslejegodtgørelse, der paa langt nær ikke

kunde equivalere med de gratis Lejligheder paa Christiansborg. Generalen bearbejdedes kraftigt af sine Venner og Omgangsfæller indenfor Hofetaten, særlig af Arveprinsens Hofchef Brockenhuus og Kammerherre Bülow. Generalens Damer, særlig Grevinden og hans næst yngste Søster, var stemte for, at der skulde gøres noget paa Langeland for Slottets Genopbyggelse. Til Sagens Fremme bidrog, at København akkurat Aaret efter Christiansborgs Brand hjem-søgte af en mægtig Katastrofe, idet over 50 Gader med cirka Tusinde Gaarde brændte. Denne Ildebrand gjorde et stærkt Indtryk hele Landet over, og da man helt oppe fra Thy gav Udtryk for Medlidenhed med »Kongens og den københavnske Befolknings Nød«, kunde Generalen ikke godt holde sig tilbage, tilmed da der paa Langeland i de videste Kredse herskede Stemning for at komme Hovedstaden til Hjælp. Dertil kom, at det Herrens Aar 1795 var et af Danmarks bedste, saa der var godt Raad paa Langeland til at hjælpe. Til den Ende udsendte Generalen et Cirkulære med Opfordring til dem, der interesserede sig for Sagen, om at give Møde paa Godskontoret til en nærmere fastsat Dag og Tid. Tilstrømningen blev imidlertid saa stor, at der ikke var Plads paa Godskontoret, hvorfor Generalen berammede et nyt Møde paa Slottet, hvortil han tilsagde Repræsentanter for Øens forskellige Samfundsklasser. De tilsagte blev godt beværtede, hvorefter Generalen forelagde Forsamlingen Sagen. I sin Tale gjorde han gældende, at efter hans Mening burde Godsejerne, Proprietærerne, Forpagterne og de større Gaardmænd ubetinget bidrage, da de havde rigeligt Raad i disse gode Tider, og da det var en god Sag, som fortjente Støtte, Smaafolk maatte

overveje med sig selv, om de vilde ofre deres Skærv. Et Kvitteeringsbilag viser, at en Husmand fra Røjle gav 8 Skilling.

GENERALEN OG HUSMÆNDENE

I sin Korrespondance kommer Generalen ofte tilbage til Husmændenes kummerlige Stilling. De store Landboreformer stiledede først og fremmest mod en Forbedring af Gaardmændenes Kaar, medens der intet eller saa godt som intet blev gjort for Husmændene. Generalen saa klart Fejlene herved, de var nu ogsaa mere iøjnefaldende paa Langeland end mange andre Steder. Dette hang saaledes sammen: De langelandske Gaardmænd var allerede inden Landboreformernes Gennemførelse og de gode Tidens Indtræden særdeles velstillede baade økonomisk og socialt. Langelands Historiker, Lütken, gør i sit Værk dette Forhold stærkt gældende, særlig fremhæver Lütken, at der for Grevskabet Langelands Bønders Vedkommende absolut ikke nogensinde havde været Tale om noget Tryk, Besidderne havde behandlet Bønderne med den største Mildhed og med den yderste Hensyntagen til deres økonomiske Forhold. Lütken giver nogle karakteristiske Eksempler paa den Frejdighed og det Frisprog, der fra Bøndernes Side herskede overfor de skiftende Lensbesiddere. Netop disse gode Forhold, hvorunder Bønderne fra Arilds Tid havde levet, stillede Husmændenes Kaar i et saameget grellere Lys. Generalen havde et klart Blik for, at der var for faa Husmandsbrug paa Langeland i Forhold til de mange Gaardmandsbrug, og han søgte at raade Bod derpaa. Generalens Ønske om at oprette flere Husmandsbrug mødte absolut ingen Forstaaelse noget Steds paa Langeland,

dertil var Befolkningen alt for konservativt indstillet i Sammenligning med Frederik Ahlefeldts Reformiver, navnlig mødte Bestræbelserne den mest fanatiske Modstand fra Gaardmændenes Side. Gaardmændene fik Godskontoret paa deres Parti, Scheel var let at lokke, han vejrede noget mere Arbejde for Godskontoret ved de nye Husmandsbrug og søgte ved alle Midler at faa Generalen fra hans Forsæt. Generalen, der kunde være meget energisk, naar han havde sat sig noget i Hovedet, holdt fast ved sit Forsæt, trods Gaardmændenes Ramaskrig. Udskiftningen af Jorderne og Gaardenes Udflytning gav Generalen en velkommen Lejlighed til at oprette Husmandsbrug, Udstykningen begyndte da ogsaa hurtigt efter Generalens Tiltrædelse. I mange Tilfælde gik Generalen frem med haard Haand overfor Gaardmændene, idet han, hvor der var Lejlighed til Arrondering, i Stedet for at arrondere, beklippede, og af de bortklippede Stykker skabte Husmandsbrug paa Gaardmændenes Bekostning. Der kom mange Klager fra Gaardmændenes Side, nogle naive Sjæle troede at blødgøre Generalens Hjerte ved i deres Klager at berøre den Omstændighed, at der, takket være de mange Husmandsbrug, vilde indtræde en national-økonomisk set uheldig Virkning, nemlig en Forøgelse af den fattige Befolkning, som Fattigvæsenet snart maatte tage sig af. Gaardmændenes Opposition ærgrede Generalen og øgede blot hans Lyst til at fortsætte. Desværre skulde det her som næsten altid gaa med Huj og Hast, uden at Sagen var gennemtænkt til Bunds. Generalen lyttede til Scheels Raad om ikke at fratage Gaardmændene for megen Jord. Følgen blev, at der nok opblomstrede en Række Husmandsbrug paa Langeland, men Brugene fik

for lidt eller slet ingen Jord, hvilket havde en Virkning, som Generalen med sin noget overfladiske Tankegang ikke forud havde fæstet sig ved, men som Gaardmændene hurtig fik Øjnene op for og forstod at benytte. De nye Husmænd kunde hverken leve eller dø, og for overhovedet at opretholde deres kummerlige Eksistens maatte de gaa paa Arbejde hos Grevskabets Forpagtere, hos Proprietærerne og Gaardmændene. Gaardmændene havde i de gode Aar, hvor Pengene strømmede ind i Landet, fyldt deres Lommer godt og var saa godt som ophørt med selv at tage Del i Arbejdet. For at faa Arbejdet fra Haanden havde Gaardmændene saa fæstet Karle og Piger i en Udstrækning, der var ganske ukendt hidtil. Da de daarlige Tider for Land og Rige kom, blev det for dyrt at holde de mange Karle og Piger paa Bøndergaardene, og nu saa Gaardmændene, at de hidtil saa ildesete Husmænd lod sig bruge. Mange af disse Husmænd, der ofte havde en stor Børneslok, blev nu, som Generalen kaldte det, Slaver af Bønderne. Staklerne kunde ikke sige deres Pladser som Arbejdere paa Bøndergaardene op, for i saa Fald stod de paa Landevejen med deres Koner og Børn. Bønderne benyttede sig heraf, og der opstod en Slags Livegenskab, mod hvilket det nylig afløste Stavnsbaand var for intet at regne. Efterhaanden ophørte Gaardmændene med at give de hos dem arbejdende Husmænd Dagløn og lod dem nøjes med Kosten for sig og Familien. Her stod Generalen hjælpeløs, der var intet at stille op. Ligesaa uheldig var Generalen med Hensyn til at udjævne den sociale Kløft mellem Gaardmændene og Husmændene. Gaardmændene saa med den samme Foragt paa Husmændene som Præsterne paa Lærerne, paa begge Punkter rendte Generalen Panden mod en Mur. Gaard-

mænd og Husmænd var og blev to adskilte Kaster, ligesom Præsterne og Degnene var det. At ved Siden af Ærgrelsen ogsaa Generalens humoristiske Sans kunde blive vakt, kan ses af hans Breve, hvor han spotter over nogle Gaardmænd, der med Haan havde afvist den Tanke, at deres Sønner eller Døtre skulde kunne indgaa Ægteskab med Husmandsbørn.

Da Generalen senere optog Udstykningen under en anden Form var han blevet klog af Skade og sørgede for, at ingen af de nye Husmandsbrug fik mindre end 6 Tønder Land Jord. Normen for Husmandsbrugenes Tilliggende blev 10 Tønder, nogle fik lidt mere, andre lidt mindre, alt eftersom Forholdene stillede sig; var der Tale om efter langlandske Forhold mindre god Jord, blev Tilliggendet som Regel større. I sine Skrivelser til Kancelliet vedrørende Korsebølles Udstykning fremsætter Generalen lange Betragtninger over de skadelige Virkninger, de for smaa Parceller vil faa. Paa sin morsomme lidt overdrevne Maade belærer Generalen Kancelliet om, hvorledes Landet vil blive oversvømmet af Vagabonder og Stratenrøvere, ifald der oprettes mange smaa Husmandsbrug. Samtidig slaar Generalen til Lyd for det gavnlige i Oprettelsen af nye Hjem og undlader ikke at rose sig selv for hvad han har udrettet i saa Henseende.

Naar Generalen ønskede at faa Korsebølle udstykket, var det dels af Interesse for Oprettelsen af Husmandsbrug, dels fordi han mente, at Gaarden var for stor af Areal til at drives af en enkelt Forpagter eller bestyres af en enkelt Forvalter. Da det trak i Langdrag med Kancelliets Resolution, henstillede Frederik Ahlefeldt, at der foruden Husmandsbrug ogsaa oprettedes mindre Bøndergaarde af Korse-

bølles Jord. Generalen havde tænkt sig, at Korsebølle skulde udstykkes i 20 Brug, hvis Brugere for Halvdelens Vedkommende, nemlig Husmændenes, skulde være Fæstere eller Lejere og for Gaardmændenes Vedkommende Ejere eller Arvefæstere. Allerede inden Generalens Henvendelse til Kancelliet var der forhandlet med Liebhabere til Udstykningsjorden, der meldte sig en Del Ansøgere til eventuelle Fæstebrug, men ingen vilde være Ejere, de daarlige Tider bevirkede, at man følte sig tryggere som Fæstere under Grevskabet end som Selvejere. Medens det var Generalens Hensigt at udstykke hele Korsebølle, vilde han kun tage en mindre Del fra de andre Forpagtergaarde, der allesammen var betydelig mindre end Korsebølle. Sagen trak i Langdrag, idet Kancelliet blev mere og mere betænkeligt, navnlig da de daarlige Tider begyndte, en mindre Del af Grevskabets Jord blev dog udstykket, hovedsagelig paa den nordligste og sydligste Del af Øen, kun enkelte af Brugene blev underkastet Selveje. Jorden blev taget fra Forpagtergaardene, ligesom en Del Bøndergaarde blev udstykkede ved Fæsteledighed. Adskillige af de nyoprettede Husmandsbrug var saa store at de kom ind under Kategorien Bolsteder.

Efterhaanden som Tiderne blev daarligere og daarligere, blev Generalen betænkelig, især da den Bevægelse, man kaldte »Gaardslagtingerne«, greb om sig, navnlig i Nørrejylland. Selv om Bevægelsen ikke gav sig saa uhyggelige Udslag, som i Jylland, hvor Spekulanter købte det ene store Gods efter det andet for Spotpris og stykkede ud i Smaaparceller og derefter benyttede sig af Købernes Ukyndighed og Hjælpeløshed til at afsætte Parcellerne til Aagerpriser, var det dog galt nok paa Langeland, hvor adskillige Gaard-

mænd, der var bragte paa Knæerne af de daarlige Tider, solgte deres Gaarde til Spekulanter langt under Gaardenes Værdi, hvorefter Køberne atter spekulerede i Udparcellering. En Del Gaardmænd oprettede Husmandsbrug af deres Gaardes Jord for egen Regning, men Forsøgene faldt uheldigt ud, idet Sælgerne var saa forgældede, at Udstykningen ikke kunde redde dem for Fallitten, ofte havde Køberne ikke Kapitaler til Udbetalingen, saa Sælgerne maatte nøjes med Prioriteter, men derved var de lige vidt.

Samtidig med at Selvejergaardmændene begyndte at stykke ud, halede Generalen i Land, han var efterhaanden blevet betænkelig ved Sagen. Hvad der i første Række gjorde Frederik Ahlefeldt betænkelig, var Ængstelsen for, at Landets Hovederhverv, Kornavlén, skulde lide under Udstykningen, og faktisk blev Kornavlén indskrænket, efterhaanden som Husmandsbrugene tog til i Antal, og Græsarealerne voksede, ligesom, og det gjaldt særlig Øens nordligste Del, Haver voksede op i større Stil paa de tidligere Kornmarker. Det sidste havde Generalen selv været med til at fremkalde, idet han i Skrift og Tale havde tilskyndet Folk paa Langeland til udvidet Frugtavl. Hvad der særlig ængstede Generalen nationaløkonomisk set, var det, at Gaardmændene udstykkede i efter hans Mening allfor smaa Parceller, saa Brugere vilde have vanskeligt ved at leve af Stedet, og den Udvej at søge Arbejde hos de større Landbrugere blev mindre og mindre farbar, idet disse paa Grund af den om sig gribende Fattigdom indskrænkede deres Arbejdskraft. Generalen mente, at hvert Husmandsbrug, selv det mindste, maatte have en Hest, og han afviste den Tanke, at man kunde være flere om en Hest; det Eksperiment var blevet prøvet, men gav kun Anledning til Strid,

altsaa maatte hver have sin, og saa maatte man laane Penge hos Naboen, derved kom man bagud. Til at begynde med havde Generalen hjulpet de nye Husmænd baade til Køer og Heste, dels ved ligefremme Gaver, dels ved rentefrie Laan med Afdrag, det kunde til Nød gaa i de gode Tider, men blev uholdbart senere.

GENERALEN OG HANS UNDERORDNEDE

Generalen tiltraadte sine store Besiddelser med den bestemte Vilje at gøre saa meget som muligt for de Mennesker, hvis Ve og Vel afhang af ham. Noget af det første, Frederik Ahlefeldt tog fat paa, var en Gennemgang af alle de Pensioner, hans Fader havde fastsat for afgaaede Funktionærer. Sønnen opfyldte ikke alene de af Faderen indgaaede Forpligtelser, men han forhøjede flere af de Pensioner, som han fandt for lave. Alle de Mennesker, baade paa Langland og andetsteds, som Faderen havde understøttet, fik Tilsagn om, at Understøttelsen vilde blive fortsat. Vi ved, at Generalen ingenlunde stod paa nogen god Fod med sin Fader, men denne Omstændighed paavirkede ikke Generalens Forhold til Faderens Stab af Medarbejdere, tværtimod kunde man snarere sige, at Sønnen viste en udpræget Forkærlighed for Christian Ahlefeldts haandgangne Mænd, Forvalteren paa Ladegaarden og Godsforvalteren.

Christian Ahlefeldt havde skaanet de vidtstrakte Overdrev omkring Tranekær, blandt andet havde han sørgt for, at der paa det saakaldte Flaad og paa Stengade Sø herskede en ubetinget Fred, af Hensyn til alt det forskelligartede Vildt, der holdt til paa disse Steder.

Paa disse hidtil fredfyldte Steder gav Generalen baade Selvejere og Fæstebønder Lov til at lade deres Ungkvæg og Plage græsse. Da de paagældende imidlertid hurtigt begyndte at misbruge den dem tilstaaede Ret, bristede en af Frederik Ahlefeldts første Illusioner som Lensbesidder, og for første Gang i denne Egenskab saa han sig nødsaget til at vende det lodne udefter. Generalen vilde helst have, at alt saa vidt muligt skulde gaa med det gode, men han mærkede hurtigt, at det blev misforstaaet, Langelænderne var vante til, at Generalens Fader og Bedstefader førte en fast Haand og jævnlig udtalte et Magtsprog. Naar det ikke gik efter Christian Ahlefeldts Hoved, slap han, som han selv kaldte det, et ordentligt Donnerwetter løs. Det havde altid været Frederik Ahlefeldt imod, saa meget mere som disse Uvejr jævnligt var gaaet ud over ham selv. Han mærkede imidlertid snart, at navnlig Bønderne helst vilde tages med Bestemthed, saaledes som de var vante til det fra de tidligere Besiddere. Især da Landboreformerne skulde føres ud i Livet, blev det Generalen klart, at for megen Eftergivenesshed gjorde mere Skade end Gavn. Bønderne opfattede Generalens mildere Form som en Art Svaghed. Der er noget rørende og naivt i den Maade, hvorpaa Generalen i Brevene fra sine første Besidderaar forklarer, hvorledes han maa tage helt anderledes fat end til at begynde med, han fortæller, at han har maattet give den eller den »en Omgang, som min salig Fader kaldte det«. Udtrykket at give en Omgang satte sig efterhaanden fast i Generalens Sprogbrug og skulde give Udtryk for Skænd eller kraftige Irettesættelser. Ellers vedblev han, ligefra han som ung Mand i 1791 blev Besidder, og til han som gammel afgik ved Døden, at behandle alle sine Undergivne med

Høflighed og Venlighed, og man hørte sjælden Commandotonen, thi udenfor Kaserne og Excercerplads var Frederik Ahlefeldts Væsen meget lidt præget af Militærvæsenet.

Nogen Usikkerhed i Generalens Optræden de første Aar hidrørte antagelig fra den Omstændighed, at den gamle Greve aldrig havde givet sin Søn noget Indblik i Godsadministrationen, han vaagede skinsygt over sin Myndighed og holdt ikke af andres Indblandinger, allermindst fra Sønnens Side. Men med sit hurtige Hovede satte Generalen sig let ind i de mange Forretninger, der ventede ham efter Faderens Død. En Del bristede Illusioner kostede hans Godtroenhed ham: Frederik Ahlefeldt havde gennem Læsning af Rousseau, der var en af hans Yndlingsforfattere, læst sig til den Opfattelse, at de Mennesker, der levede i intim Kontakt med Naturen, var bedre end andre, følgelig maatte Bønderne, som han henregnede til Naturmenneskene, høre til Skabningens særlige Udvalgte. Den af Generalen saa ofte benyttede Glose, Dyden, blev som bekendt ogsaa stadig ført i Munden af den i høj Grad umoralske eller rettere amoralske Rousseau, der mente, at Dyden hørte i en særlig Grad hjemme blandt Bønderne. Der laa noget underligt selvmodsigende i Generalens Tilslutning til Rousseaus Naturevangelium; ganske vist var han, saalænge han havde Helsen, udpræget Friluftsmenneske, og han bevarede til højt op i Alderen Reminiscenser fra Studenteraarenes Sværmeri for Allivet og Dyrken af den store Pan, men hele hans Liv formede sig dog ganske anderledes, hans aarelange gaaen op i den af Rousseau saa foragtede Kulisseverden, hans Hang til Repræsentation og Selskabelighed, hans Mani for Klapjagter, var saa langt som muligt borte fra det, han selv troede var hans Ideal. Endskønt Genera-

len gennem mere indgaaende Bekendtskab mærkede, at Bønderne hverken var bedre eller værre end andre Mennesker, kom der ikke noget Skaar i hans Vedhængen ved Rousseaus Lære, men da han blev gammel og fik Anfald af Menneskeffjendskab, droges han mod Schillers Ord i Die Braut von Messina:

›Die Welt ist vollkommen überall,
Wo der Mensch nicht hinkommt mit seiner Qual.«

Denne Mangel paa Konsekvens, som kan findes hos Generalen, var at føre tilbage til den Omstændighed, at han hele sit Liv vedblev at være et Barn af Tiden fra før Revolutionen, derfor kunde han ikke se, at der var noget selvmodsigende i, at han, for hvem Studier og Theater var det højeste i Livet, hyldede Rousseaus Teori om, at Bønderne var bedre Mennesker, fordi de stod uden Forbindelse med Videnskaberne og Kunsterne. At de langelandske Bønder til Trods for den manglende Forbindelse med det kongelige Theater og Universitetet ikke levede i den rousseauske Uskyldighedstilstand, skulde Generalen snart erfare. Frederik den Sjettes Forkærlighed for Bonden og Smaamanden var udsprunget af andre Kilder end Generalens, Frederik den Sjette havde ikke reflekteret sig til dette Syn, det var dels det brændende Ønske om at gøre Fortidens Uret god igen, dels manglende Sympati for Adelen og det højere Borgerskab. Dertil kom, at den ubegrænsede Beundring og Kærlighed, som Bønderne viste Kongen, knyttede Frederik den Sjette endnu nærmere til den Stand, hvis Frigørelse han i Ungdommens Aar havde taget i sin Haand. Selv om Generalen efterhaanden lærte at se mindre idealistisk paa Bønderne, end Kong Frederik gjorde det, hyl-

dede han dog ganske Monarkens Opfattelse af, at der ikke var gjort tilstrækkeligt for Bønderne gennem Landboreformerne, der ingenlunde havde fjernet Underklassepræget fra Bønderne, og Generalen var ligesaa ærgerlig som Kongen over, at det herskende Bureaukrati modsatte sig en Ændring af det meningsløse Forhold, at Værnepligten alene skulde hvile paa Bondestanden. Den af Frederik den Sjette i saa høj Grad foretrukne Stand, Militæret, stod afgjort paa de civile Embedsmænds Side, de ansaa de unge Bønderkarle for det eneste brugelige Soldatermateriale og fandt den Tanke ganske absurd, at theologiske Kandidater, Godsejersønner eller Skuespillere skulde være menige Soldater, der blev i Militærkredse drevet megen Spot med den Tanke. Frederik Ahlefeldt hældede stærkt til Frederik den Sjettes Plan, at Begyndelsen til den almindelige Værnepligt skulde gøres ved tvungen Udskrivning af de adelige Godsejersønner til Soldater. Der laa en anden Grund bag Kongens Plan, nemlig den, at han var misfornøjet med, at Godsejernes unge Sønner ikke længere, i det mindste for nogle Aar, traadte ind i Hæren som Befalingsmænd. At Generalen saa paa denne Sag med Kongens Øjne, viste den Omstændighed, at han lod dem af sine Nevøer, som han maatte tage sig af, gaa Officersvejen. Rousseaus Princip om, at alle Mennesker burde være lige, og at Ligheden skulde skabes derigennem, at alle blev Bønder og levede i den lovpriste Naturligtilstand, medens Fordærvelsescentrerne, Byerne, blev jævned med Jorden, plejede Generalen ikke at omtale. Frederik den Sjette, der ikke vides at have gjort Rousseau til sit Yndlingsstudium, var derimod en overbevisningstro Tilhænger af den sociale Lighed.

Til Trods for enkelte Rivninger eller snarere Misforstaaelser, var der gennem hele Generalens Liv det bedste Forhold mellem ham og de langelandske Bønder. Hvad der tiltalte baade Fæstere og Forpagtere, var blandt meget andet det, at Generalen var let at faa i Tale, og at mange Sager kunde afgøres ved Hjælp af Forhandlinger med ham personligt uden Henvisning til vedkommende Funktionær. Dette gjaldt i en særlig Grad alt, hvad der vedrørte Byggeri, noget Generalen havde Forkærlighed for. Der blev som Følge af denne Tilbøjelighed bygget meget paa Grevskabets Omraade i Generalens Tid. Men ikke alene Byggeri fra nyt af, interesserede Frederik Ahlefeldt, ogsaa Reparationer, selv de ubetydeligste Om- og Tilbygninger, interesserede ham, det hang sammen med hans Lyst til at hjælpe sine Undergivne. Generalen havde en Funktionær, der betittedes Materialforvalter, og under hvem alt, hvad Byggeri angik, sorterede. Denne Mand maatte helst ikke handle for meget paa egen Haand, Generalen vilde nok selv have Indseende med, hvad der hørte ind under Materialforvalterens Departement. Det vidste Befolkningen, og derfor henvendte man sig gerne til Besidderen personligt. Naar en Forpagter ønskede noget bygget eller restaureret paa sin Gaard, gik han op til Generalen og forelagde ham Manglerne. Saa lod Generalen sin Hest sadle og red ned at se paa Lokalteterne. Naar Greven fandt det fornødent, at der blev foretaget noget ved Bygningerne, blev det overladt den paagældende at henvende sig til de stedlige Murerer og Tømrere angaaende Tegning og Overslag, hvorved der skabtes en Konkurrence, der holdt Priserne nede paa et passende Niveau. Naar Forpagteren eller Fæsteren havde afleveret Dokumenterne, gennemgik Generalen dem

DAMMEN VED BROLYKKE

alene og forhandlede derefter med Materialforvalteren; naar han var blevet enig med ham, sendte Frederik Ahlefeldt Bud efter Godsforvalteren for at give ham den endelige Besked. Det sidste Stadium var en Konference mellem Generalen og Skovrideren, for at det kunde blive klargjort, hvor meget Tømmer Grevskabets Skove kunde levere. En Del af Udgifterne blev lagt paa vedkommende Forpagters Skuldre, han maatte saaledes besørge Kørselen af Materialerne og i Reglen ogsaa Tækningen, hvortil der var Rør i de mange Moser. Et stadigt tilbagevendende Diskussionsemne mellem Generalen paa den ene Side og Godsforvalteren og Materialforvalteren paa den anden var de med Byggeriet forbundne Udgifter, Funktionærene holdt igen, medens Generalen vilde have, at der skulde bygges flot.

Det kunde nok hænde, at Generalen i sin Iver for at hjælpe og gavne sine Undergivne kunde komme til at træde andre over Tærne, saaledes karambolerede han til Tider med Rudkøbing i Anledning af Købstadens Rettigheder kontra Landets. Takket være Generalens Bestræbelser for at oparbejde Tranekær, følte Rudkøbing-Haandværkerne sig brøstholdne over den Konkurrence, Generalen bragte dem paa Halsen i »Flækken«. At der var nogen Rimelighed i Rudkøbings Klager over en skarp Konkurrence, baade fra Tranekærs og de andre Landsognes Side, lader sig ikke omdisputere. Der var saaledes paa Generalens Tid 86 Skræddere udenfor Rudkøbing, deraf 13 i et enkelt Sogn, der var 50 Skomagere, hvoraf i et enkelt Sogn 5. Fra Statsmagts Side søgte man at begrænse Landhaandværkernes Tal for paa den Maade at beskytte Byerne, det skete ved at lægge allehaande Baand paa Landhaandvær-

kerne, blandt andet maatte en enkelt Mester ikke holde mere end een Svend og een Lærling. Generalen søgte at bøde paa disse indskrænkende Bestemmelser, særlig beskyttede han Skomagernes, der var generede paa alle Leder og Kanter. Landskomagerne maatte saaledes kun sy for Bønderne og ikke for de øvrige Samfundsklasser, det skulde udelukkende være Sko, Støvler maatte de ikke give sig af med, og Skoene maatte kun være af Fedtlæder, ikke af »Vixlæder« eller Tøj. Generalen satte sig for Tranekærs Vedkommende ganske rolig ud over disse Bestemmelser, Haandværkerne maatte have ligesaa mange Svende og Lærlinge, de vilde, og han lod Skomager Zehngraf sy al Slags Fodtøj til sig selv, om det saa var Generalinden fik hun sine fine Brunels-Sko fra Zehngraf. Intet Under at man i Rudkøbings Haandværkerkredse bar særligt Nag til Tranekær, hvor der blev drevet Haandværk i et langt større Omfang end ellers paa Landet. At Misfornøjelsen i Rudkøbing var berettiget, kan der ikke herske nogen Tvivl om, navnlig da Generalen ganske roligt satte sig ud over gældende kongelige Forordninger. De to Skomagere i Tranekær, Jørgensen og Zehngraf, havde Generalen saaledes givet Fæstebrev, der betingede, at de skulde arbejde som Skomagere, men nogen Bevilling fra Kancelliet eksisterede ikke. De mange af Generalen foretagne Uregelmæssigheder gik blandt andet ud over Haandværkersygekassen i Rudkøbing. Sygekassen sorterede under den for hele Langeland gældende Fattigkommission, og var der paa Forhaand Stof nok til Uoverensstemmelser, gjorde det ondt værre, at Borgmesteren i Rudkøbing, Kancelliraad Herholdt, stod i Spidsen for den første af disse Institutioner og Generalen for den anden. Sygekassen gjorde gældende, at Haand-

værkssvendene i Tranekær vilde tilsnige sig uretmæssige Fordele, saaledes var der et Punkt, som altid gav Anledning til Strid: Som Følge af de Dunster, de Tranekær omgivende Moser udbredte over Byen, var der hyppig Feber mellem Beboerne. Men Generalen vilde ikke anerkende, at der var nogen Forbindelse mellem de to Ting, det vidste Borgmesteren, og det morede ham derfor at drille Generalen med lange Skrivelser om Byens usunde Beliggenhed, medens han med velberegnet Malice tilføjede, at Generalen slet ikke kunde bedømme dette Forhold, da han boede paa en Banke, og Dunsterne aldrig naaede op til Bankens Top. Hvor gerne han end vilde kunde Generalen ikke komme uden om Feberens Eksistens, og for at give Borgmesteren hans Drillerier igen, støttede han Tranekærs Beboeres Krav om Sygepenge, naar de havde Feber. Kravene var juridisk set ganske uberettigede, da, som Borgmesteren meget rigtig gjorde gældende, den saakaldte langelandske Feber ikke var nogen akut Sygdom, men en Tilstand, som en Del af Beboerne betragtede som den normale. Det lykkedes Borgmester Herholdt at faa sin Krig ført igennem paa dette Punkt, men saa søgte Generalen at hævnne sig paa den reaktionære og meget bureaukratiske Kancelliraad ved at skaffe ikke blot Tranekærs Haandværkere, men alle Øens Landhaandværkere andre uretmæssige Fordele, som ikke havde Hjemmel i noget kongeligt Reskript. Besværede Herholdt sig hos Kancelliet fik han undvigende Svar, som den skarpsindige Rudkøbingborgmester opfattede paa den Maade, at det høje Kancelli ikke ønskede Generalen fortrædiget. Borgmesteren rettede under et Ophold i Hovedstaden en personlig Henvendelse til det danske Kancelli, hvor man denne Gang indskrænkede sig til at

trække paa Skulderen. Da Kancelliraad Herholdt kom hjem fra sin mislykkede Københavnerfærd, var han i et meget ondt Lune, som han ikke formaaede at holde i Tømme, og som i alt Fald gav sig tydeligt Udtryk i hans Ansigt. Det var i en særlig Grad synligt under en Tur, Kancelliraaden foretog til Langelands sydlige Sogne, og fra den Tur skriver sig det endnu brugelige langeland-ske Udtryk »Der kommer ingen Svin i Kancelliet.«

Tiendeafløsningen gav Anledning til nogle Rivninger. Bønderne i Humble, der ikke syntes, det gik hurtigt nok med Afløsningen, henvendte sig bag Generalens Ryg til det danske Kancelli for at faa Sagen fremmet. Denne Henvendelse bragte Generalen i det heftigste Sindsoprør, især da han underhaanden erfarede, at Humblebønderne i deres Skrivelse til Kancelliet havde klaget over, at rette Vedkommende ikke kom i betimelig Tid for at udtage Tiendekornet, men lod Tiendeyderne vente. Denne Passus i Brevet var særligt egnet til at ærgre Generalen, der Gang paa Gang paamindede Funktionærerne om at vise Befolkningen Hensyn og ogsaa mente, at et saadant blev udvist af de paagældende. Hvad der heller ikke skulde bidrage til at mildne Generalens Vrede, var det, at Bønderne overfor Kancelliet havde brugt Ord som »Undertrykkelse« i Anledning af Tiendespørgsmaalet og samtidig benyttet Lejligheden til at klage til Kancelliet over de efter deres Mening for høje Fæsteafgifter. I sin Skrivelse til Kancelliet i Anledning af denne Sag, der aabenbart var faldet ham meget paa Nerven, lod Generalen sig henrive til kraftige Udtryk om Bøndernes Utaknæmmelighed, Udtryk, som han i et mere roligt Øjeblik næppe vilde have anvendt. Da Bøn-

derne i Humble havde erfaret Generalens Vrede, drog de i Procession op til Tranekær for at bede om godt Vejr, men kom uheldigvis, mens Uvejret var paa sit højeste, Generalen skældte og smældte og lod Synderne vide, at de i det mindste kunde være komne først til ham inden de henvendte sig til Kancelliet, desuden mindede han dem om alle de af ham mod dem udviste Velgerninger, blandt andet ved Afløsningen af Hoveriet. En vis Berettigelse havde Bøndernes Klager, for Gennemførelsen af Reskriptet, i Henhold til hvilket Tienden ikke mere skulde leveres in natura, men i Penge, var virkelig gaaet noget langsomt for sig. Nogle Formaliteter var Skyld i, at Sagen trak i Langdrag, en Del af Tienden var saaledes henlagt under nogle af Forpagtergaardene og kunde først afløses ved Forpagtningskontrakternes Fornyelse, samme Vanskeligheder var der ogsaa med Hensyn til en Del af Kirkens Anpart i Kirketienden, man maatte her oppebie Vakancerne. Dertil kom, at Kancelliet holdt paa, at der ikke maatte jages med Afløsningen, idet Forordningen paalagde Lensbesidderne at sørge for, at Lenenes Indtægter ikke formindskedes. Her som overalt i Lovgivningen angaaende Landboreformerne sporer man Regeringens Retfærdighedssans og Ængstelse for, at nogen af Parterne, det være sig Bønderne eller Godejerne, skulde blive forfordelte.

Der var enkelte Ting, overfor hvilke Generalen optraadte med Strenghed. I de til Bøndergaardene hørende »Gjærdselmaal« eller »Stubhaver«, som det hedder paa langedansk, var det Bønderne tilladt at tage al den Gjærdsel, de selv havde Brug for til Brændsel, derimod var det dem forbudt at fælde egentlige Træer, med mindre Skovrideren havde udvist til Hugning. Det var navnlig de mange smukke

Ege, Generalen ønskede at bevare. Huggede Forpagtere eller Fæstere uden Tilladelse Træer i deres Haver, var det en endnu større Forsyndelse — Generalen brugte sine Øjne godt, og befandt han sig paa en af Gaardene og foretog en Rundgang i Haven, skulde han nok mærke, om der var syndet imod hans Bud. Generalen satte i dette som i mange andre Tilfælde Pris paa, at man henvendte sig til ham selv. Det var meget almindeligt, at Forpagtere og Fæstere bad Generalen underkaste deres Haver et Eftersyn, naar der var Frugttræer, der ikke længer bar Frugt, eller store Træer, der kastede for megen Skygge paa Blomster eller Køkkenurter. Generalen var rigtig i sit Es, naar han saaledes gik rundt i en af Haverne, snakkende livligt med Forpagteren eller Fæsteren og med en stor Kniv mærkende de dødsdømte Træer. Ved saadanne Lejligheder kunde en Mand have det Held at godtgøre, at han fortjente Betegnelsen »en skikkelig Mand«, og saa gjaldt det om at benytte det gunstige Øjeblik til at opnaa en eller anden Gunst af Generalen. Frederik Ahlefeldt havde til Skade for sin Pengepung meget svært ved at sige Nej til nogen af sine Undergivne og allermindst, naar han havde været paa sligt et Inspektionsbesøg og forefundet alt i den Tilstand, hvori han ønskede at forefinde det, ikke mindst naar Brugeren af det paagældende Sted havde gjort et personligt tiltalende Indtryk paa ham.

Det kunde ogsaa hænde, at Generalen lod Sager afgøre ved Forligskommissionen, der ordnede det hele i Mindelighed, gik det ikke, bragtes Sagen for Retten. Naar Bønderne klagede over, at der blev stjaalet Gjærdsel i deres Smaaskove, kunde Generalen tage Affære selv, det samme gjaldt de Tilfælde, hvor Folk havde faaet for Skik at færdes

udenfor de egentlige Veje og derved gjorde Skade paa Markerne. En af Grundene til, at Generalen ikke lod en Funktionær træde til, var den, at han havde fundet paa et ikke ganske ufarligt Middel til at modarbejde denne Uorden, han anbragte »Selvskud« paa forskellige Steder, og der maatte gaas frem med Varsomhed. Anbringelsen af »Selvskudene« blev forkyndt baade ved Kirkestævne og ved Birketingsretten, saaledes at Folk kunde vare sig. Selv gjorde Generalen sig Umage for at fremstille Sagen i et saa farligt Lys som muligt, hans levende Fantasi kom ham her til Hjælp, han lod saaledes engang underhaanden Folk vide, at der i et nærmere angivet Krat var opstillet en Kanon, der udskød Kardæsker, naar nogen kom til at træde paa en skjult Snor, der stod i Forbindelse med Kanonen.

Det blev taget meget unaadigt op, naar nogen ikke respekterede Generalens Kæphest, Modarbejdelsen af Vestenvindens Virkninger: Generalen udfoldede en stor Energi i Form af Læplantning ved Bevoksninger, der laa aabne for Vestenvinden. Interessen for denne Sag havde Generalen allerede faaet medens han opholdt sig i Slesvig, hvor Vestenvinden ligesom paa Langeland optraadte med særlig Barskhed. Generalen kunde til Støtte for sin Opfattelse pege hen paa de mange Træer, der stod udsatte for Vestenvinden og takket være denne havde faaet en skæv Form i Kronen, der var pisket mod Øst. Som Læplanter, særlig i Skovbrynene, anvendte Generalen lange Rækker af en bestemt Art Graapopler, der endnu den Dag i Dag af Langelænderne blive kaldte »Haustoltser«. Navnet er at føre tilbage til Generalens tyske Skovrider, Kruhöfer, der betegnede Graapoplerne med det i hans Hjemstavn brugelige Navn »Hagestolz«, der egentlig betyder en ugift Mands-

person. Det langlandske Forstvæsen har siden Generalens Tid fortsat med Anbringelsen af 'Haustoltser'.

I sit Forhold til Funktionærene holdt Generalen strengt paa Orden og Præcision. Her gjorde den gamle Militær sig gældende. Grevskabets Birkedommer, Krigsraad Wadsted, fik saaledes Befaling til at overholde en bestemt Tid for Birkeretten paa de af Loven fastsatte Tingdage. Tiden blev fastsat til Kl. 10 om Formiddagen, og den skulde bekendtgøres, for at Folk ikke som hidtil skulde staa i Timevis og vente paa den upræcise Krigsraad, der ofte først kom ud paa Eftermiddagen.

Hvad der sommetider kunde gøre det noget vanskeligt for Funktionærene, var Generalens Lyst til selv at gribe ind i det daglige Arbejde. Som den flittige Mand han var, kunde Generalen godt lide at overtage en Del af Godskontorets Arbejde. Navnlig naar det gjaldt Forhandlinger med Autoriteterne, satte Generalen Pris paa at føre Pennen selv. Frederik Ahlefeldt holdt saaledes altid selv General-Told- og Commercekollegiet underrettet om sine industrielle Anlæg. Mest Arbejde havde han i saa Henseende med Sukkerfabrikken, der beredte ham talrige Vanskeligheder, navnlig fremkaldt af Mangelen paa Arbejdskraft under Opførelsen af Fabrikken. Der var mange Langelændere indkaldt til Militærtjenesten under Krigen, og Generalen anmodede derfor Kongen om Permission for en Del Soldater ved Langelands Infanteribataillon, saaledes at de kunde deltage i Arbejdet. Ogsaa angaaende Hoveriets Ophævelse førte Generalen selv hele Korrespondancen med Regeringen; Plakaten af 24. Juni 1793 krævede, at Kancelliet skulde holdes à jour med Forandringen, og det var Generalen meget om at gøre at faa Sagen fremmet, men det gik ikke saa hurtigt, som han

ønskede det, da Forpagterne, der mente at de ikke kunde faa Arbejdet fremmet uden Hoveriet, gjorde Vanskeligheder.

Hvor flittig Generalen var, kan ses af den Omstændighed, at han i en travl Periode, mens Gennemførelsen af Landboreformerne stod paa, personligt ordnede Godsarkivet, der fra Faderens Tid henlaa i en syndig Uorden, der i mange Tilfælde besværliggjorde Arbejdet paa Godskontoret.

SKÆRMYSLE MED AUTORITETERNE

Forordningen af 1814 medførte, at Rudkøbingfik en Børgerskole for Drengene, en Pigeskole og en Fattigskole. Samtidig oprettede Katheket Krebs en højere privat Skole. Til Undervisningen i Skolerne var der knyttet Gymnastikøvelser. Borgerne i Rudkøbing ønskede, at der i Forbindelse med Gymnastiktimerne blev givet Børnene Dansetimer, men da Forordningen af 1814 ingen Hjemmel indeholdt i saa Henseende, vilde den lokale Øvrighed ikke gaa med hertil. Man indforskrev saa en Danselærer, der i Vintermaanederne skulde give Børnene i Rudkøbing Timer i Dans nogle af Ugens Aftener. Borgmester Herholdt var til at begynde med misfornøjet med dette Foretagende, som han kaldte et Udslag af Opsætsighed fra Borgernes Side. Senere slog han om og fik pludselig stor Interesse for Sagen, men det skulde blive en ny Kilde til Ærgrelse for Kancelliraaden, for nu fandt Generalen paa, at Børnene ude paa Landet ogsaa burde undervises i Terpsichores Kunst. Generalen satte sig i Forbindelse med den Rudkøbing Danselærer og engagerede ham til, naar hans

Tid tillod ham det, at komme ud til Tranekær for at danse med Ungdommen dér. Dette fandt Herholdt, var et Indgreb i Rudkøbings Rettigheder, og besværede sig over det til Generalen i et Brev, der var holdt i en krænket Tone. Generalen ignorerede ganske denne, som han syntes, ubeføjede Klage og lod Salen i Gæstgivergaarden holdes parat til Timerne. Det viste sig imidlertid, at Generalen, hvad hyppigt skete, var gaaet lidt hurtigt til Værks, uden at have overvejet Sagen grundigt. I Rudkøbing skulde Børnene og de Unge lære de da brugelige Selskabsdansen, men Generalen vilde gaa et Skridt videre, han ønskede, at Dansetimerne skulde bidrage til at holde Liv i de gamle langlandske »Ture« eller »store Danse«, som man kaldte dem, da han frygtede, at de skulde gaa af Brug og glemmes. De langlandske Folkedans var ligesaa lidt udgaaede fra Folket som de saakaldte Folkeviser, de stammede fra Herregaardene, hvortil de saa igen var komne fra Kongens Slot, flere af de langlandske Danses Navne bære Vidnesbyrd derom: »Den nye Hoftur«, »Kronprinsens Marche«, »Kongens Have« o. s. v. — Da Generalen havde taget den Rudkøbing Dansemester tilbørligt i Skole blev han klar over, at Lærers Kendskab til de langlandske Danse var mangelfuldt, end ikke den mest populære, Øens Nationaldans, »Den gamle Berliner« med dens morsomme og elektriserende Melodi, var han tilbørligt inde i. Der var altsaa intet andet at gøre end at lade Læreren vende tilbage dertil, hvor han kom fra, og et af Medlemmerne af Generalens Kapel blev i hans Sted sat til at bringe Sagen i Gang. Der blev gaaet frem med stor Grundighed, alle Melodierne blev nedskrevne efter Gehør, hvad der ikke var noget helt ringe Arbejde, og først da begyndte Undervis-

ningen. Adskillige af de Musikantere, der plejede at spille op til Dans rundt omkring paa Langeland, erhvervede Afskrifter af de paagældende Noder, der paa den Maade bevarede og gik fra Haand til Haand; Dansene og de dertil hørende Melodier blev fra Generalens Tid ikke mere en Tradition alene, men antog bestemte Former, idet der opstod Danselærere, der gik i Generalens Kapelmusikers Fodspor, og Dansene forplantedes til de efterfølgende Generationer.

Der var en anden Ting, Generalen og Borgmesteren kom op at nappes om, det var Spørgsmaalet om Skolernes Ferie, idet Generalen hævdede, at Skoleferien i Rudkøbing skulde lægges i Høsten og ligesom ude paa Landet vare fire Uger. Denne Strid blev dog hurtigt bilagt ved Borgmesterens Eftergivenhed.

Det var ikke alene med Borgmesteren, at Generalen i sin Egenskab af Godsadministrator af og til havde Rivninger, der kunde ogsaa indtræde Tilfælde, hvor Generalen af en eller anden Grund irriteredes paa andre af de lokale Embedsmænd. Det faldt ikke altid Generalen lige let at huske, at Øens kongelige Embedsmænd ikke vare hans Funktionærer, saa naar han mærkede Uefterrettelighed gav han straks enten skriftligt eller mundtligt Vedkommende det glatte Lag. Hjalp det ikke, henvendte Generalen sig til vedkommende Kollegium. Naar Generalen blev negligeret eller traadt paa Tæerne af en af Øens Embedsmænd, kunde han ogsaa give ondt af sig. Begivenhederne under Krigsperioden og navnlig under Spanierokkupationen, hvor Ahlefeldt var en Slags Enehersker paa Øen, havde naturligvis udviklet denne Tendens hos ham, og det faldt ham vanskeligt, da de roligere Forhold ind-

traadte, at lempe sig efter Tidens ændrede Krav. Særlighavde Generalen de skiftende Postmestre i Kikkerten og overfusede dem grundigt, naar han mente, at der fra Posthusets Side ikke blev taget nok Hensyn til ham, navnlig blev han ærgerlig over Forsinkelser af Posten. De eneste, der turde vende det lodne udad ved slige Lejligheder, var Borgmester Herholdt og hans Efterfølger, den meget myndige Kammerjunker von Schmidten, de andre tav og puttede Irettesættelsen i Lommen.

Selv overfor de højeste Autoriteter bed Generalen fra sig, naar noget havde sat ham i ondt Lune, han gav saaledes nogle Gange selveste Kancelliet ordentlig Besked. Heller ikke der gjorde man videre Ophævelser over den lidt uligevægtige Langelandsgreves Udgydelser, man kendte det nære Forhold, hvori Generalen stod til Kongen, og vidste, at Ahlefeldt, naar han følte sig brøsthøden, gik direkte til Majestæten. Frederik d. Sjette holdt meget af, at hans Undersaatter gik direkte til ham med deres Glæder og Sorger eller Besværinger, han vilde gerne vide Besked om alt, og fandt her desuden et Middel til at kige Ministrene og Kollegierne efter i Sømmene. Frederik d. Sjettes nærmeste Forgænger i Styrelsen af den danske Stat, Juliane Marie, havde haft den samme Tilbøjelighed til at søge Informationer gennem private Underhaandsmeddelelser fra hende sympatiske Personer, men Tilbøjeligheden blev drevet langt videre af Frederik d. Sjette. Til Tider var Kongens Svigerfader, Landgreven, Mellemlødet, og dette Mellemlødet blev af og til benyttet af Generalen, der var knyttet med ligesaa faste Venkabsbaand til Karl af Hessen som til dennes kongelige Svigersøn.

Medens Danske Kancelli som Regel fandt sig i Gene-

ralens noget ubeherskede Skrivelser, udviste Rentekammeret ikke den samme Taalmodighed, saaledes gav Plakaterne af 22. August 1788 og af 21. Oktober 1791 Anledning til en meget skarp Fremfærd fra Rentekammerets Side overfor Generalen. Plakaten af 22. August 1788 paabød følgende: » . . . at alt sat Maal i Handel og Vandel med Korn skal for Fremtiden være afskaffet, og at der alene herefter skal maales med løst Maal; til hvilken Ende det altid maa staae Sælgeren, eller den, som afleverer Kornet, frit for, selv at maale i Tønden, og Modtageren eller Kjøberen (Maalernes Rettigheder uforkrænket efter Anordningerne) selv, eller ved Maalerne, at lade stryge, dog med Strygholte, saa lange, at de med begge Ender række frem over Tønden.« Hertil kom de supplerende Bemærkninger i Plakaten af 21. Oktober 1791, saalydende: » . . . tillade Vi herved allernaadigst, at det herefter skal være Alle og Enhver uformeent ved Kjøb og Salg af Kornvarer at forene sig om Prisens Bestemmelse enten efter Vægt, eller Maal, eller og efter Vægt og Maal tillige, hvilket sidste bequemeligst kan skee ved at veie een eller flere Tønder af et større Antal, og een eller flere Skjepper eller Potter, naar enkelte Tønder kjøbes og sælges; dog ville Vi tillige for at afværge Trætter imellem de Handlende, herved have fastsat som Regel, at, naar Parterne ikke udtrykkeligen have indgaaet Forening om, at Kornet skal leveres efter Vægt, bør Kjøberen modtage det efter Maal alene, paa den i P. 22. Aug. 1788 foreskrevne Maade. Og, paa det at Hensigten af det, i bemeldte Plakat befalede, løse Maal desto sikrere kan opnaaes, have Vi igjennem Vore Kammere foranstaltet, at der efterhaanden blive sendte til alle Vore Magaziner og Toldsteder et Slags nye opfunde Trakter, der

ere saaledes indrettede, at, naar Kornet falder derigjennem i Tønden, bliver Forskellen i Maalet meget ubetydelig, hvad enten Kornet sættes, eller det maales løst i Trakten; efter disse Modeller kan altsaa Enhver, som finder det for godt, lade sig gjøre slige Maaletrakter.

2) Skattekornet, hvor og naar sammes Ydelse in natura maatte finde Sted, saavel som Landgilde og Dommerkorn, skal dog fremdeles, som hidindtil, imodtages efter løst Maal, og ikke kunne fordres efter Vægt.«

Plakaten var et af Statsmagtens Kælebørn, ret et Udtryk for det, der var oppe i Tiden, og en Forsyndelse mod Forordningens Bud skulde straffes uden Persons Anseelse. Indledningen er saaledes karakteristisk :

»Vi Christian d. Syvende o. s. v. G. v.: At, ligesom Vi, ved de udvidede Friheder i Kornhandelen, som F. 6. Juni 1788 og 24. Nov. 1790 tilsige Vore kjære og troe Undersaatter, have havt Agerdyrknings-Flidens Tiltagelse, de indenlandske Kornprodukters Forædling, Handelens Udbredelse, og, som en Følge deraf, Kornprisernes Lettelse, til Vort Hovedøiemærke; saa have Vi endvidere, paa det at saadan Vor landsfaderlige Hensigt desto vissere kunde opnaaes, nøie gjennemtænkt de bequemteste Midler til at bestemme disse Varers indvortes Værdi i Kjøb og Salg. Og Vi finde da, at samme mindre sikkert kan fastsættes ved Maal, end ved Vægt, eller Maal og Vægt tillige, efterdi det lette og urene Korn indtager ligesaa meget Rum, som det kjernefulde og vel rensede, hvorimod dette sidste naturligviis veier mere end hiint; af denne Aarsag have vi besluttet (dog ei ved Befaling, men blot ved tilladende Lov) at aabne Vej for Brugen af Vægt ved Kornhandelen i Vore Riger«.

Godskontoret havde ved Opkrævningen af Landgilde ganske bortset fra sidstnævnte Plakat af 21. Oktober 1791's Paragraf 2 og fordret Kornet leveret efter Vægt. Bønderne i Humble klagede direkte til Rentekammeret, der dikterede Generalen en Mulkt.

Skønt Generalen ellers plejede at blive meget fortørnet, naar nogen af hans Underordnede gik udenom ham til Autoriteterne i Stedet for at forebringe ham deres Besværinger, samlede Generalens Vrede sig dennegang over Godsfuldmægtig Lassens syndige Hovede og ikke over de klagende Humblebønder. Lassen blev kaldt op paa Slottet og udskældt efter alle Kunstens Regler. Hvad der særlig ærgrede Generalen, bortset fra, at Lassen havde sat sig udover Forordningens Bud, var det, at han ikke havde meddelt Generalen noget om Sagen, i Haab om, at Bøndernes Klager vilde blive ignorerede af Rentekammeret. Det var en af de største Forsyndelser, Funktionærerne kunde gøre sig skyldige i, at holde Generalen udenfor vigtige Sager.

At gøre det, som de Humble Bønder havde gjort sig skyldige i, at gaa til Autoriteterne uden Generalens Vidende, var noget Funktionærerne nok skulde vogte sig for: Naar Amtmanden henvendte sig til Funktionærerne, adresserede de ham til Generalen. Det glædede altid Generalen, naar han saa, at hans Funktionærer ikke krøb for Amtmanden. Funktionærerne vidste ogsaa, at Generalen med særlig Bestemthed holdt paa sin Stilling som Skifteforvalter. Det var ikke saaledes at forstaa, at Generalen ikke var villig til Forhandling med Amtmand og andre Autoriteter, tværtimod, han taalte blot ikke, at de overskred deres Kompetence eller traadte ham paa Tærne.

Det faldt ikke altid saa let at faa Forhandlingerne til at

gaa fredeligt med den Svendborg Amtmand Schumacher, som Generalen beskyldte for at blande sig i hans Sager, saaledes opstod der et heftigt Skænderi mellem de to Her-
rer vedrørende Spodsbjerg Bro og Færge. Hvad der særlig fortørnede Generalen, var noget, han underhaanden havde faaet at vide, nemlig at Kammerherre Schumacher under Kronprinsens Ophold i Faaborg paa Gennemrejse til Holsten havde kritiseret Forholdene ved Spodsbjerg. Amtmanden havde ogsaa ramt et ømt Punkt ved i en Henvendelse til Generalen at lade skimte igennem, at der fra Generalens Side ikke blev sørget godt nok for de talrige Rejsende — i sit unægtelig noget næsvise Svar slaar Generalen paa en pudsig Maade Kronprinsen og »Publikum« sammen og forklarer, hvor gerne han vil tækkes begge. Sagens Kerne var dog vist til syvende og sidst den, at Generalen ikke følte sin Samvittighed ganske brødefri, hverken Broen eller Færgen ved Spodsbjerg var paa det daværende Tidspunkt i den bedste Orden.

Af langt alvorligere Art var dog Divergensen mellem Schumacher og Ahlefeldt angaaende Udnævnelsen af Sognefogeder. Her antog Skænderiet en ganske ubehersket Tone. Uenigheden paa dette Gebet kom fra en forskellig Fortolkning af Forordningen af 11. November 1791. Schumacher paastod, at Forordningen hjemlede Amtmændene Ret til at udnævne Sognefogederne, mens Generalen hævdede, at naar han i Henhold til Grevernes og Friherrernes Privilegier ansaas som Øvrighed i Justits- og Politisager i de Sogne, hvor det meste Hartkorn tilhørte ham og var underlagt hans Birkeret, maatte Retten til at udnævne Sognefogeder vedblivende tilfalde ham, saa meget mere som Forordningen efter hans Skøn ikke alene ikke ophæ-

vede Retten, men direkte bekræftede den. Generalen gjorde gældende, at Sognefogederne var en Slags, ganske vist underordnede, Repræsentanter for Justits- og Politimyndigheden, de sorterede direkte under den af Generalen udnævnte Birkedommer og skulde paa hans Vegne føre et meget gennemgribende Tilsyn i Sognene, Sognefogeden skulde saaledes, naar han »fornam«, at »Nogen af Almuen forseer sig ved ulovlig Krohold, Krogang, Drik, Slagsmaal og deslige« »advare den Paagældende og formane ham, at rette og forbedre sit Forhold«, naar det ikke hjalp, skulde Sognefogeden gaa til Birkedommeren. Ved Forbrydelser skulde Sognefogeden hæfte den Skyldiges Person og derpaa afgive Melding til Birkedommeren, som derefter havde at underrette Amtmanden om det passerede. Hvad der forekom Generalen at være et særligt Støttepunkt for hans Fortolkning af Forordningen, var det særlige Paalæg, der var givet Sognefogederne med Hensyn til at overvaage Reglerne for offentlige Møders Afholdelse. Dette gjaldt de Regler, som Christian den Sjette havde sat for religiøse Sammenkomster, og som vi i det foregaaende Bind have gjort til Genstand for en indgaaende Omtale. Generalen hævdede, at i de utallige Sager, som den religiøse Vækkelse med dertil hørende Møder fremkaldte, betragtede Regeringen Sognefogederne som Haandhævere af Forordningen af 13. Januar 1741 og Mellemmænd mellem de Godsejere, der havde Birkeret, og de vakte. Henvendelserne skete til Godsejerne, der benyttede Sognefogederne som deres Repræsentanter, naar en gudelig Forsamling skulde opløses eller holdes i Tømme. Under den af Kristen Madsen rejste Bevægelse paa Egnen ved Lundsgaard havde saaledes Amtmanden ingen direkte Forbindelse med de respektive Sogne-

fogeder, der som Generalens Ombudsmænd udelukkende handlede efter hans Direktiver. Det i Tilknytning til Forordningen af 11. November 1791 udstedte Reskript af 18. November samme Aar støttede yderligere Generalens Opfattelse. Reskriptet af 18. November bestemte, at i Sogne, der hørte ind under forskellige Jurisdiktioner, hvilket gjaldt nogle af de langelandske Sogne, hvor baade Generalen og Kammerherren var Amtmænd, skulde der for Fremtiden kun være en Justits- og Politivirighed. Forordningen nævnedes udtrykkelig Sognefogederne, hvem den gamle Ordning »forvoldte Besværigheder og Vanskeligheder i Opfyldelsen af de dem, ved Fordn. af 11. i denne Maaned paalagte Pligter, naar de i Embedsførelsen skulde staa under flere Rettens Betjente, hvis Handlemaade og Foranstaltninger (omendskjøndt sigtende til samme Øiemærke) dog ofte kunde være forskellige.«

Hartkornets Størrelse var det afgørende med Hensyn til hvem, der skulde have Jurisdiktionen i det paagældende Sogn.

Dette Kompetencespørgsmaal gav Anledning til en mellem Generalen og Amtmanden ført Brevveksling, hvis Grovhed søger sin Lige. Det fik endda være, men hvad værre var, Schumacher lod sig henrive til nogle Forholdsregler, der paa en Gang vakte Forargelse og Latter: Sognefogedudnævnelserne skulde forkyndes (»læses«) fra Prædikestolene, og saaledes hændte der følgende nede i Magleby: Generalen havde udnævnt en ny Sognefoged for Magleby, og Præsten meddelte det til Menigheden, kort Tid efter udnævnte Amtmanden en anden Sognefoged, idet han ganske ignorerede Generalens Bestemmelse. Præsten fik fra Amtmanden Tilhold om at forkynde Udnævnelserne, dette blev dog

Præsten for broget, og han nægtede ganske roligt at udføre Amtmandens Befaling. Da Schumacher ikke kunde faa sin Vilje sat igennem paa det Punkt og mente, at en Sognefoged, der ikke var »læst« fra Prædikestolen, var inhabil til at fungere, lod han sin egen Udnævnelse falde og henvendte sig i tjenstlige Sager til den tidligere Sognefoged, som Generalen havde afsat paa Grund af forskellige Misligheder. Man skulde synes, at Forholdene i Magleby maa have været aldeles kaotiske. Kort Tid efter dette Mellemværende udnævnte Amtmanden og Generalen hver sin Brandfoged i Longelse; i Henhold til kgl. Forordning skulde en Brandfogeds Udnævnelse ogsaa forkyndes fra Prædikestolen, men saa vidt kom det dog ikke som i Magleby, begge Parter har antagelig indset, at de vilde gøre sig for meget til Nar, ifald en lignende Strid, som den i Magleby, skulde opstaa om en Brandfogedudnævnelse.

De evige Rivninger mellem Generalen og Amtmanden bevirkede, at de personlige Relationer en Tid ganske ophørte. Langelænderne, der var vante til blindt at rette sig efter Generalen, holdt Kammerherren tre Skridt fra Livet, saaledes ophørte de Godsejere, der hidtil havde været Amtmandens Omgangsfæller, med at invitere ham. Der blev dog omsider sluttet Fred, og Forsoningen besegledes ved en Invitation til en af Generalens store Efteraarsjagter — Tranekærjagterne var nok det, Amtmanden havde savnet mest, ivrig Jæger som han var.

Det var naturligtvis ret usandsynligt, at Amtmand og Greve skulde finde Emnerne til Sognefogedstillingerne lige kvalificerede, da de ikke havde den samme Opfattelse af de Egenskaber, Forordningen krævede af dem, der skulde fungere som Sognefogeder. Den kongelige For-

ordning krævede saaledes, at de paagældende skulde være »skikkelige«. Det var et Ord, som Generalen yndede at bruge baade i Skrift og Tale, hyppigt anvendte han Ordet i negativ Betydning; naar saaledes Generalen om en af sine Forpagtere sagde, at han var ingen skikkelig Mand, betød det i mange Tilfælde, at Vedkommende holdt løsgaaende Hunde, der jagede efter Besidderens Vildt. Naar Generalen kaldte en af sine Funktionærer skikkelig, betød Ordet det samme som Christian den Sjettes: »submis«. Anordningens Mening med Ordet har antagelig været i Overensstemmelse med Datidens officielle Sprogbrug, en hæderlig retskaffen Mand, en Mand, der opfører sig som Skik og Brug kræver, medens en skikkelig Kvinde betød det samme som en sædelig Kvinde. Naar man paa Generalens Tid nævnede skikkelige Mennesker i Flertal, mente man dermed gerne Folk, der stod paa samme Dannelses- eller Samfundstrin, som manselvstod paa. Det let komiske, der i Nutidens Sprogbrug er knyttet til Betegnelsen skikkelig, var paa Generalens Tid ganske udelukket. Hvorom alting er, hver Gang der blev udnævnt en ny Sognefoged, opstod der Strid mellem Schumacher og Ahlefeldt om, hvorvidt den paagældende var skikkelig eller ej.

Det var lettere at komme overens om, hvorvidt Personerne var duelige eller ej, i Henhold til Forordningen skulde Sognefogederne nemlig ogsaa være »duelige«. Det var i det hele taget ikke saa lidt, der krævedes af Kandidaterne til Sognefogedbestillingerne. Det vanskeligste Krav, der stilledes til Sognefogederne, var vistnok det, at de skulde handle efter Konduite, hvor det drejede sig om »Uordener« og offentlige Forsamlinger, det, der i vore Dage betegnes som »Møder«. Enevælden var meget streng overfor Begrebet

»Uorden«, selv om den her i Danmark ikke gik saa vidt som i Sachsen-Weimar, hvorfra Goethes Grundsætning »Hellere en Uretfærdighed end en Uorden« skrev sig. Naar det forlangtes, at Sognefogeden skulde afgøre Spørgsmaalet om en offentlig Sammenkomsts lovmæssige Berettigelse, var det det samme som at forlange, at han skulde udrede det selv for den mest drevne Jurist uigennemtrængelige Væv, Christian den Sjettes Forordning af 13. Januar 1741 om gudelige Forsamlinger. Baandene med Hensyn til Forsamlinger var iøvrigt blevne noget løsenede gennem den liberale Forordning af 1791:

»Iøvrigt ligesom Vi aldeles ikke mistænke Vore kjære og troe Undersaatter af Bondestanden for at være tilbøielige til Urolighed eller Overhørighed imod deres Foresatte, saa ville Vi ei heller, at det skal ansees som Opløb eller nogen lovstridig Handling, at Byernes eller Sognets Beboere sammentræde, for sindigen og fredeligen at overlægge og tage Beslutning om Ting, som høre til at befordre fælles Tarv.«

Naar Anordningen bemyndigede Landalmuen til »med sømmelig Ærbødighed at fremføre deres Anke for Stedets Øvrighed eller for Os selv« var det naturligvis Sognefogeden, der skulde afgøre, om det gik an »at fremføre en Anke for Os selv«, det vil sige gennem det paagældende Kollegium. Det krævedes ogsaa af Sognefogederne, at de skulde have »den Agtelse og Velvillighed hos Almuen, der udfordres, naar de med Virksomhed og Nytte skulle kunne opfylde de dem paaliggende Pligter«. Endvidere var det »Sognefogedens Pligt at vise Sagtmodighed og Beskedenhed imod Almuen i sit Embeds Førelse, saa er det og Vor alvorlige Villie, at Sognets Beboere skulle med Velvillighed imodtage hans Advarsler, med Agtelse for hans Bestilling,

efterkomme det, som han, i Lovenes Navn og efter Øvrighedens Befaling, anordner, samt med Beredvillighed være ham behjælpelig i Alt, hvad der hører til at fremme Orden og Rolighed«. Endelig skulde Sognefogederne »anses som de mest agtede af Almuens Mænd og i Samquem have det øverste Sæde.«

Generalen, der var saa opsat paa for sin Part at bidrage til at føre alle de nye liberale Anordninger ud i Livet, interesserede sig i en særlig Grad for Sognefogedinstitutionen og anvendte Sognefogederne i videst mulig Udstrækning.

Om Fortolkningen af Forordningen af 25. Marts 1791 »angaaende hvorledes god Orden skal haandhæves ved Hoveriet paa Jordegodserne i Danmark« var der stadig Uenighed mellem Amtmanden og Generalen. Paragrafferne 2 og 3 gav saaledes Anledning til Strid, da det i visse Tilfælde, Anordningen nævner »Ildsvaade og Quægsyge eller andre ulykkelige Tildragelser«, var Amtmandens Ret uden Varsel at lægge Beslag baade paa Hovbønder og Ikkehoveriforpligtede paa Amtets Godser. Amtmanden havde ogsaa Ret til, men her med passende Varsel, at rekvirere Hovbøndernes Assistance, naar det drejede sig om offentlige Arbejder. Generalen hævdede, at Kammerherren paa dette Punkt overskred sin Magtfuldkommenhed. Det var unægtelig et kildent Punkt, der krævede gensidig Hensyntagen, og dobbelt vanskeligt blev det her, hvor de to Parter i Reglen laa i Haarene paa hinanden.

I Henhold til Forordningen paahvilede det Amtmanden at sørge for, at Høstarbejdet ikke led noget Afbræk ved Hovbøndernes Udeblivelse. Amtmanden kunde saaledes paalægge en hoveripligtig, der udeblev fra sit Arbejde, en daglig Mulk paa 1 Rigsdaler og eventuelt inddrive Mulkterne ved Udpant-

ning. Sagen kunde indankes for Domstolene, naar Bønderne mente, at vedkommende Godsejer havde krævet Arbejde, de ikke var pligtige til at præstere, det var en vanskelig Ting for Amtmanden at bringe Rede i, idet Forordningen forbød Godsejerne at lægge saa meget Beslag paa deres Hovbønder, at det gik ud over disses eget Høstarbejde. Bønderne havde Ret til, naar de følte sig brøstholdne, at henvende sig til Amtmanden, ifald det ikke havde nyttet dem noget at rette Henvendelse til deres Herskab. Paa de Gaarde, hvis Drift Generalen personlig forestod, var der aldrig noget i Vejen, der gik alt glat fra Haanden, saaledes som det var forudsat i Forordningen: »Overbeviste om, at Jorddrotter og Fæstebønder selv indsee, at det er deres fælles Fordeel at handle billigen med hinanden og at leve sammen i Enighed, vente Vi, at ingen Jorddrot vil paalægge Hoveribønderne andet eller mere, end Vore Anordninger og Bøndernes Fæstebreve hjemle ham, og at ikke heller de hoveripligtige Bønder lade sig forføre til Modvillighed og Egenraadighed, da det er Vores alvorlige Villie, at Jorddrotterne ligesaalidet som Bønderne skulle fornærmes, og at disse tilbørligen skulle forrette det Hovarbejde, som dem paaligger«.

Paa Forpagtergaardene kunde det derimod hænde, at der opstod Uoverensstemmelse mellem Forpagtere og Hovbønder angaaende Arbejdets Omfang. Forpagterne betragtede det som en uskreven Lov, at man i saadanne Tilfælde gik uden om Amtmanden. Denne Trafik blev i en ganske særlig Grad drevet paa Korsebølle, hvor Forpagteren uden Hensyn til Amtmanden lod Grevskabets Birkedommer paadømme alle de mellem ham og Hovbønderne verserende Sager. At denne Fremgangsmaade var ulovlig, vil Læ-

seren kunne se af følgende Ord i Anordningen om Hoveriet: „ og dersom de skulde formene sig fornærmede derved, at enten mere eller andet Hoveri af dem fordres end det, de troe sig pligtige til at forrette, da skulle de dog adlyde Jorddrottens, Forpagterens eller disses Betjentes Tilsigelse, og naar de have gjort Arbeidet, da først sømmeligen henvende sig til Jorddrotten med den Ærbødighed, de skyldte ham, for i Mindelighed og uden Vidtløftighed at faae Sagen afgjort; men kan slig mindelig Afgjørelse ikke opnaaes, skulle de i Stilhed, og uden at tilsidesætte deres Fæstepligter, henvende sig med deres Anliggende til vedkommende Amtmand, som Vi herved paalægge uden Ophold at søge Sagen paa billigste Vilkaar bilagt; og maa ingen Dommer antage nogen Sag, Hoveriet betræffende, forinden saadan Amtmandens Mellemløsting er foregaaet og Sagen af ham til Retten henviist.

Vi ville ogsaa, at vore Landsoldater og Landrekruter, som Vi ved Vores F. 20. Juni 1788 have viist saa store Velgjerninger, skulle paa de Godser, hvor de opholde sig, give andre Tjenestetyende Exempel af Lydighed, og at hine lige-saalidet som disse maae troe sig unddragne fra den Myn-dighed, som ved Arbejdet tilkommer Jorddrotten, hans Be-tjente og deres Husbonde; og skulle de, naar de forsee sig, være samme Straf og Revselse undergivne, som andre Tje-nestetyende. «

Det vil erindres, at der i Generalens Tid blev oprettet en Mængde Husmandsbrug paa Langeland, dels paa Genera-lens eget Initiativ, dels af Selvejergaardmænd, der i de van-skelige Aar i Tyverne ønskede at udstykke. Atter her op-stod et Kompetencespørgsmaal mellem Amtmanden og Generalen, idet Gaardmændene henvendte sig til Genera-

len om Tilladelse til Udstykning, da de, skønt Selvejere, var opførte i Grevskabets Jordebøger og svarede kongelige Skatter paa Godskontoret. Gaardmændene følte sig hyggeligere til Mode ved at forhandle med Generalen og hans Godsforvalter end med Amtskontoret. Da der fra Amtmandens Side blev klaget over denne Fremgangsmaade, slog Generalen et Slag i Bordet, og han fik sin Vilje sat igennem.

STATSBANKEROTTEN

Der foreligger en lang og omstændelig Brevveksling mellem Generalen og forskellige Personer i Anledning af Planerne om en Kreditforening af fynske Godsejere. Generalen var en af de ivrigste for Planens Realisation, og da han havde bragt i Erfaring, at Prins Christian interesserede sig for Tanken, forhandlede han under sine lange Odenseophold flere Gange med Guvernøren over Fyn, og bearbejdede ham grundigt. Prinsen henviste Generalen til Nationalbanken, der erklærede sig villig til at støtte en saadan Kreditforening.

Naar Generalen var saa optaget af disse Planer, var det naturligt som Følge af det økonomiske Tryk, som Godsejerne led under, efter at Danmark var kommet ud af Krigen ved Freden i Kiel. Generalen havde under sit Ophold i Slesvig By grundig sat sig ind i Bankvæsenet, noget der ogsaa i allerhøjeste Grad interesserede hans Herskab, Landgreven af Hessen. Der var paa det Omraade adskilligt at se og lære dernede, for Hertugdømmernes Bankvæsen var i Modsætning til Kongerigets i den allerbedste Orden, navnlig havde den slesvig-holstenske Bank Dæk-

ning for dei Hertugdømmerne kurserende Pengesedler, medens der i det egentlige Danmark, allerede inden Landet blev indviklet i Krigen, var en Seddelgæld paa 26 Millioner Rigsdaler Dansk Kurant, som Staten hæftede for. Under Krigen voksede Seddelmængden med en rivende Hurtighed; i sine Breve taler Generalen om det haabløse ved denne Situation, da Staten aldrig nogensinde vilde blive i Stand til at indløse de Myriader af Sedler, der oversvømmede Landet. Generalen hævder med en stærk Overdrivelse, at hvert Barn vidste Besked med Virvaret. I enhver Overdrivelse ligger der gerne et Gran af Sandhed, og Sandheden var, at man paa Langeland, hvor man ellers ikke beskæftigede sig med offentlige Sager, ivrigt drøftede Pengesvælgighederne, man havde paa Fornemmelsen, at det vilde ende med en Katastrofe.

Denne ganske planløse Udsendelse af Pengesedler var ikke noget Nyt: Generalens Bedstefader og Opdrager, der i 1762 stod ved Hæren i Holsten for at være med til at gardere os mod det Angreb, der truede Danmark fra den nye russiske Kejser, Peter den Tredies Side, skriver nede fra sit Kvarter, om hvor letsindigt han finder det, naar Københavns Bank bogstavelig forvandles til en Fabrik af uindløselige Pengesedler, og det var dog den af ham højt beundrede Bernstorff, der havde faaet Københavns Bank til at lade Seddelpressen gaa. Til Lykke for Danmark traadte paa det Tidspunkt Schimmelmann frem og skaffede de Statslaan, som det ikke var lykkedes Bernstorff at skaffe, og oven i Købet paa meget favorable Betingelser, saaledes at Mellemværendet med Københavns Bank kunde blive ordnet, og en Kalamitet som den, der ramte Danmark efter Napoleonskrigene, kunde undgaas. Den danske Stat

havde efter 1814 ikke de samme Midler til at bringe Finanserne i Orden igen som paa Generalens Bedstefaders Tid. Frederik den Sjette havde altid med Uvilje set tilbage paa den haardhændede Maade, hvorpaa Schimmelmann skaffede Staten Penge, navnlig vilde det være umuligt at faa Kongen, der i saa udpræget Grad var de Smaas Ven, til at indføre en Skat, som Schimmelmanns berygtede Kopskat, der ramte de Smaa i Samfundet føleligst, da Skatten beregnedes per Hovede uden andet Hensyn end Mængden af Hovederne. Men Penge maatte der skaffes baade under og efter Krigen, der slutte Penge efter en Maalestok, som aldrig var kendt tilforn; for at tage et Eksempel, der ligger nær i en Skildring af General Ahlefeldts Liv, skal her blot nævnes, at de spanske Hjælpetroppers Ophold i Danmark havde kostet Landet den umaadelige Sum af henved 6 Millioner Specier. Skatter kunde man ikke komme udenom, der var en Grænse for yderligere Laan, idet Statsgælden, allerede inden Krigen med England begyndte, havde naaet en Højde af 42 Millioner Rigsdaler Kurant. I 1806 blev der paa-lignet en Skat paa al fast Ejendom, og Skatten kom til at hvile baade paa Ejerne og Brugerne. Selv om denne Skat i en langt overvejende Grad ramte de Besiddende og ikke direkte øgede de Fattiges Byrder, skabte den dog yderligere Fattigdom, idet den hæmmede mange hidtidige Virksomheder, det var nemlig hovedsagelig Ejendomsskatten, der var Skyld i, at Danmarks Skattebyrde i Løbet af tyve Aar steg med 50%. Ejendomsskatten gik efter Generalens og de andre Godsejeres Opfattelse i særlig Grad ud over de store Godser, og det gjaldt derfor om gennem den oven-omtalte Kreditforening at raade saa meget som muligt Bod

paa Virkningerne af Skatten. Bestræbelserne viste sig haabløse overfor Misèren.

Frederik Ahlefeldt taler i sine Breve til andre Godsejere, som han vilde anspore til at tiltræde den projekterede Kreditforening, i meget stærke Udtryk om de økonomiske Forhold i Landet, han skriver om »Penge-revolutionens Skatter og Byrder«.

Jylland var den Landsdel, hvor det for Godsernes Vedkommende saa sortest ud, det ene store Gods efter det andet kom under Hammeren, og Staten maatte overtage en Mængde Landejendomme for Skatterestancer, det største Sammenbrud betegnes vel nok ved Ophævelsen af Scheelernes mægtige Grevskab, af hvis Ruiner det senere Stamhus Gammel Estrup oprettedes.

Kurantbankens Udstedelse af de saakaldte »Assignations-sedler« berørte Generalen meget føleligt i hans Egenskab af Besidder af Laurvig, idet disse efterhaanden saa godt som værdiløse Sedler for en meget stor Dels Vedkommende skulde anvendes i Norge, hvor Nøden som Følge af Fastlandsspærringen var stor. Om det Omfang, hvori der blev udstedt Sedler, kan man gøre sig en Forestilling, naar man hører, at to Aar efter at den første Seddel var fabrikeret, var man allerede oppe paa 20 Millioner Rigsdaler, og Aaret før Krigen ophørte var der udstedt Pengesedler i Danmark og Norge til en nominel Værdi af 142 Millioner Daler Kurant. Paa det Tidspunkt var Kursen paa Sedlerne ligeved 400; tre Aar efter var Kursen 1500, Sedlerne havde med andre Ord kun en Tolvtedel af deres paalydende Værdi.

Paa samme Tid vedblev Pengevæsenet i Slesvig og Holsten at være i den allerbedste Orden, de af Banken i Altona

udstedte Pengesedler var der Dækning for i Metalpenge, og Hertugdømmerne undgik at blive dragne med ind under Statsbankerotten i 1813, idet de nye Pengesedler, der udstedtes af den nyoprettede Rigsbank, ikke blev paatvungne Hertugdømmerne, denne Del af Monarkiet fik Lov til at beholde sit gamle udmærket fungerende Pengevæsen. At det var en enorm Fordel for Landsdelen, er klart, den gamle i Slesvig-Holsten benyttede Specie beholdt sin Værdi, mens Indbyggerne i de tvende Kongeriger kun reddede en Tiendedel af, hvad de hidtil havde ejet, idet de nye Rigsbanksedler kun havde en Tiendedel af Værdien af de gamle Sedler. Denne aabenlyse Favorisering af Hertugdømmerne satte meget ondt Blod Nord for Kongeaen. Generalen havde derimod en anden Mening end den gængse. Han fandt, at Slesvig og Holsten ikke burde straffes, men tværtimod belønnes, fordi det var lykkedes dem at ride den Storm af, der var jaget henover Monarkiet. Generalen stod desuden under Paavirkning af Karl af Hessen, der af al Magt havde bearbejdet sin kongelige Svigersøn for at unddrage Hertugdømmerne fra den syndige Pengeforvirring, der herskede i det øvrige Monarki. Dertil kom, at Generalen fra sit Ophold i Slesvig havde vænnet sig til at betragte Regeringens Favorisering af Hertugdømmerne om end ikke som retfærdig og rimelig, saa dog som noget, der nu engang var Skik og Brug. En vis med Bitterhed sammenblandet Galgenhumor gjorde sig i denne Forbindelse ogsaa gældende hos Generalen i hans Udtalelser om Pengevæsenets Ordning, idet han ærgrede sig over, at han havde afhændet Ludvigsborg, havde han beholdt dette i Hertugdømmerne beliggende Gods, kunde det i nogen Maade have stivet hans økonomiske Status af, thi det at eje Jordegods

i Slesvig eller Holsten blev for en kongerigsk Godsejer en mægtig Støtte i Tiden efter 1813. Dertil kom meget rimelige Selvbefrejdelse, idet Generalindens saare beskedne Medgift havde været anbragt i Ludvigsborg, der solgtes med stort Tab. Generalens Opfattelse af det berettigede i, at Hertugdømmerne skulde indtage en Særstilling i financier Henseende, deltes ikke af Tronfølgeren, med hvem Generalen under sine lange Odenseophold havde mangen Diskurs angaaende Landets Pengevæsen. Nogen esprit de contradiction kan der nok have været med i Spillet, da Frederik Ahlefeldt ikke yndede Tronfølgeren, der allerede dengang var begyndt ret ugenert Mand og Mand imellem at kritisere sin Fætters Regeringshandling, og var der noget, der kunde faa Generalen til at ryge i Flint, var det, naar nogen vovede at kritisere Landsfaderen. Hvad der særlig var Genstand for Prins Christians Spot, var Frederik den Sjettes Tanke om selv at fastsætte Pengekursen i Kraft af sin enevældige Magt. Kong Frederik anerkendte som bekendt nødigt, at der var Grænser for hans egen Magtfuldkommenhed, og i den ligefrem fortvivlede Sindsstemning, hvori Kongen befandt sig som Følge af Statens Pengevanskeligheder, vilde han selv afgøre Penge-spørgsmaalene uden Indblanding hverken fra Handelsstandens eller nogen andens Side. Vi have paa et tidligere Sted i nærværende Værk omtalt Bankieren Meyer, han blev den eneste Fagmand, hvem Kongen spurgte til Raads. Generalen, hvis Beundring for Frederik den Sjette var uden Grænser, og som ikke tillod sig den svageste Kritik af sin Herres Handlinger, fandt Kongens Lyst til at udføre alting selv højst prisværdig.

Paa Langeland gav man sig som alle andre Steder til at

puge rigtige Penge sammen og gemte dem i Strømpeskafferne. Landets Metalpenge var paa den Maade efterhaanden ligeved at forsvinde, saa det var temmelig nødvendigt for Regeringen at gøre et Modtræk, dette bestod i en yderligere Forøgelse af Pengesedlernes Masse, tilsidst blev der udstedt Sedler, som lød paa den latterligt lille Sum af 8 Skilling. Sedlerne blev fremstillede i en Fabrik i Altona; medens al anden Industri i Monarkiet saa godt som stod stille, arbejdede man i den Altona Seddelfabrik i sit Ansigts Sved baade Dag og Nat, uden at det dog gik hurtigt nok for Regeringen.

Da det var umuligt for den forarmede og forgældede dansk-tysk-norske Stat at rejse Laan i Udlandet, maatte man skaffe Pengene i selve Landet, saa godt det lod sig gøre. Intet var Frederik den Sjette ubehageligere end at øge det allerede eksisterende haarde Skattetryk, og han søgte at mildne Trykket ved at lægge Hovedvægten paa de indirekte Skatter, navnlig paa Told og Accise og paa Forbrugsafgifter. Frederik den Sjette, der baade i Henhold til medfødt Tilbøjelighed og i Kraft af sin Opdragelse var Spartaner og en Hader af Luksus og Vellevned, saa i alle Luksusartikler et godt Skatteobjekt, og i Beskatningen af Luksusartikler fandt han et velkomment Middel til at vænne Undersaatterne af med at bruge det han ansaa for unyttige Ting. En anden af Frederik den Sjette misbilliget Trafik, Spekulationen, søgte Kongen ogsaa at ramme ved sine Forordninger. Det var nemlig blevet ret almindeligt, at Folk spekulerede i Kurssvingningerne og i Ophobning af Levnedsmidler og andre Nødvendighedsartikler, som de senere solgte med Gevinst.

Foruden den ovenfor omtalte alt eksisterende Skat paa fast Ejendom maatte man endnu indføre en Skat

paa Indkomsten. Skønt Indkomstskatten faldt mange for Brystet, var der dog ingen andre end Bønderne, der gjorde Vanskeligheder med Hensyn til Udredelsen af denne Skat, navnlig i København bragte den et godt Udbytte. Handelsstanden optraadte meget kulant, det var vel ogsaa vanskeligt for baade smaa og store Købmænd at unddrage sig fra Skatten, da de førte et nøjagtigt Regnskab, og Skattemyndighederne altid vilde kunne have Indseende med deres Bøger. Hvad Embedsmændene med deres faste Lønninger angik, var Sagen oplagt, Godsejerne kunde heller ikke godt unddrage sig Skatten, derimod rejste Bønderne over hele Landet en haardnakket Modstand. Dette sidste gav Generalen en haard Nød at knække, idet han havde foresat sig at sørge for, at de langlandske Bønders Skatter kom ind. Generalen, der i Aarevis havde arbejdet paa at forbedre det langlandske Skolevæsen, vilde for sit Liv ikke have, at det skulde gaa paa Langeland, som andre Steder, hvor Bønderne for at slippe for Skatten skød sig ind under deres Mangel paa Øvelse i at omgaas med Pen, Blæk og Papir og deraf følgende bristende Evne til at føre Regnskaber; Langelænderne selv havde hidtil været stolte af deres Skolekundskaber og hævdede, at deres Landsdel stod højt paa den almindelige Dannelses Omraade i Forhold til andre Dele af Landet, men nu fik Piben en anden Lyd: Alle de af Generalen tilsagte Bønder svor en dyr Ed paa, at det var dem ikke muligt at udføre mere udviklede Regnestykker endsige et regulært Driftsregnskab, Generalen skældte og smældte, men kunde ingen Vegne komme. En Selvejer fra Lindelse, som Generalen hidtil havde holdt for en oplyst Mand, og som han havde en lang Samtale med angaaende det intrikate Skattespørgsmaal,

slog under Samtalen med den flade Haand paa den Bukselomme, hvori han gemte sin Pengepung, og sagde, at han vidste, hvad han havde der, men at det ogsaa var hans eneste Regnskab, og at han intet Begreb havde om, hvad hans Aarsindkomst var. Trods alle Generalens og hans Godsforvalters Bestræbelser gik det ikke et Haar bedre paa Langeland end i det øvrige Land, og Frederik Ahlefeldt maatte dybt beskæmmet give til Kende overfor Regeringen, at han ingen Vegne kunde komme med den Sag. Den af Bønderne etablerede Strejke havde det Resultat, at Finansminister Schimmelmann virkelig maatte opgive Indkomstskatten, der temmelig hurtigt blev afskaffet. Skønt Generalen selv havde lidt Skibbrud, var han dog »ungehalten«, som han skrev i et Brev ned til Slesvig, over Finanstyrelsens Mangel paa fast Vilje.

At Statsbankerotten, der indledes i Begyndelsen af 1813 ved den kongelige Forordning om Oprettelsen af en Statsbank, den saakaldte Rigsbank, og ved Indløsningen af alle de i Landet kurserende Sedler, blev en financier Katastrofe for Generalen ligesaa vel som for alle Landets andre Borgere, er soleklart. De af Rigsbanken udstedte Sedler havde nemlig ikke alene ved Udstedelsen et langt lavere Paalydende end de gamle Kurantsedler, som de ombyttedes imod, men de udstedtes i saadanne Masser, at en Dalerseddél i Løbet af et Aar ikke havde større Værdi end en Skilling. Men for Generalen saavel som for alle dem, der hovedsagelig havde deres Indtægter fra Landbruget, kom Ulykken mere successive. Dette var en Følge af de mægtige Priser paa Landbrugsprodukterne, der holdt sig gennem alle Krigsaarene lige til Freden i Kiel. Jo mere Kurantsedlerne og senere Rigsbanksedlerne faldt i Værdi,

i samme Forhold steg Priserne paa Landbrugsprodukterne, en langelandsk Landbruger kunde i 1812 faa 1500 Rigsdaler Kurant for en Tønde Smør, hvilket omsat i vore Dages Penge bliver til flere Tusinde Kroner, en Tønde Rug kostede paa samme Tid 120 Daler. Man maa huske, at de endeløse Krige, hvori efterhaanden saa godt som alle de europæiske Stater vare blevne indviklede, havde ødelagt Varer til saa store samlede Værdier, at de danske Landbrugere næsten kunde forlange hvad det skulde være for deres Produkter. Handelsflaadens Ødelæggelse paavirkede ikke Landbruget i nogen nævneværdig Grad. Kornet var der Brug for i selve Landet, og der fandt ingen Export deraf Sted undtagen til Norge, der ikke maatte indføre Korn fra andre Lande end Danmark, dernæst var der store Kornleverancer til Hæren. For Udførselen af vore vigtigste Exportartikler Køer, Stude og Heste var der fri Bane til Hamborg, hvortil saa godt som alt det Kvæg, der ikke brugtes i selve Landet, solgtes. At Priserne paa Jorden under disse Forhold steg til aldrig kendte Højder, havde mindre Betydning for Generalens med Fideikommisbaand belagte Besiddelser, men adskillige langelandske Selvejrbønder blev rige Folk ved at sælge deres Gaarde. Ejerne af de mange langelandske Proprietærgaarde og Bøndergaarde, i hvilke Grevskabet havde Prioriteter, skyndte sig at indfri disse, medens Pengesedlerne havde deres allerlaveste Værdi, da Prioriteterne skulde udbetales efter deres Paalydende. Saaledes kunde Selvejrgaarde gøre sig prioritetsfri blot ved at afgive et Par Tønder Korn. Ejeren af en stor Bondegaard kunde afvikle hele sin Gæld blot ved at trække en af sine Heste eller Køer op paa Tranekær Ladegaard og aflevere den til Forvalteren. Mange langelandske Bønder blev paa

den Maade hovedrige Mænd. Til deres Opkomst hidrog naturligvis, at den billige Arbejdskraft, de havde i Husmændene, og som de udnyttede til det yderste, var upaa-virket af Tiderne. Heller ikke Driftsomkostningerne ved Landbruget var voksede. Paa denne Maade blev de lange-landske Bønder rigere og rigere, mens Generalen sank mere og mere ned i Gæld. Meget generende for Generalen virkede naturligvis ogsaa den ved Forordningen af 5. Januar 1813 fastsatte Prioritet paa 6 %, som Rigsbanken og senere Nationalbanken fik i alle Landejendomme, en Prioritet, for hvilken alle andre Fordringer skulde vige, og som skulde forrentes efter dens Sølvværdi. Men foreløbig havde Generalen saa lidt som Landets andre Godsejere tilnærmelsesvis følt Virkningen af Seddelkursens Fald saa stærkt som f. Eks. Købmændene, hvis Varer pludselig faldt til en Brøkdæl af deres tidligere Værdi. Det gik da ogsaa i høj Grad ud over Rudkøbing, hvis Handlende hidtil havde tjent mange Penge og navnlig lukreret ved Spanierokkupationen.

HUSDYRHOLDET

DET LANDBRUG, som Generalen overtog efter sin Fader, var i den allerbedste Orden. Christian Ahlefeldt havde selv taget sig af sine Gaardes Drift, navnlig havde Tranekær Ladegaard været Genstand for hans ganske særlige Interesse. Vi har flere Gange haft Lejlighed til at omtale Forvalteren paa Ladegaarden, Seehusen, der foruden at bestyre Ladegaarden førte et Slags Overtilsyn med de Gaarde, Grevenselv drev, desuden benyttede hans Principal ham til at se Forpagterne efter i Sømmene, Christian Ahlefeldt fulgte ligesom senere Sønnen Enevældens Princip »Divide et impera«. Seehusen var i det hele taget et Factotum for Generalens Fader, og for at præcisere dette kaldte han sig Sekretær, Folk havde allerede den Gang den samme Tilbøjelighed som nu til at give sig selv en anden Betegnelse end den, der hørte til deres Stilling, og Seehusen holdt ikke af at blive kaldt Forvalter, det forekom ham ikke at lyde fint nok. Man skulde tro, at Seehusen var blevet lagt for Had, dels som Følge af Misundelse over hans begunstigede Stilling, dels fordi han blev benyttet som Snushane, men det var langt fra Tilfældet, ikke engang Generalen tog det ilde op, naar Sekretæren paa Christian Ahlefeldts Vegne skulde undersøge, om Sønnen

ikke brugte for mange Penge. Seehusen havde nemlig ved Siden af sine charmerende ydre Egenskaber en Elskværdighed, som hverken Generalen eller hans Fader kunde modstaa. Seehusen bevarede Stillingen som favorit en titre under Generalen, men da Generalens Søster heller ikke kunde modstaa Favoritten, endte det med et Brud.

Ved dette Landbrug, der blev holdt i en saa mønster-værdig Orden, var der uheldigvis en slem Hage. Det gav ingen Indtægter. Det danske Landbrugs Svøbe, Kvægpesten, havde i en ganske særlig Grad hærget Langeland i Christian Ahlefeldts Tid, den sidste Epidemii udryddede fuldstændig den gamle langelandske Race, og da baade Teoretikere og Praktikere gjorde gældende, at man burde prøve Besætninger, der kom længere borte fra, overførte Christian Ahlefeldt en Del røde holstenske Køer til sine Gaarde, i Haab om, at disse Køer skulde vise sig mere modstandsdygtige overfor Soten. Indførelsen af det holstenske Kvæg betegner et stort Fremskridt paa det langelandske Landbrugs Omraade, idet denne Race stod betydeligt over den gamle langelandske i Henseende til Mælkeproduktion, og Køerne udbredtes hurtigt fra Grevskabets Gaarde over den ganske Ø. De holstenske Køer steg i Mælkeydelse allerede i Løbet af to eller tre Generationer, og 10 Aar efter Generalens Tiltrædelse af Besiddelserne udtaler Begtrup, at baade Køerne og Mejerierne er bedre paa Langeland end noget andet Sted i Danmark, ligesom han mener, at det langelandske Landbrug absolut er det fremmeligste i hele Fyns Stift. En Forandring medførte denne Overgang til det holstenske Kvæg, idet man gik noget bort fra Fedning, det viste sig nemlig hurtigt, at de nye Køer stod langt under de gamle i deres Egenskab af Slagtekvæg. Den vigtige Rolle,

Kvægavlen spillede, kan ses af den Omstændighed, at endnu i Generalens Faders Tid betegnede de Gaarde, Greven selv drev, saavel som Forpagtergaardene som Mejerigaarde. Christian Ahlefeldt indforskrev holstenske Mejersker, der i høj Grad bidrog til Gaardenes Opsving, det holstenske Landbrug stod paa det Tidspunkt langt over det kongerigske, og disse Mejersker kom derved til at blive en Slags Læremestre for baade Forvaltere og Avlskarle.

Der var dengang større Kvægbesætninger paa Gaardene end i vore Dage, den af alle langelandske Landbrugere, der i Forhold til sit Areal Størrelse holdt flest Køer, var Pastor Plesner, en fremragende dygtig Landbruger, der havde ikke mindre end hundrede Køer paa Præstegaarden, Køerne var billigere at holde end i vore Dage, da de gik ude paa Marken i Aarets syv Maaneder, det var en fast Regel paa Ladegaarden, at senere end den 1. Maj maatte Køerne ikke komme ud, hvordan saa end Vejret var, eller i hvad Tilstand Græsset end var, og før man havde naaet Halvdelen af November, kom Køerne under ingen Omstændigheder paa Stald. For Køernes Velbefindende var Foraaret en god Tid, de levede formelig op, naar de kom ud paa Græs, forsultne som de var efter den lange Vinter. Ladegaarden dannede i saa Henseende en hæderlig Undtagelse, men paa flere af Grevskabets Gaarde var Køerne saa svækkede af Sult, at de næppe kunde gaa, naar de skulde drives paa Græs om Foraaret. Værst var Forholdene paa Faarevejle. Det blev fortalt paa Langeland, at da Generalen engang var i Besøg paa Faarevejle, gjorde han overfor den nye Ejer, Holsteneren Cossel, en Bemærkning om Køernes mindre velnærede Udseende. Dertil svarede Cossel: »Jeg kan det ikke forstaa, Excellenz, for jeg giver denn

doch Kørerne alt det Vand de vil drikke«. Den daarlige Luft i Kostalden paa Faarevejle skal yderligere have bidraget til Kørernes Svækkelsestilstand: For at bevare og forøge Gødningens Værdi lod Proprietær Cossel ikke muge i Stalden, før Kørerne var drevne ud om Foraaret. Paa den Maade voksede Gødningen til helt op under den lave Kostalds Loft, saaledes at Malkepigerne, allerede inden man havde naaet Midten af Vinteren, maatte stige op til Kørerne ved Hjælp af Trappetiger. Dette medførte den Ulempe, at Malkepigerne ofte blev syge under Malkningen som Følge af den daarlige Luft og Heden oppe i de høje Regioner.

Kørernes bedste Tid var efter Høsten, naar man »opgav Ævret«, som det hed. Det var det Øjeblik, hvor Høsten var forbi, og Kørerne dreves ud paa Stubben. Ikke alene Græsset, men ogsaa det megét forskelligartede Ukrudt, der voksede frodigt paa Stubmarken, havde en heldig Indvirkning paa Kørerne, og det saakaldte Ævresmør var berømt for sin Holdbarhed. Disse Forhold var Grunden til, at ikke blot Generalen, men de fleste andre langelandske Jordbrugere sørgede for at faa deres Køer bedækkede paa et bestemt Tidspunkt, saaledes at de kælvede ved Høstens Tid. Det var yderst sjældent, at Kørerne kælvede inde i Stalden, de skulde derimod gerne have kælvet, naar de kom ud paa Stubmarken.

Paa Tranekær opbevarede Husholdersken store Mængder af Ævresmørret, der selv naar det var begyndt at være mindre friskt, dog smagte bedre, end det friske Smør, der om Vinteren leveredes til Slottet fra Ladegaarden. Paa Tranekær havde man Græssmør paa Bordet i længere Tid end paa de fleste fynske Herregaarde, for Generalen, der nok holdt af at gaa sine egne Veje, vilde nemlig ikke vide

noget af det Princip, der blev fulgt mange Steder paa Fyn, at staldfodre en Del af Sommeren. Sommerstaldfodringen var selvsagt ringere end Vinterfodringen, der blev saaledes om Sommeren kun fodret med Halm. Generalen var saa heldig stillet, at han ikke var tvunget til at drive sine Køer ind en Del af Sommeren, idet han i Modsætning til de fleste Steder paa Fyn altid havde rigelig Græsning. Her havde Generalen god Nytte af de vidtstrakte Enge, der hørte til hans Besiddelser, Enge betragtedes i hine Tider som et ganske særlig godt Aktiv, Græsset kostede ikke noget at frembringe. For at skaffe saa meget Græs som muligt, blev det fra forskellige Sider foreslaet Generalen at udtørre Magleby Nor og Tryggelev Nor. Men Generalen vendte det døde Øre til, han var saa forudseende at mistvivle om en eventuel Udtørrings Rentabilitet; Eftertiden skulde komme til at sande, at han havde Ret. Generalen havde ogsaa andre Grunde end den rent økonomiske til ikke at ville gaa med til Udtørring af disse tvende Nor, som gammel Læge forudsaa han, at Udtørringen vilde skade Sundhedstilstanden hos Befolkningen i Norenes nærmeste Omegn, dernæst vilde han ikke give Afkald paa det udmærkede Fiskeri i Norene, der navnlig præsterede Masser af Aal. Heller ikke Generalens Efterfølger som Besidder vilde gaa med til Udtørringen, hans Motivering var en anden end Onkelens, han svarede en Deputation, der henvendte sig til ham, at den Slags havde en Jordegodsbesidder ikke Raad til i disse daarlige Tider. Den, der kom til at gennemføre Planen om Udtørringen af Magleby Nor, var Generalens Yndling, Lærer Harbo i Bagenkop.

Medens man paa Fyn, da Landbruget henimod Generalens sidste Aar var blevet mere intensivt, om Sommeren benyt-

tede Vikkehavre som Staldfoder, slog Generalen ikke ind paa denne Methode, derimod lod han, naar det var smaat med Græs, Kørne drive ud paa Vikkehavremarken. I Generalens Faders Tid havde Boghveden været meget almindelig som Kreaturfoder, men var allerede dengang be-
gyndt at afløses af Vikkehavren,

Som Reserve havde Generalen ogsaa Spergel. Generalen gjorde gældende, at naar man dyrkede Spergel, kunde man faa Kørne ud tidligere paa Foraaret. Spergelen kom nemlig meget tidligere frem end Græsset og skulde afgræsses tidligt, for at man kunde faa det rette Udbytte af det. Spergelen ansaas for at være et eminent Kreaturfoder, det var meget hurtigt voksende og gav tidligt Frø, Frøet var sort. Generalen holdt paa, at Spergelen skulde saas med Dæksæd, og dertil benyttede han altid Rug. Det var ikke ualmindeligt, at Generalen saaede Spergel i Brakmarken. Generalen stræbte i det hele taget efter at komme bort fra Helbrakken. Paa Ladegaarden blev de Marker, der skulde kultiveres med Spergel, gødede kraftigt, og dertil benyttedes et Materiale, som var meget rigeligt for Haanden, nemlig Tørvesmuld fra de Tranekær omgivende Moser, ogsaa Tørveaske benyttedes. Da Generalen i nogle Aar havde eksperimenteret med Tørvesmuld som Gødning, fandt han paa at lade Tørven udkaste paa Møddingen og blande den med Staldgødningen, Møddingen paa Tranekær var i det hele taget noget forskelligt sammensat, idet Gødningen ogsaa blandedes med Tang. Generalen var en af de første Landbrugere i Danmark, der benyttede Tørvesmuld i Kostalden som Strøelse, hvorved Staldene blev tørrere og Luften bedre. Generalen benyttede en bestemt Slags Gødning af egen Opfindelse, det var Dynd, som blev hentet fra Tranekær Sø og Kanaler og

fra de omliggende Moser og Søer, Dyndet blev blandet med gammel raadden Halm og Avner, og efter at det havde gæret, blev det kørt ud paa Marken og spredt godt og laa saa først og tørrede, inden det blev pløjet ned. Generalen slog senere ind paa det Princip, der nu er knæsat alle Vegne, men som dengang var ganske ukendt, at lade Gødningen nedpløje umiddelbart efter, at den var kørt ud paa Marken. Generalen har næppe kendt den dybere Aarsag til denne Fremgangsmaade, som alle Landbrugere kender i vore Dage, han har sikkert handlet ganske empirisk.

Disse Gødningsforsøg interesserede General Juel, der var en af Danmarks mest fremragende Agerdyrkere, meget og indførtes paa Taasinge, efter at de havde vist sig formaalstjenlige paa Langeland. Juel konfererede i det hele taget meget med Generalen om Landbrugsspørgsmaal, og hyppige gensidige Besøg virkede befrugtende baade paa det langeslandske og det taasingske Landbrug, eller thorsengske, som man sagde dengang. Medens det var Generalen, der havde begyndt paa Gødningsforsøgene, eksperimenterede Juel med forskellige Græssorter, saaledes anbefalede han Generalen at bruge rigeligt med Raigræs og Kanarigræs. Kanarigræsset ansaas for et udmærket Foder i Form af Hø, ogsaa som Frø. Generalen dyrkede megen Kløver, særlig Rødkløver, og havde et større Salg af Kløverfrø, den til Frø bestemte Kløver saadede han tidlig paa Foraaret i Rugen. I de almindelige Græskløvermarker beregnedes Udsæden saaledes pr. Tønde Land: 12 Pund Rødkløver, 2 Pund Hvidkløver og 6 Pund italiensk Raigræs.

Baade Ahlefeldt og Juel dyrkede Raps i brede Baner og hævdede i Forening, at der avledes godt Korn i en Mark, hvor der forud havde været dyrket Raps. Rapsen

skulde efter de to Herrers Mening have god merglet Jord. Paa Langeland gjorde man ikke altid som paa Valdemars Slot, hvor Rapshalmen blev brændt, nej, man brugte den til Strøelse, ligesom den benyttedes ved Vejforbedringer. Der var ogsaa dem, som blandede Rapshalmen med Gødningen. Generalen var vist ret ene om ogsaa at dyrke Raps af Hensyn til Daa- og Raavildtet, som han paastod holdt meget af dette Foder. Der blev derfor saaet en Del Raps i Udkanten af Skovene.

I de Perioder, hvor der ikke var Uvenskab mellem Amtmand og Greve, korresponderede den mangesidige Kammerherre Schumacher med Generalen om Landbrugsforsøg, Amtmanden havde nemlig en lille Mønstergaard i Vester Skerninge. Det morede Generalen i sine Breve om Landbrug at slaa om sig med langelandske Dialektudtryk, som han lod som om han troede, at Kammerherre Schumacher forstod, han skrev raskt væk om de stenlovene (stædige) langelandske Bønder, om Klotte (Plage), om Peter Oxe — Paider etc.

Medens de fleste nøjedes med som Staldfoder at give Køerne megen Halm og lidt Hø, holdt Generalen paa, at Køerne skulde have Variation i deres Foder, for at Ædelysten kunde skærpes, han gav saaledes Køerne en Ensilage af Spergel- og Kartoffelblade rigelig bestrøet med Salt; naar det var gaaet i Gæring, blev der i Vinterens Løb tilsat Vand af og til. Fra forskellige Sider blev det hævdet, at den ubehagelige Lugt og Smag, baade Mælk, Fløde og Smør fra Tranekær Ladegaard havde, var at føre tilbage til denne Ensilage. Generalen vilde naturligvis ikke indrømme, at disse to Ting havde den mindste Forbindelse med hinanden, men da Grevinden stadig klagede over Leverancerne fra »Hollænderiet« paa

Ladegaarden, blev Slottets Husholdning herefter forsynet med Mejeriprodukter fra Pæregaarden, som den dengang kaldtes. Denne Ordning faldt dog hurtigt Generalen for Brystet, og han gav derfor Ordre til, at man skulde ophøre med Ensilagen. Men saa maatte der findes paa noget andet, og da Generalen havde en noget taaget Forestilling om, at den sande Økonomi bestaar i ikke at lade noget gaa til Spilde, prøvede han at give Kørne Affald fra sine Brændevinsbrænderier og Ølbryggerier, den saakaldte Mask, og da Forsøget lykkedes, blev der fra Ladegaarden som Oplagsplads solgt Mask til adskillige Landbrugere paa Øen.

I Generalens Faders Tid var der oppe i Slottets Køkken en saakaldet »Svinetønde«, hvori Husholdersken kastede Affaldet fra Madlavningen, Generalen fandt, at det Foder var altfor godt til Svinene, og for Fremtiden dirigeredes »Svinetøndens« Indhold fra Svinestien ned til Kostalden.

Den mere effektive Del af Kvægfoderet paa Ladegaarden bestod i en Del Byghalm, en Del Havrehalm og 3 Dele Hø. For en Nutidsbetragtning synes det noget flot, at Generalen sammen med Høet og Halmen gav Kvæget en Del utærsket Rivning, der var kørt sammen under Høsten.

Et af Generalens mange Forsøg gik ud paa at fodre Køerne med et ublandet Kartoffelfoder; for at gennemføre Forsøget udvidede han sit Kartoffelareal. Allerede før den Tid blev der paa Generalens Gaarde og overalt paa Langeland dyrket en Masse Kartoffler, en almindelig Bondegaard havde saaledes gerne hele to Tønder Land bevoksede med denne Plante, i det hele taget var Langeland den Del af Fyns Stift, hvor der fandtes flest Kartoffler. Man dyrkede særlig den saakaldte Krølle-Kartoffel, der var lang og rødlig. Optagningen af de mange Kartoffler var givet i Entre-

prise, idet de Husmænd og gifte Arbejdere, der var beskæftigede med Optagningsarbejdet, fik hver tiende Skæppe forærende. Generalen havde den vist ikke ganske holdbare Teori, at Kartofler trivedes bedst paa fede, lerede Jorde, og at Langeland derfor var et udpræget Kartoffelland, medens Kartofler udsugede den magre Jord. Generalen bilagde sin Paastand med det Bevis, at han paa Ladegaardens bedste Jord avlede 200 Tønder Kartofler pr. Tønde Land. Generalen hævdede ogsaa, at Jorden skulde gødes stærkt, inden den blev lagt ud med Kartofler. Denne sidste Teori forlod Generalen dog snart, idet han mente at kunne konstatere, at Kartofler, der voksede paa gødsket Jord, tabte i Velsmag. En af Grundene til Generalens Iver for at faa Kartofflen udbredt var den, at man ved en udstrakt Brug af Rodfrugter kunde komme bort fra Helbrakken, og han havde den meget moderne Anskuelse, at man avlede ligesaa godt Korn efter Kartofler og Roer som efter Brak. Langelænderne fulgte Generalens Eksempel med Hensyn til at lade Kartoflerne og Roerne erstatte Brakken, senere blev Princippet dog forladt og skulde først genoptages mange Aar efter. Generalens Haab om, at Kartoflerne skulde blive et godt Kvægfoder, slog dog delvis fejl, idet det viste sig, at dette Foder ingen gavnlig Indflydelse havde paa Mælkeydelsen. Da man havde konstateret dette, gik Generalen over til at fede Køer og især Stude med Kartofler, men opgav det dog hurtigt, derimod vedblev det øvrige Langeland i en udstrakt Grad med at benytte Kartofler til Kvæget. Generalen vilde til Trods for de fejlslagne Forhaabninger ikke gaa bort fra den udvidede Avl af Kartofler, saa meget mere som han havde den noget tvivlsomme Ide, at Kartofler var den eneste Plante, der aldrig

slog fejl. Det var derfor Generalen meget behageligt at kunne benytte Kartoflerne til sit eget Brændevinsbrænderi, men ogsaa det blev en Skuffelse, idet Kartoflerne ikke mentes at give god Brændevin. Derimod havde Frederik Ahlefeldt den Opmuntring, at Grevinden blev glad ved Kartoffelmelet, der hurtigt fik Indpas paa Slottet. Fra Tranekær bredte det fine, hvide og lækre Kartoffelmel sig til Øens Proprietærgaarde og større Bøndergaarde, men ansaas dog for en betydelig Luksus.

Af Regnskaberne kan det ses, at Generalen af hver Ko paa Tranekær Ladegaard havde en aarlig Indtægt af 15 Rigsdaler. Hver Ko regnedes aarligt at levere en Fjerding Smør til 12 Dalers Værdi, 1 Lispund Ost til 3½ Mark og 1 Lispund Flæsk til 10 Mark. Osten blev paa Generalens Gaarde saavel som ellers paa Øen fortæret paa selve Stedet, og det var rent forsvindende, hvad der eksporteredes. Der blev spist langt mere dengang end i vore Dage baade af Skummetmælksost og Sødmælksost, der forløb aldrig en Dag, hvor ikke baade Herskab og Tyende spiste Ost.

Paa Ladegaarden saavel som paa det øvrige Langeland fik man mere Mælk af Køerne end i det øvrige Fyns Stift. Generalen vedblev paa Trods af de nyopkomne Teorier at lade malke tre Gange om Dagen, hvilket bebrejdedes ham af General Juel, der lod Køerne paa Taasinge malke to Gange, da han mente, at man fik federe Mælk, og at Køerne blev kødfuldere ved at skaanes for den tredie Malkning. Pastor Plesner støttede Generalens Teori, men gik senere efter Generalens Død over til at malke to Gange, og hans Eksempel fulgtes af det øvrige Langeland, efter

Frederik Ahlefeldts Død fulgte Langelænderne nemlig Humblepræsten i alle landbrugsteoretiske Spørgsmaal.

De bedste Køer havde Generalen samlet paa Brolykke, hvor han ogsaa havde det i Forhold til Arealet største Antal, der var paa Brolykke 140 Køer, medens der paa Trane-kær Ladegaard var 130. Køerne paa Brolykke malkede mest af alle Generalens Besætninger og ansaas for det stærkest ydende Kvæg i hele Fyns Stift. Af Betydning for Koholdet paa Brolykke var den lille Ø Bogø, der laa ude i det nu udtørrede Magleby Nor. Det var et Skuespil, der samlede Tilskuere fra hele Sydlangeland, naar Køerne om Foraaret blev bragte ombord i Baade og roede fra Brolykke ud til Bogø. Bogø var ikke udelukkende beregnet paa at tjene til Græsning for Køerne paa Brolykke, der blev dyrket baade Rug og Havre paa den sandede Ø; naar Isen havde lagt sig over Noret, lod Generalen køre Gødning ud til Bogø i Slæder.

Ladegaardens Smørs gode Renommé, der havde lidt et Skaar ved Generalens Eksperimentering med Ensilage, genvandt sit gode Omdømme, efter at denne Fodringsmaade var opgivet. Skønt langt finere end det meget tarvelige Smør fra Bøndergaardene, kunde Ladegaardens Smør dog ikke konkurrere med det holstenske, der smagte bedre til Brød, derimod paastodes det, at det langelske Smør egnede sig bedre til Madlavning end det holstenske, der var udrøjere. Grunden til det langelske Smørs mindre fine Smag var formentlig den, at det blev saltet mere end det holstenske; den stærkere Saltning skyldtes Hensynet til Preserveringen og nødvendiggjordes af Smørrets større Drøjhed.

Til det Kvæg, Generalen selv opdrættede paa sine Gaarde,

kom der noget, som populært kaldtes Ydekalvene. Der var i Forpagternes Kontrakt opsat en Bestemmelse om, at hver især skulde levere en Fedekalv om Aaret til Herskabet. Forpagterne satte en Ære i, at deres Fedekalve skulde være saa gode som muligt, og for Husholdningen paa Tranekær var disse Kalve af megen Betydning, idet der ved alle Generalens Selskaber blev serveret Steg af en Ydekalv. Det var imidlertid ikke alle Forpagterne, der havde Greb paa at præstere en god Fedekalv, og det var derfor for fleres Vedkommende blevet Skik at henvende sig til Manden paa Tjørnebjerggaarden, der var berømt videnom for sine Fedekalve. Generalen kunde ikke lide »Tjørnebjergmanden«, om hvem han i sine Breve til Godsforvalter og Forvalter bruger Udtryk, der ikke lader sig gengive paa Tryk. »Tjørnebjergmanden« vilde gerne indynde sig hos Generalen og haabede, at Fedekalvene kunde tjene som Middel hertil, men det nyttede ham ikke noget, og det skønt Kalvene, der afgik fra Tjørnebjerggaarden til Tranekær, efter Sigende vare fedede med Æggeblommer udrørte i Fløde.

Naar man paa Generalens Tid ved særlige Lejligheder vilde have en god Oksesteg paa Tranekær, blev der skrevet ned til Forpagteren paa Ludvigsborg om at sende en Kort-hornsko, der saa blev fedet paa Ladegaarden.

I et tidligere Bind har jeg omtalt Generalens Stutteri. Generalen foretrak lettere Heste, og disse blev da ogsaa almindelige paa Langeland, mens de sværere jyske Heste var forholdsvis sjældnere. Generalen foretrak Frederiksborgerne, og alle hans Rideheste hørte til denne Race.

Langeland stod paa Hesteavlens Omraade ikke tilbage for det øvrige Danmark, der paa Generalens Tid var et af

DET VESTRE HUS

de europæiske Lande, hvor der produceredes flest Heste. Der blev holdt langt flere Heste end i vore Dage, der fandtes endog langelandske Landbrugere, som havde flere Heste end Køer. Dette var dog ikke betragtet som noget godt Tegn, og en Mand, hvis Hestestald rummede flere Dyr end hans Kostald, var kun Genstand for betinget Agtelse, han ansaas gerne for at være doven.

Det var af gode Grunde nødvendigt dengang at have forholdsvis mange Heste, man pløjede med fire. I Løbet af Generalens Tid begyndte man dog paa Nordlangeland at nøjes med tre Heste; nede paa Brolykke og i det hele taget paa Sydlangeland maatte man vedblive med de fire, da Jorden i den Del af Øen var tungere. Til Overgangen fra de fire til de tre Heste bidrog ogsaa den Omstændighed, at man efterhaanden gik mere og mere over til den svære jyske Race.

Hestene blev om muligt endnu mere sultede end Køerne; de tre Fjerdedele af Aaret blev de drevet paa Græs, naar der ikke var noget Arbejde til dem.

Mellem Ladegaarden og Slotshaven ved den Vej, der fører ned til Botofte, var der en stor Hønsegaard.

Hønsene var en broget Forsamling, der spændte over en meget stor Farveskala. Der var rent sorte og rent hvide Høns, der var dem, som repræsenterede de forskelligste Chatteringer i gult og rødt, almindelig var saaledes en Høne med lys Bund og tæt oversaaet med mørkerøde Pletter, der var ogsaa rent gule og ublandet rødbrune Høns, endvidere sorte med hvide Pletter og endelig hvide med mørkstribe Hals og Vinger. Meget hyppige var de Høns, man dengang kaldte »de guldbrunne«, de tilbage-

blevne Rester af denne Art Høns kaldes i vore Dage med en vist meget tvivlsom Berettigelse den danske Høne. Megen Pris satte man i Generalens Hønsesgaard paa de pludselig og ganske umotiveret opstaaende saakaldte »Top-høns«; Toppen kunde antage betydelige Dimensioner.

Datidens Høns lagde maalt med en Nutidsalen meget faa Æg, men de var gode Rugere og gode Kyllingemødre. Det bedste ved Datidens Hønseshold var de saakaldte »stegestore« Kyllinger, Kyllingen skulde for at opnaa denne Betegnelse veje fra 1½ til 2 Pund og ansaas for en af de største Delikatesser paa det kulinariske Omraade. Generalen indførte noget nyt, som han havde lært under sit Ophold i Hertugdømmerne, han lod Kyllingerne slagte, naar de i Henhold til hans Betegnelse vare Taubengrosz, saaledes som man nede i Hansestaden forlangte af »die Hamburger-Kücken«. Denne noget uøkonomiske Fremgangsmaade blev opgivet efter Generalens Død, da man vendte tilbage til de store Slagtekyllinger. Et andet fra Hertugdømmerne stammende Princip, at slagte Gæssene, mens de endnu var ganske unge og uudvoksede, bragte Generalen ogsaa med sig til Tranekær, derimod ikke den overalt i Slesvig og Holsten udbredte barbariske Fremgangsmaade, engang om Aaret at plukke Gæssene for deres Fjer. Fra Slesvig By forskrev Generalen en Flok Høns, der gik under Navnet de engelske. De var sorte med metalagtig Glans og havde sølvhvide Stænk paa Hals og Vinger. Af disse Høns levede der endnu i Forfatterens Barndom mange rundt om paa Langeland, hvor de stadig gik under Navnet de engelske, af nu kendte Hønsesacer mindede de mest om Hamburgerne.

I den indenfor Hønsogaarden værende Dam var der Ænder af ligesaa broget Farvesammensætning som Hønsene, der var af de fra Pommern stammende blaa, de sorte, som man senere døbte de danske Ænder, der var smaa graa, som lignede Vildænder, der var lysegule og endelig Ænder, hvis Grundfarve var hvid, overtegnet med skinnende rødt, brunt og grønligt. Ogsaa mellem Ænderne var der mange toppede, der kunde opstaa indenfor samtlige Farvevarieteteter, de var ligesaa populære som »Tophønsene«. I Dammen svømmede der en stor Flok »spanske Ænder«, en Art store kulsorte Dyr med mørkerøde Hoveder. De betragtedes som en interessant Seværdighed og sattes, vistnok uden Skygge af Grund, i Forbindelse med Spaniertiden. De spanske Ænders sidste Efterkommere levede endnu i Forfatterens Barndom. Der var mange Kalkuner i Generalens Hønsogaard, de blev efter Høst drevne ud paa Stubmarken sammen med Gæssene for der at finde deres Føde, senere afsøgte de Skovene for Olden, en Fedningsmetode, Generalen selv havde fundet paa.

Til Hønsogaardens Beboere paa Generalens Tid hørte ogsaa Perlehøns og tamme Fasaner.

I Tranekærs Have vandrede mange Paafugle rundt, de stammede fra Grevindens Hjem Himmelmark, hvor der som overalt paa de slesvigske og holstenske Herregaarde var fuldt op af Paafugle. I Breve fra Louise Charlotte Ahlefeldt efter Skilsmissen fra Generalen spørger Grevinden til »sine« Paafugle.

I Tranekær Sø var der fra gammel Tid tamme Svaner.

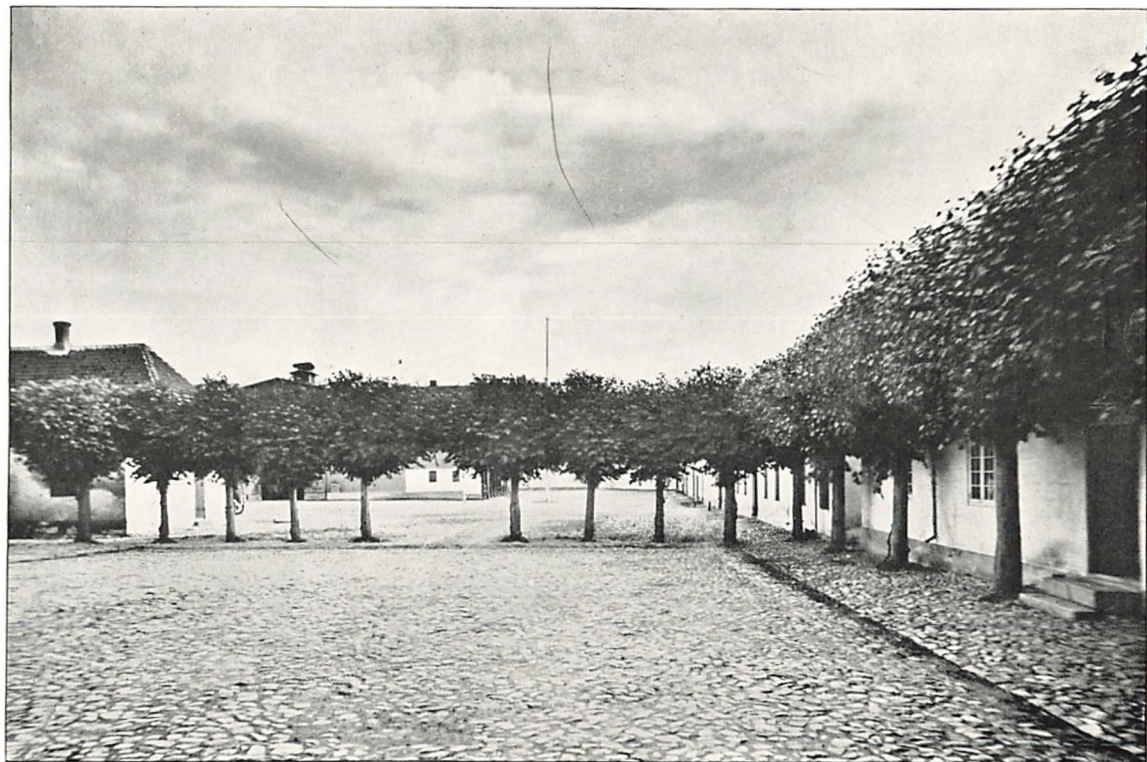
Der fandtes i Generalens Tid langt flere Gæs paa Lange-land og i det øvrige Danmark end i Nutiden. Der var dengang mere Lejlighed til Gaasehold som Følge af det exten-

sivere Landbrug, og eftersom Øen, særlig Omegnen ved Tranekær, var fuld af Moser, Kær og Overdrev, hvor Gæssene kunde ernære sig selv uden Tilskud af Foder.

Generalen havde forholdsvis færre Gæs end de fleste langelandske Landbrugere, hvad der hidrørte fra en bestemt Grund: Grevskabets Fæstere afleverede om Efteraaret de saakaldte »Ydedyr«, hvis officielle Navn var Smaaredsel, der udgjorde en Del af Fæsteafgiften. Fæsterne paa de store Gaarde ydede hver især fem udvoksede Gæs af Aarets Avl, Boelsmænd og Husmænd med Jord havde Valget imellem at yde to Høns eller fire Kyllinger, der ikke maatte veje under 1½ Pund.

Gæssene skulde ydes paa en bestemt Dag og afleveres paa Ridebanen. Her var to paa denne Dag meget betydningsfulde Personer til Stede. Den ene var Materialforvalteren, under hvem alt, hvad der hørte til Begrebet Fjerkræ, eller som man dengang med et mærkeligt Navn betegnede det, »Smaakreaturer«, sorterede. Den anden var Husholdersken. De to skulde syne Gæssene og afgive et Skøn over, hvorvidt de ydede Dyr opfyldte de Betingelser, man kunde forlange af dem.

Det var mange Hundrede Gæs, der paa den Efteraarsdag troppede op paa Ridebanen. Naar Besigtigelsen havde fundet Sted, skulde »Kogersken« udvælge det Antal Gæs, som hun mente var passende til Slottets Brug i Efteraarets og Vinterens Løb, og det var ikke helt faa. Naar den værdige Dame havde overstaaet denne Forretning, blev Forvalteren paa Ladegaarden hentet, ifald han ikke alt var til Stede. Han overtog saa Gæssene og kørte dem ned paa Ladegaarden, hvor de blev anbragt i Svinestien i forskellige Baase, efter den Rækkefølge hvori de skulde fedes; til

GAARDEN PAA BROLYKKE

det Brug var et bestemt Kvantum Havre bogført. Naar disse Gæs var kørte af Sted, aabnedes Ridebanen for Publikum, der havde staaet og ventet ude paa Landevejen langs med Staldgraven eller i den saakaldte Lammehave. Derpaa kom Birkedommeren, der var Auktionsholder, til Stede, og saa begyndte Auktionen over Gæssene. Naar Gæssene var afsatte, førte de nye Ejere dem af Sted til deres Vogne, som holdt omme ved Gæstgivergaarden, og saa gik det hjemad.

Mens Gæssene skulde være afleverede paa en bestemt Dag, kunde Hønsene og Kyllingerne komme indenfor et nærmere bestemt Spand af Tid, der strakte sig fra Eftersommeren til ind i September. De respektive Korer bragte Dyrene i lukkede Kurve, hvor de befjerede Væsener sad med fast sammenbundne Vinger og Ben. De blev afleverede i Hønsegaarden, hvor »Hønsekonen« modtog dem og indførte dem i en Bog, som hun bagefter afgav til Materialforvalteren. Disse Ydehøns gik ind i den forhaandenværende Bestand og blev tillagte eller lidt efter lidt slagtede, alt efter deres Kvalitet og Hønsekonens Skøn. Dette var saare lidt indviklet.

Mere indviklet stillede Sagen sig for de Ydehøns, der kom fra den sydlige Halvdel af Langeland. Med dem var det indrettet saaledes, at de skulde bringes ned til Brolykke, hvor Generalens Søster Fru Hedemann og hendes Mand »Majaaren« boede.

Fru Hedemann havde paataget sig at overvaage, at det hele gik rigtigt til, og da hun var en meget ordentlig Kone, kunde man være sikker paa, at alt skulde gaa efter Reglerne. Afleveringen skulde, overensstemmende med Fru Hedemanns Ønske, finde Sted i Løbet af tre Dage. Fru

Hedemann, der ligesom sin Broder helst overlod saa lidt Arbejde som muligt til andre, tog selv imod Hønsene, løftede dem ud af Kurvene, løste Vinger og Ben og slap Dyrene ud i et Rum, der befandt sig i den sydlige Gavl af »det vestre Hus«. Den øvrige Del af Høns huset forbandt det vestre Hus med Hestestalden. Bryggerpigen stod i Reglen og saa til, det var nu en Gang Skik og Brug, at hun skulde være til Stede, men det var en haardt tiltrængt Hviledag for hende, idet hun ellers til daglig foruden at passe Hønsene skulde brygge og bage, malke 8 Køer, karte og spinde Gaardens Uld, støbe Tællelys, gøre rent i Forvalterens Stue og, naar Generalen besøgte sin Søster, hjælpe til i Køkkenet.

Først naar alle de tre Dage vare gaaede, kom det vigtige Øjeblik, hvor Fru Hedemann skulde vælge de Høns, hun ønskede at indlemme i sin egen Høns gaard, Generalen havde nemlig givet sin Søster Lov til at beholde et bestemt Antal Høns. Hønsene blev indfangede af Fru Hedemann selv og grundigt undersøgt; efterhaanden som Valget fandt Sted, blev Hønsene overgivne til Bryggerpigen, der bragte dem ind til Gaardens egne Høns. Naar dette var overstaaet, undte Fru Hedemann sig en velfortjent Hvile, og hun kunde atter tage Plads oppe i Dagligstuen ved det Vindue, der endnu i Forfatterens Barndom benævnedes Fru Hedemanns Plads. Det næste Skridt var at sende Generalen en højtidelig Takkeskrivelse for Hønsene.

Paa den fjerde Dag ankom Staldkarlen fra Ladegaarden med »Hundevognen«, den hvori Støverne hvert Efteraar under Jagterne overførtes fra Tranekær til Brolykke. Naar Hestene, der havde trukket Hundevognen, havde bedet en Dag, blev Ydehønsene indsat i Vognen, og af Sted gik det

til Tranekær. Denne aarlig tilbagevendende Bortkørsel af Hønsene var en stor Dag for Beboerne i Magleby Sogn, selv om den ikke kunde maale sig med den Dag, hvor de halvvilde Støverhunde holdt deres Indtog paa Brolykke.

Af Faar var der langt flere dengang end nu. Det var som for Gæssenes Vedkommende at søre tilbage til Datidens extensivere Landbrug. Faarene gav paa Generalens Tid gode Indtægter, idet der var høje Uldpriser. Ulden benyttedes dog hovedsagelig til Hjemmebrug, saaledes blev der baade paa Tranekær og Brolykke anvendt meget Uld, der blev kartet og spundet af Gaardens Piger. Vævere var der nok af paa Øen. Grevinde Ahlefeldt anvendte meget Uld til Tæpper, særlig Gulvtæpper, og til Gardiner, desuden gik der meget til Pigernes Kjoler, det gjaldt dengang for en Husmoder om at forsyne sig med »uldent og linned« ofte for flere Generationer, saaledes at de store Dragkister altid var fulde.

De saakaldte spanske Faar, hvoraf Generalen havde særlig mange paa Brolykke, har sikkert haft lige saa lidt at gøre med Spanierokkupationen som de spanske Ænder, men paa denne Forbindelse troede man endnu fuldt og fast i Forfatterens Barndom.

De spanske Faar havde lang, fin Uld, Racen blev krydset med det gamle langelandske Faar, og de første Generationer bevarede endnu de gode Egenskaber fra de spanske Forfædre, men det tabte sig lidt efter lidt. Mærkeligt nok trivedes Faarene godt i Tranekærs fugtige Omegn, saaledes holdt Faarene særlig til paa den store Tuemose, der hver Vinter blev kunstig oversvømmet, derved at Generalen ledede Vand fra Tranekær Sø ind over Mosen.

Af Fedesvin blev der solgt store Mængder fra Generalens

Gaarde, Svinene blev fodrede med Byggrut og Ærter, blandet med Valle. Generalen havde selv givet Tegning til det Apparat, ved Hjælp af hvilket Vallen blev pumpet op fra Mejeriet og gennem Rander ledet direkte til Svinenes Truge.

PLANTEAVLEN

Da Generalen overtog Grevskabet, dyrkede Langelænderne hovedsagelig Rug, Havre og Græs. Generalens Fader holdt sig til den gamle danske Rug, men da Sønnen kom til, indførte han den saakaldte Provsterug, der af Langelænderne betegnedes som den tyske Rug, den var større og lysere end den hidtil anvendte. Naar Langelænderne kaldte den nyindførte Rugsort den tyske, var det for dermed at betegne deres Misfornøjelse med Generalens Tilbøjelighed til at indføre »fremmede Kunster«, »tyske« var nemlig dengang et Skældsord, det anvendtes ogsaa overfor ildesete Mennesker, i hvert Sogn var der en »Niels Tyskes« eller »Tyske Maren«.

Straks efter at have overtaget Ladegaardens Drift begyndte Frederik Ahlefeldt at saa Hvede i brede Baner og indskrænkede Dyrkningen af Rug og Havre. Som Udsæd benyttede Generalen den holstenske Hvede, der var lys af Kærne og ikke let gik i Leje, noget der var saa almindeligt paa Langeland.

Rugen vedblev i hele Generalens Levetid at være den Kornsort, der gav de fleste Fold, og udenfor Grevskabets Gaarde bevarede man Rugen i samme Udstrækning som hidtil, derimod indskrænkede man Havrearealerne noget til Fordel for Byggen, men det var dog ikke saa lidt Havre, der skulde til, i Betragtning af det store Hestehold, den

SLOTSMOLLEN

Havre man avlede, blev derfor paa Gaarden. Det var en fast Regel, at Havren blev saaet inden Byggen.

Allerede i Generalens første Besidderaar gik der Brand i Hveden paa Ladegaarden. Efter holstensk Mønster behandlede Seehusen Saahveden med Strandvand og Kalk, samt sørgede for, ikke at benytte umodent Sædekorn, ved disse Forholdsregler fik man nogenlunde Bugt med Skaden. Til alt Uheld optraadte der samtidig med Branden Masser af ganske smaa Snegle, der gjorde megen Skade paa Kornet.

Medens den saakaldte Stenbrand voldte stor Fortræd i Generalens Tid, opstod der ingen Støvbrand. Da Støvbranden kun angriber Foraarskornet og Stenbranden kun Hveden, saa Modstanderne af Generalens nye Eksperimenter et Fingerpeg i Retning af, at man skulde holde sig fra Hvededyrkning og blive ved det gamle.

Samtidig med Brandangrebene sporedes der paa Nordlangeland Angreb af Græsrust, der gjorde megen Fortræd baade paa Græs og Korn.

Blandt de fynske Landbrugere var man blevet opmærksom paa, at Rustens Udbredelse stod i Forbindelse med de dengang saa vidt udbredte Berberiser. Uden at ane den videnskabelige Sammenhæng mellem Berberis-Buskene og den omtalte Svamp, gav de fynske Landbrugere sig til i vid Udstrækning at udrydde Berberisen af deres Haver, og det viste sig hurtigt, at det hjalp. Herom fik Frederik Ahlefeldt Underretning af General Juel og var ikke sen til at befale alle Berberiser ryddede paa Langeland, og Resultatet blev det samme som paa Fyn.

Blandkorn, bestaaende af Byg og Havre, blev straks en Specialitet for Generalens Gaarde. Ærter, der spillede en større Rolle end i vor Tid, baade som Menneskeføde og

Husdyrføde, blev dyrkede i stor Udstrækning. Mest almindelige var de graa Ærter, de gule Ærter fandt imidlertid i Generalens Dage større og større Udbredelse, de trivedes godt i Langelands frodige Jord.

Et Princip, som Generalen altid fulgte, var tidlig Saaning, det var en Hovedregel paa Grevskabets Gaarde, at Vintersaaningen skulde være tilendebragt paa Mikkelsdag, saa vidt muligt paabegyndtes Foraarssaaning i Begyndelsen af April, i milde Vintre før den Tid. Da det viste sig, at der avledes bedre paa Grevskabets tidligt tilsaaede Jorder, end andre Steder, blev Eksemplet fulgt.

Et andet af Generalen fulgt Princip blev ogsaa fastholdt af Bønderne, nemlig at underharve inden Saaningen og straks efter Saaningen at harve dybt og tromle.

I Christian Ahlefeldts Tid brugte man et stort Kvantum Udsæd. Generalen havde nede i Slesvig hørt, at det Princip var galt, han vilde imidlertid først undersøge Sagen grundigt, og da han var overbevist om, at man vilde faa Spørgsmaalet bedst løst i Holsten, sendte han Seehusen derned, for at han kunde undersøge det, og Forvalteren kom tilbage med den Besked, at det hidtil fulgte Princip var forkert, og at mindre Udsæd var bedre. Seehusen skiftede iøvrigt ikke Anskuelse under sit Besøg i Holsten, han havde alt i flere Aar foreholdt den afdøde Besidder, at der blev benyttet for megen Udsæd, men den gamle Greve yndede ikke Forandringer.

Paa Generalens Gaarde blev der, naar det var gennemførligt, pløjet tre Gange, ogsaa det blev optaget paa det øvrige Langeland.

Generalen var meget bange for at komme til at høste for sent, han holdt paa, at man under alle Forhold hellere maatte høste for tidligt end for sent. Tærskningen skulde

begynde i Oktober og være fuldført i Februar, saa begyndte man at reparere Gærderne af Hensyn til Saaningen. I det hele taget var Generalen lige til sin høje Alder tidlig paa Færde med alt, og det blev sagt, at Langelænderne efter Generalens Eksempel udnyttede Tiden bedre end Fynboerne, det blev saaledes fremhævet, at de langlandske Bønder pløjede i Maaneskin og tærskede ved Lys, det faldt Tyende fra andre Landsdele noget for Brystet, paa den Maade opstod det endnu brugelige langlandske Udtryk »den sjællandske Syge«, hvilket betyder Dovenskab.

Inden Generalens Tid var der ikke foretaget synderligt for Afledning af stillestaaende Vand.

Med Assistance af den fra Tyskland indkaldte Fröhlich lod Generalen foretage betydningsfulde Afvandingsarbejder. Generalen tog straks ved sin Tiltrædelse fat paa Afgrøftningen af Markerne og indførte Dræningens Forløber, de lukkede Grøfter, som Langelænderne kaldte Sutterender, et Ord, der hidrørte fra en Misforstaaelse af det franske souterrain. Til de lukkede Grøfter benyttedes Elle- og Tjørneris. Langelænderne holdt ikke af Sutterenderne, som de mente var for dyre; noget, de heller ikke holdt af, var de nye Jordvolde, der blev rejst ved Udskiftningen. Grunden til Langelændernes Uvilje mod Voldene var den, at de mentes at give Ly for Rotter og Mus, og disse Gnavere var blevne en Plage paa Langeland; man gav Generalen Skylden, fordi han ikke kunde lide Katte og førte en aabenlys Udryddelseskrig mod omstrejfende Hunde.

Mere populære blandt Langelænderne var de levende Hegn, som nu i saa udpræget Grad høre med til Billedet af Øen, og som skriver sig fra Generalens Tid. Naar de levende Hegn blev saa almindelige paa Langeland, ligger det

i, at Løsdrift var mere almindelig der end paa Fyn og bredte sig mere og mere i Generalens Tid. De levende Hegn skulde ikke alene skille Græsmarkerne fra de øvrige Marker, men ogsaa tjene som Ly for Køerne i Regn og ondt Vejr. General Juel kritiserede den paa Langeland brugelige Løsdrift, som han kaldte uøkonomisk.

Der dyrkedes megen Humle paa Langeland i Generalens Dage, paa en Bondegaard af almindelig Størrelse kunde der saaledes være fra 100 til 200 Humlestænger. De afplukkede Ranker blev efter en Behandling i Vand omdannede til Reb. Af Ølbryggerier fandtes der ingen paa Langeland, heller ikke i Rudkøbing, Folk bryggede selv, hver Bondegaard lavede Øl til eget Forbrug og til de omboende Boelsmænd og Husmænd. Paa alle de større Gaarde var der en Bryggerpige, der, som vi have set ovenfor, havde adskilligt at bestille ved Siden af. Der blev dengang drukket langt mere Øl end i Nutiden, men det Øl, der blev drukket til daglig, var ganske tyndt, saa tyndt, at et Menneske, om han end drak nok saa store Mængder deraf, dog ikke kunde blive beruset. Ganske anderledes forholdt det sig med det saakaldte »gamle Øl«, der blev drukket ved festlige Lejligheder, det gjaldt for at være meget velmagende og var en yndet Drik paa Tranekær hos Generalen. Naar de langelandske Bryllupper havde et saa slet Ry, laa det i, at det var en hævdvunden Skik at der ved den Lejlighed skulde drikkes gammelt Øl, hvorfor da ogsaa de mandlige Bryllupsgæster vare døddrukne inden Gildets Slutning. Det blev fra forskellige Sider gjort gældende, at det gamle Øl var en farligere Drik end Brændevinen. Denne sidste Drik blev dog ikke stillet i Skygge af det gamle Øl, tværtimod tog Brændevinsdrikkeriet til efter en stor Maalestok i Lø-

HINE MOLLER VED RUDKOBING

bet af Generalens Tid, det Aar Generalen døde, var Brændevinsskatten for Svendborg By steget til den artige Sum af 20.000 Daler om Aaret — paa den Tid havde Nyborg By 20 Brænderier. —

Generalen dyrkede megen Hør paa sine Gaarde, saaledes var der paa Ladegaarden udlagt 10 Tønder Land til Hør, Gaardmændene havde gerne 4 Skæpper. Det var den almindelige Opfattelse, at der skulde god Jord til, for at Hørren kunde trives, der blev altid brakket forud for denne Avl, og Jorderne blev grundigt pløjede og forarsbehandlede. Paa Ladegaarden blev Hørmarken gødsket stærkt.

De fleste Gaarde paa Langeland sørgede for at have tilstrækkeligt Hør til Hjemmets Forsyning. Dette gjaldt i høj Grad Generalens Gaarde, hvor der var Brug for store Mængder Lærred og Linned. Da der om Vinteren var rigeligt med Tid tilovers fra Arbejdet i Mark og Stald, var den Virksomhed, som Hørrens Behandling krævede, meget kærkommen, og Pigerne spandt gerne Hørren, det hjalp til at udfylde de lange Vinteraftener.

Ikke alene for Langeland, men for hele Danmark var Hørren et af de vigtigste Produkter, men takket være Prokurator Rasmussen i Rudkøbing var denne Plante blevet en Specialitet for Langeland, og Hørrens Navn nøje knyttet til Øen.

Prokuratoren havde opfundet en Maskine til Behandling af Hør, og dette Apparat var meget besparende, tidligere gik nemlig Halvdelen af Hørren til Spilde under Behandlingen. Rasmussens Maskine, der havde 42 Valser, var anset for den bedste i hele Landet, idet det var den, der fik mest ud af Hørren. Paa Langeland benyttede man selvfølgelig Prokurator Rasmussens Opfindelse. Rasmussen

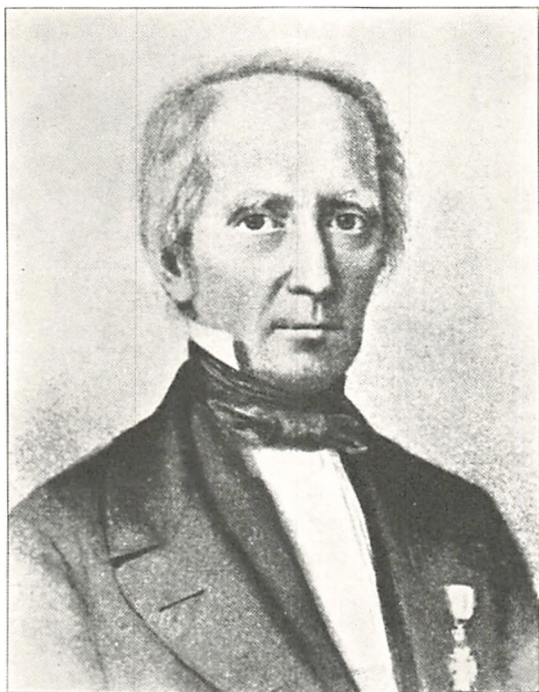
havde selv flere Maskiner igang. Maskinen havde naturligvis sine Mangler, den var af Træ og ikke holdbar, mindst ni Personer maatte betjene Værket, men den havde den Fordel, at Arbejdet var let, saa Kvinder og Børn kunde betjene Maskinen, og den krævede kun en Hests Arbejde.

Prokuratoren syslede hele sit Liv med Forbedringer af Værket, men det lykkedes ham dog ikke at erhverve den Præmie paa 1400 Rigsdaler Sølv, som Frederik den Sjette havde udsat for den, der kunde konstruere en Maskine af Metal.

Rasmussen havde en meget høj Stjerne hos Generalen, der benyttede den mangesidig begavede Mand paa allehaande Maader. Naar der var noget, der skulde istandsættes enten paa Slottet eller paa nogle af Gaardene, blev der straks sendt Bud efter Prokuratoren, det hændte saaledes engang, at man maatte have fat paa ham i Anledning af nogle Brist paa en Landbrugsmaskine, da Konstruktøren ikke selv kunde finde ud af, hvad der var i Vejen. Ogsaa Generalens Jagtgeværer skaffede Rasmussen, som havde opfundet en ny Riffel, der blev benyttet i Hæren. Endelig fungerede Prokuratoren som Klaverstemmer paa Slottet.

Ved Siden af alt dette manuelle Arbejde hjalp Rasmussen Generalen med juridiske Sager og tilbragte en Del af sin Tid paa Godskontoret i Tranekær. Desuden var han Møller, hans Mølle laa i Rudkøbing.

Ingen Menneske kunde forstaa, hvorledes Rasmussen fik Tid til at besørge sin omfattende Virksomhed som Prokurator, men han tog Natten til Hjælp — man havde paa Langeland den ikke ganske ugrundede Tro, at Prokuratoren kunde leve uden Søvn.

PROKURATOR RASMUSSEN

Rasmussen var en livlig og morsom Mand, der var velset ved Selskaberne paa Tranekær, ogsaa paa Tomands- haand satte Generalen Pris paa at underholde sig med Prokuratoren. I Generalens sidste Leveaar var Forholdet ikke saa godt. Grunden hertil var den, at Baron Bretton, den af Staten ansatte Administrator for Grevskabet, benyttede Rasmussens juridiske Indsigt og hans Lokalkendskab, og Generalen fandt, at Rasmussen var for imødekommende overfor Baronen, som Frederik Ahlefeldt hadede mere end Pesten. Havde Prokuratoren været lidt mere Diplomat, var det gamle Forhold mellem ham og Generalen sikkert blevet bevaret.

Rasmussen, hvis Fader var en Husmand i Stoense, hang meget ved Langeland og skildrede Øens Historie i flere Skrifter.

Generalen dyrkede ikke alene Hør til Fremstilling af Linned, men ogsaa for Kvægets Skyld, idet der paa Grevskabets Gaarde produceredes en Del Hørfrøkager, der særlig anvendtes til Fedning af Stude. Den Hør, der skulde anvendes til Fremstilling af Kreaturfoder, blev saet om Efteraaret, den anden om Foraaret. Frøet til Saaning, der skulde foretages meget tæt, blev altid købt.

Vi have under Omtalen af Generalen som Foregangsmand nævnt den af ham indkaldte Skotte, Watson, der skulde bygge Maskiner. Watson udførte mange Landbrugs- maskiner, saaledes en Hakkelsesmaskine og en Tærskemaskine; sidstnævnte, der var opstillet paa Ladegaarden, havde Generalen ikke megen Glæde af, den blev befundet at knuse Straaet og mentes heller ikke at tærske rent, desuden skabte den mange Bryderier ved de hyppige Repara-

tioner, som Watson ikke altid kunde klare. En saakaldet Kørnemaskine var ogsaa Maskinbyggerens Værk, dens Opgave var at fjerne Stakkene fra Byggen, noget der tidligere var foretaget med en Plejl, eller ved at lade Heste trampe paa Kornet, indtil Stakkene faldt af. Maskinen var en Slags Vogn med fjorten Hjul og blev trukket af tvende Heste. Watson fabrikerede ogsaa de Plove, der blev anvendt paa Gaardene, paa det Punkt var Generalen for en Gangs Skyld konservativ, han holdt sig til de gammeldags Hjulplove og vilde intet vide af de moderne Svingplove, tilsidst lod han sig dog overtale af Watson til at indføre den nye Plov.

Ogsaa Kornrensemaskiner udgik fra Watsons Værksted. I den store af Generalens Bedstefader byggede Lade, der brændte for nogle faa Aar siden, havde Watson installeret et Luftrør, men det gik dog hurtigt af Brug.

Frederik Ahlefeldt, der havde meget høje Tanker om den indkaldte Englænder, anbefalede sin Maskinbygger til General Juel, og Resultatet blev, at Watson ofte maatte over til Taasinge for at staa dem derovre bi med Konstruktioner og Reparationer.

Paa Generalens Tid sagde man, at Langeland havde femten Møller, femten Bøller (Tullebølle, Fuglsbølle, Korsebølle etc.) og femten Kirker. De tre Tal passede aldeles nøjagtigt. Af de femten Møller ejede Generalen adskillige, de repræsenterede et særdeles godt Aktiv og spillede en betydelig Rolle, da man ikke som i vore Dage kendte noget til selv at male paa Gaardene. En Specialitet for de langelandske Møller var det fine Sigtemel, som var kendt og skattet ogsaa udenfor Øen. Den af Generalen fra Tyskland indkaldte Bager Wittenkamp i Tranekær benyttede dette

AASO SKIBSBRO

Mel, der i en særlig fin Kvalitet tilvejebragtes i den saakaldte Slotsmølle ligeved Tranekær, til deraf at bage sit velsmagende Sigtebrød, hvoraf der blev spist meget paa Slottet. Foruden dette Sigtemel producerede de langelandske Møllere godt Hvedemel, hvoraf der gik en Del til Norge, ogsaa de langelandske Byggryn var kendte for deres Godhed. Det var paa Generalens Tid almindeligt mellem de langelandske Jordbrugere at tørre det Korn, der skulde køres til Mølle, i Bagerovnen; Generalen indførte en ny Maade, idet Kornet spredtes paa et stort Sejl, der blev udsat for Solen.

Møllejerne og Mølleforpagterne var velhavende, ofte rige Folk, og Møllerdøtrene meget efterstræbte Partier, Landets fornemste Dame, Fru Høegh-Guldberg, var saaledes en jydsk Møllerdatter.

Da der blev udført meget Korn og rigeligt med Mejeri-produkter fra Langeland — i Slutningen af Generalens Liv 80.000 Tønder Korn og 1.100 Tønder Smør om Aaret — var det af Betydning, at der fandtes gode Udskebningssteder. Fra Ristinge var der regelmæssig daglig Forbindelse med Ærø, og herfra eksporteredes mange af Langelands Produkter videre. Naar Kornet og Smørret indskibedes i Ristinge Havn, sagde man almindeligt, at Varerne gik til »Hertugdømmerne og Udlandet« — Ærø hørte dengang ikke til Kongeriget. — Det var ikke at undres over, at man paa Langeland betragtede Slesvig og Holsten som en Slags Udland, for der var to forskellige Toldtariffer, en for Kongeriget, en anden for Slesvig og Holsten, det havde blandt andet den Virkning, at Sukker var 30% billigere i Marstal end i Rudkøbing. At denne Favorisering af »Holsten«, som man paa Langeland kaldte Hertugdømmerne un-

der eet, var Genstand for Misfornøjelse, er ganske naturligt.

Det meste Korn gik over Rudkøbing, hvorfra der var Færgeforbindelse med Skaarupøre, der laa tæt ved den Generalen tilhørende Ø, Turø, og ligeoverfor det allerede dengang meget benyttede Udskebingssted Dagelykke. Til Skaarupøre sendtes der Korn og Smør fra Grevskabets Gaarde over Grevskabets private Bro ved Aasø. Foruden Aasø havde Generalen flere andre private Udskebingssteder, blandt andet ved nogle af Gaardene, ved Pæregaard kunde saaledes store Skibe gaa tæt ind til Land ved Højvande.

Den store Kornhandel i Rudkøbing skabte betydelige Privatformuer, den rigeste af Byens Købmænd var Pilegaard, der efter at have tjent mange Penge paa Kornhandelen trak sig tilbage fra Forretningerne og købte Skovsbo i Fuglsbølle Sogn. Pilegaarderne var en af de mest ansete langelandske Slægter, dens Medlemmer udmærkede sig foruden ved Dygtighed ogsaa ved Dannelse og mangesidige Kundskaber. Pilegaards Søn overtog Skovsbo, efter at han som Frivillig med megen Tapperhed havde deltaget i Krigen 1848, hvorfra han vendte tilbage som Løjtnant. Løjtnant Pilegaard var gift med den almindelig afholdte Constance Graae fra Præstegaarden i Tranekær, opkaldt efter sin Families nære Veninde Fru Leth fra Egeløkke. Den yngre Søn var en bekendt Jurist og Assessor ved Overretten i Viborg.

Vi har i andet Bind af dette Værk omtalt Generalens Virksomhed som Skovejer. Interessen for sine Skove bevarede Frederik Ahlefeldt til det sidste, og han har sikkert været

ked over, at de daarlige Tider og hans egne finansielle Vanskeligheder tvang ham til forcerede Hugster. For at raade Bod paa Hugsterne sørgede Generalen personligt for Foryngelserne og han var meget stolt af, at hans Skove almindelig ansaas som nogle af Danmarks bedste.

Det af alle Træer, som Generalen satte mest Pris paa, var Egen, som han da ogsaa undlod at drage for stærkt ind i Hugsterne; foruden i videst mulig Udstrækning at bevare, hvad der var af Ege, udvidede Generalen Egebevoksningerne. Generalens Forkærlighed for Ege var dels æsthetisk, dels et Udslag af hans Opfattelse, at Egen, hvordan Tiderne end vilde udvikle sig, og hvordan det end vilde stille sig med Hensyn til Priserne for Skoeffekter, altid vilde være et værdifuldt Aktiv, som ikke kunde undværes. Derfor var Tovløkke ogsaa Generalens Yndlingsskov, det var dengang en af de Skove i Danmark, hvor der var flest Ege. Som et Vidne om Frederik Ahlefeldts Interesse for denne Træart staar den Dag idag »Generalens Eg«, der fra Skinderløkkebanken er synlig for alle dem, der færdes paa Landevejen mellem Rudkøbing og Tranekær.

De mange Elle og Elme bidrog i Generalens Tid til at præge Skovene; i Ellemoserne fandtes talrige smukke Eksemplarer af det førstnævnte Træ, der var af saa stor Betydning for Træsko-Industrien. Der blev paa Generalens Tid udført meget El til det nævnte Brug.

En særlig god Indtægtskilde havde Generalen i de mange ham tilhørende Tørvemoser, der gjorde Langeland til en af de Egne i Danmark, der var rigest forsynede med Tørv.

ELEVERNE

Professor Begtrup havde med Lethed faaet Generalen ind paa at antage sig Elever paa Tranekær Ladegaard. Det drejede sig om unge Mennesker fra dannede Hjem, og de fleste blev anbragte paa Begtrups Initiativ. Professoren confererede aldrig med Forvalteren angaaende de unge Menneskers Antagelse, han skrev direkte til Generalen, der selv svarede, meddelte Betingelserne og fastsatte nøjagtigt den økonomiske Side af Sagen. Generalen var af den Opfattelse, at skulde de unge Mennesker virkelig have nogen Nytte af deres Ophold paa Ladegaarden, maatte de slaa sig rigtig ned paa Stedet, og han fastsatte derfor Læretiden til tre samfulde Aar. Da mange af Eleverne kom fra København og Provinsbyerne, var de i adskillige Tilfælde saa temmelig blottede for Begreb om praktisk Landvæsen, selv om de havde studeret det teoretisk i de mange Haandbøger, som fandtes dengang, de kunde derfor ikke gøre nogen synderlig Gavn, men forvoldte tværtimod Forvalter og Avlskarl en Del Ulejlighed. Generalen bestemte derfor, at Eleverne skulde bøde 50 Daler om Aaret til Forvalteren for Kosten, som de fik ved Forvalterens og hans Families Bord, i Læreløn maatte de unge Mennesker betale 50 Daler engang for alle. Da Eleverne lærte godt paa Ladegaarden, levede behageligt i Forvalterens Families Skød, og navnlig da det hurtigt blev bekendt, at Generalen personlig tog sig af de unge Mennesker, interesserede sig for deres Forfremmelse efter udstaaet Læretid, bad dem, som viste sig at være musikalske, op paa Slottet, blev det snart Modesag at sende sine Sønner som Elever til Tranekær. Da der var Grænser for, hvor mange Mennesker Forvalteren kunde huse, indrettede Generalen

GENERALENS EG

det saaledes, at en Del af Eleverne kom til at bo paa Gæstgivergaarden, hvor de fik anvist et Værelse med Lys og »Ildebrand« og fik udleveret »Thevand« og Mælk, selve Theen maatte de selv anskaffe sig, ligesaa Sukkeret, for disse Herligheder indkasserede Gæstgiveren 50 Rigsdaler om Aaret. Middagen spiste Eleverne paa Ladegaarden sammen med de der bosatte unge Mennesker. Generalen undlod ikke selv at se efter, hvorledes Eleverne blev behandlede paa Gæstgivergaarden, ligesom han af og til kom ned paa Ladegaarden for at smage paa Maden, det var ikke nogen ny Situation for ham, da han som Officer ofte smagte paa Soldaternes Mad for at overbevise sig om, at den var god. Eleverne, imellem hvilke der var Sønner af bekendte Mænd, blev selvfølgelig alle skaaren over een Kam. For at være paa den sikre Side, havde Frederik Ahlefeldt truffet følgende Bestemmelse: Fandt en eller anden ung Mands Fader eller Værge ved Hjemsendelsen, at Ynglingen ikke havde lært tilstrækkeligt, skulde en Del af Udgifterne refunderes, Lærelønnen blev nemlig betalt prænumerando, Kosten betaltes ved hvert enkelt Aars Udgang. Generalen var meget stolt over at have fundet paa denne Sikkerhedsventil — om den er blevet benyttet, har jeg ikke kunnet oplyse.

Medens Generalen ellers nok kunde opgive en Sag paa Halvvejen, naar den havde tabt hans Interesse, eller naar den forvoldte ham for mange Bryderier, blev han aldrig ked af at holde Elever, selv i Krigstiden og under den vanskelige Spanierokkupation blev han ved med det, og han sagde ikke Nej til en eneste Anmodning om Ansættelse, for saa vidt der var Plads. I 1808 maatte han dog i nogen Maade indskrænke Elevholdet, idet Pladsen paa Gæstgivergaarden ofte var helt beslaglagt.

Dette med de mange Elever gav Generalens Landbrug et yderligere Relief. Eleverne kom i adskillige Tilfælde til Tranekær spækkede med nye Ideer, som de ved given Lejlighed meddelte Forvalteren, der bragte dem videre til sit Herskab. Naar Generalen blev opmærksom paa Elever, som han kunde have noget Udbytte af at tale med, var disse ikke sene med at proklamere deres Viden. der skulde ikke meget Omløb i Hovedet til at vejre, at Generalen var stærkt modtagelig for Meddelelser om, hvad der var fremme af nyt, og kom der noget nyt indenfor Generalens Rækkevidde, skulde det prøves. Da flere af Eleverne var meget belæste og dannede Mennesker, enkelte havde rejst i Udlandet, kunde de fremkomme med Forslag, som Generalen i Reglen tog ganske au sérieux, selv om han ikke altid reagerede overfor dem.

Den almindelige Mening paa Langeland var, at Elevholdet paa Tranekær Ladegaard bragte Forstyrrelse og unødige Udgifter ind i Generalens Landbrug som Følge af de mange Forsøg og Eksperimenter, som det medførte. Selv om der var noget sandt i det, Langelænderne udtalte om »Elevuvæsenet«, var det dog meget overdrevent. Generalen brød sig overhovedet ikke om at faa Indtægter af sit Landbrug, naar han blot kunde faa tilfredsstillet sin Lyst til at prøve noget nyt, og selv om han ikke havde haft Yndlings elever eller andre Yndlinge, der lokkede ham til nye Eksperimenter, havde han sikkert fundet paa noget lignende selv.

GENERALENS ØER

Generalen holdt meget af at besøge de tre ham tilhørende Øer Strynø, Turø og Birkholm. Naar Generalen besøgte

disse Øer, var det dog nærmest for paa disse at dyrke Jagtens Glæder, idet der vrimlede med Harer paa alle tre Steder.

Øerne var altid inddragne under de aarlig tilbagevendende Efteraarsjagter, og disse Jagter var Aarets største Begivenhed for Øernes Beboere, der ved den Lejlighed fik Besøg af et stort, broget Selskab, der ofte ogsaa talte Damer i sin Midte, baade Grevinde Louise Charlotte og Elise vare altid med paa disse Ture.

Den af Jagtudflugterne, der morede Generalen mest, var den til Birkholm, Turen kunde nemlig give Anledning til Overraskelser og var altid forbundet med Rejseæventyr. Den forholdsvis lange Tur over til Birkholm, der laa midtvejs mellem Taasinge og Ærø, blev foretaget om Bord paa »Fortuna«, og Udgangspunktet var Aasø Bro.

Naar »Fortuna« var i Sigte, roede en Del af Birkholm-erne ud med deres Baade for at bringe Selskabet til de store med Halm fyldte Vogne, der holdt i den flade Strand og skulde køre Generalens Gæster ind til Øen; Grevinden og Datteren, og hvem der ellers var med af Damer, blev haarne paa nogle kraftige Birkholmeres Arme. Turens Vaarighed ahang af Vejr eller Vind, var Vinden slaet om efter Jagten og bar fra Land, kunde det hænde, at Selskabet maatte tilbringe en eller flere Nætter paa »Fortuna«.

Før Generalens Tid hændte det ofte, at Birkholm blev oversvømmet, men da Generalen havde ladet rejse Diger, ophørte Faren. At der i tidligere Tid ikke var ganske sikkert at bo paa Birkholm, derom vidner den gamle Historie, der er gaaet fra Generation til Generation paa den lille Ø, om at en Birkholmer engang sejlede fra Marstal ved stærkt Højvande, der tog til i en saadan Grad, at Manden kastede Anker i sin Stue, mens hans Familie sad oppe paa Loftet.

Jagturen til de to andre Øer var mindre omstændelig og mindre udsat for Overraskelser; til Turø var det nemt at komme fra det ligeoverfor liggende Bjørnemose eller fra Aasø, til Strynø var Turen heller ikke lang, navnlig naar den udgik fra Rudkøbing, hvorhen Generalen og hans Gæster i saa Fald kørte for at lande paa Strynø ved den saakaldte Grevebro.

Paa Birkholm, en ganske lille Ø paa knap 100 Hectarer og med 50 Indbyggere, havde man ikke noget imod at blive betragtet som et blot og bart Jagtterræn, de mange Harer kunde ikke gøre ret megen Fortrød, da der kun voksede Græs paa Øens sandede Grund, og der ikke fandtes andre Husdyr end Faar, medens Beboerne hovedsagelig ernærede sig ved Fiskeri.

Turø var en stor og tæt befolket Ø med mange Gaardmands- og Husmandsbrug, her generede Harerne i høj Grad paa de veldyrkede Marker, og der kom idelig Klager over den Skade, Harerne anrettede. Hvad der ærgrede Beboerne omtrent ligesaa meget som Vildtskaden, var det, at Generalen af Hensyn til Harerne havde udstedt Forbud imod at holde Hunde og Katte. Beboerne klagede over, at de ikke kunde være i Fred for Rotter og Mus, og bad ynkeligt om i det mindste at maatte have Lov til at holde Katte, men Generalen vilde hverken vide af Hunde eller Katte. Klagerne irriterede Generalen højlig, og han beskyldte Beboerne for den sorteste Utaknemmelighed. Der kunde være noget om det, for Gaardmændene betalte en meget lav Afgift, netop af Hensyn til Vildtskaden. Den aarlige Afgift af Gaardene, der var af en Størrelse paa omkring 40 Tønder Land, var fjorten Daler, Indfæstningen beregnedes til cirka 300 Daler, her maa dog erindres, at der paa Turø ligesom

paa Strynø var superficiært Fæste, saaledes at Brugerne selv ejede Bygningerne; i den aarlige Afgift var Hoveripen- gene beregnede. Paa Strynø svaredes efter den samme Skala, her var som paa Turø superficiært Fæste.

Turø var ikke som Strynø et eget Pastorat, men Anneks til Sct. Nikolaj i Svendborg; af de to Skibsbroer paa Turøs Nordkyst var den ene blevet kaldet »Præstelandingen«, da den skulde benyttes af Præsten ved Sct. Nikolajkirke, naar han i Embedsmedfør kom til Turø.

Øens Kirke havde faact sin nuværende Skikkelse af Generalens Forfader, Ulrik Frederik Gyldenløve, der overdrog Øen til sin Svigersøn, Carl Ahlefeldt, Generalens Oldefader.

Medens Turø i vore Dage har en betydelig Skibsfart og meget Fiskeri, levede Beboerne paa Generalens Tid saa godt som udelukkende af deres Landbrug. Paa Øen var der en stor Skov, som var delt mellem Fæsterne, men sorte- rede under Grevskabets Skovrider, der nøje overvaagede, at den ikke blev forhugget. Oprindeligt mentes Øen at have været helt tilgroet med Skov. Fraregnet nogle sandede Strækninger var Jorden paa Turø ganske frugtbar.

Strynø var dog langt frugtbarere, og Øen regnedes den- gang ligesom nu til en af de tættest befolkede Landsdele i Monarkiet, kun Amager ansaas for tættere befolket. Der var kun faa Steder i Danmark, hvor der paa et saa lille Areal levede saa mange Husmænd.

Generalens Bedstefader havde i 1753 købt Strynø for 13.000 Rigsdaler. Øen var ikke underlagt Grevskabets Birke- ting, men var et Birk for sig. Indtil to Aar før Generalens Død blev der holdt Ting paa Øen, efter den Tid holdtes det i Rudkøbing.

Hvad der i Generalens Tid gav Strynø et Særpræg, var

Øens mange velholdte Haver med de gode Frugttræer, særlig Kirsebær. Det var at føre tilbage til Lærer Friedrichsen i Tranekær. Yndlingen havde ikke formaaet at vække Generalens Interesse for Anlæggelsen af en større Park ved Slottet — Generalen mente ikke, det vilde passe — derimod tillod Generalen Friedrichsen at tage over til Strynø for blandt de vindskibelige Indbyggere at agitere for Havebrug. Planen lykkedes fuldkomment.

Den megen Raps paa Strynø bidrog ogsaa til Øens særlige Physiognomi. Der blev dyrket megen Kommen, som anvendtes baade til Brændevin og til Olie. Man pløjede ikke Kommenmarkerne om uden hvert tredivte Aar — saa mange Aar kunde Kommen give Udbytte.

Under Øens stærkt lerede Jord fandtes Mergel, og da denne Mergel var af en ganske lys Farve, omgikkes Generalen en Tid med den Tanke at oprette en Filial af Støberiet i Tranekær, saaledes at der af det langt finere Materiale fra Strynø kunde forfærdiges Fajance.

Da man mente, at Strynøs Jord var for god til at udlægges til Græs, transporterede Beboerne deres Køer ud til de mange til Strynø hørende ubeboede Smaaholme, der alle afgav fortrinlige Græsgange. Generalen lagde Beslag paa en af disse Holme og overlod den til en af sine Skytter, for i en særlig Grad at stimulere hans Interesse for Harejagten paa Strynø.

De pyntelige Haver stod i Kontrast til de slet vedligeholdte Bygninger paa Gaardene. Sammenlignet med Fæsternes Bygninger paa Langeland, hvor Grevskabet ejede det hele, var det et bedrøveligt Syn at se baade Stuehuse og Avlsbygninger paa Strynø. Generalens Bedstefader havde foræret Beboerne Bygningerne og derved unddraget Grev-

skabet Kontrollen med disse. En Virkning af de daarlige Boligforhold var megen Uorden, og Strynboerne var kendt over hele Svendborg Amt baade for Uorden og Urenlighed.

Der blev drevet meget Fiskeri paa Strynø, nogen egentlig Fiskerbefolkning fandtes dog ikke paa Øen, men Fangsten udgjorde en Biernæring for Bønderne. Silden var i Generalens Tid gaaet meget tilbage, Torsken fiskedes derimod i rigelig Mængde, og der blev paa Strynø produceret meget Klipfisk og Stokfisk, der tørredes i Vinden; af Torskens Lever blev der lavet Tran, Hoveder og Indvolde bevarede som Føde til Svinene og Fjerkræet.

Generalen havde lagt en Plan for Salget af alle Gaarde og Huse paa Turø og Strynø, Planen var forelagt Kancelliet, der havde approberet samme, der var ingen Hovedgaardsjord paa nogen af Øerne, saa særlige Formaliteter skulde ikke overvindes. Paa Strynø havde der aldrig været Hovedgaardsjord, og den gamle Herregaard paa Turø var i sin Tid blevet nedlagt og udstykket i otte Gaardmandsbrug. Det var Generalens Hensigt at tage en Ubetydelighed fra hver større Gaard for saaledes at skabe nogle flere Husmandsbrug. Forslaget om Salget blev først forelagt Beboerne paa Turø, men de bad mindeligt om at maatte vedblive med at være Fæstere, da de, som de udtrykte sig, følte sig tryggere i deres nuværende Stilling, et lignende Svar gav Strynboerne paa Generalens Henvendelse. Da man havde forsømt at sondere Terrainet forinden, kom Udtalelserne fra Beboerne paa de tvende Øer ganske bag paa Generalen, der havde troet, at Fæsterne vilde gribe til med Begærlighed, da der var stillet dem overordentlig gunstige Betingelser ved det planlagte Salg.

LANGELANDS LÆSESELSKAB

Borgmester Westengaard i Rudkøbing havde sat sig i Hovedet, at der burde etableres en Boghandel i Rudkøbing, der paa den Maade kunde komme til at overflyve Svendborg, idet ingen af de to Byer havde nogen Boghandel, den nærmeste fandtes i Odense, nemlig den Hempelske. Hempelske Boghandel forsynede ikke alene Langeland med de Bøger, der læstes paa Øen, men den Avis, der var den mest udbredte mellem Langelænderne, og som udkom 3 Gange om Ugen, Fyns Stiftstidende, udgik ogsaa fra Hempelske Boghandel.

Uheldet vilde, at netop samtidig med at Borgmesteren undfangede den Tanke at lyksaliggøre Rudkøbing med en Boglade, opstod Langelands Læseselskab, der efter den almindelige Opfattelse vilde overflødig gøre en Boghandel. Læseselskabet, eller Læsetasken, som det almindelig kaldtes, forskrev Bøger og alle Haande Tidsskrifter fra København, og mod en saa skrap Konkurrence vilde en Boghandler ikke kunde holde Stand. Westengaard opfattede straks dette Læseselskab som Generalens Værk og som et Bevis paa hans onde Sindelag mod Rudkøbing, i hvis Næring det var et Indgreb. Det langelandske Læseselskab skyldte imidlertid ikke saa meget Generalen som Grundtvig sin Tilblivelse, og i Begyndelsen var det mere Grevinden end Greven, der støttede Foretagendet.

Læseselskabet var en Tid lang Grundtvigs Hjertebarn, Selskabets Protokol er ført af ham selv. »Promemoriaerne« til Medlemmerne af Langelands Læseselskab kaster Lys over Grundtvigs Stilling til Litteraturen dengang, og hans Glæde over den nye Morgenrøde, der opstod med Oehlenschläger. Grundtvigs nære

Kontakt med Generalen, genfinder vi ved Læsningen af Promemorierne, hvis Sprog minder saa meget om Generalens, det er pathetisk og blomstrende som hans:

»Paa en Tid, der som vores, ved sine tusindfoldige Produktionsjoner i alle Fag, stedse fremavler ny Gæringer og Resultater, er det, mere end i de fremfarne Aldere, nødvendigt for de Mænd, der helliger Muserne deres Liv, at have regelmæssigt Sammenhæng med disses stedse opblomstrende Rige, hvis De ville gaa frem med deres Tidsalder, og ej blive staaende paa det samme nedre Trin, De have bestegt.

Mænd hvis højere Dannelse hævede dem over de stumpe Nydelser, Hverdagslivet under de grove sandselige Former yder, kunne og ville ikke løsrive sig fra de højere aandige, hvis Betingelser ere Læsning og Tænken.

Imidlertid blev det sjelden enkelt Mands Lod, at kunne, som Han ønskede, forsyne sin Aand med afvejlende Tankestof, saavidt dette betræffer Videnskabernes Fremskriden og Menneskeaadens Flugt, saaledes som denne, harmonisk i sit Væsen, under stedse forvandlede Gestalter præger sig i det originelle Sjenies Udtalelser.

Havende disse erkjendte Sandheder for Øje bliver Man — vist nok ikke behagelig — overrasket ved at hensættes paa et Sted, der mangler enhver passende Indretning bestemt til at bøde paa Savnet, der opstaar ved Fjernhed fra de offentlige Bogsamlinger, og Mangel paa Formue til, isoleret, at fyldestgøre sin aandige Naturs Krav.

Vidende, at Lidet dog stedse er bedre end Intet, have fire Litteraturens Yndere forenet sig med Mig om efter Nytaar at anskaffe de bedste danske periodiske Skrifter; men da Vi, dels saare vel føle, at dette kun er et let Palliativ mod Sjelens Hunger, og dels maa antage, at flere Øens Mænd

attraa Forening med Os: holde Vi det for dobbelt Pligt at tilbyde dem Adgang«.

Grundtvig har aabenbart ikke taget sine egne Promemorer ganske alvorligt, det ses af hans Dagbog for 20. November 1805: »Jeg har gjort adskillige Skridt til et Læseselskabs Oprettelse her paa Landet¹ og Jeg troer, det vil lykkes. I min Indbydelse har Jeg ret ført et højtt travende Sprog, thi Jeg troer, at ligesom den Læge, der vil virke paa Almuen, maa bruge Markskrigertonen, saaledes og Jeg, da Jeg har med et Lands Præster at gøre, der næsten samtlig høre til den videnskabelige Almue«. Ogsaa i disse Bemærkninger genfinder vi Generalen med hans Selvironi og hans Viden om, hvorledes Lægen skulde tage paa sine Patienter. Saare langt borte er Grundtvig derimod fra Generalen, naar han taler om Øens Præster, som Grundtvig henfører til »den videnskabelige Almue«, af disse var Fabricius i Tranekær, Saxtorph i Snøde, Bojesen i Lindelse og Østrup nede i Magleby meget dannede og oplyste Mænd, sidstnævnte var oven i Købet Grundtvigs nære Ven. De her nævnte Præster har jeg alt gjort til Genstand for Omtale i nærværende Værks fjerde Bind og ligeledes i Skildringen af Generalens Omgangsfæller, saa Læseren vil kunne se, at Grundtvigs Omtale ikke passer for alle Langelands daværende Præster, de fire nævnte Præster ere nemlig medregnede i hans nedsættende Omtale, idet Promemorerne ogsaa var rettede til dem, som Medlemmer af Læseselskabet. Muligt er det, at Bemærkningen er skrevet af Grundtvig i et Øjebliks Irritation, det skyldtes nemlig Præsterne, at Fru Leth paa Egeløkke ikke maatte optages i Langelands Læseselskab, noget Fru Leth

¹ Grundtvig bruger her en specifik langelandsk Vending.

naturligvis følte sig fornærmet over, saa meget mere som flere andre Damer vare optagne i Selskabet.

Langelands Læseselskabs Protokol, der indledes med Ordene Per varios casus, per tot discrimina rerum, tager noget blidere paa Præsterne, som Grundtvig titulerer Langelands hæderlige Præsteskab. Præsterne vedblev at støtte Selskabet, men formaaede ikke at faa ret mange af Langelænderne med, Pastor Østrup, der ikke kunde lide hverken Øen eller dens Beboere, mente i Henhold til Grundtvigs Udtalelser i Protokollen »at Aarsagen til denne Faahed var at Parnassets Møer, for lidet Legeme, maaske ej kunde fordrage Øens Temperatur«

At Læseselskabet ikke ensidigt skulde omfatte danske Bøger, ser vi af Grundtvigs Ord i Protokollen: »Vorder Forslaget hørt, vil derved vindes, at vores Plan kan udvide sig til nogle af Tysklands beste periodiske Frembringelser, og til de værende eller blivende mindre danske Skrifter, der kunne gøre retmæssig Krav paa Navn af Gjenstande for intellektuel Moro«. Her sporer vi Grevinde Ahlefeldt, der havde faaet Grundtvig ind paa at dyrke tysk Litteratur og givet ham en særlig Smag for Schiller; inden han kom til Langeland, var Grundtvig saa temmelig ukendt med Samtidens tyske Litteratur, og det var i Generalens Bibliothek, hvor han tilbragte lange Tider, at Grundtvig lærte Schiller at kende; Schiller, der var en af de Digtere, Generalen skattede mest, fandtes i adskillige Udgaver i Bibliotheket paa Tranekær. Nogle af Læseselskabets Medlemmer synes imidlertid at have været misfornøjede med, at der fulgte tyske Bøger med i Tasken, i den Anledning skriver Grundtvig i et Promemoria til Medlemmerne: »Angaaende tyske Skrifers Anskaffelse synes nogle at have misfor-

staaet Mig, som vilde Jeg foretrække disse for de danske, hvilket aldrig kunde være min Hensigt, da Jeg, med al Agtelse for Germaniens højere Videnskabelighed, dog stedse harmedes ret inderlig, naar Fornærmelser tilføjedes dansk Sprog eller Litteratur, som var hint kun uarticulerede Toner, og denne kun Tyskhedens Misfoster. Min Mening var kun, om Vi ikke, efter at have valgt det lidet Gode, der trods saamange Hindringer fremkæmper sig hos Os, da skulle gøre en Vandring til Sydens blidere Egne, og, med Rette foragtende de utallige Paddehatte, der fremskyde sig, plukke nogle af de skønneste Blomster, der i Parnassets Ly, og vandede af Hippokrenes Søverbølge, vokste og end vokse saa frodigt. Jeg mente end videre, om det ej var rigtigere, at kvæge os i deres Duft, der, hvor Kunstneren selv opelskede dem af Naturens Skød, end at nøjes med dem, saaledes som Fuskere byde Os dem, med spaltede Rødder og afrevne Bægere?

At Sagen forandrer sig, naar en konstforstandig med varsom Haand flyttede Planten og kun afskar enten de vilde Skud, eller dem, der ej kunde trives i den vekslede Jord, og under forandret Himmelegn, er klart, og Jeg har da ogsaa den Glæde at se alle Selskabets nuværende Medlemmer enige med Mig.«

At dette, der er skrevet i Tranekær Bibliothek, er inspireret af den af Grundtvig saa højt beundrede Grevinde, kan der ikke være Tvivl om, endog Stilen minder om hendes.

Hvad enten det nu var dansk eller tysk Digtning, det drejede sig om, lykkedes det ikke Grundtvig at vække Interesse hos Langelænderne for Læseselskabet. Dette ærgrede Grundtvig, og i Selskabets Protokol giver han sin

Stemning Luft i følgende Ord: »Nej, til Dig, Langelands litterære Genius, om hvis livfulde Tilvær kun den Af-sindige kan tvivle, til Dig henvender Jeg Mig, paa Dig vil Jeg udøse min bitre Harm, thi Dig var det, som hensatte Mig i den haanlige Stilling, hvor Jeg nu vaandes.

Dig var det, som ansporede Mig til hin Ideernes missisi-piske Tuskhandel. Dig var det, som af bittert Had forførte Mig til at bespotte det skønne, med Englemine slumrende Barn, Storstadens hellige Palladium.«

Mærkeligt nok fandt Grundtvig ringest Støtte hos en el-lers med ham sympatiserende Præst, Schurmann, der i Langelands Læseselskabs Protokol motiverer sin mang-lende Interesse i følgende kostelige Linier: »Vel nægter Jeg ingenlunde, at Jeg, ved at følge Herr Grundtvigs Opmun-tring kunde gøre større Fremgang paa Videnska-bernes nyere Modernere Bane; men mine dobbelte Em-bedsforretninger levner Mig kun liden Tid til samme, og desuden kunde det maaske være Tilfældet, at Jeg ved slig finere Aandsføde blev mindre opbyggelig for den Almue-flok, Jeg har at undervise og tale for.«

Der var idelig Ufred indenfor Selskabet, adskillige kom for sent med Medlemsbidragene eller undlod rent at be-tale dem, andre gjorde sig skyldige i »Uordener«, hvilket vil sige Tilbageholdelse af Bøger og Tidsskrifter, særlig slem var Pastor Fabricius, hvilket ikke kan undre Læserne, da det paa andre Steder i Bogen er omtalt, at Generalen ofte maatte »monere« sin Sognepræst.

Grundtvig var udsat for megen Kritik i Anledning af de Værker, som han sendte ud til Medlemmerne, der som en conditio sine qua non forlangte nyere Litteratur, i alle Til-fælde maatte man ikke gaa længere tilbage end til Johan-

nes Ewald, hvad Grundtvig aabenbart beklager, idet han i et Promemoria taler om »den himmelraabende Synd mod vor udødelige Holbergs hellige Skygge«.

De udsendte Bøger passede ikke til alle Medlemmerne, der alle fik de samme Skrifter tilstillede. Grundtvig søgte at raade Bod paa Misfornøjelsen over dette Forhold ved at sende forskellige Bøger efter de forskellige Læseres Smag: »Ved nemlig at give Hver sit«, som Grundtvig udtrykker sig. Ved at give enhver sit, kunde man undgaa Følgerne af den oprindelige Ordning, som Grundtvig karakteriserede med følgende Ord:

»Det er allerede umuligt ved Bøgernes Valg at finde alle Medlemmers Bifald, men opstod nu imellem dem en større Blanding af litterære og ulitterære, da maatte hver Bog i det mindste mishage de Halve. Blev Bestyreren Planen tro, da maatte de, som læste for Tidsfordriv, kede sig gudsjammerlig; og opdyngede Han Aftenposten ved Siden af flau Romaner og Vittigheds Lystspil fra Sommerteatret¹, da maatte de Bedre med Rette harmes inderligt.«

Grundtvigs nok som bekendte Antipati for Theatret skimter igennem her, og den paagældende Passus har Grevinden, der, som sin Mand, var theaterinteresseret, næppe haft noget at gøre med.

Grundtvigs Forslag viste sig at være for dyrt og kompliceret, og, tilføjer Grundtvig: »herved opstod tvende Selskaber i Henseende til Bestyrelsen, og saa gerne Jeg end ofrer Selskabet min overflødige Tid, saalidet vil eller bør Jeg afknappe noget fra de Forretninger, Pligt mod andre og Mig selv, paalægger mig.«

¹ En Del af det Kongelige Theaters Personale plejede for egen Regning at give Forestillinger om Sommeren.

Af Tidsskrifter abonnerede det Langelandske Læseselskab paa det af Rahbeck udgivne »Komos og Momos«, desuden »Sundheds og Morskabs Tidende«, »Politivennen«, »Teaterbladet« og »Archiv für Schillers Freunde«. At Knud Lyne Rahbeck kom til at figurere paa Listen, er mindre mærkeligt, da han var Genstand for Grundtvigs varmeste Beundring, i et af sine Promemoriaer kalder Grundtvig ham »Den aandige Skønheds varme Ven Dannemanden Rahbeck«. Derimod tør det formodes, at Præsterne var mindre opbyggede af Tidsskriftets Navn, da Komos var Grækernes Gud for Drikelagene, og Momos deres Gud for Spotten; der blev dog ikke rejst Indsigelse mod Grundtvigs Valg af dette Tidsskrift, derimod forhindrede en af Præsterne Abonnementet paa »Politivennen«.

En ganske særlig Splid og Uro vakte det, da Grundtvig omsendte Boccaccios for deres Uanstændighed berygtede Noveller. Pastor Brandt i Tryggelev paatalte straks Valget og gav Udtryk for sin Misbilligelse i meget kraftige Vendinger. I et Promemoria udtaler Grundtvig blandt andet følgende som Svar paa Tryggelevpræstens skarpe Kritik:

»Til Læsning for Umyndige, der ej vide Forskæl paa Højre og Venstre, vilde Jeg vist nok ikke anbefale Bogen hel; men til vort Selskab høre jo ingen Børn Folk, som ere komne til Skels Aar og Alder kunne maaske vel have Skade af en Bog, der sætter Sminke paa Lasten, og viser Os kun dens glimrende Yderside; men næppe af en der blot støder Delikatessen, og fortæller nogle Optrin, der jo dog bedre lade sig omtale end forny. En Bog bør vist nok ikke anskaffes fordi den indeholder Saadant; men vist ej heller derfor banlyses, naar den ellers vidner om Sjeni,

hvis Præg dog uidentivt skues i Baggateller, som Skabekraftens i Midtet.

Jeg taler her blot om de Fortællinger, Boccas selv digtede, ti de som indeholde Fakta kunne jo ej være mere forargelige end Skildringerne af en Augusts vellystige Hof, en Neros Dyriskhed, eller Natstykkerne i de hellige Fædres Kabinetter, hvilke sidste de lutterske Teologer selv saa ofte til Opbyggelse fremstillede for de Troendes Øjne.

En lignende Bekendelse aflagde Jeg ved Selskabets Stiftelse uden at mindste Indvending gjordes. Ere Medlemmerne nu anderledes sindede, beder jeg mig derom underrettet, da Jeg -- i saa Fald — skal saavidt muligt, før Anskaffelsen af et Sjeniprodukt, stræbe at forvisse mig om at det i alle Dele er frit for Fyskamsighedder.

Jeg har fremsat mine Tanker med saa meget større Frihed, som Enhver der kender mig, ved at jeg ikke beklapper Smudsigheder, som Bonmots, eller dølger min Mening under Hyldingssmilet, skønt jeg ej kan overtale mig til at fordømme en Boccas eller Holberg, fordi De stundum begik den Synd at skrive lystig hen, uden først at raadspørge de ufødte Slægters mulige Begreber om det Anstændige i Fortællemaaden.

Jeg er heri som i Intet paa Moden, og saa naragtig er Mit Øre dannet, at de samme Lyde, der isolerede fylde det med skurrende Misklang, fare let forbi det, naar de blot øjeblikkelig afbryde skønnere Toner, som Hvirvelvinden, Fuglenes Kvad paa en smilende Vaardag.◄

Flere af Præsterne svarede Grundtvig paa hans Apostrophe, Fabricius gør saaledes gældende, at i Fald en af de omsendte Bøger er uanstændig, maa de respektive Medlemmer af Læseselskabet selv bestemme, hvorvidt de

sammes Meddelelse til Flere i Huskredsen, efter Omstændighederne er at tilraade, tillade eller forbyde«. Pastor Vilhelm skrev: »Rigtignok stødte jeg paa nogle Scener, som om 10 Aar under lige Omstændigheder vilde have bragt mig til at sige til min Caroline: Pige stjæl dig ikke til at læse i denne Bog; men derfor selv at raabe Annatema over den salig Boccaz for en Lystigheds Skyld, det kunde aldrig falde mig ind, thi saa var jeg ogsaa nødsaget til strax at koge Suppe paa min smukke hvide Hane, fordi han caresserer min Høne lige for min Øjne ubi plura nitent, hoc non observari debet.«

Grundtvigs Ord om »Natstykkerne¹ i de hellige Fædres Kabinetter« fremkaldte Paatale fra Præsternes Side. Fabricius skriver saaledes: »Jeg tilstaaer jeg hellere havde set, denne Frase var blevet udeladt, den er ligesaa ugrundet som forargelig«. Ogsaa Pastor Bojesen angreb Grundtvig skarpt for denne Udtalelse.

Disse Angreb fremkaldte et heftigt Skænderi mellem Grundtvig og Fabricius med hvasse Ord fra begge Sider. Saaledes skriver Grundtvig:

»Ligesom Tankegangen i den omtalte Periode tydelig peger hen paa en historisk Kendsgerning, saa kan jeg ej heller tro at Langelands Teologer er ubekendte med hvad lutterske Teologer, især i det 16. og 17. Sekul berettede om Paverne, saasom om en Innocents 8. qvi

Octo nocens pueros genuit, totidemque puellas
en Alexander 6., en Julius 2. etc. etc.

At Paven kaldes den hellige Fader, og at Fader hedder

¹ Et af den hollandske Malerskole anvendt Udtryk for Maanelandskaber eller Interiører belyste ved kunstigt Lys.

i Pluralis Fædre, hvilket bruges naar Man taler om flere end Een, maa vel forudsættes at være ligesaa bekendt, som det er vist, at hine hellige Fædres Handlinger vare Mørkets Fostre, der ikke upassende, end mindre forargelig, betegnes ved Udtrykket »Natstykker i deres Kabinetter«.

Dog — jeg har sagt, at Teologerne fremstillede disse Natstykker til Opbyggelse for de Troende, og herfra skal da vel Forargelsen have sit Udspring.

Her maa jeg da spørge de Forargede, om Paulus da ogsaa forarger dem ved at sige: disse Ting er skrevne af Os til Exempel og Advarsel, at Vi ej skulle have Lyst til det Onde, som de havde Lyst, thi her bekender jo Apostelen, at baade han, og de andre hellige Skribentere fremstillede Fortidens Skændigheder til Opbyggelse for de Troende, og jeg tør tro, at denne negative Opbyggelsesmaade findes af Ordets Tjenere at være den ikke mindst virksomme.

Vistnok kan Man sige, at hine lutterske Teologer ej optegnede Romerhoffets Skændsel for at afskrække, men for at opmuntre de Troende til Efterligning, og naar det bevises, tilbagekalder jeg mine Udtryk som ugrundede; men skal derfor aldrig angre, at jeg formodede de bedste Hensigter hos de Hedenfarne.

I Følge heraf erklærer jeg

- 1) At da jeg blev overtydet om, at Hr. Fabricius ikke grundede sin Beskyldning paa Misforstaaelse af mine Udtryk, saa anser jeg dette Angreb paa min Karakter baade som ugrundet og uædelt, at jeg ikke skal sige mere.
- 2) At dersom Hr. Bojesen havde betænkt, at ikke alt det er ugrundet som Man ikke ved Grunden til; at ikke

alt det er forargeligt, som En faar i Sinde at sige, har forarget ham; og endelig, at Man, ved uden Forbeholdenhed at underskrive en ubevist Beskyldning, forpligter sig til at bevise den; da havde han sikkert ej saa sorgløst nedskrevet sit fornærmende »Illegemaade«.

- 3) At naar de Beskyldende kan bevise, hvad De har sagt, da skal Jeg lade Deres Bevis prente og trykke til Skam og Skændsel for mig selv.

Jeg tør haabe, at al Misforstaaelse af dette er umulig, ligesom jeg bevidner, at intet Angreb paa min Forstand men kun det umiddelbare paa min moralske og religiøse Natur. min eneste Ejendom, kunde bringe mig til at tale i en Tone, der af den Letsindige kan mistydes.

Til Slutning maa jeg tilføje, at dersom enten Hr. Fabricius, Hr. Bojesen, eller nogen Anden skulde oftere finde for godt at recensere mine Udtryk, og gøre Udfald paa mig, istedenfor at sige Deres Mening om Sagen, der afhandles, da vil jeg anse det for uværdigt at svare, men derimod med Glæde træde bort fra en Punkt, som nu synes at skulle være Skydeskive.

Saavidt Jeg ved, var det ikke for at faa Lejlighed til at sige hinanden Ubehageligheder, at Vi samtraadte i Selskab, og naar det skal blive Maalet, er Jeg ikke den eneste, der fratræder.

De øvrige af Selskabets ærede Medlemmer vilde tilgive mig dette aftungne Forsvar, og modtage min Forsikring, at det skal være sidste Gang, jeg saaledes tager til Genmæle«.

Grundtvig kunde ikke tilgive Fabricius og Bojesen Ordene om »den ligesaa ugrundede som forargelige Frase«, ligesaa har det aabenbart været Grundtvig ubehageligt, at de ældre

Præster vilde hovmesterere ham. Dette kommer til Orde i en Rundskrivelse fra Grundtvig til »Selskabets ærede Medlemmer«, hvori han bebrejder Sognepræsten i Tranekær, at han behandler ham som »en ubændig Pog, Man maa holde i Ave med Skoleriset«, videre skriver Grundtvig:

» men allermindst kunde jeg drømme om, at en Fabricius vilde misforstaa Mig. Havde Jeg sagt, hvad Hr. F. lader Mig sige, at Paulus og de lutterske Teologer fremstillede Fortidens Skændigheder som (qva) Natstykker i de hellige Fædres Kabinetter til de Troendes Opbyggelse, da havde Jeg røbet enten Dumhed eller Ondskab; men Enhver, som har Øjne, og vil bruge dem, kan let indse, at Jeg sagde det aldrig, Jeg kaldte hint Fremfærd af Apostelen og — hypotetisk — de lutterske Teologer en negativ Opbyggelsesmaade, og det lader som Hr. F. troer Jeg derved vilde sige en Bitterhed; men slig Usselhed var aldrig i min Smag. Jeg handlede maaske urigtig i at bruge Udtryk, der ej ere almenforstaaelige

Efter mine Tanker opbygger man paa den positive Vej, naar man stræber ved Grunde at befæste religiøse og moralske Sandheder, eller ved henfarne Ædles Eksempler fører dem nærmere hen for Beskuelsen. Man opbygger paa den negative Vej, naar man fremstiller Synd og Ugudelighed, blottet for al Sminke i al sin Usselhed, og saaledes vækker Afsky for samme.

Hr. F. troer, at jeg ved hin Frase har villet give et Slags Forsvar for Boccazes Genialitet, og, var det saa, fortjente jeg vist nok skarp Kritik, da en simpel historisk Fortælling aldrig kan dokumentere Sjeni eller det skabende i Os; men her er min Tankegang aldeles fordrejet, ti jeg sagde ud-

trykkelig, at de Fortællinger Boccas ej selv digtede, kunde ej være mere anstødelige end hvad de Gamle — Sveton og de Flere — have berettet om Roms Kejsere, og de latterske Teologer om Roms Paver«.

Til Pastor Bojesen henvender Grundtvig følgende Philippika:

»De formaner mig, og det er kristeligt; men førend De traadte frem som Lærer for andre end Deres Sognefolk, burde De dog virkelig nøje have undersøgt, om ogsaa Naturen bestemte Dem for en større Kreds. De vilde da upaatvivlelig have fundet, at De enten slet ikke burde befatte Dem med min Opdragelse, eller ogsaa give mig sundere Regler, end den, at jeg skal komme min Ungdom Ihu, thi De ved jo nok, at den Fornuftige ikke ved Bedømmelsen af et Produkt tæller den Skrivendes Aar, men vejer hans Tanker, naar saadanne findes. I modsat Fald sætter han = Nul, uden ringeste Hensyn til, hvor mange Dage den Skrivende kan have spist eller drukket. Da der just ikke kan være noget svælgende Dyb af Aar imellem Os, vilde De behage at modtage Ovenstaaende som Gengæld for Deres Formaning, og jeg tør haabe, at det vilde være Dem fuldkommen lige saa gavnligt at følge min, som mig at følge Deres. —

Skönt De troer, at jeg er forlegen med den megen Tid jeg har tilovers fra mit Pligtarbejde i snævraste Forstand — som om dette var Menneskets eneste — kan jeg forsikre Dem, at jeg vilde kalde det uretfærdigt, baade mod min eene Eleve og mig selv, om jeg spildte et eneste Øjeblik mere paa Drøftningen af Deres Erklæring«.

Man kan forstaa, at efter den Tonic, der efterhaanden havde udviklet sig i Polemikken, maatte Følgen uvægerlig blive Udmeldelser af Langelands Læseselskab, disse kom da ogsaa, baade Provst Brandt i Humble og de to Sognepræster Fabricius og Bojesen meldte sig ud, Fabricius og Bojesen under udtrykkelig Tilkendegivelse af, at de ikke vilde være i et Selskab, hvor Grundtvig var Formand. Pastor Bojesen føjede følgende Kommentar til sin Udmeldelse:

»Hr. Grundtvigs imponerende Magtsprog, dels Indbilskehed, dels Forlegenheds Fostre gjør det mig ondt jeg ej, formedelst deres Forbindelse med hans Skrivelse til Selskabet, kan gjøre det mest passende Brug af —«.

Paa Tranekær holdt man sig passiv under denne Strid; Generalens Hjerter har vel nok mest været paa Grundtvigs Side, men Fabricius var hans Sognepræst og Sjælesørger, og det vanskeliggjorde en Tagen-Parti til Fordel for Grundtvig. Generalinden, der var den, som stod Grundtvig nærmest, har antagelig misbilliget den voldsomme Form, Striden antog, men hendes Interesse for Langelands Læseselskab kølnedes ikke og endnu mindre hendes Sympathi for Grundtvig.

Medens Striden stod paa, vedblev Borgmester Westengaard med at give ondt af sig over Generalens Forhold til det Langelandske Læseselskab og hævdede, at det lagde Stene i Vejen for Etableringen af en Boghandel i Rudkøbing, samtidig viste han en underlig Mangel paa Logik ved at være ivrigt Medlem af et Læseselskab i Rudkøbing, der i al Fald ikke kan have staaet tilbage for Grundtvigs, idet Grundtvig flere Gange fremhævede Rudkøbings Læseselskab paa sit eget Bekostning. Maaske har der hos Borgme-

steren ligget en anden Grund bagved, som han ikke har villet komme frem med, nemlig Ønsket om, at Generalen og Generalinden vilde støtte Købstadens Læseselskab. Men for at det ikke skulde ske, havde Grundtvig sørget ved at binde Generalinde Ahlefeldt til Langelands Læseselskab med de stærkeste Baand. Hvilken Vægt, Grundtvig tillagde Grevindens Støtte, kan ses af nogle af hans Udtalelser til Medlemmerne:

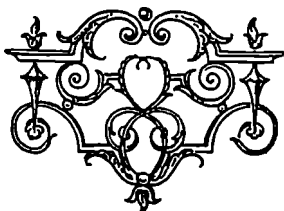
»... et lignende Held, Jeg dennesinde har den Fornøjelse at anmelde, dog vil vække udeelt og levende Interesse.

Det har behaget Comtessen af Ahlefeldt Laurvig at ære Os og vore Bestræbelser ved sin Tilgang.

Sikkert dele alle Medlemmerne min Overbevisning, at en Hæder, Vi ej turde vente, tildeltes derved vort Sprog og vor Litteratur. Sikkert se De frydfulde som Jeg, en duftig Blomst, udviklet i sydligere Klima, omplante sig selv under Nordens Himmel, og istemme mit Ønske, at den maa finde hver omsvævende Luftning kvægende og mild, som dér, hvor den fremskød sig i frodig Vækst«.

Borgmesteren mente, at Grevinden kun havde givet Navn til, og at Generalen stod bagved hende som den virkelige og formaaende Støtte for Læseselskabet. Dette var dog formentlig en Misforstaaelse. Selvfølgelig var Generalinde Ahlefeldt ikke traadt til og havde givet Selskabet sin overordentlig betydningsfulde Støtte, ifald hendes Mand havde været imod Sagen, men i dette Tilfælde var Grevinde Charlotte virkelig Drivfjederen. At hendes Broder Major Hedemann nede paa Brolykke traadte ind i Selskabet, skete ogsaa under Paavirkning af Grevinden. Men Borgmester We-

stengaard kunde nu engang ikke komme bort fra den Tanke, at Generalen var Aanden i Langelands Læseselskab, og han kunde dokumentere sin Paastand med det Faktum, at Grundtvig tilbragte det meste af sin Fritid i Biblioteket paa Tranekær, og fra det Sted vidste alle, at Langelands Læseselskab var udgaaet. Mærkelig nok var Westengaard mindre irriteret paa Grundtvig end paa Generalen, men Borgmesteren var ikke ufølsom for Grundtvigs Ros over Rudkøbings Læseselskab, og det havde givet Westengaard Haab om, at Grundtvig vilde arbejde paa en Sammenslutning af de to Læseselskaber, hvis ledende Aand Borgmesteren saa skulde blive.

BREVE FRA GENERALEN

Til Godsforvalter Goth.

Kommissionen har tilmeldt mig, at der er bevilget 100 Rdlr. for Archivets Istandsættelse. Jeg synes, det er for meget for at bringe nogle Dokumenter, hvorover allerede findes Registratur, i Lave. Wadsted har desuden tilbuden at bringe det i Orden for 50 Rdlr., hvilket jeg har tilskreven Kommissionen. Moesgaard haaber jeg, kan ogsaa denne Gang undværes. Hvorledes Kommissionen er faldet paa at overdrage Scheel Skifterne fra 1. Januar 1795, er mig uforklarlig. Jeg er — med Kommissionens Tilladelse! — selv Skifteforvalter, og naar jeg vil holde en Fuldmægtig, vil jeg nok selv beskikke ham. Ligeledes falder det mig besynderlig, at Kommissionen anmasser sig det Bygningstømmer, som fandtes den 1. November ved Slottet og som skulde benyttes som Ildebrand, jeg vil skrive Kommissionen til derom — hist og her adspredte Materialier kan Du lade samle ved Slottet og Broelykke til fornøden Brug ved disse Stæder. I Tilfælde af Du skulde behøve et eller andet Dokument af Archivet, kan Du lade gjøre Dig en Nøgel til Kammeret, hvori det staaer. Naar jeg kommer til Langeland, vil jeg

selv være nærværende ved Archivets Rensning for de overflødige Papiere. og alt velbetænkt bliver det vist bedst, at jeg selv udfører Archivets Ordning.

Slesvig, 28. November 1794.

AHLEFELDT LAURVIG

Til Birkedommer Toftgaard, Svendborg.

Ved min Godsforvalter er mig i Dag tilstillet Deres Velædelheds Brev. De derudi omtalte Dokumenter haver Godsforvalter Goth erholdet undtagen Huusfæsteren Christian Andersen i Haugbølle betreffende, hvilken P. M. ej medfulgte. — I Henseende til de Børnepenge, ¹ som skal staae paa Bjørnemose Gods, og være afleveret i den Grevelige Casse, maa jeg have den Ære at svare:

1. at mig endnu ingen Aflevering eller Beregning er bleven meddelt af forrige Godsforvalter Lassen om nogle Børnepenge, hvorfor jeg da er ganske uvidende i denne Fald.

2. er det vel Deres Velædelhed bekjendt, at jeg haver bevirket et Proclama efter min sal. Hr. Fader, hvorefter jeg haver indkaldet alle dem, som haver noget at fordre efter ham. Da Deres Velædelhed troer, at bemelte Børnepenge bliver at ansee som en Gjeld, der hæfter paa min sal. Faders Efterladenskab, saa maa jeg bede Dem at rette Dem efter det ergangne Proclama.

¹ Umyndiges Midler, der var undergivet det Offentliges Bestyrelse. Der fandtes paa Generalens Tid et Overformynderi for hver Jurisdiktion; i nærværende Tilfælde mente Birkedommer Toftgaard at han var berettiget til at administrere de Penge, som Generalens umyndige, paa Bjørnemose ved Svendborg bosatte Søstre, havde arvet efter deres Fader, medens Generalen nærrede den Opfattelse, at Christian Ahlefeldts Testament hjemlede ham Ret til at forvalte Søstrenes Arv.

A. Om paa Lundsgaard indestaaer umyndiges Midler, er mig ganske ubevist, i mangel af behørig Rigtighed fra Godsforvalter Lassen, er mig umuelig at give nogen Oplysning herom. Men da bemelte Godsforvalter aflægger til Paaske sit fuldstændige Regnskab, saa forhaaber jeg til den Tid at kunne give nogen Efterretning herom.

B. Om Lundsgaards Gods haver jeg ligeledes slet ingen Underretning undtagen at jeg veed, at det er fastsat, at der skal af Lundsgaards Besiddere betaales 1000 Rdl. aarlig, indtil Gjelden er betalt. Jeg vil requirere nærmere Oplysning dette Gods angaaende hos afgangne Godsforvalter Lassen, hvorpaa jeg skal have den Fornøjelse at meddele Dem hans Svar. Hvad min sal. Hr. Faders sidste Villie angaaer, at mine Sødskende skulle opholde sig hos mig, og hvorom min Frue Moder haver befaleet dem at tilskrive mig, saa ere mine ringe Tanker efterfølgende: Min sal. Faders af alle Mennesker saa velbekjente gode Hjerter haver ej ønsket andet end, at hans Børn kunde være og blive lykkelige; da mine ældste Sødskende var af den Alder, at de burde see Verden og lære den at kjende, saa blev mit Huus valgt for dem, da de ingen andre Steder havde Lejlighed dertil, og da min sal. Fader levede et ganske ensomt Liv. Saa meget mere haver jeg gjerne opfyldt denne min Pligt efter min sal. Faders Forskrift, da mine Systre stedse have yttret de redeligst beste Hjerter og gjerne vil boe hos mig. Mine to mindste Søstre ere endnu af den Alder, at de behøver nogen Opsyn og Undervisning; i hvis Hænder kunde de vel bedre være end hos vores Frue Moder, da jeg ingenlunde tvivler om, at for deres gode Opdragelse og Hjertes Dannelse de beste Anstalter bliver truffen. Hvad Renterne af deres Penge angaaer, saa staar det vel hverken i min

Frue Moders eller min Magt at bestemme noget herom, da Provsten i Preetz er deres Formynder. Den genereuse Tænkemaade af min Frue Moder, at hun skjenker mine Systre frit Ophold, glæder mig saa meget mere, da de ogsaa vist havde fundet samme hos mig ligesaa vel som deres ældste Sødskende.

Slesvig 20. December 1791.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Godsforvalter Goth.

Ved din Skrivelse under 9 hujus er jeg bleven underrettet om: 1) at Christen Hansen straks efter sin Hjemkomst er expederet til at indlade Havre m. v. 2) at Forpagter Heyneth nu har betalt sin til sidste Termin forfaldne Afgift og 3) at en Husmand i Haubølle er bortdød.

Med bemelte Din Skrivelse har jeg modtaget a) en Synsforretning over de Stubhaver¹, som findes beskadigede. Min Resolution er paategnet, som Du besøger fuldbyrdet. b) Dit Forslag til en udvidet Instrux til Wædscher², som jeg vil optage i nærmere Overvejelse.

Hvis Elnegaard ej med allerførste afhenter sine Klotte³, saa ville Du paanye erindre ham derom.

At Smørprisen i Kjøbenhavn saa hastig er faldet fra 58 til 32 β er mig ubegribeligt.

Et Rentekammer-Brev til Din Efterretning.

Afgangne Forvalter Høyers Enke ville Du, naar forlanges, udbetale 20 rdl., som er en aarlig Pension, min sal. Fader har tillagt hende.

Slesvig 12. November 1793.

AHLEFELDT L.

¹ Langelandsk Udtryk for Krat, Smaaskov. ² Materialforvalteren. ³ Langelandsk Dialektord for Plage.

Til General Juel.

Kjære Fætter og Ven!

Efter Hr. Oberstlieutenant Steensens dødelige Afgang maae jeg nu savne en Mand, der som Din Medcommisarius kunde slutte den Commission, der er needsat udi min sal. Faders Stervboe. Jeg er sindet at anmode Hr. Hansen til Faareveile at indtræde udi afgangnes Sted, som jeg synes kan skee uden derom at søge videre Commissorium, naar han samme vil antage, og Du dermed finder Dig tjent, hvorom et Par Ord til Svar med næste Post forventes.

Slesvig, 4. Januar 1794.

F. AHLEFELDT.

Til Samme.

Kjære Slægtning!

Birkedommer Nyborg har tilmeldt mig, hvorledes Du for visse Aarsagers Skyld, ej holder raadeligt, at Herr Hansen til Faareveile bliver Med-Commisarius i min sal. Hr. Faders Stervboe. Jeg skjønner taknemmelig, at Du ogsaa her ved ønsker at ramme mit Beste, og anmoder — siden jeg paa Langeland ej kjender nogen, der kunde beklæde afgangne Herr Oberstlieutenant Steensens Stæd — enten selv at antage en Mand i Fyen til Med-Commisarius, eller venligst at tilskrive mig, hvem Du dertil ønsker, hvorefter jeg strax vil søge at formaae ham til at betræde Commissionen.

Slesvig, 25. Januar 1794.

Din Ven
FRITZ.

Til Landgreven af Hessen.

Deres Durchlaughtighed!

I de Greverne allernaadigst forundte Privilegier af 25. Maii 1671 § 3 hedder det:

»Hvis og Faderen ved Testament eller anden Forskri-
»velses Maade hvoraf hans sidste Villie klarligen og ty-
»deligen kunde ses, skulde vorde til Sinds sin ældste
»Søn, naar Søn er til, og Datter, naar ingen Søn er til,
»frem for de andre med noget Forlod, endog af Løs-
»øret, at beneficere, eller og nogen af de andre Børn i
»een eller anden Maade at betænke, og ved sin sidste
»Villie sine Midler imellem at deele, saavel som og sin
»Gemahl med hæderlig og sømmelig Livgeding at for-
»syne, skal det hannem og stande frit for efter sin egen
»Villie og Velbehag, herudi at handle etc., og skal saa-
»dan hans sidste Villie, udi hvilken han saaledes over
»sin Formue disponerer, i alle Maader saa gyldig og
»byndig være, ligesom den af Os i alle dens Ord, Punc-
»ter og Clausuler kunde være confirmeret og fuldbyr-
»det, og af de andre Børn, Arvinger og samtlige De-
»scendenter i alle Maade ubrødeligen og uimodsigeligen
»holdes og efterkommes.«

Videre i 4 §:

»Greverne maa om deres Børns Værgemaal saadan
»Anordning gjøre, saasom de det for deres Børn best
»og gavnligst eragte, etc.«

Paa Grund heraf har min afgangne Fader ved sit opret-
tede Testament indsadt mig til universal Arving af ald hans
Efterladenskab og derhos forordnet, hvorledes jeg skulle

have at forholde mig i Henseende til mine Sødskendes Andeel. I Følge heraf har jeg og antaget mig min Faders heele Boe og Efterladenskab, og skal opfylde hans Anordning i Henseende til mine Sødskende.

Da jeg som meldt er indsadtt til Universal Arving og er myndig, saa kan den ordinaire Skifteret ikke være berettiget til imod Lovens 5 B. 2 C. 1 art. at befatte sig med nogen Skifte og Decling efter min Fader; men ikke destomindre har det behaget det Kongelige Danske Cancellie ved Skrivelse af 12. Maii at tilkjendegive mig, at den udenfor Grevskabet Langeland værende Skifteforvalter, Kammerherre og Amtmand Schumacher i Faaborg i Fyhn, baade skulde være berettiget og pligtig at forestaa Skiftebehandlingen. — Bemelte Kammerherre Schumacher har og melt mig i Skrivelse af 19. Maii, at han i Følge af Cancelliets Skrivelse agtede at begynde med Skifte Forretningen den 6. Junii.

Cancelliet anfører den Grund, at saavidt mine jura skulle komme i Collision med mine Søskende, kunde jeg ikke være habilis til at øve Skifteret i min Faders Stervboe eller at drage Omsorg for mine umyndige Søskenes Sikkerhed; hvorved jeg maa erindre, at det, som mine Søskende kan tilkomme, er bestemt i min Faders Testament, og da de Grevelige Privilegier berettiger Greverne selv at gjøre den fornødne Anordning om deres Børns Værgemaal, hvilken hans Anordning han har betroet til mig at opfylde, saa er det andre uvedkommende at indtrænge sig i vores Mellemværende, helst min Frue Moder og Sødskende ej klage.

Jeg forhaaber derfor og at blive beskyttet ved Lands Lov og Ret i min lovlige Besiddelse af min sal. Faders Boe; men da jeg befrygter, at Cancelliet kunde udvirke en Kgl. Resolution, som stadfæstede dets Mening, og Retterne efter

Forlydende tillige anseer Cancelliets Resolutioner lige med Kongelige Befalinger, saa jeg derved kunde hindres i at faae Sagen efter Lands Lov og Ret paakjendt; saa beder jeg, at Hans Kongelige Maytt. ikke vil afgive nogen Resolution i denne Begivenhed til min Skade, men at Hans Mayestæt tvertimod allernaadigst vil behage at befale at forbemelte Cancelliets Resolution ikke maa ansees som noget Præjudicatum eller være mig hinderlig i at faa Sagen paakiendt efter de Grevelige Privilegier og Lands Lov og Ret.

Underdanigst
GREVE AHLEFELDT LAURVIG.

Tranekjær den 25. Juni 1792.

Bekjendtgjørelse til Sognefogderne af 8. Maii 1793.

Da min Godsforvalter Goth formedelst skrøbeligt Helbred har ansøgt om at entlediges fra endeel af de med Inspectoratet over mine Godser forbundne besværlige Forretninger, saa har jeg af saadanne gode Grunde antaget candidatus juris Hr. Albrecht Scheel, som nu paa et Aar har staaet i bemelte Godsforvalters Tjeneste og opholder sig paa Broelykke, til herefter at være mine Godsers Administrations Fuldmægtig; thi bliver saadant herved bekjendtgjort for samtlige Grevskabets Sognefogder, deels til deres egen Efterretning, deels og til Bekjendtgjørelse for samtlige vedkommende i deres Districter, paa det at enhver kan vide at henvende sig til bemelte Hr. Scheel, som i alle Tilfælde er henviist til at søge fornøden Oplysning hos bemelte Godsforvalter Goth, for hvis tagne Beslutninger jeg i alle Tilfælde indestaer.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Godsforvalter Goth.

Det gjør mig meget ondt at Dit Helbred er saa slet, at Du har maattet søge Din Demission fra Inspectøratet. Naar Du entlediges fra dette Embede, vil jeg komme til at savne Dig i mange Deele. Du er tungsindig; dette har jeg længe sporet i Dine Breve. Det næsten uigennemtrængelige Mørke, som skjulte Grevskabet Langelands Sager, og som Du, da Du tiltraadte Inspectøratet, saa heldig har vidst at adsprede, har forvoldt Dig megen Møje og mangen mødefuld Time. Dette er ikke sluppen min Opmærksomhed. Jeg var tryk ved Din Bestyrelse af mine Affairer; thi jeg kjendte Din Redelighed og var overtudet om, at Du var Din Forretning voxen. Som en Følge deraf føyede jeg Dine Ønsker og venter, at Du nu ogsaa føyer mine.

Du ville da ikke vægre Dig ved følgende:

- 1) At efterkomme, hvad jeg har befaleet Dig i Henseende til Bønderne om Hoveriet til de Forpagtergaarde, hvis Contracter udløbe til 1. Maii 1795 m. v., hvad jeg maatte finde fornødent at ordinere. — I Sygdomstilfælde bemyndiger min Dig med seenest afgaaende Post givne Fuldmagt, at bruge Scheel i de Ting, som Du ikke selv kan overkomme.
- 2) At opfylde Din Forpligtelse i Anledning af Din Bestalling og ikke frareise Inspecteur-Embedet, forinden den bestemte Tiid er expireret, ifald jeg ikke før kunde beskikke een i Dit Sted.

I Tilfælde af, at Du nægter mig disse 2de Poster, vil jeg først eftertænke, hvorledes jeg antager Din Opsigelse fra Inspectøratet fra 21. d. M.

Din Dig bevaagne og velvillige

AHLEFELDT L.

Slesvig 26. April 1794.

Til Byfoged Windersleff i Kallundborg.

Af Deres Velædelheds min Godsforvalter tilstillede Pro Memoria med vedlagte Auctionsforretning erfares, at min Gaard i Kallundborg ved Auctionen den 2. April sidstleden er bleven tilslagen Neergaard for 955 Rdlr. paa min nærmere Approbation. Kjøbmand Slangerup har derimod begjært Gaarden med dens Tilliggende tilkjøbs. Og da man er bleven accorderet om, at han til næste 11. December betaler mig 1100 Rdl., skriver Elleve Hundrede Rigsdaler for bemelte Gaard med dens rette Tilhørende, saa ville Deres Velædelhed behagelig strax paa mine Vegne overdrage og lade ham komme i Besiddelse af bemelte Lindegaard med, hvad dertil henhører, og bliver altsaa ikke reflecteret paa det gjorte Auctionsbud. Han maa hæve de af Gaarden havende Revenüer fra sidste Nytaar, hvorimod han og fra den Tiid betaler dens onera. — Dette ville De altsaa behagentlig bekiendtgjøre Auctionsdirecteuren og andre vedkommende.

Slesvig 25. April 1797.

AHLEFELDT I.

Til Madam Slangerup i Kallundborg.

Deres Velædelheds Skrivelse af 10 ds. er mig tilhændekommen, hvoraf jeg erfarer, at De har overdraget Lindegaarden til Borgemester Leerager's forrige Fuldmægtig Schmidt, som derfor i næste Termin vil betale den Deres sal. Mand accorderede Kjøbesum 1100 Rdlr. til Secretair Lund i Kjøbenhavn. Endskjønt jeg helst havde seet, at den Gaard kunde have bleven Deres Ejendom, hvoraf De maa- ske i Tiiden kunde haft nogen Fordeel, saa dog, da Tingene har forandret sig saaledes, at dette ikke nu kan skee,

saa forstaaer det sig selv, at jeg aldeles ikke har noget imod at bemeldte Gaard er overdraget til Schmidt, men meget mere forbinder mig til at give ham Skjøde derpaa imod Kjøbesummens Erløggelse.

Tranekjær 14. November 1797.

AHLEFELDT.

Til Borgmesterfuldmægtig Schmidt.

Da Madame Slangerup med Laugværge Farver Asmusen under 10de dennes har tilmelt mig, at have overdraget Deres Velædelhed den af hendes sal. Mand af mig kjøbte Gaard Lindegaarden kaldet, og De selv under samme Dato ved Skrivelse har villet hos mig forespørge, om jeg havde noget imod denne Forandring af Ejer at erindre, saa skulle jeg ikke undlade at melde: at jeg aldeles ikke har noget imod saadan Overdragelse, men Skjøde paa bemelte Gaard, der nu bliver stilet paa Dem som Kjøber, skal blive udleveret af Krigs-Cancellie-Secretaire Lund i Kjøbenhavn udi næste Termin, ved Kjøbesummens, de 1100 rdl.s Betaling.

Tranekjær 14. November 1797.

AHLEFELDT.

Til Godsforvalter Goth.

Med sidste Post har jeg modtaget Dine 2de Skrivelser af 12. og 13. d. M. Jeg antager de Grunde for gode, som Du har opgivet, til ikke ved Auction at sælge Inventarii Qvæget paa Møllegaard. Du vil derfor sørge for, at det bliver fordelt og anbragt ved Slottets Ladegaard og Brolykke og fra samme Stæder igjen under Haanden bortsolgt saa mange som ikke med Fordeel kan græskes og foeres.

Det, som Du allerede for min Regning har udbetalt og af Korn ladet udlevere til de Brandlidte Herslev Mænd, finder mit Biefald. Jeg accorderer dem ligeledes det nødvendige Sædekorn. Lad mig vide Mændenes Navne, for hvem der er brændt.

At der formodes det nye Fartøj kan løbe i Vandet ongefær 1. Maii, er mig meget kjert. Om det ved slig Lejlighed sædvanlig saakaldet Slæbegilde maae Wædscher¹ og Skipperen sammentræde for dertil at aftale og bestemme det Fornødne for min Regning. Naar noget skulde være, saae jeg hellere der bliver gjort for meget end for lidt af denne Skipper-Høytid.

I Dag er Bygmester Berggreen tilskreven om at indfinde sig ved Slottets Arbejde og medbringe de antagne 3 Muursvenne. Den af mig her i Slesvig antagne Muurmestre har ved sin Tilbagekomst fra Langeland yttret sig meget misfornøjet over Egnen ved Tranekjær og desanlediget bedet sig frie for sin Forbindelse til at tiltræde Tjenesten. En anden i hans Stæd er antaget paa Prøve paa ½ Aar. — De behøvende Maler-Materialier skal blive sendt med Jagten, naar den igjen kommer.

Slesvig 17. April 1793.

AHLEFELDT L.

Til Godsforvalter Scheel.

Din Skrivelse under 3^{die} ds. bragte mig Efterretning om:

1. At Sygdommen paa Strynø vedbliver at rase og at Gaardmand Rasmus Cornelius er død m. v.

2. At Gaardmand Rasmus Mortensen paa Stryn har vil-

¹ Materialforvalteren.

HAVEN PÅ BROLYKKE

let fæste Andreas Brands fradøde Gaard til sin Søn, som ikkun har buden 100 Rdlr. af Gaarden, som er 2 Tdr. Hartkorn.

See til, at Cancelliet flittig faaer Rapport om, hvorledes det gaaer med Sygdommen paa Stryn, paa det Amtmanden, som saa gjerne melerer sig i mine Ting, ikke faaer Lejlighed til at befatte sig dermed. Under 100 rdl. pr. Tønde Hartkorn faaer hverken Rasmus Mortensens Søn eller en anden Andreas Brands Gaard.

Din indsendte Forestilling angaaende Johannes Hansen i Helsned hans afbrændte Gaard, som han fragaaer, tilbaagesendes med min paategnet Resolution.

Ligeledes retourneres Supscriptions-Listen paa Grevskabets frievillige Offer til Christiansborg Slots Opbyggelse. — Send kuns Pengene til Lund. Christen Rasmussen gjør denne Gang ingen god Rejse. Deri maa man finde sig. Hvad ere Kornpriserne p. t. paa Langeland? Herhos følger en Notificationsliste fra Cancelliet, som Du paa mine Vegne efterlever.

Da Fortuna koster mig mange Penge, saa ønskede jeg at sælge Skibet. Jeg har gjort Gavn med Skibet og vil savne samme paa mine Rejser, men Tiiderne er ej til Sligt.

Jess Pæsen undte jeg den fremfor en anden. Du ville derfor hos ham af Dig selv fornemme, om han ville købe den.

Jeg taxerer Jagten paa 1200 rdl. Det halve, 600 rdl. vilde jeg lade staae deri, men det andet halve skulle han til 11. Juni eller 11. December d. A. betale.

Lad mig saa snart muelig vide, om Jess Pæsen vil entre, saa kan videre handles derom.

Lundsgaard 7. Maj 1801.

AHLEFELDT L.

Til Generalkonsul Thomas Wilson, London.

Foranlediget af en Bekjendtgjørelse i de offentlige Tider her paa Stædet, som indeholder, at den engelske Regjering for nogle Aar siden skal have tilstaaet og anviist Erstatning for danske Skibe, som vare opbragte til Engelske Havne, men som bleve frikjendte, forinden Krigen i 1807 blev erklæret, har jeg henvendt mig til Konferentsraad Lavætz i Altona som Kommissionær for et mig tilhørende Brigskib Fortuna, ført af Kaptajn Christen Hansen, hvilket i Aaret 1806 paa en Rejse fra Barcelona til Embden er opbragt til Havnen St. Michel Mount i England, men atter senere i Aaret 1807 er opbragt til Plymouth, hvor Skibet er solgt. For imidlertid at erfare det fornødne det første mueligt giver jeg mig den Frihed at henvende mig til Deres Velbaarenhed med tjenstlig Anmodning, at De behagelig ville underrette mig, om bemeldte Brigskib af den Engelske Regjering er tilstaaet Erstatning; hvor meget, hvor samme kan erholdes, og hvilke Beviser maatte findes nødvendige til Legitimation for min Ejendomsret til Skibet.

Til Deres gunstige Efterretning sender jeg indesluttet Afskrift af den Fortegnelse, som Konferentsraad Lavætz under 15. Juli 1809 har meddelt mig over de Papirer og de Dokumenter, som Kaptajn Christen Hansen har afleveret vedkommende fornævnte Brigskib og dets Opbringelse.

Deres ærede Meddelelse og mueligste Oplysning i ovenmeldte Begivenhed tør jeg udbede og forvente.

Tranekjær Slot paa Langeland, 14. September 1827.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Cancelliet.

Ved Cancelliets Circulair fra 9de d. M. er jeg anmodet at meddele Betænkning angaaende, hvad Sikkerhed der kunde findes antagelig for Umyndiges Arvemidler i de Boer, hvor den Længstlevende, enten Fader eller Moder, eller en af Bedsteforældrene afdør efter at have indgaaet et nyt Ægteskab. Da det i Almindelighed er yderst vandskeligt og ofte umueligt for den, som er traadt Umyndige i Forældres Sted, at stille lovbefalet Pandt for Børnemidler, og det tillige for største Delen medfører Tab, naar Pantet realiseres til Arvens Fyldestgiørelse m. v., saa maa jeg være af den Formening, at Umyndige, som findes i de ommeldte Tilfælde, have tilstrækkelig Sikkerhed, naar de, som træde i Forældres Sted, overtage samme Forpligtelser, som Børnene efter lovlige Documenter tilkom i rette Forældres Bo og som saaledes uafbrudt vedblev i Stedforældres Bo samt sikredes ved Skifteudlæggets Thinglæsning. Vedkommende Værger maatte det jo derhos paaligge nøye at holde Tilsyn med, at især Løsøre-Udlæg ej forringedes eller blev afhændet, da anden Foranstaltning maatte føles til Betryggelse, naar saadant Tilfælde skulde indtræffe.

Tranekjær Slot, 31. Juli 1822.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Prokurator Petersen, Rudkjøbing.

Ved min Hjemkomst fra en Rejse sidste Lørdag Aften forefinder jeg Deres Skrivelse dateret 27. December sidst med vedlagte Tingsvidner i Sagen mod Husmand Rasmus Laursen af Frellesvig, som den, der skal have handlet

falske Banco-Sedler. Han haver selv tilstaaet at have villet udgive 5 Stk. falske én Rigsdalers Sedler, og adskillige Vidner har forklaret: at han har betalt Penge med saadanne Sedler, som man troede at være falske, hvilke han igjen har modtaget imod Vederlag af gode Banco Sedler. Af alt dette saavel som Rasmus Larsens egen ustadige Bekjendelse har han gjort sig heel mistænkelig. Derfor, ifald De finder det mueligt at denne Sag ved flere erhvervende Tingsvidner nøjere kan blive oplyst, maae samme skee, og derefter Sagen ageres til Doms. I anden Fald bliver det bedst at forestille Cancelliet Sagen til forventende Resolution, hvorledes dermed skal forholdes. Tingsvidnerne følger med den agende Post.

Slesvig 25. Januar 1792.

AHLEFELDT.

Til Sognefoged Gregers Jørgensen, Steengade.

Ved det inden Grevskaftet Langelands Birkeret optagne Forhør er det oplyst, at Husmand Rasmus Andreasen af Klausøbølle har udsolgt eller udskænket Brændevin, hvorfor han efter lovlig Omgang maa blive at ansee. Men for saavidt muligt at vise Skaansel imod ham vil jeg moderere den befalede Mulct til 10 Rdl. Sølv, saafremt han erklærer sig villig ufortøvet at betale samme, men i manglende Fald bliver Sagen at forfølge ved Domstolen. Du ville altsaa i ovenstaaende Tilfælde modtage Rasmus Andreasens bestemte Svar og herpaa tegnet meddele samme.

Tranekjær Slot den 18. Februari 1815.

AHLEFELDT.

Til Birkedommer Wadsted.

Da der i Tullebølle er holdt offentligt Gilde med Kortspil, har jeg ladet Godsforvalteren forlange sig Adgang i mit Navn afvigte Løverdags Aften. Kortspillet meddeltes mig bestod i Pharao og andet Hazardspil og Tærningspil, og Kaffen, der ogsaa blev drukket af de tilstedeværende Fruentimmere, var blandet med Rom og Brændevin. Der var Svir og Sværm og Stedet tilsidst forandret til et Horehus.

Overfor sligt forargeligt Væsen er det min Pligt at gribe ind og befaler jeg Dem derfor at begegne denne Sag med den yderste Strænghed.

Tranekjær Slot, 21. Oktober 1817.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Samme.

De maa sikkerligen kunne erindre, at jeg under 9. Maj sidstafvigt har tillagt Dem Ordre at forbyde Beboerne i Deres Politi-District at holde Skydeselskaber og andre lignende Forsamlinger, hvormed kuns Sviir og lignende Uordener blive underholdte i Samfundet. Da jeg nu har erfaret, at saakaldede Spillegilder jevnlig foretages i Snøde og Staaense Sogne, der ganske strider mod Politie-Lovenes og goed Ordens Haandhævelse, hvilke Foretagender end og forøges i den Grad, at Sognepræsten har seet sig nødsaget offentlig at advare Vedkommende, saa har jeg Grund til at formode, at ovenmelte min Ordre ikke er bleven bekjentgjort i Snøde og Staaense Sogne. Jeg maa altsaa herved anmode Dem snarest muligt at underrette mig, af hvilken Aarsag den nævnte min Ordre ikke er kundgjort i anførte

District, da jeg efter Omstændighederne maaskee kunde finde det nødvendigt at indmelde Sagen i det Kgl. Danske Cancellie.

Tranekiær Slot, 20. Oktober 1818.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Samme.

De har ved de med Skrivelse fra 21. ds. indsendte og herved tilbagefølgende Attester fuldkommen godtgjort behørigen at have bekjendtgjort i Deres Politie-District min Ordre fra 9. Maj d. A. betreffende Forbud mod Skydeselskaber og andre lignende Forsamlinger. Det er mig altsaa behageligt ganske at kunne fri tage Dem for Skyld, om noget skulde være passeret i Snøde og Staaense Sogne, der maatte findes stridende imod ovennævnte Ordre. Angiveren skal jeg ikke undlade at underrette om i Fremtiden at vogte sig for at indkomme med noget Angiveri, som er blottet for Sandhed og altsaa kun afstedkommer unødvendigt Skriveri og Vidtløftiggjørelse af Embedsmændenes Forretninger. Den forlangte Permission til Sjælland paa et Par Dage tilstaaes Dem.

Tranekiær Slot, 23. Oktober 1818.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Samme.

Af hermed tilbagefølgende Udskrift af Langelands Nørre Herreds Politie-Protocol erfares det, at Proprietair Langkilde til Biskopstorp har givet Husmand Lars Stub i Simmerbølle Tilladelse at holde Skydegilde paa en Kro, uagtet

jeg ved Circulair dateret 9. Maj d. A., som Over-Politieme-ster har fundet det nødvendigt at forbyde slige Sammenkomster, hvorhos De har forlangt min Resolution, forinden Sagen videre behandles.

I Henseende til Lars Stub's Forhold da ville De behage ved Politieretsdom at afgjøre, hvorledes han for sit ulovlige Foretagende bør ansees, siden Proprietair Langkilde vel ikke kan frietage ham for den Lydighed, han skylder Øvrigheden og sammes føjende Foranstaltninger. Proprietær Langkilde behager De at indkalde for Politie-Retten og der at afsige Dom over hans Forhold. Hr. Langkilde fortjener at straffes exemplariter, da han har villet formaa en uoplyst Mand til at handle imod sin Pligt og da han ved den Leylighed har tilskyndet Almuen til Ligeegyldighed for Øvrighedens Befalinger. Hr. Langkilde foregaar med et slet Exempel og afholder sine Høstgilder udenfor Gaarden, hvorom jeg har givet ham Tilhold.

Tranekjær Slot, 23. Oktober 1818.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Sognefoged Hans Nielsen, Snøde.

Da det er oplyst ved det inden Nørre Herreds optagne Forhør, at Husmand Peder Johansen Piil i Snøde har udsænket eller udsolgt Brændevin, saa bør han erlægge den ved Anordningerne i deslige Tilfælde bestemte Mulct, nemlig 20 Rdl. Sølv, hvorom Du ville underrette ham og derhos modtage hans bestemte Erklæring, om han er villig ufortøvet at udrede ovenmelte Mulct, da Sagen imod ham ellers vil blive at fortsætte ved Retten.

Du meddeler mig nærværende Skrivelse tilbage med Peder Piil's Svar paategnet.

Tranekjær Slot, 18. Febr. 1819.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Birkedommer Wadsted.

Ved hermed at tilmelde Dem, at Huusmand Andreas Bødker her i Byen skal have tilladt et saakaldet Spillegilde i sit Huus sidstafvigte Aften og Nat, hvorved megen Uorden er passeret, samt ligeledes tilforn skal have haft ovenmelte Slags Sammenkomster hos sig, maa jeg tillige anmode Dem ufortøvet at indstævne og her ved Politiret dømme berørte Huusmand til en følelig Mulct for de hos ham holdte Spille-, Drikke- og Dandse-Selskaber stridende mod Politie-Lovene og god Ordens Haandhævelse. — Om Sagens Udfald forventer jeg mig underrettet.

Tranekjær Slot, 22. Martii 1819.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Samme.

At tiltale Beboerne i »Slukefter« for at have tilladt Spillegilde i deres Hus, som en Handskemager fra Rudkjøbing der lod afholde.

14. Marts 1820.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Samme.

Sidstforløbne Lørdag Aften har Indsiddet Mads Jensen i den gamle Degneboelig heri Byen foretaget sig at holde et saakaldet Spillegilde hos sig uden dertil at være forsynet

med Øvrigheds Tilladelse. De ville altsaa begegne og paa-dømme dette ulovlige Foretagende ved Politie-Ret snarest mueligt, og ikke forholde Dem som før et Par Aar siden med en lignende Sag imod Andreas Bødker heri Byen, da Sagen af Dem blev trukket i Langdrag og omsidder maa-skee blev gandske forglemt. Om Sagens Udfald imod oven-melte Mads Jensen maa jeg dernæst bede mig underrettet.

Tranekjær Slot 21. Februar 1821.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Kongen!

Fra Poststationen heri Byen til den Søndre Ende af Landet findes aldeles intet privilegeret Sted hvor Rejsende, som agter sig til Ristinge Færgested eller andet Sted paa Sønderkanten, eller hvor de, som fra Spodsbjerg Færgested og Poststation agte at ville samme Vej, kan nyde Forfriskning eller hvor Vognmændene kan erholde det Behøvende for dem og Hæste, hvorover disse Vognmænd fleere Gange have besværet sig. Det ville altsaa være meget nødvendigt, at et saadant Sted blev etableret paa en passende Distance af Vejen, hvor enhver mod Betaling kunde nyde det Behøvende paa deres Rejse, og efter min Formening vilde Byen Lindelse, hvorigjennem Landevejen herfra løber, beliggende $2\frac{1}{2}$ Mile fra dette Sted og 2 Mil fra Spodsbjerg Poststation, altsaa nogenlunde midtvejs af Landets søndre Pynt, Bagnkop, være et meget passende Bedested.

I bemeldte Lindelse Bye har jeg for et paar Aar siden tilkjøbt mig et Huus, som forhen tilhørte en Præste Enke og er særdeles rummeligt og vel indrettet til Beværtning, ja endog i mødende Tilfælde, til Logi for Rejsende; det er

upaatvileligt, at enhver som kjender Landet og Posttours-
terne, derigjennem vil findes enig med mig, at et Værts-
huus i Lindelse ville efter Omstændighederne ikke allene
medføre Nytte, men endogsaa være nødvendigt, og jeg for-
drister mig altsaa herved allerunderdanigst at ansøge De-
res Majestæt allernaadigst at meddele mig Privilegium at
lade etablere et Værtshuus eller Kroehold i Lindelse Bye
til nødvendig Bequemmelighed for Rejsende.

Allerunderdanigst

AHLEFELDT LAURVIG.

Tranekjær Slot, 16. Juli 1820.

Til Amtmand Løvenskjold.

Indsluttede allerunderdanigste Ansøgning vil oplyse De-
res Højvelbaarenhed om, at jeg attraaer allernaadigst Pri-
vilegium at lade etablere et Værtshuus i Lindelse Bye paa
Landevejen Sønder efter fra Poststationerne i Tranekjær og
Spodsbjerg, og at saadant Værtshuus efter de i Ansøgnin-
gen anførte Grunde og Herredsfogden Cancellieraad Her-
holdts derpaa afgivne Erklæring, vil blive særdeles gavn-
ligt for Rejsende og andre Vejfarende.

Jeg tør altsaa udbede og forvente, at Deres Højvelbaa-
renhed ligeledes paa det bedste vil anbefale Sagen og med
Deres gunstige Paategning behagelig remittere mig Ansøg-
ningen, for videre herfra at besørges.

Tranekjær Slot, 25. Juli 1820.

AHLEF. LAURVIG.

Til Birkedommer, Krigsraad Wadsted.

Saare ubehageligt er det at modtage vedføjede Klage fra Ritmester Hansen til Faarevejle over Vejene i Skrøbelev Sogn, især for mig, der saa gjerne ønsker og stræber efter at opfylde, hvad jeg skylder det Offentlige.

Kun den yderste Efterladenhed fra Sognefogdens Side og slet Tilsyn fra Deres Side kan være Skyld deri. Jeg er nu kjed af denne Dovenskab og paalægger inden Fjorten Dage fra i Morgen at regne at lade de paaklagede Veje istandsætte.

Tranekjær Slot, 12. September 1819.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Cancelliet.

Ærbødigst Pro Memoria!

Af Indberetninger til forskjellige Tider vil det ufejlbarlig være det Høy-Kgl. Danske Cancellie bekjent, at her paa Landet hidtil har været Mangel paa duelige Jordemødre. Længe har jeg ønsket at kunne medvirke til at erstatte denne Mangel; men for at have Visheden, at de fleere Subjecter, som man antog, vare aldeles paalidelige, er det først nu bleven mig mueligt; til saadan Ende har jeg forrige Aar bekostet en Kone herfra Byen sendt til Fødselsstiftelsen i Kjøbenhavn forat blive undervist i Jordemoder-Videnskaben; hun er sidste Efteraar kommen tilbage med Attester for at være examineret og fuldkommen sikker i sit Metier. — Videre antog jeg sidste Sommer en examine-ret Jordemoder i Laurvig, hvis Duelighed har mange Beviser, som i anstundende Sommer bosætter sig her paa

Landet og hvilken jeg foruden andre Agréments har accorderet en aarlig Løn 50 rdl af egen Kasse. Min Hensigt gaar nu ud paa at tildele disse 2de Jordemødre hver et vist District og efterhaanden at forsyne Landet med flere, da de foruden den Løn, jeg selv giver dem, skulle nyde Betalingen som Placaten af 29. April 1791 bestemmer. Men siden Almuen ofte er indtagen af Fordom eller Frygt imod en saadan Jordemoder, især fra Begyndelsen og indtil hun bliver bekjent iblant dem, og det dog er billigt — som og til lige ovenmeldte Placats Ord byder — at den examinerede og beskikkede Jordemoder ikke mindre bør have Betaling, hvad enten hun bruges til Barselqvinder eller ikke, saa tillader jeg mig at forespørge i Anledning af den foreløbig truffne Foranstaltning: paa hvilke Maader Jordemødrene kan erholde den i Placaten bestemte Betaling, naar vedkommende nægte dem samme.

Tranekier Slot, den 17. Februar 1801.

FR. AHL. L.

Circulaire til Proprietairerne paa Langeland.

Pro Memoria!

Det vil ufejlbarlig være overensstemmende med den almindelige Mening og fortjene sand Opmærksomhed at der sørges for duelige Læger her paa Landet; saa meget mere synes denne Gjenstand nu at være vigtig, som Districts Chirurgi Grønlunds Alder og dermed forbundne svagelige Helbred lader formode, at han ikke længe vil blive istand til at meddele Syge den Bistand og Hjelp som udfordres til Helbredelsen.

Ved at tage Hensyn til denne for almindeligt Vel saa vigtige Sag har jeg tillige anseet det nødvendigt, at Landet istedenfor det nu har én, blev forsynet med 2de duelige og virksomme Læger, som i saa Fald vilde blive tildeelte hver et passende District af Landet, hvorved de Syge ej lettigen udsættes for i Nødens Timer lenge at vente Lægens Ankomst. Som Indretningen nu er, kan Lægen vel undertiden være i Embedsforretning en 7 Mils Vej fra et andet Sted, hvortil han ogsaa kaldes, og som maaskee er Aarsag, at Hjælpen kom for sildig; men ufornødent ville det være at vente dette Øjemed opnaaet, naar man ej tillige opsøgte Udveje til, at 2de Læger, som blive ansatte, kunde erholde deres rundelig gode Udkomme. — Forinden jeg altsaa foretager videre at handle i denne Sag, skulle jeg derved udbede at De Herrer Proprietærer behagelig ville paategne, hvor meget de agte aarlig at erlegge til Opnaaelse af forømmelte Indretning og hvormed jeg selv har taget Begyndelse.

Ligesaa som jeg med bedste Villie skal gjøre mig Umage at befordre denne Sag paa en Maade, hvorved Landet meest gavnes, saaledes er jeg og overbeviist, at ingen Opmundring her behøves, hvor det gjælder at stifte Gavn i en saa vigtig Begivenhed.

Tranekjær Slot, den 22. August 1801.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Cancelliet og Collegium Medicum.

Ærbødigst Pro Memoria!

Den her paa Landet ansatte og i Rudkjøbing boende Provinsial Chirurg Grønlund, som tillige har øvet Medi-

cinen, har i lang Tid været svagelig af Helbred, men er især nu bleven saa slet, at han gjerne ønsker sig en Successor, og maaskee allerede desangaaende er indkommen med allerunderdanigst Ansøgning. Denne Mands Afsavn og tillige den saare indskrænkede Løn, som følger med Embedet, gjør det umuligt for ham at koste og lønne en i Videnskaben duelig Medhjælp. Da mange Syge her paa Landet ofte har maattet sukke ved ey at kunde erholde denne eneste Læges Hjælp, der i Embedsforretning vil kunde være 7 Miiles Vej fraværende, har Deltagelsen for det almindeliges Vel tilskyndet mig at forsøge, om jeg ikke ved Circulaire til Proprietairer, Præster og Forpagtere kunde udvirke et frivilligt aarligt Bidrag til denne vigtige Foranstaltnings beste Fremme, og til sand Fornøjelse for mig er det bragt saa vidt, at en Summa af 517 rdl. er lovet aarlig som Hjælp til en ny Læges anstændige Udkomme. — Min ærbødigste Begjæring til det Høj-Kgl. Danske Cancellie bliver altsaa i forbemeldte Henseende, om det maatte tillades mig i Chirurgi Grønlunds Sted at udvælge en paalidelig Doctor Medicinale, som jeg er overbevist Landet ville være tjent med, hvilken det skulle paaligge stedse at holde en duelig Chirurgus, der tillige ikke maatte være uøvet i Medicinen, fordi at han i Doctorens Fraværelse Øjeblikkelig kunde assistere, naar det udfordredes.

Det Høje Collegii behagelige Samtykke til det ansøgte udbedes ærbødigst.

Tranekjær Slot, 13. Februar 1802.

AHLEFELDT LAURVIG.

Sognestævne ang. epidemisk Sygdom.

Da det er en saare vigtig Sag for Menneskeheden, om den farlige og smitsomme Sygdom Børnekopper kunde blive udryddet er der foretaget mange Forsøg for at vise, om Inoculation af Koekopper kunde sikre mod Børnekopper. Her har man erfaret, at meere end 5000 Mennesker, som vare indoculerede med Koekopper, og derefter inoculerede med virkelige Kopper, ikke bleve smittede. Dette giver sandsynlig Vished for, at Koekoppe-Inoculation, hvorved ingen synderlig Sygdom eller de Farer, som ere forbundne med Børnekopper, finder Sted, — naar den bruges paa rette Maade, er et sikkert Middel mod Børnekopper. Ved at gjøre Almuen bekjent med denne paa manges Erfaring grundede Sandhed, ville jeg tillige anmode dem at bruge Inoculation af Koekopper til deres Børn, som ey har haft virkelige Kopper, for ved dette simple Middel at conservere deres Liv og Lemmer; men siden det ej vilde blive let for Bonden at faa denne Inoculation iværksat som skee bør, endeel maaskee ogsaa ville afholdes derfra i den Tanke, at det medførte Bekostninger, saa tilbyder jeg nu alle og enhver, hvad enten de ere paa mine Godser eller ikke, som ønsker deres Børn inoculerede med Koekopper, at de maae melde dem hos mig, da jeg vil foretage Inoculationen uden nogen Betaling for dem. Sognefogden ville ey allene bekjætgjøre dette ved Sognestævne, men og ellers omkring i Sognet til hver Mands Efterretning.

Tranekjær Slot, 3. April 1802.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Vaccinations-Commissionen.

I Anledning af den allernaadigste Placat dateret 19. November sidstafvigte giver jeg mig den Frihed at henvende mig til den høje Commission for hermed at underrette om, at siden jeg for nogle Aar siden begyndte at udøve den for det almindelige Vel højst gavnlige Vaccination her paa Landet har jeg haft den Glæde at der paa meer end 1000 Børn er vel anslaaet. Jeg troer ogsaa i Fremtiden at kunde gavne Landet i lignende Tilfælde, og tør jeg haabe, at mig gunstigt forundes Autorisation til fremdeles at udøve Vaccinationen.

Tranekjær Slot, den 9. Jan. 1812.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Godsforvalter Goth.

I Anledning Din P. M. af 24 dennes og den mig af Lassen tilstillede Gjenpart af Amtmandens Circ. betreffende Indbydelse til en frivillig Gave til Hans Majestæts Kasse i Anledning af Slottets Brand, merkes, at man endog haaber Bondestandens frivillige Bidrag i den Henseende. Du ville derfor saa hastig skee kan, ved Circulaire til alle Sogne eller til ethvært især, opmuntre Bonde-Almuen og Forpagterne paa mine Godser, hos Dig at møde en vis Dag, som maatte bestemmes, for personlig at tegne sig for det, som enhver især efter Ævne frivillig vil bidrage i den benævnte Anledning.

Naar den derved forfattede Fortegnelse er færdig, kunde den tilsendes mig for at besørge den directe indsendt. Det overlades til Dig og Vedkommende at beramme, om en-

hvers Indskud strax maatte erlægges eller om det inden en vis Tid kunde skee. Jeg seer egentlig ikke, at man i den Fald skylder Amtmanden noget og behøver dermed at henvende sig til ham, men kan besørgede det selv.

Til Lassen ville Du betale mod Beviis 100 Rdl. med første, som maae gaae til Afdrag i din Forpagtningsafgift til næstkommende Maii.

Gartner Petersens Huus skal paa Taget være saa forfalden, at Vandet løber derigjennem, naar det regner. Det skulde, ligesom det, der er tilbygget, behænges med Steen; men da Tagstenene nu er saa meget dyre, ville Du beordre Bygmesteren at eftersee, om det gamle Tag ikke for det første kunde repareres noget, indtil Prisen paa Steenene falder. Han kunde med det samme gjøre Overslag over, hvad Materialier og Steen der vil medgaae, naar Taget skulde omlægges.

Landstingshører Rasmussen betales 17 Rdl.

Stesvig, 29. Marts 1794.

AHLEFELDT LAURVIG.

*Til Commissionen for Enker efter qvæstede eller døde
i Slaget ved Kjøbenhavn.*

En ung Mand af Svendborg Amt, 31te Lægd, Strynø Sogn, nys No. 61, navnlig Peder Christensen Madsen, som i Aar blev commanderet til Orlogs og bivaanede Slaget for Kjøbenhavn, var saa uheldigt at blive fraskudt det ene Been og døde et Par Dage derefter. Han fæstede en Gaard paa bemeldte Strynø for et Par Aars Tiid siden og giftede et Fruentømmer, navnlig Marie Rasmusdatter, som efterlever tilligemed et, et halvt Aars gammelt Drengbarn. Da han

saa nyelig havde sat sig i Forfatning, er Enkens Omstændigheder, siden de begge vare unge Folk, ikkuns ringe, hvorfor det ville blive en sand Velgjerning, om Understøttelse kunde forundes hende af de Gaver, som ere indkomne til saadanne Enkers Hjælp, hvorom jeg paa hendes Vegne tillader mig at ansøge den høye Commission.

Tranekjær Slot, 22. Aug. 1801.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Godsforvalter Goth.

Du spørger mig i Din Skrivelse af 2^{den} Martii, om jeg vil opsige den omskrevne Familie. Jeg har endnu ingen Familie opsagt og agter heller ey at foretage mig samme følgende den salig Greves Exempel. Det Almene kan ey heller vinde noget ved at de vedkommende Huusfolk udsættes paa Landevejen da de maaske hos mig kan blive skikkelige Folk.

Jeg vil ey have nogen af Børnene tiltalte, men naar jeg kommer til Langeland vil jeg selv sørge for deres Anbringelse hos Folk, hvis Godhed og Moralitet er mig en Borgen for at der bliver sørget godt for de stakkels Børn.

Slesvig, 23. April 1793.

AHLEFELDT L.

Til Samme.

I Anledning af Dine 2 Skrivelser under 30. November og 2. dennes bliver svaret:

1) Tegning paa Dahls Huus skal med første blive oversendt med nærmere Ordre om dets Omkostninger.

2) Ansøgningen fra Christen Christensen Hesselbjerg om at fæste Christen Jørgensens Hus i Homle er indlagt og besvaret.

3) Med den omskrevne Person, som agter at fæste Haugbølle Mølle, maae Du søge at slutte Accordt.

Gaardmand Peder Thomassen i Tranekjær har ansøgt om at maatte befries for at betale Extraskat for sine meget gamle Forældre. Du maae derfor paa mine Vegne udstæde et Beviis, hvorefter de blive frie for at betale bemelte Skat fra anstundende 1. Jan. af, og give dem Anviisning til Skovrideren paa 2 Læs Brænde, som er dem skænket, da de er skikkelige Folk og gode mod de Gamle.

Pastor Marstrands Søster maae ligeledes faae Anviisning paa at blive udviist saa megen Brænde, som hun forige Aar har nydet.

Slesvig, 7. December 1793.

AHLEFELDT I.

Til Samme.

Med dine tvende Skrivelser af 11. og 18. dennes er tillige modtaget: 1°. Afskrift af et Arvefæstebrev fra Trolleborg, som beholdes til Overvejelse. — 2°. Calcul over Nyegaard. Med denne Gaards Hoveribønder ville Du see at træffe Accort om Penge for Hoveriet, og tillige tænke paa Conditionerne til Gaardens Bortforpagtning uden Hoverie. Det var vel heller ikke for tidlig at tænke paa Accort med Corsebølle Bønder, der ikke just behøver at sluttes, men blot antage deres Løfte om en vis Summa, ifald Gaarden kan bortforpagtes uden Hoverie til Maii 1795. Leybøllerne giver dog nok 4 Rdl. pr. Td. Hartkorn. — 3°. modtaget Afskriften af de 2de Rescripter betreffende Jagten. Det er best at være stiltiende med disse Rescripter, der desuden er bekjent af

Proprietairerne paa Langeland, indtil man seer, om nogen vil overtræde dem, og vil det vel nok ske, al den Stund, at Krybskytteri ikke anses for en uhederlig Handtering paa Langeland. Men Sager Jagten belagende maa tages med Rolighed. — 4°. en Fortegnelse over, hvad Besætning, Redskaber der behøver anskaffes til den afbrændte Gaard i Helsned. Fortegnelsen er indlagt og i Henhold til hvad der sidst er resolveret betreffende denne Gaard, maa det Fornødne anskaffes.

Det vilde være en ædel Handling, om den Formuende, bidrog af sin Overflødighed til Erstatning af det Tab, Vor Allernaadigste Konge har lidt ved at see sit kostbare Slot lagt i Aske. Jeg kan ikke vel troe, mine Bønder i Almindelighed har Evne til at give noget, Villien er sikkert ligesaa god hos dem, som hos de Store. Jeg vil selv efter Evne biedrage mit dertil, og Forpagterne paa mine Godser lader vist ikke en saa fortreffelig Lejlighed gaa forbie uden ved en frievillig Gave at vise, at Landets Fred, og en mild Regjering, har været Aarsag til de har høstet Markens Frugter i Roe; hvorfor de nu kan frembringe deres Offer paa vor allernaadigste Konges Alter!

Skipper Christen Rasmussen og Christen Hansen, maae expederes i Overensstemmelse med min forhen dertil givne Ordre, og Din P. M. desangaaende under 18. ds., som ikke haves noget imod. Naar Bagenkop-Baaden kommer herover, kan den her faae nogle Tagstene med til Langeland. Lemming¹ er noget dyr med sin Langhalm, men man trænger jo højlig dertil og altsaa maa den kjøbes. —

Slesvig, 22. Marts 1794.

A. L.

¹ Ejer af Søvertorp.

Til Cancelliet.

Det er en bekjent Sandhed, at Opdragelsen danner Mennesket og for en Deel bestemmer det gode eller onde, som Verden kan vente af det. At forekomme Følgerne af en slet Børnetugt og at forhindre Forældres skadelige Exempler, der har saa saare megen Indflydelse paa Ungdommen, er enhver god Borgers Pligt og ivrigste Ønske. Tilfældet frembyder sig, at jeg bør gjøre det Høye Collegium ærbødigst Forestilling angaaende en Husmandsfamilie i Boetofte By her i Sognet, Mandens Navn er Hans Jørgen Nielsen, som uagtet han er Fæster af et godt Huus med fornøden Jord dog sidder i Fattigdom, da han, og især Konen, ere efterladne og ødsle Folk. De ere bekjent for idelige Tyverier, der dog stedse iværksættes paa Maader, at det hidtil har været umuligt at skaffe juridisk Vished. Børnene oplæres til at træde i Forældrenes slette Fodspor, og naar de antræffes ved smaa Tyverier, udsiges det, at Forældrene have befalelet dem at øve saadanne onde Gjerninger, som disse dog naturligvis benægte; en af Børnene, en Dreng paa 12—13 Aar, har nyelig udstaaet sin Straf efter Dom for Tyveri; men da det kan befrygtes, at disse Huusfolks Børn, som endogsaa holdes fra Skolegangen, uden at Forældrene ændse Mulkten, naar de fremdeles bliver under Forældrenes Tugt og Anførsel, maa i Tiden blive farlige for Staten, saa vil det være særdeles gavnligt, at Børnene ganske blive borttagne fra Forældrene og af vedkommende Fattig-Commission hensættes til Opdragelse, Lærdom og Fremmelighed hos Folk, hvis Moralitet kunde udrydde de indgroede slette Begreber og oplære Eftertanke og Æresfølelse hos de unge til at faa en ulastelig Vandel og blive gode Mennesker.

Det Høye Collegiums Bifald udbedes til denne nødvendige Foranstaltning.

Tranekjær Slot, 14. Februari 1813.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Rentekammeret.

Efter at det høje Collegium under 31. f. M. gunstig har resolveret, ej at have noget imod, at jeg udstykker en Deel af mine Forpagtergaarde under Grevskabet Langeland; har jeg siden taget i Overvejelse, at det kunde være til Fordeel for Grevskabet og bidrage meget til Agerdyrkningens Forbedring og Opkomst, naar Beboerne af saadanne Parceller eller udstykkede Gaarde derpaa bekom Arve-Fæste; men forinden jeg derom nærmere ville befatte mig, skulle jeg til sligt at udføre hermed ærbødigt bede mig det høje Collegii gunstige Resolution og Tilladelse meddeelt.

Slesvig, 28. September 1793.

GREVE AHLEFELDT LAURVIG.

Til Kammerherre, Amtmand Løvenskjold.

Ærbødig Pro Memoria!

Ifølge det Høj-Kongelige Rentekammers Skrivelse til Deres Hvhhd. om at indhente min Erklæring over Udstykningen af Mogens Rasmussens Gaard i Pederstrup, som nu beboes af Enken, har jeg den Ære herved over denne Sag at yttre efterstaaende mine Tanker.

Over i 28 Aar har jeg været Jordegodsejere og formener i denne lange Tiid at have erhvervet saa megen Erfaring, at jeg tør tillade mig nogle Yttringer i Henseende til de saa hyppige for smaa Udstykninger i Landet.

At vores Fædrelands eneste paalidelige Frembringelser er Korn, Fedevahrer, Qvæg og Hæste er noksom bekjendt; af disse Producters Udførsel i Udlandet skal Danmark trække de Midler, det behøver til at betale fremmede Lande, deels de Fornødenheder, Nødvendigheden af Mangel paa egen Frembringelse kræver, deels Luxus Artikler; Selv de Kongelige Skatter og Paabude kan kun alene ved fornævnte Producters Realisation tilvejebringes. Den Mening, som jeg har hørt paastaaet, nemlig at Fabrikers Anlæg alene kunde berige Landet, finder jeg modstridende imod al Fornuft og et Beviis, at slige Mennesker, der fører dette Sprog, ey har mindste Kundskab om de Ting, hvormed de taler. Efter min uforgribelige Formening vil vores Fædreland allene kunde bestaae ved heele Godser, store Avlsgaarde og Bøndergaardes Conservation og Sammenholdelse; af disse alene kan reel Udførsel finde Sted, hvorimod naar saadant et Gods eller Gaard bliver udstykket i for smaa Parceller, denne heele Jordstrækning aldeles kan ansees som uvirkende, ja næsten skadelig for Staten. — Hvorfor jeg skriver skadelig, er fordi de fleeste Parceller ere saa smaae, at de ej kan ernære den Familie, som beboer dem; formedelst de for Landmanden saa trykkende Tiider kan Parcellisterne ey faa Arbejde hos denne, hvad er altsaa den visse Følge? Tyverie, Røverie. Det kjære Danmark var i fordoms Tiider fornemmelig paa Landet næsten aldeles befriet for Tyverie, Stratenrøverie var alene ved Navn bekjendt; nu derimod forgaaer neppe 24 Timer, hvor ikke Forbrydelser udøves og for største Deelen af Parcellister eller Vagabonder, de optage tilhuuse. Selv kyndige Mænd paastaaer, at Agerdyrkingen vinder ved Udparcellering i ganske smaa Parceller, fordi Parcellisten er tvungen af Nød til at søge

den Plet Jord, han eyer, dyrket til Fuldkommenhed. Derpaa er et meget simpelt Svar at give: Parcellisten har ingen og kan ey holde nogen Hest, han maa derfor henvende sig til Gaardmænd for at faa Jorden pløjet og Sæden lagt, disse besørger naturligvis først deres eget som ofte skeer sildig nok, og derefter først hjælper han den trængende Parcellist, for største Deelen med slet Pløjning p. p. Jeg spørger: Kan Agerbruget vinde herved?

Jeg er sindet at udstykke i Parceller, som aldrig er under 10 Tønder Land, der kunne Husfolkene leve af Jorden selv og behøver ej som saa ofte at blive Slaver af de rige Bønder. Derved udbreder jeg flere Familier paa Langeland, hvor det haardeligen tiltrænges.

Jeg har her efter min Erfaring og beste Overbeviisning i Korthed ærbødig fremsat mine Grunde imod de for smaae Udstykninger, som jeg med Glæde underkaster enhver kyndig Mands Dom.

Skulle det Kongelige Rentekammer ej biefalde foranførte mine Grunde, vil naturligvis den af mig ansøgte Udstykning af Enkens Gaard i Pederstrup ingen Hindring kunde lægges i Vejen.

Tranekjær Slot, 28. Januar 1819.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til det danske Cancelli.

Intet skulle være mig kjærere, end at jeg som en retskaffen Undersaat, kunde vise Prøve paa min allerunderdanigste Pligt i at efterleve de Kongelige allernaadigste Anordninger i Henseende til de Forretninger mig paaligger som Amtmand i mit Grevskab og Allodial-Gods. Paa Villien

mangler det mig ikke, og for at være vis paa, at jeg ikke heller af Fejltagelse skal forløbe mig imod de nye udkomne Forordninger, saa giver jeg mig herved den Frihed at udbede de høje og gode Herrers Betænkning paa efterfølgende Poster:

1. Om de Sager, som ifølge Forordningen af 25 Martii f. A. angaaende Hoveriet forefalder mellem Jordegodsejerne paa Herredet og deres Bønder i de Sogner, hvor Grevskabet har største Hartkorn, skal af min Birkedommer paadømmes, og om slige Hoverisager skal behandles i Henseende til fri Stævningsmænd o. s. v. ligesom i Politie Sager er befalet ved Forordningen af samme Dato.

2. Hvilken Øvrighed, enten Amtmanden i Nyborg Amt eller jeg, skal i saa Fald paakjende min Birkedommers saavel over Grevskabets Forpagtere og deres Hoveriebønder som over Herredets Beboere afsigende Domme, det være sig enten i Hoverie- eller Politie-Sager?

3. Om bemeldte Amtmand eller jeg skal beskikke Sognefogder efter Forordningen af 1ste November sidst i de Sogne, hvor jeg er største Lodsejer og Grevskabets Birkedommer altsaa skal administrere Justitz- og Politie-Væsenet.

Slesvig, 18. Februar 1792.

AHLEFELDT L.

Til Samme.

Da jeg erholdte Cancelliets Pro Memoria af 14de April sidst indsaae jeg ikke rettere, end samme var Svar paa min ærbødige Forespørgsel af 18. Febr. d. A. angaaende: Om jeg eller Hr. Kammerherre og Amtmand Schumacher skulle vælge og bestalte de i Forordningen af 11. Novbr.

f. A. befalede Sognefogder i de Sogne, hvor jeg ejer størst Hartkorn, og da bemeldte Cancellie Brev udtrykkelig siger: At Grever og Baroner bør ansees som Øvrighed i Justitz- og Politie-Sager udi de Sogne, hvor det meeste Hartkorn henhøre under Birket, og Politie- og Brandforordningerne befaler: At Øvrigheden skal beskikke Sogne- og Brand-Fogder, som skal assistere Rettens Betjent i Politie- og Brandvæsenet, saa har jeg for længst udsøgt duelige Mænd til Sogne- og Brandfogder og meddelt dem Bestallinger, hvilke ere læste paa Prædikestolene i de 12 Sogne, hvis største Hartkorn ligger under Birketinget. At Hr. Kammerherren kalder dem Grevelige Sognefogder, vil jeg ansee som en Skriverfejl. Aldrig kunde jeg forestille mig, at Amtmand Schumacher tvertimod disse Love kunde ansee sig berettiget til at foreskrive mig, eller vælge de Betjente, som skulle assistere mig og min Birkedommer i Embeds Forretninger. Heller ikke har han til Dato givet nogen Sognefoged i disse Sogner Bestalling eller ladet samme læse paa Prædikestolene, mindre yttret et Ord, at han holdt sig berettiget hertil, hvilket han ej heller kan være, efterdi Sognefogders væsentligste Forretning, i Følge Forordningen af 11. Novbr. f. A. er at paasee Lovenes Efterlevelse og assistere Rettens Betjent i Justiz- og Politie-Væsenet, samt Brandvæsens-Forretninger, med hvilke Hr. Kammerherren ikke har noget at gjøre i disse 12 Sogne; men skulle enten Han eller Herredsfogden i deres Embeds-Forretninger behøve disse Sognefogders Assistance, saa indestaaer jeg for at de ere habile og villige til at efterkomme deres Pligt. I hvilken Henseende jeg og for længst har ladet Herredsfogden tilstille Fortegnelse paa deres Navne og Bopæle. Alligevel er indlagte Copie af hans Ordre i Henseende de

gamle Sognefogder mig fra min Birkedommer tilsendt, og da denne Ordre allerede har foraarsaget megen Uorden iblant Almuen og Uvished om, hvilken Øvrighed de bør adlyde, saa maa nødvendig alle de Kongelige befalede Foranstaltninger i Politie-, Veje- og Brandvæsenet standse, ifald ikke denne Uorden i Tide bliver hemmet¹. Jeg haaber og beder derfor gandske ærbødig, at de Sogne- og Brand-Fogder, jeg har beskikket og bekjentgjort for Almuen, samt anseet beqvemme til mine Assistenten, forbliver i deres Embeder, og at Hr. Kammerherre Schumacher bliver paalagt, ikke at befatte sig med mine Embeds-Forretninger, hvoraf ikkun Uorden og Hindringer i Lovenes Efterlevelse flyder.

Tranekjær Slot, 11. Juli 1792.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Godsforvalter Bøiesen.

Da jeg af flere Aarsager finder mig anlediget at være misfornøjet med Sognefogden i Maglebye og Tryggelev Sogn, Gaardm. Mads Boghave i Nordenbroe, saa har jeg bestemt at Mads Boghave til dette Aars 1ste November bør fratræde sin Tjeneste som Sognefoged og Kirkeværge og at i hans Sted bliver at udnævne Gaardm. Hans Jacob Nielsen, hvilket jeg ikke skulde undlade herved at tilmelde Dem.

Tranekjær Slot. 16. Aug. 1822.

AHL. L.

¹ Amtmanden havde udnævnt en ny Sognefoged i Maglebye uden Hensyn til, at der allerede var en anden, af Generalen ansat, Sognefoged.

Til Godsforvalter Goth.

Anlediget af Din P. M. under 26. dennes tilmeldes:

1) Det skulle gjøre mig ont, om min graae Hoppe ikke igjen bliver curedet, men gjør mig forsikkret, at Berideren gjør sig den meest mulige umage for hendes Kuur.

2) At Du intet har foretaget i Henseende Hengste-Præsentationen for Amtmanden, finder mit Bifald, da den Sag ej vedkommer ham.

3) Det finder og fuldkommen mit Bifald, at Du for det første ikke bekymrer Dig om Amtmandens Ordre betrefende Quitteringsbøgernes og Restance-Listernes Foreviisning for ham; thi naar Lovgiveren i Forordningen ej udtrykkelig i den Fald har ophævet mine Privilegier, saa maae de herudi altsaa endnu staae ved Magt, og for hvert Privilegium man frivilligt giver Afkald paa bliver 10 en berøvede. Imidlertid vil Du tilmelde Forvalteren, at han haster med at bringe disse Sager i fuldkommen Rigtighed, for i nærmere befalende Tilfælde at kunde have samme i Stand.

4) Forestillingen, om Hans Svensen i Hesselbjerg og Jørgen Hansen i Kiædebye maatte bytte Gaarde, er indlagt og besvaret, med det Vilkaar: at enhver bør betale, hvad han skylder til mig eller Skriverstuen, forinden Omflytningen skeer.

5) I Henseende de brøstfældige Kirker, da skal Tullebølle Kirke under Reparation næste Sommer og Homle Kirke maae, saasnart see kan, istandsættes, saavidt dens indvortes Mangler udfordrer, men jeg frygter for ej at kunne overkomme saa meget, at Fodslette Kirke ogsaa næste Aar kan komme under Reparation.

Taxations-Forretningen over Kirkernes etc. Brøstfædighed er Dig tilsendt under 30. November 1792. Deraf vil Du kunde see, da jeg ingen Gjenpart har, om der findes nogen betydelig Mangel paa Messeklæderne; thi skulle der ikke det, var det vel ej værd at give nogen Forespørgsel om den Post for det første.

Elnegaard har anholt om, at hans Plager i Vinter maatte forblive ved Slottet, som er accorderet og Berideren tilmelt.

Slesvig, 4. December 1793.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Postmester Haundrup i Rudkjøbing.

Pro Memoria!

At Hr. Postmester har tilbageholdt mit Brev, som jeg sidste Løverdags opsendte for at afgaa med Posten til Provst Clausen i Slesvig, hvorhos laa i Specier 40 Rdlr., som var rullede i Papir, anser jeg at være meget impertinent og aldeles stridende mod Deres Embedes Pligt. Ved at sende mig Brevet tilbage anfører De, at det ei kunde skønnes, at Brevet var betyngtet med Bankosedler. Rigtig nok er det, at Bankosedler ei vare i Brevet, men i Posttasken laa de ommeldte 40 Rdlr. i Specier sammenrullede i Papir med Paaskrift som Brevet, og da Posttasken kom hiem, laa endnu denne Pakke Specier deri. — Umuligt er det, at De jo ej maa have seet bemeldte Penge i Tasken, da De meget vanskelig kunde udtage Brevene uden at berøre dem, og skulle Synet endogsaa havet feilet Dem, var det vel ikke troeligt, at Tilfældet var det samme med Følelsen. Slige uefterretteligheder nødsages jeg at forebygge og at anmelde Deres Forhold i vedkommende Collegium, fordi at Posten

kunde blive sikret. Brevet og Pengene følger atter i Vent om, at De bequommer Dem til Afsendelsen.

Tranekjær Slot den 18. Nov. 1806.

AHLEFELDT-LAURVIG.

Til Amtmand, Kammerherre Schumacher.

Fra Hr. Kammerherren har jeg havt den Ære at modtage en meget æred P.M. dateret Faaborg den 10de Januarii, hvorudi De i Anledning af Cancelliets Skrivelse til Dem under 3^{die} næstfør forlanger Efterretning om

Hvad Adkomster jeg har til Spodsbierg Færgested? og Om jeg ved at nyde den Rættighed at oppebære Indtægten deraf, ikke tillige er forpligtet til at sørge for de Reisendes Sikkerhed og Beqvemmelighed?

I allerskyldigst Svar herpaa meddeles: Saalidet jeg kan troe, at nogen vil eller kan gjøre Grevskabet Langeland sin Ret stridig til at hæve Indkomsten af Spodsbierg Færgested, eller noget af det, som udi Grevskabets Jordebog er incorporeret og dertil rettelig henhører, saalidet imodsetter jeg mig de Pligter, som ere forbundne med hiine Rettigheder.

At Spodsbierg Færgested var til sidste Efteraar forsynet med en stor og forsvarlig Færge, en god Mellembaad og en Jolle, skal paa lovlig Maade kunne bevises.

At Færgen i en haard Østenstorm i sidste Høsttid drev i Land og sloges i Stykker, var en Skæbne, som kunde hændes det største Skib og den klogeste Skipper, særlig da der til Færgestedet ikke er eller saa vidt skiønnes kan blive nogen Havn, men Fartøjerne ere der udsatte for en aaben

Strand og Rhed. Imidlertid har jeg ikke kunnet bringe i Erfaring, at nogen Reisende derved har lidt Ophold, imindste er til mig derover ingen Klage indløben.

En nye Færge er alt i Efteraaret sadt paa Stabel og bliver i Vinter bygget, og imidlertid besørger Færgemændene Transporten ved lejet Fartøj. — Det er mueligt, at en Reisende maatte have lagt mærke til, at den derværende Skibbro er noget forfalden; det nægtes ikke: Og hvor findes ikke forfaldne Sager? Jeg har selv bragt i Erfaring, at bemeldte Broe behøver Reparation. Jeg har derfor ladet kyndige Mænd efterseet Stædet, og disse har forsikkret mig, at de ikke skønner at der kan bygges og vedligeholdes nogen solid og varig Skibbroe. Aarsagen er den, at Broen maae bygges lige ud i den aabne Strand, hvor hverken Grunde eller noget Bolleverk kan beskytte Broen mod Anfald, især af Iisgang.

Som intet skal være mig vigtigere end, at alle de Pligter, som min Konge bød og de jeg skylder Publikum, kan nøiagtigen vorde opfyldte, saa kiært skal det være mig, om nogen kyndig kunde opgive et rimeligt og antageligt Forslag til at anlægge en saadan Broe ved Spodsbierg Færgested, som kan have Varighed og medføre Nytte til Sikkerhed for Reisende, hvortil paa min Side skal blive bidraget alt, hvad muligt er.

Dette mit Svar skulle jeg tjenstligst bede Deres Højvelbaarenhed ville behagentlig indsende til det Danske Cancellie.

Tranekjær Slot, 31. Juli 1794.

AHLEFELDT L.

Til Kongen.

Fra det Højkongelige Rentekammer har jeg under 31. December 1791 modtaget min allernaadigste Konges allernaadigste Resolution at maatte fritages for at indsende de i Følge Placaten af 24. Juni s. A. befalede Efterretninger over Hoveriet paa Grevskabet Langeland og mine øvrige Godser, imod at jeg efterhaanden, naar Forpagtnings-Contracter udløbe, friegjør Bønderne for at forrette Hoverie in Natura.

Paa denne Maade er allerede 2de mig tilhørende Forpagtergaarde bleven bortforpagtet, og saaledes skal fremdeles ifølge høibemeldte allernaadigste Resolution skee, saasnart Forpagternes Contracter udløbe.

Een betydelig Vanskelighed finder jeg især for Eftertiden derved at ville møde mig.

Til Maii 1795 udløbe en Deel Forpagtnings-Contracter, hvoriblant nogle Forpagtergaarde ere saa store og vidtløftige af Bedrift, at det ikke bliver mueligt for een Forpagter, selv at kunne drive Aulingen dertil, naar ingen Hjelp haves af Hoverie-Bønder.

I Anledning deraf seer jeg mig nødsaget allerunderdanigst at bede: at min allernaadigste Konge allernaadigst ville tillade: at jeg, naar slige store Forpagtergaarde blive ledige, maae parcellere en Deel af saadan en Gaards Jorder, til mere Bequemhed for den, som faaer Gaardens Forpagtning. Til enhver saaledes opbyggende nye Forpagtergaard, synes jeg at ville lade udstykke saa meget Land, at Parcellisterne kunde erholde ongefæhr 10 Tønder Land.

Da jeg ikke seer, at denne Forandring kan blive Grevskabet eller mine andre Godser til Fornærmelse, men

meget mere vil biedrage til Agerdyrkningens Opkomst og Forbedring, saa ansøges om en allernaadigst Bønhørelse.

Tranekjær Slot 28. Juni 1793.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Fuldmægtig Lassen.

Efter Placaten af 22. August 1788 saae jeg mig ikke berettiget til at kan paatvinge mine Bønder, at levere deres Landgilde Korn til mig med andet Maal end det, Placaten bestemmer; ligesom jeg ei heller vil, at Forvalteren ved Udmaalingen af dette Korn skal være pligtig for Eftertiden at maale samme med andet end løst Strygemaal. — En Rentekammer P. M. af 11. ds. er indlagt, i Henhold til denne er at erlægge en Mulct af 4rdl.

Forvalteren sørger for Eftertiden for at afværge slige Ubehageligheder.

Til Kornmaaleren er indlagt en Brændeseddel.

Slesvig 25. Januar 1794.

AHLEFELDT L.

Til Rentekammeret.

Foranlediget af, at Selv-Eiere, som sorterer under Grevskabet Langeland eller Stamhuset Ahlefeldt og som klarer deres Skatter til bemeldte Godsers Forvalter, undertiden indkommer med Ansøgning at maatte udparcellere af deres Gaarde, giver jeg mig den Frihed for at opnaae en almindelig Bestemmelse for denne Sag, herved at forespørge, om saadanne Selvejere, hvis Hartkorn er opført i ovenmeldte Godsers Jordebøger og som attraaer Udparcellering, bør derom indgive Ansøgning til Kollegium eller

om det kan være fyldestgørende, at de henvender sig til Godsernes Besidder for efter Omstændighederne derfra at vorde meddeelt den ansøgende Tilladelse. Siden Godserne maae indestaae for kongelige Skatters Udredelse af alt Hartkorn, som Jordbøgerne indeholder, synes det mig rimeligst, at Godsforvalteren ordner slige Sager.

Tranekier Slot, 13. Juli 1822.

AHLF. L.

Til Materialforvalter Wædscher.

Ved min Nærværelse paa Tranekjær Slot udi forrige Maaned erfarede jeg ved adskillige Leiligheder, at Arbeidere og Dagleiere paa Slottet og deromkring ei entholdt sig saa fuldkommen fra Tobaksmøgen paa saadanne Stæder, hvor Brændbare Materier fandtes, at deraf jo ved Uforsigtighed let kunde opkomme Ildebrand. For at forekomme saavidt mueligt, at ingen ulykkelige Tilfælde i slig Fald skulle opstaae, bliver herved alle Arbeidere og Dagleiere ved Tranekjær Slot paa det alvorligste forbuden ei at understaae sig udi at ryge Tobak eller slaae Ild paa saadanne Steder paa og ved Slottet, hvor brændbare Materier findes, det være enten ved Material-Gaarden, paa Tømmerpladsen, udi Snedkerværkstederne, paa Lofterne eller andensteds, hvor saadan Ild kan antænde og deraf Skade opkomme.

Det paalægges Dig at publiceredenne min velmeente Ordre for enhver Vedkommende og paa det nøjeste tilsee, at den bliver efterlevet, da den, som derudi viser sig overhørig, vist kan vente sig tiltalt efter Brand-Ordningerne, og udgaae af mit Arbejde.

Slesvig 1. Juli 1793.

A. LAURVIG R.

Til Kongen!

Samtlige mine langelandske Godsers Tiendeydere have anmodet mig biedrage alt muligt til Accord om Tienders Betaling med Penge efter Deres Kgl. Majts Indbydelse af 18. Marts d. A. Saa meget jeg end har arbejdet herpaa siden min Ankomst til Langeland, tør jeg dog ikke gjøre mig Haab uden om 7 à 9 Præster. Den største Mængde af Bønderne sige højt: at dersom ingen Forening skeer med dem om Tienden i Penge, vil de ikke heller betale den in naturå. Allernaadigste Konge! Dette giver mig Anledning til allerunderdanigst at bønfalde Deres Kgl. Majestæt om Allernaadigst Resolution, hvorledes med Bønder skal forholdes, naar de ikke yde den befalede og pligtige Tiende — hvor ingen Forening forud er skeet.

Allerunderdanigst
AHLEFEI,DT LAURVIG.

Tranekjær Slot 23. Juni 1796.

Til Godsforvalter Goth.

Jeg har bragt i Erfaring, at en Del af mine Bønder skylder Kjøbmand Niels Hansen Penge. Du ville derfor søge Kundskab hos Hr. Hansen, hvem af mine Bønder det er, for derefter at tilholde dem i Mindelighed at betale.

Skulde dette ikke frugte, forstaar det sig selv, at Hr. Hansen har Ret til paa lovlig Maade at lade de vedkommende udpante.

Ifald der for nogles vedkommende ei er ond Villie men Mangel paa Evne, ønsker jeg Besked i saa Henseende, da jeg i saa Fald vil betale af min egen Casse.

Slesvig 23. Januar 1794.

AHL. L.

Til Godsforvalter Goth.

I din ankomne P. M. af 1. dennes, med Forestilling om Mensalbønderne under Snøde Præstekald, spørger Du om Peter Jensen maatte fæste et Huus paa Egeløkke Gods i Nestebølle, om Hans Friderichsen af Svallebølle maatte faae sin Stedmoders Huus sammesteds ifæstet, som hun vil fratræde; endvidere anmoder du om Afgjørelsen med Gaardmand Andreas Pæsen Leybølle, betreffende hans utilladelige Gierdselsbortførelse til sine Gierder, fra Corsebølle Kohave og Kokkesnare.

- 1) Det er mig kiært, at Kiøbmændene i Rudkiøbing har antaget mindelig Afhandling med Bønderne.
- 2) Min Resolution angaaende benævnte Peter Jensen, er indlagt.
- 3) Dito betreffende Fiskeren Hans Friderichsen, og
- 4) Dito angaaende Gaardmand Andreas Pæsens Forbrydelse med at bortføre Gierdsel fra Corsebølle Kohave og Kokkesnare. Slyngelen skal blive exemplariter afstraffet og har jeg den Sag anbelangende tilskrevet Birkedommeren.

Slesvig, 5. Februar 1794.

A. LAURVIG.

Til Commissionen.

Herved tilstilles Commissionen mit Svar paa dens Skrivelse af 24 hujus.

Efterat have gennemlæst alle Dokumenter saavel Westergaard-Søegaard som Holmegaard betræffende, finder jeg denne Sag af yderste Vigtighed for Søegaards Skyld og er ganske og aldeles af Forv. Scheel's Meening, at den bør bedrives med megen Alvor.

Commissionens Skrivelse til Forv. Scheel ytrer det modsatte og taler meget for Bønderne. Forinden jeg lærte Bønderne at kjende, var jeg af samme Mening, at alle Ting kunne afgjøres med det gode, men nu, da jeg ved Erfarenhed kjender Omgangmaaden med dem, saa har jeg gjort mig til Regel at behandle dem med ald optænkkelig Menne-skelighed, men med Fasthed og Alvor. Kommissionen vil tilgive mig jeg taler frit. Den er selv Skyld i alle disse Uroeligheder, thi havde den ikke stedse og fra første Færd været alt for eftergivende mod Bønderne, vilde disse Sager aldrig have opstaaet; da jeg administrerede Grevskabet selv, existerede deslige aldrig, men nu troer Bønderne, at de kan gjøre hvad de vil, og ingen tør sætte dem i Rette. Det omtvistede er nu de følgende Ord, som skal forklares: Befordre Bygnings-Materialer. Den kgl. Forordning bestemmer udtrykkelig, at Bønderne er pligtige til at være behjælpelig til Kirkernes og Skolernes Reparation. Til hvilken Nytte og af hvilken Aarsag skulde jeg da vel have sat i Kontrakten: »befordre Bygnings-Materialer«, naar jeg ikke derunder havde forstaaet, at disse Materialer skulle beforders til de Gaarde, hvor Bønderne forhen gjorde Hoverie. Kongens Forordninger og Bestallinger kan hverken jeg eller nogen forandre, hvortil da at bestemme saadan en Punkt i Kontrollen, som er en Selvfølge? — Hvad Løvte Godsforvalter Goth har givet Søegaards og Holmes Bønder er mig uafvidende og uvedkommende, kun lader det utroelig at en fornuftig Mand som Godsforvalter G. skulle udstæde Løvte, hvortil han aldeles ingen Fuldmagt havde af mig og som kunne skade hans gode Rygte, da, naar Sagen var kjendt, der unægtelig maatte kastes et mistænkeligt Lys paa hans Karakter.

Jeg var paa Langeland den heele Tid efterat Contracten var sluttet, i min Nærværelse blev den skreven og under-skreven, og ingen Tvistighed var angaaende den nu ventilerede Punkt. Jeg er meget imod den Formening, at Amtmandens Mægling kan være nødvendig og nyttig, men Gud bevare mig for at denne Sag kommer for Søndre Herreds Politierett, hvor Lov og Forordninger reent sættes tilside, Egennytte og Luner bestemmer Sagernes Udfald, for saadan en Domstol kan man slaae det hellige Kors og sige: »bevar os kjere Herre Gud for Landsdommer Jørgensens Domme«. Vorherre gjorde i sin Vrede Kammerherre Schumacher til Amtmand, men Jørgensen er en haardere Straf for Menneskenes Synder.

Sagen bør efter min Formening, naar ingen mindelig Afgjørelse kan finde Sted, henviises til Lands Lov og Rett. Naar Sagen udsættes til sidst i Februar eller først i Martz, vil jeg være paa Langeland, naar Amtmanden møder.

Slesvig, 29. December 1796.

AHLEF. LAURVIG.

Til Cancelliet.

Skjønt det bestandig var min kjæreste Beskjeftigelse at forbedre mine Bønders Vilkaar og føje ethvert af deres billige Ønsker, saa maa jeg dog erfare at en deel Bønder i Humble Sogn — af hvilke de fleeste henhøre under mit Grevskab Langeland — henvender dem igjennem det Høj Kgl. Danske Cancellie angaaende at betale deres Korntiende i Penge uden i Forvejen at have forespurgt dem hos mig, om jeg, som Besidder af Grevskabet, ville være villig til at opfylde deres Begjæring; først da, naar jeg havde givet dem nægtende Svar, og ikke tillige fyldestgjort dem med væg-

tige Grunde for min Meening, blev det Tid at søge andetsteds. Just disse Bønder, som i disse Tilfælde satte saa liden Tillid til mig, har jeg ved flere Leyligheder viist at jeg atraaede deres Vel, hvortil jeg troer billig at kan henføre den Umage og tildeels Vanskelighed, det har kostet mig at befrie dem for Hoveriet in natura, hvilket de nu alle betaler med Penge — men Bøndernes Tænke- og Handlemaade bliver sig altid selv liig, og Taknemmelighed for viiste Velgjerninger kan man ikke vente af dem. I den allernaadigste Indbydelse til Foreninger om Tienden har min Konge gjort mig det til Pligt at vaage over at Lehnets Indkomster ikke forringedes; troelig vil jeg opfylde dette Bud, og med Hensyn til saadant Øjemed fremsætte den vægtige Grund, som hindrer mig for Tiden i at indlade mig i Opfyldelsen af Bøndernes Ansøgning, forsaavidt den Tiende, som jeg disponerer over, angaaer, nemlig: Da Kirkens Anpart i Korntiende af Jorder, der ere fæstede af Supplicanterne, af mig er henlagt til nogle Forpagtergaarde i Nærheden og dertil oppebæres, saa er det en Følge, at jeg aldeles ikke kan indlade mig i Accord med Bønderne paa nogen af de foreslagne Maader, idet jeg er pligtig at holde de paa Tien-derne udstedte Forpagtnings-Contracter.

Hvad angaar de i Ansøgningen af Bønderne omtalte høyere Fæste-Contracter, da er ingen Fæster paa Grevskabet nogensinde blevet sat op i Afgift, alleene Forpagterne have Contracter paa visse Aar eller bestemte Tiider. Bønderne have i Ansøgningen besværet dem over, at Tiendelagerne vare forsømmelige i at møde og see Kornet, og derhos have Bønderne funden for got at bruge disse meget upassende Ord: »at de fleeste ønsker at blive frie for denne Undertrykkelse«, jeg veed dog med fuld Vished, at

de aldeles ingen Aarsag har til denne Besværing, men at de behandles med største Billighed og Lemfældighed, hvilket jeg endog forlængst ved Circulaire har paalagt mine Forpagtere som en ufravigelig Pligt. — Sluttelig kan jeg ikke tilbageholde det Ønske, at saadanne Vinkelskrivere, som forføre eller tilraade Almuen ubillige Skriverier og Klager, maatte alvorlig blive straffede for denne Frækhed, som i flere Tilfælde er istand til at drage betydelige Følger efter sig.

Tranekjær Slot, den 1. Februar 1800.

AHLEF. LAURVIG.

Til Godsforvalter Scheel.

Ved hermed at tilstille Dem en Indberetning fra Snedker Jens Jacobsen, som af Nordenbrogaards Forpagter Lieutenant Lange er mig overleveret, undlader jeg ikke at meddele til behagelig Efterretning og Bekjendtgørelse for Vedkommende:

- 1°. Over- og Under-Tømmer til de foreslagne 5 Fag Staldbygning maa leveres af Skoven, naar Forpagteren selv vil bekoste Taget og Arbejdslønnen. Brændte Steen kan ikke leveres, men der maa enten bruges raa Steen til Væggene eller de maa vindes og klines;
- 2°. Det fornødne Overtømmer til et Vognskuur skal ligeledes blive leveret af Skoven imod, at Forpagteren bekoster Tækning og Arbejdsløn;
- 3°. De af Forpagteren forlangte to Fag Grisehuuse kan han selv bekoste opført og indrettet af de Materialier, som ved ovenmelte Leylighed bliver tilovers ved Gaarden;

4°. Det forlangte nye Loft kan for Øjeblikket ikke blive tilstaaet af Mangel paa Materialier.

Naar Forpagteren Lieutenant Lange paa den anførte Maade vil inklade sig, da behager De at foranstalte det fornødne.

Brolykke, 16. Februar 1817.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Birkedommer, Krigsraad Wadsted, Leibølle.

Formedelst den Ulejlighed og den Tidsspilde, det medfører for alle Vedkommende, at Grevskabets Birke-Ret sædvanlig holdes meget sildig den ordinaire Tingdag, som ganske strider mod Lovens Bud, saa maae jeg herved anmode Dem i Fremtiden nøje at iagttage, at Birketings Retten bliver sat og holdes seenest Kl. 10 Formiddag, om hvilken Bestemmelse det formentlig vil være nødvendigt, at De kundgjør det fornødne, fordi at enhver kan være underrettet.

Tranekjær Slot, den 27. Juli 1820.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Samme.

For at forhindre at ingen i Fremtiden skal indfinde sig i Fredsskoven Keppershøjer i Simmerbølle Sogn for at stjæle Gjærdsel eller der at foretage nogensomhelst ulovlig Handling, har jeg seet mig nødsaget at anlægge Selvskud forskjellige Stæder i ovenmeldte Stub-Have. Ligesom jeg har ladet denne Foranstaltning bekendtgjøre i Rudkjøbing som ved Simmerbølle og Skrøbeløv Kirkestævne, maa jeg

tillige herved anmode Dem ved Grevskabets Birketings Ret at publicere det fornødne angaaende de i Keppershuger udlagte Selvskud for at enhver uvedkommende kan vide at afholde sig fra Gang og Færdsel i ommeldte Stubhave, for at undgaae de Ubehageligheder, som i modsatte Fald ville ramme dem. — At Bekjendtgjørelsen saaledes er skeet ved Retten og hvilken Dag, derom ville De behage at meddele mig behørig Attest.

Tranekier Slot. 24. Marti 1821.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Administrations-Commissionen.

Fra Skovfoged Niels Andersen i Spodsbjerg er mig bleven tilmeldt, at Gaardmand Johan Jørgen Erichsen ved Simerbølle har uden Udviisning eller Tilladelse afhugget og borttaget en El i Gaardens Skovhauge omtrent 3 Qvts Førelse. Jeg har i den Anledning tillagt Prokurator Rasmussen Ordre fra først at lade Bonden fremkalde for Forligelseskommissionen for at forsøge mindelig Afgiørelse, men i Mangel deraf at lade Sagen behandle ved Rettergang. Ved herom at underrette Kommissionen, fordi at den kan være vidende om den trufne Foranstaltning i det Tilfælde, at Bonden muelig angaaende Frifindelse melder sig, maae jeg tillige yttre den Formening, at Kommissionen sikkerlig vil med mig findes enig, at det er aldeles nødvendigt nøie at paasee, at Bønderne ikke tillades saadan egenraadig Behandling, saafremt man nogenlunde skal konservere Orden og Fred paa Skovene, samt at jeg efter de indkommende Meldinger, saaledes som hidtil skeet er, lader deslige Ulovligheder, Skovvæsenet betræffende, paatale.

Tranekier Slot den 20. Juni 1823.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Jordegodsejerne paa Langeland!

Vort kiære Fødeland har i de senere Aar været underkastet saa mange Pengerevolutioner, som forbunden med de svære Skatter og Byrder, der paalægges at udrede, aldeles har undergravet Landmandens og Godsejerens Velstand, og næsten er det en Gaade, hvorledes Landet har kunnet udholde det. Ingen ubefangen vil kunne nægte dette.

Nøden er stor, hastig Hjælp af yderste Vigtighed for at forekomme de sørgelige Følger, og ikkuns kraftige Midler kan frelse Landmanden for Undergang. Aager, Underfundighed og Bedrageri er en Følge af Statens sørgelige Forfatning. Denne Hydra har ogsaa fuldkommen hævet sit Hoved og truer at opsluge os.

For nu paa en fast og sikker Maade at forekomme alle de Ulykker, der øjnes af saa mange Hundrede Familier, har et Selskab af Jordegodsejere udkastet en Plan, hvis heldige Udførelse igien kan kalde den bortfiernede Roe og Tilfredshed tilbage. Virksomhed vil igien pryde Landet og læge de Saar, Tidens Luuner slog det. Denne Plan, som er et Udkast til almindelige Grundsætninger ved en Creditforening for de fyenske Jord-Gods-Eyere, har jeg den Ære at vedføje.

Og da det er mig paalagt at indhente mine meget agtede Naboers og Godsejeres Bestemmelse, om de vil bitræde denne Forening, saa er min ærbødige Anmodning til disse Herrer, at de med nogle faa Ord give mig deres Beslutning tilkiende. Dog maa jeg indstændig bede, at saadant maatte finde Sted inden faa Dage, da en Samling denne Maaned er berammet.

Guverneuren, Hs. Højhed Prinds Christian af Danmark, er villig at staa i Spidsen af denne Indretning, naar han derom bliver anmodet, og man har Haab om at erholde et betydeligt Laan af Nationalbanken som Fond for Kassen.

Tranekjær Slot den 14. Martii 1819.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Skovrider Iversen.

Da jeg vil forsøge, om Skovplantning her paa Landet kommer saa godt frem som andenstæds, saa ville Du strax i Brolykke Skov tage 24 Stk. unge Bøgetræer, ikke under 3 og ikke over 4 al. høje og plante dem i Aasøe, hvor den skadelige Nordvestvind ej kan naae dem. Herved observeres: at den Side af Træerne, som har staaet i Nord, ved Plantningen igien bliver sadt i Nord. Behøver Du Vogn til at transportere bemelte unge Træer med, kan Du betiene Dig af Slottens Materialvogn.

Slesvig 7. November 1794.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Skovrider Iversen.

Du har gjort vel udi at lade plante 246 Stk. unge Bøge istedenfor de beordrede 24 Stk.; jeg er vel fornøiet hermed; her indsluttet tilstilles Dig en Udviisnings-Seddel paa de omskrevne 5 Læs Brænde, der kan tiene til Bilag ved Dit Regnskab.

Slesvig 13. December 1794.

AHLEFELDT.

Til Godsforvalter Goth.

Sidste Post bragte mig din P. M. dateret 18. dennes, hvorved var lagt

- 1) En Calcul over det Korn som dette Foraar kan forventes udskibet fra Slottets Ladegaard og Broelykke samt Landgilden;
- 2) Provst Brandts Anmeldelse at Bøstrup Præstekald er ansat for 240^{rdl.}
- 3) En Ansøgning fra Myhre om at blive Degn i Snøde udi afgangne Børkops Sted. Med denne Post kan derpaa endnu ikke svares.

Kornpriserne er temlig høje paa Langeland, ikkun Skade, at man ej kan fordoble det Quantum, der er opgivet at kan sælges.

Maac Du med næste Post give mig Efterretning om, hvormeget Kløverfrøe der behøves og hvad det koster paa Langeland, skal Du desangaaende faa nærmere Ordre.

Slesvig, 22. Februar 1794.

AHL. L.

Til Professor Begtrup.

Med megen Fornøjelse antager jeg det omskrevne unge Menneske til Undervisning hos min Forvalter paa Ladegaarden. Han kan logere hos Gjæstgiver Reichmann, erholde et godt Værelse, Ildebrand, Lys, Thevand og Mælk; men Thee og Sukker holder han sig selv med. For ovenanførte betales 50 Rdlr. aarlig, eller 12 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ hver tredie Maaned. — Da jeg holder det for en Nødvendighed, at en saadan Lærling stedse er i Nærheden af sine Lærere, saa vil jeg gjøre anstalter for at han spiser med ham der paa

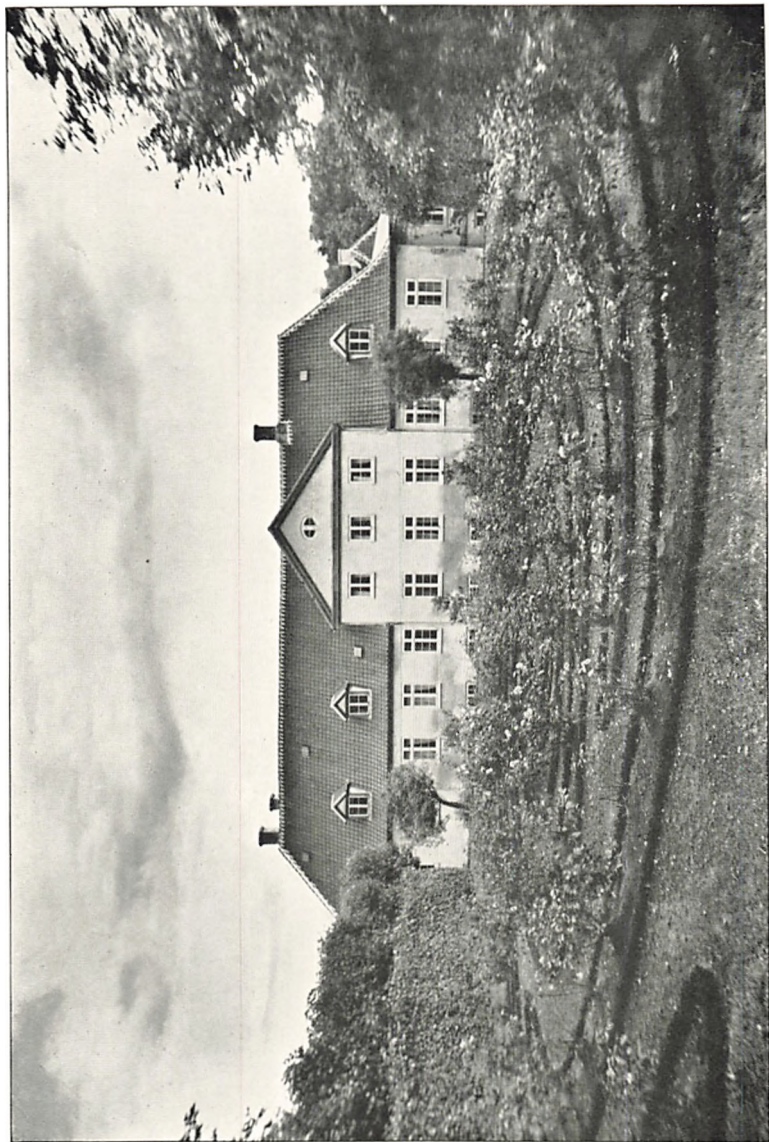
Ladegaarden, hvorfor der betales maanedlig 8 Rdlr. For 3 Aars Undervisning, som efter min Formening ej kan være kortere, gives min Forvalter ved Afgangen 100 Rdlr., dog kun hvis Forældrene eller de, som har hidsendt ham, ere tilfreds med hans Fremskridt. Jeg haaber, min agtværdige Ven da beviiser mig den Oprigtighed rent ud at tilkjendegive mig, om disse Fordringer er overspændte; med Fornøjelse nedsætter jeg dem, da jeg ikke søger Fordeel, men kun det almindelige Beste. Formedelst den heri Egnen værende stærke Inquartering kan for Tiden ikke gøres flere Indretninger til Antagelse af Lærlinge, men naar Himlen igjen skjænker os Rolighed, da skal alt komme, som jeg haaber, i den forønskede Orden.

Tranekjær Slot, 22. April 1809.

Med sand Højagtelse har jeg den Ære at undertegne mig
Deres tjenstberedvillige
AHLEFELDT LAURVIG.

Allernaadigste Konge!

Udagtet al mueligt anvendt Umage har vi ikke været i Stand til at forskaffe os de nødvendige Arbejdsfolk til Sukker-Fabriken af Runkelroer Opførelse. Ikkuns én Tømmermester og tvende tyske Muursvende have vi antaget, med disse faae Hænder kan dette betydelige Anlæg ej fremmes. Vores Attraa er at det heele Anlæg skulde staa særdig til ultimo October. Mens forat kunde opnaae dette Øjemed udfordres flere Arbejdere. Vi henslye derfor allerunderdanigst til Deres Majestæts Naade og ansøge allerunderdanigst om at efterstaaende Mandskab af Langelands Infanterie

BROLYKKE SET FRA HAVEN

Bat. allernaadigst maatte for i Sommer blive forlovede ved foranførte Fabrik Arbejde

Muur-Svende: Børre Ohlsen af Lang. Jæger Comp., Rasmus Rasmussen, Steengade, af Lang. Inf. Bat. første Muskt. Comp.

Tømmermænd: Peter Hansen, Fuglsbølle, Jens Rasmussen, begge af Langel. Inf. Bat. første Comp. Mads Rasmussen Krog, Jens Madsen, Lindelse, begge af samme Bat.'s tredie Comp.

Vi haabe, at naar bemeldte Arbejdere allernaadigst forundes os permitterede, vi da med Kraft kunde fuldføre det allerede for flere Uger siden begyndte store Værk.

Allerunderdanigst

AHLEFELDT LAURVIG. JUUL.

Tranekær og Waldemars Slot den 16. Maj 1812.

Til Rentekammeret.

Da Tiden er forhaanden, at det af mig etablerede Brændeviinsbrænderie heri Tranekær af Kartofler, som efter det høje Kollegies Foranstaltning denne Sommer blev standset, men senere atter tilladt paa tvende Maaneder, bør sættes i Virksomhed, siden Kartoflernes Indavl er i fuld Gang, og det ville være et betydeligt Tab ikke strax at kunne begynde med denne Brakfrugts hensigtsmæssige Anvendelse, saa giver jeg mig herved den Ære at anholde om, at Kollegium gunstigen ville bevirke mig snarest muligt meddeelt den forventende bestandige Tilladelse til Brænderiets Vedblivelse eller saafremt denne ikke for Øjeblikket kunne expederes, at mig da maatte meddeles en interimistisk Til-

ladelse til Brænderiets Drift indtil den almindelige Bestemmelse kan udfærdiges.

Det høje Kollegiums bevaagne og snarest Foranstaltning udbedes i forbemeldte Henseende.

Tranekjær Slot, 22. Sept. 1821.

AHLEF. LAURVIG.

Til Commissionen for Frue Kirkes Gienopbyggelse.

Ved herved at bevidne Commissionen min forbindtligste Tak for dens behgl. Skrivelse fra 20. f. M. undlader jeg ikke skyldigst at gjenmelde, at det vil være mig særdeles kjært, om Commissionen efter dens venskabelige Tilbud paatager sig paa Frue Kirkes Regning at lade borttage de i Gyldenløvernes Familiebegravelses-Capel befindende rudera af Marmor-Epithium og de i Kjælderen værende ubeskadigede Ligkister, da jeg er fuldkommen forvisset, at sligt vil vorde iværksat paa den beste og hensigtsmæssigste Maade.

Tranekjær Slot, 8. Okt. 1812.

AHLEFELDT LAURVIG.

Til Amtmand Løvenskjold.

Fra Deres Højvelbaarenhed modtaget indsluttede Skrivelse, hvori Gaardmand Jens Andersen i Maglebye Sogn anholder om, at nyde Betaling for Militair-Vagtstue pr. 1811, 1812 og 1813. Ved nu tjenstligst at tilbagesende berørte Skrivelse, undlader jeg ikke tillige at underrette om, at alle Beregninger, efter hvilke Kommunerne tilkomme Erstatning af den Kongelige Kasse for Vagstuhold m. v. under

Krigen, ere fra General-Commandoet, saaledes som de fra vedkommende Authoriteter bleve modtagne, forlængst indsendt i det Kongl. General Commissariats Collegium, og naar de paalydende Summae vorde anviiste, vil enhver blive udbetalt sin Andeel.

Tranekjær Slot, den 1. August 1820.

AHLEF. LAURVIG.

Til Forvalter Nielsen paa Ladegaarden.

Fra det Kongelige Generalkommissariats Kollegium Kjøbenhavn har jeg modtaget Skrivelse fra 5te dennes, hvorved det paalægges mig af Dig at fordre uopholdeligen aflagt behørigt Regnskab for Victualier til de Militaire Tropper under Krigen indtil 30. Juni 1810, forsaavidt Forplejningen henhørte under Langelands Generalkommando. Ifølge heraf befaler jeg Dig hastigst muligt til mig at aflevere behørigt dokumenteret Regnskab for de til Militairet herpaa Landet leverede Viktualier, saaledes at Indtægt og Udgift ordentlig kan udfindes, fordi at jeg kan ledsage Regnskabet eller den meddelende Forklaring, med min Betænkning til det Kongelige General Commissariats Collegium.

Brolykke, den 14. Dec. 1820.

AHLEF. LAURVIG.

Skrivelse til Generalquarttermesteren i Kjøbenhavn.

I Anledning af Deres Højvelbaarenheds højstærede Skrivelse fra 29. f. M. har jeg saaledes som hoslagte Gjenpart udviser tillagt Forvalter H. Nielsen Ordre inden 3

Maaneders Forløb til mig at indlevere hans skyldende Regnskaber for de til Militairet paa Langeland i Aarene 1812 og 1813 modtagne og udleverede Viktualier, og skal da disse Regnskaber med medfølgende Bilage behørigen blive indsendt, ligesom jeg ej heller skal undlade, saafremt Nielsen ej præsterer Regnskab, at iværksætte videre fornødne Forholdsregler.

Tranekjær Slot, 9. Juli 1822.

AHLF. L.

Vi Christian den Syvende, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsteen, Stormarn, Dytmarsken og Oldenburg

Gjøre vitterligt: at Vi, efter Os elskelig Kammerherre og Oberstlieutenant Friderich Greve af Ahlefeldt Laurvig til Grevskaberne Langeland og Laurvig, hans derom allerunderdanigst giorte Ansøgning og Begiæring, allernaadigst have bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at han maae lade sig, naar og hvor han ved Døden skulde afgaae, hensætte og begrave paa hvilket Sted, uden for Kirke og Kirkegaard, han selv i levende Live maatte have udseet, dog at vedkommende Kirke og dens Betjente intet derved i deres Rettigheder afgaaer. Forbydende Alle og Enhver herimod eftersom forskrevet staaer, at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre. — Givet i vor Kongelige Residents Stad Kiøbenhavn den 19. December 1800.

Under Vort Segl (L. S.)

Efter Hans Kongelige Mayestæts allernaadigste Befaling.

(sign): Moltke. Colbiørnsen. Reiersen. Feddersen.

Knudsen. Monrad.

Bevilling for Kammerherre og Oberstlieutenant Fride-
rich Greve af Ahlefeldt Laurvig at lade sig, efter Døden,
begrave paa hvilket Sted, uden for Kirke og Kirkegaard,
han dertil maatte have udseet.

Til Cancelliet.

Under 10. Januar har det behaget det Højkl. Cancelli at lade mig tilkiendegive ved Hr. Kammerherre og Amtmand Schumacher, at jeg skulde indløse en Bevilling, der under 19. December f. A. var udfærdiget, at jeg maa lade mig begrave udenfor Kirke og Kirkegaard m. m. Uden ved de offentlige Tidender har jeg ikke erholdt nogen Efterretning om min allerunderdanigste Ansøgnings Allernaadigste Bevilling, og blot allene paa denne turde jeg ingenlunde handle. Det har ellers stedse behaget det høje Collegium ved slige Tilfælde at tilkiendegive mig, naar en eller anden Ansøgning allernaadigst var bevilget, saa havde jeg jo ogsaa Grund til at formode det denne Gang og oppebiede Efterretningen derom. For en ærekiær Mand er enhver Reproche krænkende, og det saameget mere, naar man ikke fortjener den. Mine Bestræbelser gaae stedse derhen at virke til mine Underhavendes Vel; men denne Lyst vil formindskes meget, naar jeg derfor kuns skal erfare Ubehageligher. Havde det behaget det høje Collegium directe at tilskrive mig om det anførte, vilde det langtfra ikke have været saa krænkende for mig, som det naturligvis maa være ved indirecte at erholde en slig Erindring. Under

Dags Dato har jeg beordret min Commissionarie at indløse Bevillingen, hvilket jeg ikke skulde undlade at tilkiendegive det Højkg. Danske Cancellie.

Ærbødigst

AHLEFELDT-LAURVIG.

Tranekier Slot d. 28. Januar 1801.

